

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ  
КАФЕДРА РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

FILOZOFICKÁ FAKULTA  
PALACKÝ UNIVERSITY OLOMOUC  
(OLOMOUC, ČESKÁ REPUBLIKA)

SCHOOL OF HUMANITIES AND FINE ARTS  
VIZJA UNIVERSITY  
(WARSAW, POLAND)

# ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИЧНОЇ СЕМАНТИКИ

X МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА  
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ

*20 листопада 2025 року*



РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
РІВНЕ 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ  
КАФЕДРА РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

FILOZOFICKÁ FAKULTA  
PALACKÝ UNIVERSITY OLOMOUC  
(OLOMOUC, ČESKÁ REPUBLIKA)

SCHOOL OF HUMANITIES AND FINE ARTS  
VIZJA UNIVERSITY  
(WARSAW, POLAND)

# ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИЧНОЇ СЕМАНТИКИ

X МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА  
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ

*20 листопада 2025 року*

На честь 85-річчя РДГУ



РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
РІВНЕ 2025

**Проблеми лінгвістичної семантики:** X Міжнародна науково-практична інтернет-конференція (20 листопада 2025 року).

**П 78** Збірник матеріалів. Рівне: РДГУ, 2025. 352 с.

**The Problems of Linguistic Semantics:** The 10<sup>th</sup> International Scientific and Practical Internet Conference (November 20, 2025). The Collection of Conference Proceedings. Rivne: RSUH, 2025. 352 p.

У збірнику матеріалів X Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Проблеми лінгвістичної семантики» розглянуто низку питань, що стосуються актуальних проблем лінгвістичної семантики: когнітивної та культурної семантики, зіставної семантики, фонетичної, лексичної та граматичної семантики, семантики і прагматики мовних одиниць, семантики тексту і дискурсу, семантики і перекладу.

The Collection of Conference Proceedings «The Problems of Linguistic Semantics» focuses on the topical issues of Linguistic Semantics: Cognitive and Cultural Semantics, Contrastive Semantics, Phonetic, Lexical and Grammatical Semantics, Semantics and Pragmatics of Linguistic Items, Semantics of Text and Discourse, Semantics and Translation.

УДК 81'37

**Редакційна колегія:**

Головний редактор – **Деменчук О.В.**, д-р філол. наук, професор.

Відповідальний редактор – **Кучма Т.В.**, канд. філол. наук, доцент.

**Члени редакційної колегії:**

**Павлова О.І.**, канд. філол. наук, професор; **Аладько Д.О.**, канд. філол. наук, доцент; **Калініченко М.М.**, канд. філол. наук, доцент; **Константінова О.В.**, канд. філол. наук, доцент; **Орел І.І.**, канд. філол. наук, доцент; **Станіславчук Н.І.**, доктор філософії (PhD), доцент; **Тарасюк Н.Ю.**, канд. філол. наук, доцент; **Чеберяк А.М.**, канд. філол. наук, доцент

Рекомендовано до друку Вченою радою

Рівненського державного гуманітарного університету

(*протокол № 12 від 30.10.2025 р.*)

©Автори публікацій, 2025

©Рівненський державний гуманітарний університет, 2025

---

**ЗМІСТ**

---

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИЧНОЇ СЕМАНТИКИ:  
ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ**

|                           |                                                                                                                                                                                               |    |
|---------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| <b>АРХАНГЕЛЬСЬКА А.М.</b> | МЕТАМОВА ДОСЛІДЖЕННЯ<br>ФЕМІНАТИВНОЇ ПІДСИСТЕМИ<br>УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ                                                                                                                           | 10 |
| <b>IWANOWSKA B.</b>       | SEMANTIC FRAMES OF “DIGITAL INCLUSION”<br>AND “EU CITIZENSHIP” IN EU AND POLISH<br>HIGHER EDUCATION DOCUMENTS:<br>A COMPARATIVE DISCOURSE STUDY WITHIN<br>ROAD2EU                             | 14 |
| <b>KAPRANOV YAN</b>       | CONCEPTUALISATIONS OF “LIFELONG<br>LEARNING” AND “DIGITAL COMPETENCE” IN<br>EU AND UNIVERSITY COMMUNICATION:<br>A CORPUS-BASED COLLOCATION AND<br>SEMANTIC PROSODY ANALYSIS WITHIN<br>ROAD2EU | 22 |
| <b>PIMENOWA O.</b>        | METAPHORS OF “SYNERGY” AND<br>“CONVERGENCE” IN EU ECONOMIC POLICY<br>DISCOURSE: A COGNITIVE-SEMANTIC,<br>CORPUS-BASED STUDY WITHIN THE<br>ROAD2EU PROJECT                                     | 31 |
| <b>СІРАНЧУК Н.М.</b>      | КОМУНІКАТИВНИЙ ПРИНЦИП ВИВЧЕННЯ<br>СЛОВА І ТЕКСТУ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ<br>УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ                                                                                   | 38 |
| <b>STADNICZEŃKO D.</b>    | SPATIAL SEMANTICS OF “COHESION”, “CORE”<br>AND “PERIPHERY” IN EU TERRITORIAL<br>GOVERNANCE: LEXICAL PATTERNS IN<br>POLICY TEXTS AND POLISH MEDIA WITHIN<br>ROAD2EU’S TERRITORIAL TRACK        | 42 |
| <b>АЛАДЬКО Д.О.</b>       | МЕТАФОРА ЯК МЕХАНІЗМ СЕМАНТИЧНОЇ<br>ДЕРИВАЦІЇ                                                                                                                                                 | 51 |
| <b>ЛУК’ЯНИК Л.В.</b>      | ВИДИ СЕМАНТИКИ У ЗМІСТІ УРОКІВ<br>«Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»                                                                                                                                          | 53 |
| <b>СИДОР М.І.</b>         | СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «КУЛЬТУРА<br>МОВЛЕННЯ» ТА ЇЇ ОСНОВНІ<br>КОМУНІКАТИВНІ ОЗНАКИ                                                                                                                 | 56 |
| <b>СПОЛІТАК Ю.О.</b>      | ФУНКЦІОНАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНІ ТИПИ<br>ДІАЛОГУ                                                                                                                                                   | 58 |
| <b>ЯВОРСЬКА В.І.</b>      | МЕТОДИКА РОБОТИ НАД ПИСЬМОВИМ<br>ТВОРОМ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ                                                                                                                                    | 61 |

|                      |                                                                                                                  |    |
|----------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| <b>ГРИГУС В.І.</b>   | КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ЕТИЧНИХ КАТЕГОРІЙ<br>ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ<br>КОМУНІКАЦІЇ МАЙБУТНЬОГО<br>ПЕРЕКЛАДАЧА | 64 |
| <b>ДУБЕНЮК К.М.</b>  | ФОРМУВАННЯ ЕТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ<br>СТУДЕНТІВ У ПОЗААУДИТОРНІЙ РОБОТІ<br>(ТРЕНІНГИ, ДИСКУСІЇ, ПРОЄКТИ)              | 68 |
| <b>КУХАРЕЦЬ М.О.</b> | ЕТИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДНИК<br>ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ<br>МАЙБУТНЬОГО ПЕРЕКЛАДАЧА                           | 71 |
| <b>СКИДАН Я.О.</b>   | ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЕТИЧНОЇ ТА<br>КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ<br>МАЙБУТНЬОГО ПЕРЕКЛАДАЧА                            | 74 |
| <b>ФОРМАНЮК І.В.</b> | ПОЗААУДИТОРНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЧИННИК<br>ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЕТИЧНИХ<br>ЦІННОСТЕЙ СТУДЕНТІВ                       | 76 |

***ПРОБЛЕМИ КОГНІТИВНОЇ ТА КУЛЬТУРНОЇ СЕМАНТИКИ***

|                                       |                                                                                                                            |     |
|---------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>DEMENCHUK O.,<br/>DEMENCHUK D.</b> | JĘZYKOWE MODELE SYTUACJI<br>SPOŁECZNYCH: ANALIZA WYRAZÓW<br>PERCEPCYJNYCH W JĘZYKU POLSKIM<br>I UKRAIŃSKIM                 | 80  |
| <b>МІЗИН К.І.</b>                     | СМИСЛОВІ ГРАНІ СПЕЦИФІЧНОГО<br>УКРАЇНСЬКОГО ЕМОЦІЙНОГО КОНЦЕПТУ<br><i>БЕНТЕГА</i>                                          | 84  |
| <b>ПАВЛОВА О.І.</b>                   | АНГЛІЙСЬКА ІДЕОЛОГІЧНА ЛЕКСИКА:<br>ЇЇ СКЛАДОВІ ЧАСТИНИ ТА КЛЮЧОВІ<br>ЛІНГВІСТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ                           | 89  |
| <b>PALCHEVSKA O.S.</b>                | LINGUISTIC, CULTURAL AND SOCIAL<br>ORGANIZATION OF CHILDBIRTH IN<br>VERNACULAR ENGLISH OF THE XIX <sup>th</sup><br>CENTURY | 92  |
| <b>БОНДАР М.О.</b>                    | QUALIA-СТРУКТУРА В МОДЕЛЮВАННІ<br>ПЕРЕКЛАДУ ІННОВАЦІЙНОЇ ЛЕКСИКИ<br>ГАЛУЗІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ                        | 95  |
| <b>HAIDUK H.,<br/>KAPRANOV YAN</b>    | NEEDS-BASED, CORPUS-INFORMED<br>TEACHING OF RELIGIOUS VOCABULARY AND<br>BIBLICAL REFERENCES IN ESL/ESP (A2–C1)             | 97  |
| <b>ДЕЙКУН О.І.</b>                    | МЕТАФОРИЧНІ ПРОЦЕСИ<br>У ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЯХ<br>АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ІЗ СОМАТИЧНИМ<br>КОМПОНЕНТОМ                          | 104 |
| <b>ХМЕЛЬКОВА О.С.</b>                 | COGNITIVE AND SEMANTIC MECHANISMS<br>OF MANIPULATION IN MODERN WARTIME<br>ADVERTISING                                      | 108 |

### ПРОБЛЕМИ ЗІСТАВНОЇ СЕМАНТИКИ

|                       |                                                                                          |     |
|-----------------------|------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>КИРИЛЕНКО М.О.</b> | СИНОНІМІЧНЕ РОЗМАЇТТЯ АНГЛІЙСЬКОЇ ЛЕКСЕМИ <i>NEED(S)</i> ТА УКРАЇНСЬКОЇ <i>ПОТРЕБА</i>   | 111 |
| <b>МИСЬКО Д.Г.</b>    | СПІЛЬНІ РИСИ ПРОСТОРОВОЇ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ ФРАЗЕОЛОГІЇ       | 114 |
| <b>СТАСЮК О.М.</b>    | АНГЛІЙСЬКА ТА УКРАЇНСЬКА ТЕРМІНОЛОГІЯ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА: СТРУКТУРА ТА ПОХОДЖЕННЯ        | 118 |
| <b>ЮСЬКОВА А.Р.</b>   | ФРАЗЕОЛОГІЧНІ УЯВЛЕННЯ ПРО ТВАРИН, КОЛЬОРИ ТА ПРИРОДУ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ | 121 |

### ФОНЕТИЧНА, ЛЕКСИЧНА І ГРАМАТИЧНА СЕМАНТИКА

|                       |                                                                                             |     |
|-----------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>ГУБИЧ П.В.</b>     | РОЛЬ СЛОВНИКОВОГО ЕКВІВАЛЕНТУ В УКЛАДАННІ ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО ГЛОСАРІЮ ПОЖЕЖНИХ ТЕРМІНІВ  | 125 |
| <b>ХРИСТЮК А.О.</b>   | СЕМАНТИКА КОНВЕРТОВАНОЇ ЛЕКСИКИ ТЕКСТІВ МАЛОЇ ФОРМИ                                         | 128 |
| <b>БОЯРСЬКИЙ П.С.</b> | КОЛОСТРУКЦІЙНИЙ АНАЛІЗ ЛЕКСЕМИ <i>ВЛАДА</i> НА МАТЕРІАЛІ ПУБЛІЦИСТИЧНОГО ПІДКОРПУСУ ГРАК    | 131 |
| <b>ПАРАШАР Н.</b>     | СЕМАНТИЧНА ПРОЗОРІСТЬ АБУГІДИ <i>ДЕВАНАГІРІ</i>                                             | 134 |
| <b>ПАВЛІВ А.А.</b>    | ХАРАКТЕРИСТИКА СОМАТИЧНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ЯК ОСНОВИ АНТРОПОМОРФНОГО КОДУ                     | 137 |
| <b>ПАНАЩЕНКО Л.Й.</b> | СПОСОБИ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ НОМІНАЦІЇ В ТЕРМІНОСИСТЕМІ ЯДЕРНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ      | 142 |
| <b>ТКАЧУК Ю.С.</b>    | СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОДНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ | 145 |
| <b>ВОДЬКО А.Р.</b>    | ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ З ГАСТРОНОМІЧНИМ КОМПОНЕНТОМ У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ                         | 148 |
| <b>ГАЙДАР О.П.</b>    | ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЕМОЦІЙ У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ                                 | 151 |
| <b>ГРИБ І.С.</b>      | ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ З КОЛОРОНІМОМ «ROT» У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ                                  | 154 |
| <b>СТУПЧУК А.В.</b>   | ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ З КОЛОРОНІМОМ «SCHWARZ» У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ                              | 156 |

|                  |                                                                                          |     |
|------------------|------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>ТКАЧ М.І.</b> | СТРУКТУРНО-ТЕМАТИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ<br>АНГЛІЙСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ<br>ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА | 159 |
|------------------|------------------------------------------------------------------------------------------|-----|

***СЕМАНТИКА І ПРАГМАТИКА МОВНИХ ОДИНИЦЬ***

|                        |                                                                                             |     |
|------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>ГАРБЕРА І.В.</b>    | СЕМАНТИКА І ПРАГМАТИКА<br>ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ ЯК<br>ЕЛЕМЕНТІВ КОНФЛІКТНОЇ КОМУНІКАЦІЇ    | 164 |
| <b>ЛЕМІШ П.Є.</b>      | СЕМАНТИЧНІ КРИТЕРІЇ ХІМІЧНОГО<br>ТЕРМІНА                                                    | 168 |
| <b>ГРИЩУК О.А.</b>     | СЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ ГЕНДЕРНИХ<br>СТЕРЕОТИПІВ У ФРАЗЕОЛОГІЇ<br>АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ | 171 |
| <b>ОМЕЛЬЧЕНКО В.О.</b> | КОНЦЕПЦІЯ ІДІОМАТИЧНОСТІ: СТІЙКІСТЬ,<br>ПРАГМАТИЧНІСТЬ ТА МЕНТАЛЬНІСТЬ                      | 174 |

***СЕМАНТИКА ТЕКСТУ І ДИСКУРСУ***

|                                           |                                                                                                                        |     |
|-------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>ЛЕМІШ Н.Є.</b>                         | СЕМАНТИКА КЛЮЧОВИХ СЛІВ: ВІД<br>КОГНІТИВНОГО НАВАНТАЖЕННЯ ДО<br>АКАДЕМІЧНОЇ ДИСКАВЕРИБІЛІТІ                            | 177 |
| <b>БІСОВЕЦЬКА Л.А.,<br/>СУРЖУК Т.Б.</b>   | ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ КАЗКИ<br>Г. ВДОВИЧЕНКО «ЧОРНА-ЧОРНА КУРКА»                                                         | 180 |
| <b>ГРЕЧУХА Л.О.</b>                       | СЕМАНТИКА ТА ПРАГМАТИКА ПРОМПТІВ У<br>ВЗАЄМОДІЇ З ВЕЛИКИМИ МОВНИМИ<br>МОДЕЛЯМИ (НА МАТЕРІАЛІ<br>АНГЛОМОВНОГО ДИСКУРСУ) | 183 |
| <b>КУЧМА Т.В.</b>                         | СПЕЦИФІКА ВИКОРИСТАННЯ АПЕЛЯТИВІВ<br>У ПОВІСТІ О. ПРОЙСЛЕРА «DER RÄUBER<br>NOTZENPLOTZ»                                | 186 |
| <b>ПАЛЬЧЕВСЬКА О.С.,<br/>КІС С.Т.</b>     | ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІ ЕЛЕМЕНТИ У<br>ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ ЛОКАЛІЗАЦІЇ<br>АНІМАЦІЙНОГО ФІЛЬМУ «МОАНА»                             | 189 |
| <b>ПЕТРОВ О.О.,<br/>МОНАСТИРСЬКА О.О.</b> | ПОРІВНЯННЯ ЯК ЗАСІБ СТВОРЕННЯ<br>НЕГАТИВНОГО ОБРАЗУ ПОЛІТИКА                                                           | 191 |
| <b>СТАНІСЛАВЧУК Н.І.</b>                  | МОВНИЙ СТЕРЕОТИП ТА ЙОГО<br>ФУНКЦІОНУВАННЯ В ДИСКУРСІ<br>(НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ)                               | 195 |
| <b>ЧЕБЕРЯК А.М.</b>                       | НАВІШУВАННЯ ЯРЛИКІВ ЯК ОДИН ІЗ<br>ЗАСОБІВ МОВЛЕННЯ СВОЇ АГРЕСІЇ                                                        | 199 |
| <b>ЗМИСЛА С.В.</b>                        | СЕМАНТИКА КРИЗОВОГО МЕДИЧНОГО<br>ДИСКУРСУ: КРИТИЧНА КРОВОТЕЧА                                                          | 202 |
| <b>МОРОЗ В.В.</b>                         | ОСНОВНІ СТРАТЕГІЇ КОМУНІКАТИВНОГО<br>ВПЛИВУ В МЕЖАХ ДИСКУРСУ СУЧАСНОЇ<br>КОМЕРЦІЙНОЇ ІНТЕРНЕТ-РЕКЛАМИ                  | 205 |

|                       |                                                                                                                 |     |
|-----------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>ГАСЬВИК О.С.</b>   | СОЦІОЛІНГВІСТИЧНІ МАРКЕРИ<br>САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ                                                                  | 210 |
| <b>ЗАРІЧНЮК А.С.</b>  | КРЕОЛІЗОВАНИЙ ТЕКСТ ТА СПЕЦИФІКА<br>ЙОГО СТРУКТУРУВАННЯ                                                         | 212 |
| <b>ЛУЦИШИНА Н.Д.</b>  | АНАЛІЗ КОМЕНТАРІВ КОНФЛІКТНОГО<br>ХАРАКТЕРУ В INSTAGRAM-ДОПИСАХ                                                 | 213 |
| <b>ПЕРЕПЕЛЮК А.С.</b> | КОМУНІКАТИВНИЙ ПІДХІД ЯК<br>ПЕРЕДУМОВА ІНДИВІДУАЛІЗОВАНОГО<br>НАВЧАННЯ У ЗВО: СЕМАНТИКО-<br>ДИСКУРСИВНИЙ АСПЕКТ | 229 |
| <b>СТЕПАНЧУК О.О.</b> | ПЕРСОНАЖНЕ МОВЛЕННЯ В РОМАНІ ДЕНА<br>БРАУНА «ЦИФРОВА ФОРТЕЦЯ»                                                   | 232 |
| <b>КЕТОВА А.О.</b>    | ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МОВЛЕННЯ СВОЇ<br>АГРЕСІЇ У ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ                                              | 235 |
| <b>ПАВЛІНА В.Р.</b>   | ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ<br>І НАВГУРАЦІЙНОЇ ПРОМОВИ ДОНАЛЬДА<br>ТРАМПА                                         | 237 |
| <b>ХОМЕНЧУК Н.В.</b>  | НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНА СПЕЦИФІКА<br>ФОРМУЛ МОВЛЕННЯ СВОГО ЕТИКЕТУ В<br>АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ          | 241 |

### ***СЕМАНТИКА І ПЕРЕКЛАД***

|                                        |                                                                                                                                            |     |
|----------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>БАБЕЛЮК О.А.,<br/>МАРКО К.Р.</b>    | ТЕКСТИ НАУКОВОГО ДИСКУРСУ: СТИЛЬОВІ<br>ДОМІНАНТИ ТА СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ                                                                    | 244 |
| <b>DEMENCHUK O.</b>                    | ONOMASIOLOGICAL CONGRUENCE IN<br>TRANSLATION                                                                                               | 248 |
| <b>SLAVOVA L.</b>                      | SEMANTICS AS A KEY FACTOR IN MACHINE<br>AND HUMAN TRANSLATION                                                                              | 252 |
| <b>АНТОНЮК Н.М.</b>                    | СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ ВІЙСЬКОВО-<br>ПОЛІТИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В УМОВАХ<br>ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ                                  | 255 |
| <b>WAWRZYNÓW M.,<br/>KAPRANOV YAN</b>  | HYPERMOBILITY ACROSS DISCIPLINES:<br>TERMINOLOGY, COGNITION, AND<br>TRANSLATION IN CONTEMPORARY MEDICAL<br>DISCOURSE                       | 257 |
| <b>ДЕЙКУН О.П.,<br/>ДЕЙКУН П.В.</b>    | ПЕРЕКЛАД ХАРАКТЕРИЗУВАЛЬНИХ,<br>СУБ'ЄКТНО-ПРЕДИКАТИВНИХ І<br>ЛЕКСИКАЛІЗОВАНИХ СТРУКТУР В<br>АНГЛІЙСЬКИХ ЗАГОЛОВКАХ BBC NEWS<br>УКРАЇНСЬКОЮ | 261 |
| <b>ЗАЛУЖНА О.О.,<br/>СІНКЕВИЧ О.Ю.</b> | ВИКЛИКИ АУДІОВІЗУАЛЬНОГО<br>ПЕРЕКЛАДУ СУЧАСНОГО<br>АНГЛІЙСЬКОМОВНОГО<br>МУЛЬТИМОДАЛЬНОГО КОНТЕНТУ                                          | 263 |



|                                             |                                                                                                                                                                                     |     |
|---------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>ЗАЛУЖНА О.О.,<br/>ТКАЧУК О.А.</b>        | ВІДТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ<br>ОБСЦЕННОЇ ЛЕКСИКИ ЯК ЗАСОБУ<br>РЕАЛІЗАЦІЇ ГУМОРУ В МУЛЬТСЕРІАЛІ<br>«СІМПСОНІ»                                                                      | 267 |
| <b>КОВАЛЬ І.С.,<br/>СВИДНИЦЬКА Н.В.</b>     | ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ПЕРЕКЛАДУ<br>ТЕХНІЧНИХ ІНСТРУКЦІЙ                                                                                                                                  | 270 |
| <b>КОНСТАНТИНОВА О.В.</b>                   | ПРОБЛЕМИ ПОСТРЕДАГУВАННЯ<br>СУБТИТРІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ ДЛЯ<br>ВІДЕО НА ОСВІТНІЙ ПЛАТФОРМІ «TED»                                                                                    | 273 |
| <b>ПАЛЬЧЕВСЬКА О.С.,<br/>ДУБАНИЧ А.П.</b>   | ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ДИСКУРСУ<br>ІНКЛЮЗІЇ                                                                                                                                          | 278 |
| <b>ПАЛЬЧЕВСЬКА О.С.,<br/>НАВРОЦЬКА Є.З.</b> | СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ<br>ДИСКУРСУ ТАКТИЧНОЇ МЕДИЦИНИ НА<br>МАТЕРІАЛІ TACTICAL COMBAT CASUALTY<br>CARE HANDBOOK ТА ПІДРУЧНИКА<br>ТАКТИЧНОЇ БОЙОВОЇ ДОПОМОГИ<br>ПОТЕРПІЛИМ | 281 |
| <b>ПАЛЬЧЕВСЬКА О.С.,<br/>НОВИЦЬКА В.В.</b>  | СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЕТИЧНОГО<br>ПЕРЕКЛАДУ (НА ПРИКЛАДІ СОНЕТІВ<br>Е.Б. БРАУНІНГ)                                                                                              | 284 |
| <b>ПАЛЬЧЕВСЬКА О.С.,<br/>ТОМКІВ В.А.</b>    | ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ МЕДИЧНОЇ<br>ТЕРМІНОЛОГІЇ                                                                                                                                      | 287 |
| <b>ГУБИЧ П.В.,<br/>КІТ Ю.М.</b>             | ПОЛІСЕМІЧНІСТЬ ПОЖЕЖНОЇ<br>ТЕРМІНОЛОГІЇ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ПЕРЕКЛАД                                                                                                                     | 290 |
| <b>ГУБИЧ П.В.,<br/>ФІГУРА Н.М.</b>          | ПРОБЛЕМИ ТОЧНОСТІ ПЕРЕКЛАДУ<br>ВІЙСЬКОВИХ ТЕРМІНІВ<br>У ДИПЛОМАТИЧНІЙ ТА ОПЕРАТИВНІЙ<br>КОМУНІКАЦІЇ                                                                                 | 292 |
| <b>МАЛАНЮК М.С.</b>                         | ВІД СЕМАНТИКИ ДО ШТУЧНОГО<br>ІНТЕЛЕКТУ: ЯК МОВНІ МОДЕЛІ ЗМІНЮЮТЬ<br>ПЕРЕКЛАД У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ                                                                             | 295 |
| <b>КУЧЕРЕНКО М.В.</b>                       | СТРАТЕГІЇ ПЕРЕКЛАДУ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ<br>ТЕРМІНОЛОГІЇ У ЗВІТАХ ТА<br>РЕКОМЕНДАЦІЯХ МІЖНАРОДНИХ<br>ОРГАНІЗАЦІЙ З ПИТАНЬ БЕЗПЕКИ                                                        | 297 |
| <b>РУДОВ Є.С.</b>                           | АДЕКВАТНІСТЬ ПЕРЕКЛАДУ<br>ЕКОНОМІЧНИХ ТЕРМІНІВ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ<br>АНАЛІЗ ЛЮДСЬКОГО ТА МАШИННОГО<br>ПЕРЕКЛАДІВ                                                                         | 301 |
| <b>АНТОНІШИН В.І.</b>                       | ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ<br>ТЕРМІНІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ БІЛА В<br>АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ                                                                                 | 305 |
| <b>КУЦЕНКО Д.В.</b>                         | ОСОБЛИВОСТІ АВТОМАТИЧНОГО<br>ПЕРЕКЛАДУ ЗООНОМІНАТИВНИХ<br>ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ: ПРОБЛЕМИ<br>РОЗПІЗНАВАННЯ ТА АДАПТАЦІЇ ЗНАЧЕННЯ                                                           | 307 |

|                                          |                                                                                                                                                              |     |
|------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>MAHMUDOV B.,<br/>KAPRANOV YAN</b>     | GRAMMAR INSTRUCTION FOR<br>TRANSLATION-ORIENTED ENGLISH<br>PHILOLOGY: FROM RULE LEARNING<br>TO CONTEXTUALIZED TRANSFER                                       | 311 |
| <b>МАЦЮК О.В.</b>                        | МЕТОДИ ПЕРЕКЛАДУ УСТАЛЕНИХ<br>МОВНИХ ЗНАКІВ НА МАТЕРІАЛІ<br>НІМЕЦЬКОЇ ПУБЛІЦИСТИКИ                                                                           | 315 |
| <b>PIÓRO O.,<br/>KAPRANOV YAN</b>        | TRANSLATING HUMOUR IN AUDIOVISUAL<br>MEDIA: THEORETICAL ANCHORS,<br>TYPOLOGIES, AND SUBTITLING STRATEGIES                                                    | 319 |
| <b>SIEDŁANOWSKA A.,<br/>KAPRANOV YAN</b> | BETWEEN NORM AND PRACTICE: HOW<br>BRITISH VS. AMERICAN ENGLISH ATTITUDES<br>SHAPE ENGLISH–POLISH TRANSLATION IN<br>THE POLISH EFL CLASSROOM                  | 324 |
| <b>CHOLEWA J.,<br/>KAPRANOV YAN</b>      | RENDERING DOCTRINE ACROSS TIME:<br>DIACHRONIC AND SYNCHRONIC STRATEGIES<br>FOR TRANSLATING BIBLICAL AND<br>THEOLOGICAL TERMINOLOGY (EN→PL)                   | 328 |
| <b>ШЕЛЕПАЛО К.С.</b>                     | ПЕРЕКЛАД ЛЕКСИЧНИХ ЕКСПРЕСИВІВ<br>У РОМАНІ ДЖ. КЕРУАКА «НА ДОРОЗІ»                                                                                           | 333 |
| <b>SZCZĘSNA D.,<br/>KAPRANOV YAN</b>     | LEXICAL CHOICE AND BORROWING IN<br>NORWEGIAN LITERARY TRANSLATIONS<br>FROM ENGLISH (1950–2020): NORMS,<br>STRATEGIES, AND LANGUAGE CONTACT                   | 335 |
| <b>ПРОКОПЧУК К.І.</b>                    | ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АВТОРСЬКИХ<br>ОКАЗІОНАЛІЗМІВ У РОМАНІ «THE BIG<br>FRIENDLY GIANT» РОАЛЬДА ДАЛА                                                         | 339 |
| <b>РАДЧЕНКО Е.Ю.</b>                     | ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В<br>ПЕРЕКЛАДІ СУЧАСНОЇ ДИТЯЧОЇ ПРОЗИ<br>(НА МАТЕРІАЛІ ПОВІСТІ ДЖ. СТРОНГА<br>«РІЗДВЯНИЙ ХАОС РАКЕТИ НА ЧОТИРЬОХ<br>ЛАПАХ») | 342 |
| <b>СТУЛЕНЬ А.С.</b>                      | ПЕРЕКЛАД АНГЛІЙСЬКОМОВНИХ<br>ОБ'ЄКТНИХ ДІЄПРИКМЕТНИКОВИХ<br>КОНСТРУКЦІЙ УКРАЇНСЬКОЮ В<br>МУЗИЧНОМУ ДИСКУРСІ (НА ПРИКЛАДІ<br>ПІСЕНЬ Т. СВІФТ)                 | 346 |
| <b>СТУПЧУК А.В.</b>                      | АНГЛІЙСЬКА КАРДІОЛОГІЧНА<br>ТЕРМІНОЛОГІЯ: ТЕМАТИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ<br>ТА СТРАТЕГІЇ ПЕРЕКЛАДУ                                                                    | 348 |

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИЧНОЇ СЕМАНТИКИ:  
ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ**

**УДК 811.161.2'374**

**Архангельська А.М., д-р філол. наук**  
*Університет ім. Ф. Палацького*  
*(Оломоуц, Чеська Республіка)*

**МЕТАМОВА ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕМІНАТИВНОЇ  
ПІДСИСТЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

Іменники на позначення осіб жіночої статі формують окрему номінативну підсистему української мови, так званий жіночий лексикон, за М. П. Брус – фемінікон української мови (Брус, 2014, с. 37). Комплексне вивчення цієї підсистеми вимагає виваженої й впорядкованої системи термінопонять та термінопозначень, що дасть змогу виявити як специфіку самої фемінативної підсистеми, так і її складників (питомих та запозичених) на різних мовних рівнях (фономорфологічному, словотвірному, лексичному, фразеологічному, морфолого-синтаксичному), простежити витoki її формування та динаміку розвитку, окреслити стимули й рефлексії потужної актуалізації жіночого словотворення у контексті бурхливих мовотворчих процесів сьогодення, осмислити результати й наслідки сучасної фемінінної неологізації у системно-нормотворчій, функційно-стилістичній та соціолінгвістичній площинах аналізу.

Метамова наукових досліджень, що так чи так торкаються питання складників українського жіночого лексикону, сьогодні далека від усталеності й однастайності. З одного боку, дається взнаки складність і різнорідність засобів мовного позначення особи жіночої статі, які формуються взаємодією типологічно відмінних апелятивних, онімних назв і антропоформул та відонімних апелятивних дериватів, що виникли у царині лексики, словотвору й синтаксису і виявляють різну активність та продуктивність із синхронно-діахронного погляду, різні стимули їх появи й актуалізації (деактуалізації) у сучасному мовленні. Цю номінативну систему формують гетеронімні назви (*батько – мати, брат – сестра, дядько – тітка*), власні імена жінок (*Ірина, Марія, Ганна*, зокрема й відмаскулінні кореляти *Мирослав – Мирослава, Стефан – Стефанія*), антропоформули мовної ідентифікації жінки (*княгині Глібова Всеславина дочи Ярополка*

*Изяславича; Вівдя, по першому мужу Грициха, а по другому мужу Тимчиха), «непаспортні» народні прізвищеві назви (Бондар – Бондариха, Шепель – Шепелиха, Шахрайчук – Шахрайчучка), патроніми (ковалиха, старостиha, професорша (професорова)), андроніми (ковалівна, лимарівна, попівна), зокрема й матроніми (мачухівна, вдовівна), моцйні кореляти (студент – студентка, виконавець – виконавиця, бог – богиня), кодеривати (Волинь – волинянин, волинянка, Англія – англієць, англійка, читати – читач, читачка), черезкрокові похідні одиниці (мажоритарний – Ø<мажоритарник> – мажоритаристка, прикид – Ø<прикидник> – прикидниця, сигарета – Ø<сигаретник> – сигаретниця), номінанти *feminina tantum* (модистка, покоївка, праля, породілля), генеричні маскулінізми в контексті морфолого-синтаксичних засобів мовного позначення особи жіночої статі (дівчина-бригадир, директор прийшла, нова декан) та родо-статеві транспозити як наслідок використання чоловічих родо-особових назв на позначення жінки (мужик, бабохлоп, гренадер, друзяка). Невіддільною частиною системи фемінінних найменувань є й фразеологія, де представлені як власне жіночі номінації, так і факти родо-статеві транспозиції (струнка як тополя; баба як тур; гетьман у спідниці). У ширшому мовно-стратифікаційному контексті як сегмент системи фемінативів слід розглядати й систему діалектних та субстандартних (жаргонних, сленгових тощо) найменувань жінки (сновальниця, шахверка, худуха, віжлунка, білотка, ацетонка, синюшниця, гьорлиця) (Брус, 2010, с. 23–34; Нелюба – Старченко, 2016, с. 257–263). З іншого боку, вагомий вплив на систему термінопозначень у мовознавчих працях справляє й сам об'єкт дослідження – уся система фемінативів чи окремий її сегмент, який перебуває у колі наукових інтересів дослідника, що так чи так виявляє свої термінні вподобання, та, оскільки йдеться про засоби мовної ідентифікації осіб жіночої статі, бачення дослідником проблем жіночого лексикону в руслі традиційної чи феміністської (гендерної) лінгвістики.*

На позначення елементів означеної підсистеми «жіночого словотвору» (А. М. Нелюба) останнім часом використовують і як родові, і як видові терміни *назви особи жіночої статі* (Л. О. Родніна), *назви істот жіночого роду, назви жіночого роду* (І. І. Ковалик), *номінації на позначення жінок, категорія *potina feminina*, фемінінний номінант, фемінатив* (А. М. Архангельська, О. О. Тараненко, М. Ю. Федурко), *фемінітив* (М. П. Брус, С. П. Семенюк), *моція* (Н. Ф. Клименко), *назви моції* (Л. П. Кислюк), *моцйні найменування, моцйні утворення, моцйні деривати, моцйні кореляти* тощо. Пошук компактного та

зручного у використанні терміна на позначення процесів і результатів творення назв особи жіночої статі, що виявляє необхідні й достатні дериваційні потенції, привів дослідників до думки про доцільність уведення до лінгвістичного лексикону ряду спільнокореневих слів з основою *фемін-*. М. П. Брус вважає: показовим визначенням іменників, що характеризують жінок, є *фемінітив*. Спільнокореневими до нього виступають *фемінітивний*, *фемінітивність*, *фемінізація*, *фемінізувати*, *фемінізування*. На її переконання, в сукупності наведені й інші терміни цього ряду дозволять об'єднати апелятиви (додамо – не лише апелятиви, а й оніми й відонімні деривати) на позначення жінок у цілісну номінативну підсистему, забезпечать чітке її структурування за різними відношеннями й процесами та виразну ідентифікацію на тлі лексичної (додамо – на загальнотермінологічній) системи мови, дадуть змогу цілісно й подетально охопити категорію іменників-назв жінок.

Терміни *фемінізація*, *фемінатив* (*фемінітив*) та їх численні похідні увійшли в метамову української лінгвістики лише з останньої третини ХХ століття. Їх не засвідчують ані перші мовознавчі та граматичні праці в Україні XVI–XVII століть – «Грамматика словенская» Лаврентія Зизанія (1569), «Грамматика слов'янська» Мелетія Смотрицького (1619), «Лексикон словенороський» Памво Беринди (1627), «Грамматика словенська» Івана Ужевича (1643), ані пізніші у часі граматики ХІХ століття – «Грамматика слов'яноноруська» Михайла Лучкая (1830), ані граматики початку ХХ століття – «Українська грамматика для школи» С. Тимченка (1907), ані граматики доби українізації – «Грамматика української мови» В. Сімовича (1918), І. Нечуя-Левицького (1918), «Уваги до сучасної української мови» О. Курило (1920), «Українська мова» М. Наконечного (1928), «Українська фраза: коротенькі начерки» М. Сулими (1928), ані «Норми української літературної мови» О. Синявського (1931).

Згадано термін *фемінізація* лише у праці «Наша літературна мова» І. Огієнка (1958), проте на позначення запозичених іменників, адаптованих українською мовою у жіночому роді, так званих граматичних фемінативів. Не вдавалися до цих термінів й автори академічної граматики «Сучасна українська літературна мова» за заг. ред. І. К. Білодіда (1969). У загальнотермінологічних працях та граматиках української мови термін *фемінітив(и)* з'являється у значенні «іменники спільного роду» в останні десятиріччя минулого та на початку нинішнього століття (Безпояско – Городенська – Русанівський, 1993, с. 57–63). Уживанню ж терміна *фемінітив* у значенні «словотвірне найменування жінки» та похідних від нього

почали торувати шлях більш ранні у часі праці І. І. Ковалика та І. І. Фекети, присвячені власне жіночому словотвору. Пізніше вживання термінів з основою *фемін*- поступово усталюється в мовознавчих працях, присвячених вивченню категорій роду та статі на лексичному (фразеологічному), морфологічному та словотвірному рівнях, і не лише з погляду гендеру.

Окреслимо коло термінів для вивчення й осмислення різних аспектів *категорії жіночості (фемінативності)* у проєкції на сьогодення, яку розглядаємо як узагальнене абстрактне поняття на позначення сукупності номінативних одиниць, об'єднаних загальним значенням «особа жіночої статі» (Архангельська, 2019, с. 25). Під терміном *фемінізація* розуміємо творення мовних позначень особи жіночої статі з експлікованим чи імплікованим жіночим родо-особовим маркером. Під терміном *фемінатив* – мовні одиниці (і апелятиви, і оніми), що у різний спосіб ідентифікують жінку: гетеронімні назви, особові жіночі імена, антропоформули (прізвищеві назви, андроніми, патроніми), номінанти *femina tantum*, словотвірні номінанти (моційні кореляти щодо назв осіб чоловічої статі, кодеривати, результати «черезкрокового» словотвору), аналітичні найменування особи жіночої статі прикладкового типу. Усі ці різноманітні одиниці творять *фемінативну підсистему* української мови. Операційними термінами одиницями словотвірних процесів, дотичних до поповнення сучасного українського жіночого лексикону, є *словотвірна фемінізація* та *словотвірний фемінатив*. Для позначення форманта, використовуваного для творення словотвірного фемінатива, вживаємо термін *фемінізувальний*.

#### **Список використаних джерел:**

- Архангельська, А. (2019). *Femina cognita*. Українська жінка у слові й словнику. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго.
- Безпояско, О.К., Городенська, К.Г., Русанівський, В.М. (1993). Граматика української мови. Морфологія. Київ: Либідь.
- Брус, М. (2014). Фемінітиви-грецизми в історії української мови. In: *Українська мова*, 2, 35–45.
- Брус, М. (2010). Фемінітиви північного наріччя української мови. In: *Волинь – Житомирщина*, 22(2), 23–34.
- Нелюба, А., Старченко, Я. (2016). Інноваційні особові деривати в українських жаргонах. In: А. Архангельська (ред.). XX–XXI століття: жанрово-стильові й лінгвістичні метаморфози в українській мові та літературі. Olomouc: VUP, 231–265.

UDC 81'42:004:378

Iwanowska B., Doctor of Social Sciences  
School of Social Sciences at VIZJA University  
(Warsaw, Poland)

## SEMANTIC FRAMES OF “DIGITAL INCLUSION” AND “EU CITIZENSHIP” IN EU AND POLISH HIGHER EDUCATION DOCUMENTS: A COMPARATIVE DISCOURSE STUDY WITHIN ROAD2EU

*The research was conducted under the ROAD2EU grant (Project Number 101235886), awarded by the European Education and Culture Executive Agency (EACEA) under the Erasmus-JMO-2025-HEI-TCH-RSCH programme.*

### Introduction and Link to ROAD2EU

Within the Social Track of the ROAD2EU project, “digital inclusion” and “EU citizenship” are key entry points for understanding how higher education is expected to support social cohesion, democratic participation and equitable access to opportunities. EU and Polish higher education policies increasingly use these terms to describe what universities should do for students, staff and society at large, especially in the context of digitalisation and European integration. For the modules *Digital Social Inclusion & EU Citizenship* and *Digital Health & Well Being in the EU*, it is crucial to understand not only how these concepts are defined, but also how they are **framed linguistically** in policy and institutional discourse.

This study proposes a comparative discourse analysis of the **semantic frames** surrounding *digital inclusion* and *EU citizenship* in EU-level documents and Polish higher education texts. By examining how these concepts are linked to particular actors, values and scenarios, the project aims to reveal convergences and divergences between European and national framings and to generate teaching and research materials for the ROAD2EU winter and summer schools, as well as for the EUSynergia platform.

### Theoretical Background: Digital Inclusion, EU Citizenship and Framing

Digital inclusion has emerged as a central theme in debates about equity and participation in higher education. Recent reviews highlight that inclusive higher education policies increasingly address access to digital infrastructure, development of digital skills and the design of accessible, flexible learning environments, with particular attention to

vulnerable groups such as refugees, students with disabilities and non-traditional learners (Filippou et al., 2025; De Soriano et al., 2024; Koutsouris et al., 2022). In parallel, work on digital well-being and videoconferencing in higher education stresses that inclusion is not only about infrastructure and access, but also about interactional norms, support structures and the prevention of new forms of exclusion created by digital practices (Heiser et al., 2025; Wimpenny et al., 2022).

EU citizenship, in turn, has been widely discussed as a **multidimensional concept** that encompasses rights, responsibilities and forms of identification beyond the nation state. Higher education is presented as a privileged space for fostering European citizenship, democratic values and civic engagement (Biesta, 2009; Biesta & Simons, 2009; Zgaga, 2009). Empirical studies of students' views and self-identifications show that European citizenship is often framed through mobility, opportunity and openness, but also intersects with national and local attachments in complex ways (Bilbao et al., 2020; Brooks, 2019; Brooks et al., 2020). Policy analyses emphasise that EU discourses connect citizenship education with pluralism, intercultural understanding and democratic participation, often with a strong normative dimension (Kind, 2013; Grimonprez, 2020; James, 2019; Popova, 2025).

From a methodological perspective, the study is informed by discourse-analytic and framing approaches to education policy. Critical discourse studies have shown how European higher education policies are recontextualised in national settings and how policy language constructs students, institutions and citizens in particular ways (Wodak & Fairclough, 2010; Alexiadou, 2019; Brooks, 2019). Recent work on user-oriented and participatory policies in European HEIs, especially in the context of digital transformation, points to the importance of understanding how policy actors **frame** their initiatives in terms of inclusion, participation and responsiveness to learners' needs (Dell'Omodarme & Cherif, 2022; Silva & Alves, 2020). In this project, "semantic frames" are understood as recurrent patterns that link a key concept (e.g. *digital inclusion*, *EU citizenship*) to typical roles (agents, beneficiaries), actions, settings and values, as they surface in policy and institutional texts.

### **Digital Inclusion and EU Citizenship in EU and Polish Higher Education Discourse: State of the Art**

Recent research on higher education inclusion shows that EU-level documents increasingly portray digitalisation as both an opportunity and a risk. On the one hand, digital tools are framed as enabling more flexible,



accessible and personalised learning, which can support the inclusion of diverse student populations (Filippou et al., 2025; De Soriano et al., 2024). On the other hand, scholars warn that digitalisation can reproduce or deepen existing inequalities if issues of access, support and participation are not addressed explicitly (Koutsouris et al., 2022; Wimpenny et al., 2022). In EU discourses, digital inclusion is thus often associated with frames of **equity, universal access, skills development and cross-border connectivity**, in line with broader agendas such as the European Higher Education Area (EHEA) and the digital transformation of education (Silva & Alves, 2020; Talanova & Kushchenko, 2022).

In the Polish context, digitalisation is frequently linked to internationalisation, student mobility and alignment with European standards, but also to national development goals and labour market priorities. Comparative analyses of higher education policy discourses suggest that Polish documents, like those of other European countries, construct students as future workers and mobile subjects who should develop the skills needed to compete in European and global labour markets (Brooks, 2019; Brooks et al., 2020). At the same time, national policies emphasise the role of higher education in supporting regional development, social cohesion and the modernisation of the Polish economy, thereby inscribing digital inclusion within a broader narrative of national progress and competitiveness (Talanova & Kushchenko, 2022; Alexiadou, 2019).

EU citizenship in higher education is framed through several overlapping semantic frames. Biesta (2009) distinguishes between conceptions that emphasise competence, activity and participation and those that stress critical engagement and the ability to question and reshape existing institutions. EU and Council of Europe documents frequently frame higher education as a space for promoting democratic citizenship, human rights and pluralism, linking academic learning with civic and political education (Biesta & Simons, 2009; Zgaga, 2009; Grimonprez, 2020). Empirical work on students' representations of Europe shows that many students associate European citizenship with mobility, freedom of movement and cultural diversity, while at the same time negotiating strong national and local identities (Bilbao et al., 2020; Brooks, 2019; James, 2019).

In Polish discourse, EU citizenship is often framed through **opportunity and dual identity**: students are encouraged to see themselves as both Polish and European citizens who can benefit from EU-funded mobility, study and work opportunities, but who are also

expected to contribute to national development and community life (Brooks, 2019; Brooks et al., 2020; Popova, 2025). This dual framing reflects the broader tension between European integration and national priorities that characterises many debates about higher education and citizenship in the EU (James, 2019; Kind, 2013). Overall, the literature suggests that while EU and Polish documents share many elements—rights, mobility, participation—there are also specificities in how digital inclusion and EU citizenship are connected to equity, national development, labour markets and identity.

### **Research Aims and Questions**

Within the Social Track of ROAD2EU, this study has four main aims. First, it seeks to identify the **semantic frames** surrounding *digital inclusion* and *EU citizenship* in a corpus of EU higher education policy documents and a corpus of Polish higher education and university texts, focusing on the roles, actions and values associated with each concept. Second, it aims to compare these frames across the two levels, asking to what extent Polish policy and institutional discourse reproduces, adapts or contests EU framings. Third, it intends to examine how digital inclusion and EU citizenship are linked to other key concepts in ROAD2EU, such as mobility, participation, social cohesion and national development. Fourth, it aims to translate these insights into teaching and training materials for the ROAD2EU winter and summer schools, especially for the module *Digital Social Inclusion & EU Citizenship*.

These aims can be expressed through the following indicative research questions:

RQ1: How are *digital inclusion* and *EU citizenship* framed in EU higher education policy documents in terms of actors, actions and values?

RQ2: How do Polish higher education and university documents frame *digital inclusion* and *EU citizenship*, and how do these frames compare to EU-level ones?

RQ3: How are digital inclusion and EU citizenship linked to other policy priorities such as mobility, employability, national development and democratic participation?

RQ4: How can knowledge of these semantic frames inform the design of teaching activities and self-study materials on digital social inclusion and EU citizenship within ROAD2EU?

### **Data and Methodology**

The study will build two partially parallel corpora. The **EU corpus** will consist of key policy and strategy documents dealing with higher education, inclusion, citizenship and digitalisation, such as

communications on the European Higher Education Area, inclusion and equity in higher education, and the digital transformation of education, as well as selected Council of Europe texts on democratic citizenship and human rights education (Biesta, 2009; Biesta & Simons, 2009; Zgaga, 2009; Grimonprez, 2020; Silva & Alves, 2020; De Soriano et al., 2024). The **Polish corpus** will include national higher education laws and strategies, ministerial guidelines, and policy documents on digitalisation and inclusion, as well as selected mission statements, strategic plans and internationalisation policies of Polish universities that are relevant to Digital European Studies and ROAD2EU (Brooks, 2019; Brooks et al., 2020; Talanova & Kushchenko, 2022; Dell'Omodarme & Cherif, 2022).

After compiling and cleaning the corpora, the analysis will focus on occurrences of *digital inclusion*, *inclusion* in digital contexts, *EU citizenship* and closely related phrases (e.g. *European citizenship*, *citizenship education*, *democratic citizenship*). Using corpus query tools, concordance lines will be extracted and examined qualitatively to identify recurrent patterns of co-text. The semantic frame analysis will attend to:

- (a) **Actors** (who is included/excluded; who is a citizen),
- (b) **Actions and processes** (what digital inclusion or citizenship “does” or should do),
- (c) **Settings** (national, European, global, online/offline), and
- (d) **Values and goals** (equity, mobility, participation, competitiveness, national development).

This procedure is informed by critical discourse-analytic approaches that focus on how policies construct their subjects and desired futures (Wodak & Fairclough, 2010; Alexiadou, 2019), as well as by work on user-oriented and participatory policy design in European HEIs during the “digital turn” (Dell'Omodarme & Cherif, 2022; Wimpenny et al., 2022). Comparative coding schemes will be developed so that frames in EU and Polish texts can be systematically contrasted. Where possible, the analysis will also consider **intertextual links**, examining how EU discourses are cited, paraphrased or recontextualised in Polish documents (Wodak & Fairclough, 2010; Silva & Alves, 2020). The resulting frame inventories and illustrative excerpts will be prepared for integration into the EUSynergia platform as annotated resources and case studies.

### **Expected Findings and Contribution**

The analysis is expected to show that EU-level documents typically frame *digital inclusion* through **equity- and rights-oriented frames**, in which access to digital infrastructure, tools and skills is presented as a precondition for quality higher education, active citizenship and

participation in the knowledge society (Filippou et al., 2025; De Soriano et al., 2024; Koutsouris et al., 2022). These frames are likely to highlight vulnerable or underrepresented groups and to connect digital inclusion with democratic values, social cohesion and the European ideal of an inclusive, interconnected Higher Education Area (Grimonprez, 2020; Biesta & Simons, 2009). In Polish policy and institutional texts, digital inclusion may be framed more strongly in terms of **mobility, competitiveness and national development**, emphasising students' access to European opportunities and labour markets while also underscoring the role of higher education in modernising the Polish economy and society (Brooks, 2019; Brooks et al., 2020; Talanova & Kushchenko, 2022).

For *EU citizenship*, EU-level discourse is expected to foreground frames of **rights, participation and identity**, in which higher education is a vehicle for fostering active, responsible and pluralist European citizens, often linked to mobility programmes such as Erasmus+ and to curricula that promote intercultural understanding and democratic engagement (Biesta, 2009; Zgaga, 2009; Bilbao et al., 2020; Grimonprez, 2020). Polish documents and university materials are likely to present EU citizenship as an **opportunity frame**, stressing the benefits of free movement, study abroad and enhanced employability, but also incorporating a **dual identity frame** that encourages students to see themselves as simultaneously Polish and European, responsible for contributing to both national and European communities (Brooks, 2019; Brooks et al., 2020; Popova, 2025; James, 2019). The study may also reveal tensions between more market-oriented constructions of students and citizenship and more public or emancipatory conceptions, echoing concerns expressed in the literature on higher education and citizenship (Biesta, 2009; Zgaga, 2009; Alexiadou, 2019).

By identifying and comparing these semantic frames, the study will contribute to ongoing debates about the role of higher education in advancing digital equity and European citizenship. It will show how EU and Polish discourses selectively emphasise different aspects of digital inclusion and citizenship—rights vs. responsibilities, equity vs. competitiveness, European integration vs. national development—and how these differences may affect the design and reception of policies and initiatives in Digital European Studies (Wodak & Fairclough, 2010; Silva & Alves, 2020; Dell'Omodarme & Cherif, 2022). For ROAD2EU, the findings will directly inform the Social Track by providing empirically grounded materials (annotated excerpts, frame descriptions, comparative

tables) that can be used in lectures, workshops and student projects on *Digital Social Inclusion & EU Citizenship*.

### **Conclusion**

This study outlines a comparative discourse project on the semantic frames of *digital inclusion* and *EU citizenship* in EU and Polish higher education documents, situated within the Social Track of the ROAD2EU project. Drawing on research on inclusive policies, citizenship education and higher education discourses (Biesta, 2009; Biesta & Simons, 2009; Zgaga, 2009; Brooks, 2019; Bilbao et al., 2020; Filippou et al., 2025; De Soriano et al., 2024), and informed by critical discourse and framing approaches (Wodak & Fairclough, 2010; Alexiadou, 2019; Dell'Omodarme & Cherif, 2022), it treats these concepts not as static definitions but as discursively constructed frames that link actors, actions, and values.

By systematically mapping and comparing frames across EU and Polish texts, the project aims to make visible the implicit assumptions and priorities that shape how digital inclusion and EU citizenship are imagined and operationalised in higher education. The anticipated outputs—frame inventories, illustrative corpus excerpts, and comparative analyses—will enrich both academic discussion and practical teaching within ROAD2EU, supporting more critical, reflexive, and inclusive approaches to digital social inclusion and citizenship education in Polish higher education and beyond.

### **References:**

- Alexiadou, N. (2019). Framing education policies and transitions of Roma students in Europe. *Comparative Education*, 55, 422–442. <https://doi.org/10.1080/03050068.2019.1619334>
- Biesta, G. (2009). What kind of citizenship for European higher education? Beyond the competent active citizen. *European Educational Research Journal*, 8, 146–158. <https://doi.org/10.2304/eerj.2009.8.2.146>
- Biesta, G., & Simons, M. (2009). Higher education and European citizenship as a matter of public concern. *European Educational Research Journal*, 8, 142–145. <https://doi.org/10.2304/eerj.2009.8.2.142>
- Bilbao, E., Del Carmen Méndez García, M., & Mora, M. (2020). University students' representations of Europe and self-identification as Europeans: A synthesis of qualitative evidence for future policy formulation. *European Journal of Futures Research*, 8, 1–17. <https://doi.org/10.1186/s40309-019-0159-y>
- Brooks, R. (2019). The construction of higher education students within national policy: A cross-European comparison. *Compare: A Journal of Comparative and International Education*, 51, 161–180. <https://doi.org/10.1080/03057925.2019.1604118>

- Brooks, R., Gupta, A., Jayadeva, S., & Abrahams, J. (2020). Students' views about the purpose of higher education: A comparative analysis of six European countries. *Higher Education Research & Development*, 40, 1375–1388. <https://doi.org/10.1080/07294360.2020.1830039>
- De Soriano, A., Montoro, M., & Colón, A. (2024). Digital teaching competence and educational inclusion in higher education: A systematic review. *Electronic Journal of e-Learning*. <https://doi.org/10.34190/ejel.22.1.3139>
- Dell'Omodarme, M., & Cherif, Y. (2022). User-oriented policies in European HEIs: Triggering a participative process in today's digital turn—An OpenU experimentation in the University of Paris 1 Panthéon-Sorbonne. *Education Sciences*. <https://doi.org/10.3390/educsci12120919>
- Filippou, K., Acquah, E., & Bengs, A. (2025). Inclusive policies and practices in higher education: A systematic literature review. *Review of Education*. <https://doi.org/10.1002/rev3.70034>
- Grimonprez, K. (2020). *The European Union and Education for Democratic Citizenship*. <https://doi.org/10.5771/9783748902034>
- Heiser, R., Palalas, A., & Gollert, A. (2025). Digital well-being begins with inclusion: A systematic review of videoconferencing guidelines for equitable learning. *Australasian Journal of Educational Technology*. <https://doi.org/10.14742/ajet.9552>
- James, C. (2019). *Citizenship, Nation-building and Identity in the EU*. <https://doi.org/10.4324/9781351065023>
- Kind, N. (2013). *Shaping a (responsible) European citizen? Analysing European identity and citizenship in the EU discourse on higher education*.
- Koutsouris, G., Stentiford, L., & Norwich, B. (2022). A critical exploration of inclusion policies of elite UK universities. *British Educational Research Journal*. <https://doi.org/10.1002/berj.3799>
- Popova, R. (2025). The influence of citizenship education on national identity in the EU. *International Journal of Digital Research*. <https://doi.org/10.63711/ijdr.net20250103>
- Silva, M., & Alves, D. (2020). European Union law's proximity to citizens through education and the use of digital technologies. *ICERI2020 Proceedings*. <https://doi.org/10.21125/iceri.2020.0815>
- Talanova, Z., & Kushchenko, O. (2022). Digital transitions in higher education: European dimension. *International Scientific Journal of Universities and Leadership*. <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2022-14-92-102>
- Wimpenny, K., Finardi, K., Orsini-Jones, M., & Jacobs, L. (2022). Knowing, being, relating and expressing through third space Global South–North COIL: Digital inclusion and equity in international higher education. *Journal of Studies in International Education*, 26, 279–296. <https://doi.org/10.1177/10283153221094085>
- Wodak, R., & Fairclough, N. (2010). Recontextualizing European higher education policies: The cases of Austria and Romania. *Critical Discourse Studies*, 7, 19–40. <https://doi.org/10.1080/17405900903453922>

UDC 81'276.6:37.014.3

**Kapranov Yan, Habilitated Doctor (Linguistics)**  
*School of Humanities and Fine Arts at VIZJA University*  
*(Warsaw, Poland)*

## **CONCEPTUALISATIONS OF “LIFELONG LEARNING” AND “DIGITAL COMPETENCE” IN EU AND UNIVERSITY COMMUNICATION: A CORPUS-BASED COLLOCATION AND SEMANTIC PROSODY ANALYSIS WITHIN ROAD2EU**

*The research was conducted under the ROAD2EU grant (Project Number 101235886), awarded by the European Education and Culture Executive Agency (EACEA) under the Erasmus-JMO-2025-HEI-TCH-RSCH programme.*

### **Introduction and Link to ROAD2EU**

Within the Social / Education Track of the ROAD2EU project, “lifelong learning” and “digital competence” are not only policy buzzwords but organising concepts for how education, work and citizenship are imagined in a digital society. EU documents and university communications present lifelong learning as an ongoing, holistic educational trajectory and digital competence as a key enabler for participating in this trajectory. For ROAD2EU, and in particular for the module *Digital Education, Innovation & Lifelong Learning in the EU*, understanding how these concepts are framed linguistically is crucial for designing teaching resources, self-study topics and research activities hosted on the EUSynergia platform.

This study proposes a corpus-based analysis of collocations and semantic prosody surrounding the phrases *lifelong learning* and *digital competence* in EU-level policy texts and in communication produced by universities (strategies, websites, syllabi, and promotional materials). By examining which words systematically co-occur with these key terms, and what evaluative “colouring” they acquire, the project aims to reveal the implicit priorities, values and tensions embedded in current discourses on digital education and lifelong learning.

### **Theoretical Background: Lifelong Learning, Digital Competence and Corpus-Based Semantics**

In EU policy, lifelong learning is defined as a continuous process of acquiring knowledge, skills, and attitudes throughout one's life, supporting personal fulfillment, social inclusion, and adaptability to labor

market changes (Hake, 1999; Dehmel, 2006; Volles, 2014). The 2018 Recommendation on key competences for lifelong learning identifies eight key competences, including digital competence, as foundational for citizens' ability to navigate complex social and economic environments (Dzvinchuk & Kachmar, 2021; Simões, 2021). Over time, EU conceptualisations have shifted from a predominantly humanistic and education-centred view of lifelong learning towards a broader, more instrumental framing that connects lifelong learning to employability, competitiveness, and social cohesion (Dehmel, 2006; Volles, 2014; Hake, 1999).

Digital competence is conceptualised in EU frameworks as the confident, critical and responsible use of digital technologies for learning, work and social participation (Ala-Mutka, 2011; Mattar et al., 2020). The core DigComp framework describes digital competence through five areas—information and data literacy, communication and collaboration, digital content creation, safety and problem-solving—and has been updated and extended to cover different target groups, including educators in DigCompEdu (Ala-Mutka, 2011; Mattar et al., 2020; Santos et al., 2022; Vrabec & Furtáková, 2024). Recent reviews highlight that EU, European Commission and UNESCO documents converge on the idea of digital competence as a multidimensional construct, combining technical, cognitive and socio-ethical components (Vrabec & Furtáková, 2024).

Universities have increasingly integrated these policy frameworks into institutional strategies and curricula. Empirical studies show that universities use DigComp-based descriptors to define students' and teachers' digital competences, emphasising not only technical skills but also collaboration, communication and critical digital literacy (López-Meneses et al., 2020; Guitert et al., 2020; Garzón-Artacho et al., 2021; Henseruk et al., 2021; Vázquez-Cano et al., 2020). Research on teachers' perceptions of digital competence at the lifelong learning stage confirms that educators see digital skills as central to professional development and pedagogical innovation, although institutional support and training remain uneven (Garzón-Artacho et al., 2021; Santos et al., 2022). At the same time, projects within the EU Lifelong Learning Programme, such as MAGICC, illustrate how multilingual and multicultural academic communication competences are modularised and embedded into university programmes, linking lifelong learning to intercultural and linguistic dimensions (Neuner-Anfindsen & Meima, 2016).



From a methodological perspective, this study draws on corpus linguistics, particularly collocation analysis and semantic prosody. Collocations—words that frequently co-occur—reveal typical phraseological patterns around key concepts, while semantic prosody captures the evaluative and attitudinal aura that a word acquires through its co-text (Daskalovska, 2015; Zhang, 2020). Corpus-based instruction research shows that making learners aware of collocations and prosodies can improve lexical accuracy and pragmatic appropriateness, especially in academic and professional discourse (Daskalovska, 2015; Sun & Park, 2023). Recent corpus-based work also explores collocate directionality and distribution, demonstrating how subtle differences in collocational patterns can be systematically captured and interpreted (Sanosi, 2025). Applying these tools to policy and university texts allows us to treat *lifelong learning* and *digital competence* not only as abstract constructs but as lexically embedded, semantically nuanced items in real communication.

### **Conceptualisations in EU and University Communication: State of the Art**

Studies of EU lifelong learning policy show a gradual broadening of scope and a layering of meanings. Early texts frame lifelong learning as a response to democratisation, social justice and access to education (Hake, 1999), while later documents increasingly emphasise employability, competitiveness and flexibility in the labour market (Dehmel, 2006; Volles, 2014). More recent analyses link lifelong learning to sustainable employability, active citizenship and social inclusion, often highlighting non-formal learning and multilingual competence as important components (Simões, 2021; Dzvinchuk & Kachmar, 2021; Şavga & Livitchi, 2025). This discursive evolution suggests that *lifelong learning* operates as a “bridging concept” that connects individual development, economic demands and civic participation.

Digital competence is consistently presented as a key enabler of lifelong learning in these policy documents. Reviews of DigComp and related frameworks stress that digital competence is not limited to operational skills but includes critical evaluation of information, ethical use of technology and collaborative practices in online environments (Ala-Mutka, 2011; Mattar et al., 2020; Santos et al., 2022; Vrabec & Furtáková, 2024). Higher education-focused studies show that universities translate these frameworks into concrete descriptors and assessment tools, but that their communication often foregrounds institutional branding and quality assurances, for example by

emphasising “21st-century skills”, “innovation” and “digital transformation” in programme descriptions (López-Meneses et al., 2020; Guitert et al., 2020; Garzón-Artacho et al., 2021; Vázquez-Cano et al., 2020).

Research on the development of digital competence among future professionals underscores the role of communication and interaction in shaping how digital skills are perceived and practised (Henseruk et al., 2021). University students’ and teachers’ self-reported digital competence levels are closely associated with their access to training, institutional support and opportunities to integrate digital tools into teaching and learning (López-Meneses et al., 2020; Garzón-Artacho et al., 2021; Santos et al., 2022). At the same time, comparative studies of university students’ digital competence across countries suggest that institutional discourses may emphasise certain competence areas more than others, for example focusing on information and communication skills while downplaying critical and ethical aspects (López-Meneses et al., 2020; Guitert et al., 2020).

However, there is still limited research that systematically compares the **lexical environments** of *lifelong learning* and *digital competence* in EU-level documents and in university communication. Existing studies tend to rely on qualitative document analysis or survey-based approaches, without fully exploiting the potential of collocation and semantic prosody analysis to reveal hidden evaluative patterns (Zhang, 2020; Sun & Park, 2023). This creates a space for a corpus-based study that can link definitions and policy intentions to actual usage in authentic texts, particularly in the context of Polish and European universities engaged in Digital European Studies and projects such as ROAD2EU.

### **Research Aims and Questions**

Within the Social / Education Track of ROAD2EU, this study has four interconnected aims. First, it seeks to map the collocational profiles of *lifelong learning* and *digital competence* in EU policy documents and university communications, identifying the most frequent and statistically salient lexical partners of each expression. Second, it aims to investigate the semantic prosodies associated with these key terms, examining whether they are predominantly linked to positive, negative or neutral evaluative contexts and how these prosodies differ across institutional levels. Third, it intends to compare EU-level and university-level discourses, asking whether universities replicate, selectively adopt or reinterpret EU framings of lifelong learning and digital competence. Fourth, it aims to translate these findings into pedagogical resources for

ROAD2EU, informing the design of teaching materials, workshops and self-study tasks on the EUSynergia platform.

These aims lead to the following indicative research questions:

RQ1: What are the dominant collocational patterns of *lifelong learning* and *digital competence* in EU policy documents?

RQ2: How do these collocational patterns compare to those found in university strategies, websites, syllabi and promotional materials?

RQ3: What kinds of semantic prosodies (e.g. opportunity-oriented, obligation-oriented, risk-oriented) surround *lifelong learning* and *digital competence* in each subcorpus?

RQ4: In what ways can insights from collocation and semantic prosody analysis support critical reflection and curriculum development in Digital European Studies at Polish HEIs?

### **Data and Methodology**

The empirical foundation of the study is a purpose-built corpus divided into two main subcorpora. The **EU subcorpus** consists of official policy and strategy documents related to lifelong learning and digital education, including communications, recommendations, frameworks and reports produced by EU institutions. These texts explicitly reference lifelong learning policies, key competences and digital competence frameworks such as DigComp and DigCompEdu (Hake, 1999; Dehmelt, 2006; Volles, 2014; Ala-Mutka, 2011; Mattar et al., 2020; Santos et al., 2022; Vrabec & Furtáková, 2024). The **university subcorpus** comprises strategy documents, programme descriptions, course syllabi and web-based communication from Polish and selected European universities that participate in or are comparable to the ROAD2EU context. Particular attention is given to texts that mention lifelong learning, continuing education, digital skills, online learning and teacher professional development (López-Meneses et al., 2020; Guitert et al., 2020; Garzón-Artacho et al., 2021; Henseruk et al., 2021; Vázquez-Cano et al., 2020; Neuner-Anfindsen & Meima, 2016; Şavga & Livitchi, 2025).

After cleaning and annotating the corpus, the analysis will proceed in several steps. First, occurrences of the target expressions *lifelong learning* and *digital competence* will be identified automatically, and collocational profiles will be calculated within a symmetric span around each node word. Association measures such as mutual information or log-likelihood will be used to identify salient collocates, following best practices in corpus-based studies of collocation (Daskalovska, 2015; Sanosi, 2025). Separate collocation lists will be generated for the EU and university subcorpora, allowing direct comparison of lexical patterns.

Second, concordance lines for selected collocates and node words will be examined qualitatively to determine semantic prosodies. Following Zhang (2020), the analysis will attend to the implicit evaluative load of the broader co-text, asking whether *lifelong learning* is more often associated with opportunity, obligation, risk, rights or responsibilities, and whether *digital competence* tends to be presented as a requirement, a resource, a deficit or a developmental goal. This step will involve iterative coding and grouping of concordance lines into prosodic categories, taking into account not only individual words but also recurrent phraseological patterns and discourse moves.

Third, the study will explore potential diachronic variation within the EU subcorpus, examining whether collocational and prosodic patterns change over time in line with broader shifts in policy narratives (e.g. from human capital and employability discourses towards digital inclusion and sustainability). Where data permit, the analysis will also consider differences across types of university texts (e.g. strategic plans vs. promotional websites vs. course syllabi), revealing how institutional roles and communicative purposes shape the language of lifelong learning and digital competence.

### **Expected Findings and Contribution**

It is expected that *lifelong learning* in EU policy texts will show a strong collocational association with terms such as *opportunities*, *access*, *employability*, *skills*, *key competences*, *active citizenship*, *inclusion* and *flexibility* (Hake, 1999; Dehmelt, 2006; Volles, 2014; Dzvinchuk & Kachmar, 2021; Simões, 2021; Şavga & Livitchi, 2025). The semantic prosody of *lifelong learning* in this subcorpus is likely to be predominantly positive and opportunity-oriented, though interwoven with obligation-oriented frames that present lifelong learning as a necessity in the face of rapid technological and labour market change. In university communication, the collocational profile may shift towards more institutional and programmatic language, with frequent co-occurrence of *modules*, *credits*, *courses*, *pathways*, *centres* and *professional development*, potentially foregrounding organisational structures and offerings rather than broader societal aims (Neuner-Anfindsen & Meima, 2016; Guitert et al., 2020; Garzón-Artacho et al., 2021).

For *digital competence*, the EU subcorpus is expected to show frequent collocates such as *framework*, *skills*, *assessment*, *citizens*, *educators*, *teachers*, *key*, *transversal*, *DigComp* and *DigCompEdu*, reflecting the centrality of standardisation and benchmarking in policy discourse (Ala-Mutka, 2011; Mattar et al., 2020; Santos et al., 2022;

Vrabec & Furtáková, 2024). The semantic prosody is likely to mix opportunity-oriented frames (digital competence as empowering and enabling) with deficit-oriented constructions that describe “gaps”, “needs” or “lack” of digital competence in certain populations (López-Meneses et al., 2020; Henseruk et al., 2021; Vázquez-Cano et al., 2020). In university texts, digital competence may be closely linked to terms like *platforms*, *online*, *blended*, *tools*, *resources*, *innovation* and *21st-century skills*, reflecting institutional discourses of modernisation and digital transformation in teaching and learning (López-Meneses et al., 2020; Garzón-Artacho et al., 2021; Guitert et al., 2020).

By systematically comparing these patterns, the study will contribute to a more fine-grained understanding of how EU and university actors conceptualise and communicate lifelong learning and digital competence. From a theoretical point of view, it will illustrate how collocation and semantic prosody analysis can be used to connect abstract policy concepts to concrete lexical practices in institutional communication (Daskalovska, 2015; Zhang, 2020; Sun & Park, 2023; Sanosi, 2025). From a practical perspective, the findings can inform curriculum design and teacher training in Digital European Studies, pointing to areas where university discourse aligns with or diverges from EU policy framings, and highlighting opportunities to reinforce critical, inclusive and ethically grounded perspectives on digital competence and lifelong learning (Garzón-Artacho et al., 2021; Santos et al., 2022; Henseruk et al., 2021).

For ROAD2EU, the project will generate corpus-based teaching materials that can be integrated into the Social / Education Track modules. Concordance-based activities, collocation visualisations and semantic prosody tasks can be embedded in the EUSynergia e-platform, encouraging students, teachers and policymakers to examine the language of policy and university communication critically. In this way, the study will support ROAD2EU's broader aim of enhancing awareness of EU policies and strategies in Polish higher education through linguistically informed, digitally mediated learning.

### **Conclusion**

This study outlines a corpus-based investigation of how *lifelong learning* and *digital competence* are conceptualised in EU policy and university communication, with a specific focus on collocation and semantic prosody. Situated within the Social / Education Track of the ROAD2EU project, it brings together research on lifelong learning and digital competence frameworks (Hake, 1999; Dehmel, 2006; Volles, 2014;

Ala-Mutka, 2011; Mattar et al., 2020; Santos et al., 2022; Vrabec & Furtáková, 2024) and corpus-based approaches to lexis and meaning (Daskalovska, 2015; Zhang, 2020; Sun & Park, 2023; Sanosi, 2025). By analysing the lexical environments of these key concepts in EU and university texts, the project aims to reveal implicit evaluative patterns and discursive priorities that shape how digital education and lifelong learning are imagined, promoted and implemented.

The anticipated results will not only enrich academic debates on European lifelong learning policies and digital competence in higher education but also provide concrete, data-driven resources for teaching and learning in ROAD2EU. Ultimately, by making the language of policy and institutional communication an explicit object of study, the project supports more critical, reflexive and linguistically aware engagement with EU strategies among students, educators and decision-makers in Polish HEIs and beyond.

#### References:

- Ala-Mutka, K. (2011). *Mapping Digital Competence: Towards a Conceptual Understanding*.
- Daskalovska, N. (2015). Corpus-based versus traditional learning of collocations. *Computer Assisted Language Learning*, 28, 130–144. <https://doi.org/10.1080/09588221.2013.803982>
- Dehmél, A. (2006). Making a European area of lifelong learning a reality? Some critical reflections on the European Union's lifelong learning policies. *Comparative Education*, 42, 49–62. <https://doi.org/10.1080/03050060500515744>
- Dzvinchuk, D., & Kachmar, O. (2021). Lifelong learning as a priority of development of European educational partnership. *Scientific Journal of Polonia University*. <https://doi.org/10.23856/4322>
- Garzón-Artacho, E., Sola-Martínez, T., Romero-Rodríguez, J., & Gómez-García, G. (2021). Teachers' perceptions of digital competence at the lifelong learning stage. *Heliyon*, 7. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2021.e07513>
- Guitert, M., Romeu, T., & Baztán, P. (2020). The digital competence framework for primary and secondary schools in Europe. *European Journal of Education*. <https://doi.org/10.1111/ejed.12430>
- Hake, B. (1999). Lifelong learning policies in the European Union: Developments and issues. *Compare*, 29, 53–69. <https://doi.org/10.1080/0305792990290105>
- Henseruk, H., Boyko, M., Tsepeniuk, T., Buyak, B., & Martyniuk, S. (2021). Communication in developing digital competence of future professionals. *Proceedings of the International Conference on New Trends in Languages, Literature and Social Communications (ICNTLLSC 2021)*. <https://doi.org/10.2991/assehr.k.210525.020>

- López-Meneses, E., Sirignano, F., Vázquez-Cano, E., & Ramírez-Hurtado, J. (2020). University students' digital competence in three areas of the DigComp 2.1 model: A comparative study at three European universities. *Australasian Journal of Educational Technology*, 36, 69–88. <https://doi.org/10.14742/ajet.5583>
- Mattar, J., Piovezan, M., Souza, S., Santos, C., & Santos, A. (2020). Critical presentation of the European Digital Competence Framework (DigComp) and related frameworks. *Research, Society and Development*, 9, 172943062. <https://doi.org/10.33448/rsd-v9i4.3062>
- Neuner-Anfindsen, S., & Meima, E. (2016). MAGICC: A project of the EU Lifelong Learning programme: Modularising multilingual and multicultural academic communication competence. *European Journal of Applied Linguistics*, 4, 341–347. <https://doi.org/10.1515/eujal-2016-0008>
- Sanosi, A. (2025). The present study answers the research question: A corpus-based analysis of collocate directionality in academic English writing. *Heliyon*, 11. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2025.e42088>
- Santos, C., Pedro, N., & Mattar, J. (2022). Digital competence of higher education professors in the European context: A scoping review study. *International Journal of Emerging Technologies in Learning*, 17, 222–242. <https://doi.org/10.3991/ijet.v17i18.31395>
- Şavga, L., & Livitchi, O. (2025). Integrating lifelong learning into higher education. *ACROSS Journal of Interdisciplinary Cross-border Studies*. <https://doi.org/10.35219/across.2022.5.1.02>
- Simões, A. (2021). Developing multilingual competence and cultural awareness through forms of non-formal learning: A contribution to sustainable employability, active citizenship and social inclusion. *European Journal of Education*, 4, 92–106. <https://doi.org/10.26417/670hst77c>
- Sun, W., & Park, E. (2023). EFL learners' collocation acquisition and learning in corpus-based instruction: A systematic review. *Sustainability*. <https://doi.org/10.3390/su151713242>
- Vázquez-Cano, E., Urrutia, M., Parra-González, M., & Meneses, E. (2020). Analysis of interpersonal competences in the use of ICT in the Spanish university context. *Sustainability*, 12, 476. <https://doi.org/10.3390/su12020476>
- Volles, N. (2014). Lifelong learning in the EU: Changing conceptualisations, actors, and policies. *Studies in Higher Education*, 41, 343–363. <https://doi.org/10.1080/03075079.2014.927852>
- Vrabec, N., & Furtáková, L. (2024). Ways of defining digital competences and their components in the EU, EC and UNESCO recommendations. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia de Cultura*. <https://doi.org/10.24917/20837275.16.2.1>
- Zhang, H. (2020). “What do you know about semantic prosody?” Teaching and evaluating implicit knowledge of English with corpus-assisted methods. *English in Education*, 55, 337–350. <https://doi.org/10.1080/04250494.2020.1838896>

UDC 81'373.72:33:81'42

**Pimenowa O., Habilitated Doctor (Economics)**  
*School of Business at VIZJA University*  
*(Warsaw, Poland)*

**METAPHORS OF “SYNERGY” AND “CONVERGENCE”  
IN EU ECONOMIC POLICY DISCOURSE: A COGNITIVE-  
SEMANTIC, CORPUS-BASED STUDY WITHIN THE ROAD2EU  
PROJECT**

*The research was conducted under the ROAD2EU grant (Project Number 101235886), awarded by the European Education and Culture Executive Agency (EACEA) under the Erasmus-JMO-2025-HEI-TCH-RSCH programme.*

**1. Introduction and Link to ROAD2EU**

In the Economic Track of the ROAD2EU project, EU economic integration is conceptualised not only through indicators and legal norms, but also through language. Key terms such as *synergy* and *convergence* structure how policymakers imagine economic integration, territorial cohesion, and sustainable growth. These terms are central to ROAD2EU's focus on EU policies and strategies on economic, social, and territorial synergy, and they directly relate to the modules *Digital EU Economic Policies & Integration*, *Digital Transformation & Economic Growth in the EU*, and *Digital EU Sustainable Development & Green Economy Strategies* delivered within the winter and summer schools.

Drawing on cognitive semantics and critical metaphor analysis, this study investigates how metaphors centred on *synergy* and *convergence* shape EU economic policy discourse. Using digital corpora built within the EUSynergia platform (legal texts such as directives and regulations, and non-legal texts such as communications, strategies, and best-practice reports), it aims to show how metaphorical framings support, justify, or problematise economic integration and cohesion in the EU.

**2. Theoretical Background: Metaphor, Cognition and Policy Discourse**

The study is grounded in Conceptual Metaphor Theory, which views metaphor not as an optional stylistic ornament but as a basic mechanism of human thought: abstract domains (e.g. the economy, integration, cohesion) are understood via more concrete source domains such as movement, machinery, health, or family (Lakoff & Johnson, 1980). This



perspective has been widely applied to political and economic language, showing that metaphors structure how actors perceive problems, assess risks and legitimise particular policy options (White, 2003).

Within this broader tradition, Critical Metaphor Analysis (CMA) brings together cognitive semantics, corpus linguistics and critical discourse analysis. Charteris-Black (2004) proposes a three-stage procedure that combines the systematic identification of metaphor in authentic texts with an interpretation of how these metaphors contribute to persuasion, legitimisation and ideology. CMA has been successfully used to analyse public policy discourses, where metaphor scenarios frame citizens as economic actors, markets as spaces or organisms, and integration as a journey or a process of alignment (Charteris-Black, 2004; White, 2003).

In EU-related discourse studies, Musolff (2004) demonstrates that debates about Europe are organised around relatively stable metaphor scenarios, such as *Europe as a family* or *European integration as a journey towards a shared home*. These scenarios shape expectations about solidarity, hierarchy and conflict among member states. More recently, research on economic texts highlights that the productivity of different metaphor types (e.g. biological, mechanical, journey metaphors) depends on institutional and situational contexts, leading to metaphor variation across genres, actors and time periods (Andryukhina, 2021). Against this background, *synergy* and *convergence* can be seen as nodal points within larger metaphorical repertoires that structure EU economic policy discourse.

### **3. “Convergence” and “Synergy” in EU Economic Policy: State of the Art**

The notion of *convergence* has become a key signifier in EU economic and monetary discourse, especially in the context of the European Monetary Union (EMU). Alonso Simón (2025) argues that *convergence* functions as a “black box” concept that links technical indicators, normative expectations and political justifications, while masking internal tensions between different understandings of what exactly should converge and on what timescale. At the same time, a substantial quantitative literature treats convergence as an econometric property of growth and income distributions, focusing on  $\beta$ - and  $\sigma$ -convergence across member states and regions (Borsi & Metiu, 2015). However, such studies rarely interrogate the discursive and metaphorical uses of *convergence* in policy documents, leaving a gap between models of convergence and the language of convergence used in EU communication.

Dewandre and Gulyás (2018) conduct a critical metaphor analysis of EU policy documents between 1985 and 2014 and show how economic actors are framed as “sensitive economic personae” and “functional human beings”, with metaphors contributing to technocratic representations of citizens, markets and institutions. Their findings suggest that EU policy discourse is saturated with metaphors related to movement, balance, machinery and health—source domains that are highly relevant for understanding how *convergence* and *synergy* are conceptualised. For example, policies can be presented as mechanisms that “drive convergence”, regions as entities that “catch up”, and instruments as levers that “unlock synergies”.

The term *synergy* has been less frequently examined in discourse-analytic terms, but it appears widely in texts on cohesion policy, regional development and innovation. In these contexts, *synergy* frames interactions between funds, instruments and levels of governance as mutually reinforcing rather than merely additive. It suggests that when policies are properly aligned, they can generate effects greater than the sum of their parts. Recent work on metaphor variation in economic discourse indicates that such terms often draw on mechanical and chemical source domains (e.g. combining forces, triggering reactions, generating spill-over effects), which sustain a particular vision of policy optimisation and system-level coordination (Andryukhina, 2021).

Overall, existing research converges on three key points. First, *convergence* and *synergy* are central metaphorical hubs in EU economic and cohesion discourse (Alonso Simón, 2025; Dewandre & Gulyás, 2018). Second, their meanings are not fixed but shaped by institutional contexts such as EMU reforms, cohesion policy cycles and digital or green transition agendas (Borsi & Metiu, 2015; Musolff, 2004). Third, systematic corpus-based cognitive-semantic analysis of these terms across EU policy texts is still limited, especially with regard to their relevance for higher education and Digital European Studies—areas that are crucial for ROAD2EU.

#### **4. Research Aims and Questions**

Embedded in the Economic Track of ROAD2EU, this study has four main aims. The first aim is to identify and classify the dominant conceptual metaphors underlying the uses of *synergy* and *convergence* in EU economic policy documents, such as *INTEGRATION IS MOVEMENT TOWARDS A CENTRE*, *POLICIES ARE INTERACTING FORCES* or *THE ECONOMY IS A MACHINE/SYSTEM* (Lakoff & Johnson, 1980; Charteris-Black, 2004). The second aim is to map collocational and

semantic patterns around *synergy* and *convergence* in a digital corpus of EU economic and cohesion policy texts integrated into the EUSynergia platform. The third aim is to examine diachronic and cross-domain variation by comparing EMU-related texts, cohesion policy documents and materials on digital transformation and green economy. The fourth aim is to explore how insights from this analysis can inform teaching, learning and research within Digital European Studies in Polish higher education.

These aims can be translated into the following indicative research questions:

- RQ1: Which conceptual metaphors structure the policy discourse around economic and digital *convergence* and *synergy* in EU-level documents?
- RQ2: How do collocational profiles and semantic prosodies of *synergy* and *convergence* differ across economic, social and territorial policy sub-domains?
- RQ3: How have these metaphors evolved over the period relevant for ROAD2EU (e.g. from the launch of the Digital Single Market and European Green Deal initiatives to the present)?
- RQ4: How can a better understanding of these metaphors support critical engagement with EU documents in Economic Track modules and self-study topics on the EUSynergia platform?

### **5. Data and Methodology**

The empirical basis of the study is a specialised digital corpus of EU economic policy discourse compiled for the EUSynergia platform. It will include European Commission and Council documents on EMU, economic governance and convergence (such as communications, staff working documents, country reports and EMU reviews), as well as cohesion policy and regional development texts that explicitly address *synergy* between funds and instruments and *convergence* of regions or member states. In addition, it will cover strategies and communications on digital transformation, sustainable growth and green economy, where *synergy* and *convergence* are often invoked in the context of innovation, digital markets and climate-related transitions. These texts will be mirrored in EUSynergia alongside key legal documents (regulations, directives) and non-legal best-practice materials used for teaching and workshops within ROAD2EU.

Analytically, the study combines qualitative identification of metaphor with quantitative corpus methods and critical interpretation. Procedures adapted from metaphor identification protocols are used to

extract metaphorical uses of *synergy*, *convergence* and semantically related items (e.g. *alignment*, *divergence*, *spill-over*, *multiplier*). A manually coded sample provides a robust basis for distinguishing literal from metaphorical uses and for grouping the latter into conceptual metaphor categories. These categories are then examined through the lens of Critical Metaphor Analysis (Charteris-Black, 2004), which links metaphor patterns to discursive strategies of problem construction and solution framing: for instance, representing “lack of convergence” as a technical imbalance to be corrected through specific reforms, or “unlocking synergies” as a way of legitimising the bundling of funds and policies.

Corpus techniques such as collocation and concordance analysis are used to map the semantic prosodies of *synergy* and *convergence* in different sub-corpora. This allows the study to identify typical co-occurring lexis (e.g. *achieve*, *foster*, *strengthen*, *ensure convergence/synergy*; *regional*, *income*, *digital*, *technological convergence*) and to compare usage patterns across EMU-related texts, cohesion policy documents and digital/green economy strategies. Where the temporal structure of the corpus permits, the analysis also traces diachronic shifts in metaphor preferences, inspired by findings on metaphor variation in economic discourse (Andryukhina, 2021). Together, these methods provide a comprehensive cognitive-semantic and discursive profile of how *synergy* and *convergence* are used in EU economic policy language.

## **6. Expected Findings and Contribution**

The study is expected to show that *convergence* is systematically framed through spatial and scalar metaphors such as *UP/DOWN*, *CENTER/PERIPHERY* and *CLOSENESS/DISTANCE*, reflecting implicit assumptions about movement towards an economic “centre” and about desirable levels of similarity or alignment among member states and regions (Alonso Simón, 2025; Borsi & Metiu, 2015; Musolff, 2004). In this perspective, lagging regions and economies are positioned as being “behind”, while policies and reforms are conceptualised as forces that “drive”, “accelerate” or “deepen” convergence. This metaphorical pattern may help explain why some forms of divergence are problematised more strongly than others and why convergence is often treated as both a technical requirement and a normative ideal.

The analysis is also likely to demonstrate that *synergy* is associated with mechanical, chemical and network metaphors, in which policies, funds and instruments are imagined as components of a system that can be “combined”, “aligned” or “integrated” to generate amplified effects

(Charteris-Black, 2004; White, 2003). In cohesion and regional development texts, for example, *synergy* may frame multi-fund arrangements and cross-sectoral projects as “leveraging” resources, “bridging” gaps or “triggering” innovation. Such metaphors can be powerful tools for legitimising complex policy packages, but they may also obscure trade-offs, distributional conflicts and institutional constraints.

By comparing different policy domains and time periods, the study should identify shifts from traditional growth metaphors—such as *growth engines* or *catching up*—towards metaphors aligned with sustainability and resilience, including *green transitions*, *just transitions* and *building resilience* (White, 2003; Dewandre & Gulyás, 2018). These changes would reflect broader transformations in EU economic narratives and may have important implications for how economic, social and territorial synergies are communicated to stakeholders in higher education and beyond. The findings will thus contribute to a more nuanced understanding of the language of EU economic policy, complementing quantitative analyses of convergence and synergy with a detailed account of their cognitive-semantic and discursive dimensions (Lakoff & Johnson, 1980; Musolff, 2004).

For ROAD2EU, the project will generate concrete outputs that can be integrated into teaching and research. Annotated corpus excerpts and visualisations of metaphor patterns can be turned into teaching materials for Economic Track lectures and workshops. Short interpretive notes and interactive tasks can be embedded in the EUSynergia platform to help students, teachers and civil servants critically engage with the language of EU documents. In this way, the study offers a linguistically grounded perspective on economic policy discourse that supports ROAD2EU’s broader goal of integrating EU policies and strategies on economic, social and territorial synergy into Polish higher education.

## **7. Conclusion**

This study proposes a cognitive-semantic, corpus-based investigation of the metaphors of *synergy* and *convergence* in EU economic policy discourse, situated within the Economic Track of the ROAD2EU project. Building on Conceptual Metaphor Theory (Lakoff & Johnson, 1980), Critical Metaphor Analysis (Charteris-Black, 2004) and previous work on EU policy discourse (Musolff, 2004; Dewandre & Gulyás, 2018), it treats *synergy* and *convergence* as key metaphorical hubs that organise how integration, cohesion and growth are imagined and communicated. By systematically analysing their metaphorical uses across EMU, cohesion and digital/green economy texts, the study is expected to uncover spatial,

mechanical and network-based metaphor scenarios that both enable and constrain economic policy thinking (White, 2003; Borsi & Metiu, 2015; Andryukhina, 2021; Alonso Simón, 2025).

The anticipated findings will contribute to EU studies by bridging the gap between econometric approaches to convergence and discursive analyses of policy language, showing how abstract concepts are grounded in metaphorical structures that carry ideological and pedagogical implications. For ROAD2EU and Polish higher education, the project will provide empirically grounded materials that can be used in digital modules, winter and summer schools, and self-study resources on the EUSynergia platform. Ultimately, a deeper understanding of how *synergy* and *convergence* are metaphorically constructed can support more critical, reflexive and linguistically informed engagement with EU economic strategies among students, academics, policymakers and other target groups of the ROAD2EU project.

**References:**

- Alonso Simón, G. (2025). Opening the black box of ‘convergence’ in the European Monetary Union: A discursive analysis. *Journal of Common Market Studies*, 63(4), 1119–1137.
- Andryukhina, T. V. (2021). Metaphor variation in economic discourse. *Professional Discourse & Communication*, 3(4), 9–20.
- Borsi, M. T., & Metiu, N. (2015). The evolution of economic convergence in the European Union. *Empirical Economics*, 48(2), 657–681.
- Charteris-Black, J. (2004). *Corpus Approaches to Critical Metaphor Analysis*. Palgrave Macmillan.
- Dewandre, N., & Gulyás, O. (2018). Sensitive economic personae and functional human beings: A critical metaphor analysis of EU policy documents between 1985 and 2014. *Journal of Language and Politics*, 17(6), 831–857.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors We Live By*. University of Chicago Press.
- Musolff, A. (2004). *Metaphor and Political Discourse: Analogical Reasoning in Debates about Europe*. Palgrave Macmillan.
- White, M. (2003). Metaphor and economics: The case of growth. *English for Specific Purposes*, 22(2), 131–151.

**УДК 373.3.091.32:811.161.2'373(07)**

**Сіранчук Н.М., д-р пед. наук**  
*Київський університет імені Бориса Грінченка*  
*(Київ, Україна)*

## **КОМУНІКАТИВНИЙ ПРИНЦИП ВИВЧЕННЯ СЛОВА І ТЕКСТУ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ**

У Державному стандарті початкової освіти (Державний, 2019, с. 6) зазначено, що метою вивчення української мови та літератури є формування комунікативної, читацької та інших ключових компетентностей.

Проблема тексту, його сприйняття і породження, а також і проблема формування лексичної компетентності молодших школярів на комунікативній основі набула особливого значення у зв'язку з орієнтацією всього навчання української мови на розвиток мовлення учнів. Сам текст як продукт мовленнєвої діяльності людини, як реалізований задум висловлювання, як об'єкт вивчення в школі і як засіб розвитку мовлення учнів привертає особливу увагу учених-методистів, а тому проблеми, пов'язані з вивченням тексту і навчанням породження висловлювань, на сучасному етапі розвитку норми досліджують досить інтенсивно. Про це свідчать численні методичні праці і тематика дисертаційних робіт щодо теорії і методики викладання української мови.

Діяльнісні концепції стали науковими засадами лінгвістики та методики викладання української мови, зокрема, у працях представників так званого комунікативного напрямку. Комунікативний підхід істотно вплинув на процес удосконалення методики викладання української мови.

Учені-методисти (Вашуленко, 2018; Пентилюк, 2016) стверджують, що вже в початковій школі необхідно розглядати структуру тексту, вивчати його як комунікативний акт із його мотивами і цілями, враховуючи мовленнєву ситуацію, відповідно до якої необхідно обирати адекватні мовні засоби для висловлення думки. Аналіз чинних комунікативно орієнтованих програм засвідчив, що алгоритм методичного аналізу тексту загалом збігається з етапами породження мовленнєвого висловлювання, а саме: з'ясовується мета висловлювання (мета створення тексту); тема (про що цей текст, тобто

його загальний смисл); основна думка (що саме хотів донести до співрозмовника (читача) автор).

Зазначимо, що процес породження тексту, який розглядається поетапно, та сам рух думки від загального задуму (від смислу висловлювання) до слова і від слова до тексту (що розглядають як реалізований мовленнєвий акт, продукт мовленнєвої діяльності) залишається поза увагою методистів. Позитивним є те, що в початковій школі учнів навчають сприймати текст, а саме, його смисл та структуру.

Важливо навчити бачити і рух думки до слова, усвідомлювати, як реалізується цей смисл у слові, у його значенні. Прагматична мета створення учнем свого власного висловлювання продукує необхідність відчувати й усвідомлювати, яке конкретне значення з можливого набору значень у слові (з номенклатури можливих мовних лексичних значень) отримує воно в певному контексті і як це впливає на зміст висловлювання загалом. Саме цю проблему в сучасній методиці викладання української мови вивчено недостатньо, хоча питання про мовленнєві, а конкретно – лексичні вміння – тобто вміння адекватно загальному смислу добирати слова для найбільш точного висловлення своєї думки, щоб викликати розуміння співрозмовника, – це питання неминуче постає перед кожним, хто займається проблемами розвитку мовлення і навчання мови.

Комунікативний підхід до такого важливого напрямку щодо розвитку мовлення учнів, яким є розвиток учнівського лексикону, пропонує нові, ще не використані досі можливості.

Проблемою методики початкового навчання, на думку М. С. Вашуленка (Вашуленко, 2018, с. 15) є, насамперед, забезпечити усвідомлення учнями комунікативної функції мови. А тому більшість мовних і мовленнєвих вправ має виконуватись із метою самої комунікації, спілкування. Сюди належать і створення мовленнєвих ситуацій для побудови учнями коротких монологічних і діалогічних висловлювань, і розвиток мотивації цих висловлювань, орієнтація їх на слухача або читача, і вироблення вмінь накопичувати та систематизувати для цього мовний матеріал, і робота щодо вдосконалення учнівських висловлювань.

Робота над формуванням лексичної компетентності, збагаченням словника школярів – надзвичайно важлива галузь методики, оскільки вибір слова з пам'яті – це один із етапів породження висловлювання. Його результат залежить і від обсягу власне лексичного запасу – активного чи пасивного, і від якісного його боку. Зокрема, цей



важливий момент вибору залежить від ступеня сформованості механізму відбору слів, від його натренованості.

Відомо, що відбір слів у пам'яті відбувається не шляхом простого перебору всього тезаурусу, а системно – спочатку в межах семантичного поля (тематичний відбір слів), потім за частинами мови, а всередині лексико-семантичної групи – уже відповідно до парадигматичних і синтагматичних зв'язків слів. Експериментально доведено, що збагачення мовлення лексикою необхідно будувати на основі врахування парадигматичних зв'язків слів та їхніх асоціативних і синтагматичних зв'язків, які об'єктивно функціонують у мові і мовленні. Системний підхід до навчання лексики посів гідне місце в лінгводидактиці і в методиці навчання рідної мови. Проте більшість праць у цій галузі написано без урахування комунікативної функції мови і мовлення, а тому у процесі формування лексичної компетентності молодших школярів варто акцентувати увагу не лише на збагаченні словникового запасу, а й на розвитку лексико-граматичної будови їхнього мовлення.

Наприклад, учень має у власному словниковому запасі необхідну кількість слів. Він знає значення слів *цифра*, *кількість* і *число*, уміє вживати їх у словосполученнях і реченнях. Ці слова увійшли не лише до його пасивного, але й до активного запасу. Між тим, учень робить помилки, на зразок «велике число людей», і в цьому випадку він постає перед вибором найбільш точного слова з-поміж близьких за значенням (синонімів) або асоціативно близьких слів. Така проблема вибору – «як правильно назвати явище, щоб точніше сформулювати і донести власну думку до співрозмовника», – це вже проблема роботи з культури мовлення, а також стилістичної й орфонімічної.

Саме тут ми повинні висловити власне розуміння відмінностей між цими трьома названими розділами методики викладання мови, що стосуються лексичної роботи над точним вибором слова (Сіранчук, 2017, с. 57). Робота з культури мовлення щодо трьох названих розділів методики є найбільш загальним поняттям: вона охоплює систему вправ над нормами мови і мовлення (лексичними, граматичними, стилістичними), над доцільністю і точністю мовлення, тобто над усім тим, що охоплює поняття «культура мовлення». Уся робота щодо навчання мови і розвитку мовлення передбачає, зрештою, необхідність повернути дитину до культурного мовлення.

Стилістична робота, у вузькому розумінні, є складником культурномовленнєвої роботи й охоплює сферу стилістики мови,

розглядає питання доцільності, стилістичної точності та виразності мовлення.

Орфонімічна робота, як ми її розуміємо, є складником роботи з культури мовлення. Вона належить до методики розвитку мовлення і передбачає цілеспрямовану роботу над словом у його номінативній функції. Сам термін (від грецького *orthos* – «правильний» і *onuma* – «ім'я») дає підстави стверджувати, що орфонімічні вправи вчать «правильного називання», тобто відбору і використання в мовленні саме тієї лексичної одиниці, яка найточніше передаватиме смисл і мету висловлювання, завдяки чому і буде вирішено комунікативне завдання. Така робота вчить школяра обирати із власного лексичного запасу слово, потрібне з огляду на прагматику, залежно від комунікативної настанови, від мети висловлювання. Саме цей аспект традиційної словникової роботи щодо збагачення й уточнення словника є базовим у розробленій нами методичній системі формування лексичної компетентності учнів початкових класів, яка ґрунтується на комунікативному підході щодо навчання мови і розвитку мовлення (на лексико-граматичному рівні породження мовлення). Цей підхід, на жаль, поки що залишається за межами наукових досліджень більшості методистів.

**Список використаних джерел:**

- Вашуленко, М.С. (2018). Українська мова і мовлення в початковій школі. Київ: Видавничий дім «Освіта».
- Державний стандарт початкової освіти (2019). In: Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти: 1–2 та 3–4 класи. Київ: Видавництво «Світоч». С. 3–41.
- Пентилюк, М.І. (2016). Актуальні проблеми української лінгводидактики в дослідженнях учених-методистів. In: Дивослово: Українська мова і література в навчальних закладах, 9, 2–5.
- Сіранчук, Н.М. (2017). Формування лексичної компетентності в учнів початкових класів на уроках української мови: монографія. Київ: Центр учбової літератури.

UDC 81'373.72:32(4EU):35

Stadniczeńko D., Doctor of Law  
School of Social Sciences at VIZJA University  
(Warsaw, Poland)

**SPATIAL SEMANTICS OF “COHESION”, “CORE” AND  
“PERIPHERY” IN EU TERRITORIAL GOVERNANCE: LEXICAL  
PATTERNS IN POLICY TEXTS AND POLISH MEDIA WITHIN  
ROAD2EU’S TERRITORIAL TRACK**

*The research was conducted under the ROAD2EU grant (Project Number 101235886), awarded by the European Education and Culture Executive Agency (EACEA) under the Erasmus-JMO-2025-HEI-TCH-RSCH programme.*

**Introduction and Link to ROAD2EU**

Within the Territorial Track of the ROAD2EU project, concepts such as *cohesion*, *core* and *periphery* are crucial for understanding how EU territorial governance is communicated and contested. These spatially loaded terms structure debates on regional inequalities, development priorities and the distribution of Cohesion Policy resources, especially in Central and Eastern Europe and in Poland. For the modules *Digital Regional Development & EU Cohesion Policies*, *Digital Urban–Rural Synergies in the EU* and *Digital Cross-Border Cooperation & Territorial Governance*, it is important to examine how these concepts function linguistically in EU policy texts and in Polish media narratives.

This study proposes a corpus-based and discourse-analytic investigation of the **spatial semantics** and **lexical patterns** associated with *cohesion*, *core* and *periphery* in EU strategic and legal documents, Polish policy texts and national and regional media. By comparing policy framings and media narratives, the project aims to reveal how territorial governance is imagined, justified and problematised in language, and to generate teaching and research materials for ROAD2EU’s Territorial Track and the EUSynergia platform.

**Theoretical Background: Territorial Cohesion, Spatial Justice and Core–Periphery**

Since the introduction of territorial cohesion as a goal of EU Cohesion Policy, scholars have debated what exactly is meant by “cohesion” and how it relates to spatial justice and development models. Servillo (2010) shows that territorial cohesion has been deployed as a hegemonic strategic concept in European spatial planning, often

functioning as a flexible umbrella under which different policy priorities can coexist. Vanolo (2010) analyses how European spatial planning oscillates between competitiveness and territorial cohesion, pointing to the shadows of neoliberalism in discourses that simultaneously call for cohesion and promote competition between regions. These debates highlight the importance of language in defining *what* is to be made cohesive and *for whom*.

Recent work has explicitly connected territorial cohesion to **spatial justice**, asking whose well-being, opportunities and rights are at stake. Jones et al. (2020) argue that the shift from territorial cohesion to regional spatial justice in Wales reflects broader concerns about intergenerational equity and the distribution of resources. Madanipour et al. (2021) discuss the concept of spatial justice in relation to EU territorial cohesion, showing that despite rhetorical commitments, spatial dimensions are often treated as secondary to economic imperatives. Weckroth and Moisio (2020) pose the question “territorial cohesion of what and why?”, arguing that without clarity about the underlying social and political objectives, cohesion risk becoming a vague catch-all concept.

At the same time, the **core–periphery** vocabulary has remained a powerful way of describing uneven spatial development in Europe. Raagmaa (2015) explores the implications of European policy concepts for core–periphery relations in Central and Eastern Europe, highlighting the risk that peripheral regions are positioned primarily as adaptive, not agenda-setting, actors. Schulz (2019) examines how Smart Specialisation strategies may reproduce or reshape core–periphery relations in Estonia and Slovakia, revealing ambiguities in whether such policies empower peripheries or reinforce existing hierarchies. Rauhut and Humer (2020) trace trajectories in economic thought underlying EU Cohesion Policy and spatial economic growth, noting that core–periphery divides are deeply embedded in policy rationales. More recent work suggests that new territorial categories such as “low-density areas” are being considered as a way to target cohesion interventions, raising questions about how these categories interact with established core–periphery semantics (Keryan et al., 2025).

Within this broader debate, Marques et al. (2018) and Medeiros et al. (2023) call for a rethinking of territorial cohesion in the European planning context and within European Territorial Cooperation, emphasising that cohesion is multidimensional—economic, social and territorial—and that spatial justice needs to be integrated more fully rather than treated as an “add-on”. Demeterova, Goodwin-Hawkins and

Fischer (2020) and Demeterova, Fischer and Schmude (2020) demonstrate how conceptualisations of territorial cohesion vary across Central European border regions and argue for a right “not to catch up”, challenging linear notions of convergence and development. Together, these studies provide a conceptual and critical backdrop for analysing the spatial semantics of *cohesion*, *core* and *periphery* in EU and Polish discourses.

### **Policy Framing, Lexical Patterns and Media Narratives**

EU policy documents frame *cohesion* as a **multidimensional goal** aimed at reducing disparities and promoting balanced development across regions. The Lisbon Treaty and subsequent strategies stress economic, social and territorial cohesion, often invoking the language of “spatial justice” and “balanced development” (Madanipour et al., 2021; Weckroth & Moisisio, 2020). However, empirical analyses indicate that spatiality is frequently treated as a secondary dimension, appended to economic and social objectives rather than fully integrated with them (Malý & Mulíček, 2016; Marques et al., 2018). Malý and Mulíček (2016) even draw parallels between European territorial cohesion policies and earlier socialist central planning, suggesting that the centralised definition of priorities and indicators can reproduce top-down structures, albeit in a new institutional context.

Medeiros et al. (2023) examine European Territorial Cooperation programmes and their contribution to territorial cohesion, pointing to both achievements and limitations. Their findings show that while cooperation projects frequently reference cohesion and balanced development, lexical patterns often focus on “project implementation”, “results” and “outputs”, with less explicit attention to structural power imbalances between regions. Studies of Central European border regions also suggest that territorial cohesion is conceptualised differently at the EU and regional levels, with local actors sometimes resisting the imperative to “catch up” and instead advocating for alternative development trajectories (Demeterova et al., 2020; Demeterova et al., 2020).

The spatial semantics of *core* and *periphery* are particularly salient in discussions of territorial cooperation and cohesion in Central and Eastern Europe. Péti et al. (2024) show that participation in transnational and interregional cooperation programmes is asymmetric, with core regions—often in North-Western Europe—occupying leadership positions and peripheral regions, including many in Central and Eastern Europe, participating more as followers. This asymmetry is reflected in

lexical patterns that associate cores with “innovation”, “leadership”, “networks” and “knowledge hubs”, while peripheries are more often linked with “lagging”, “catching up”, “assistance” or “support” (Péti et al., 2024; Raagmaa, 2015; Schulz, 2019; Rauhut & Humer, 2020). In Polish and cross-border contexts, analyses of living conditions and territorial capital point to persistent inequalities between metropolitan cores, rural areas and transborder regions (Gwiaździńska-Goraj et al., 2022; Mróz et al., 2022).

Media discourse adds another layer to these spatial semantics. Mendez et al. (2020) show that news coverage of Cohesion Policy varies territorially and temporally, with national and transnational outlets tending to emphasise politicised, often critical aspects (e.g. corruption, inefficiency, disputes over funding), while regional media more frequently highlight concrete, positive impacts on local development. The tone and thematic focus of coverage shift in response to major events such as the financial crisis, migration debates or Brexit, but media narratives can nonetheless foster support for cohesion policy by linking EU funding to visible local projects (Mendez et al., 2020). In Poland, media and policy debates frequently revolve around whether to prioritise metropolitan growth or support lagging regions, and whether Cohesion Policy has genuinely reduced regional disparities (Jagódka & Snarska, 2022; Komorowski et al., 2020; Mróz et al., 2022). Jagódka and Snarska (2022) raise the dilemma of uneven development of Polish regions and question whether Cohesion Policy should continue in its current form, while Komorowski, Mróz and Stanny (2020) analyse the spatial pattern of fund absorption, showing that some rural areas are better able to exploit funding opportunities than others.

### **Research Aims and Questions**

Within the Territorial Track of ROAD2EU, this study pursues four main aims. First, it seeks to map the **lexical patterns and spatial semantics** associated with *cohesion*, *core* and *periphery* in a corpus of EU territorial governance documents and a corpus of Polish policy texts. Second, it aims to analyse how these lexical patterns compare to those found in Polish national and regional media, focusing on convergence or divergence between policy framings and public narratives. Third, it intends to examine how these keywords co-occur with other terms related to governance, development, justice and resilience, thereby revealing the broader semantic fields in which they operate. Fourth, it aims to translate these findings into teaching resources and case studies for ROAD2EU’s Territorial modules and for the EUSynergia platform.

These aims can be formulated in the following indicative research questions:

RQ1: How is *cohesion* lexically patterned in EU and Polish territorial governance documents, and what does this reveal about the relative emphasis on economic, social and spatial dimensions?

RQ2: How are *core* and *periphery* used and contextualised in EU and Polish texts, and how do these usages construct regional hierarchies and roles (e.g. agenda-setting cores vs. adaptive peripheries)?

RQ3: How do Polish media narratives employ the terms *cohesion*, *core* and *periphery*, and how do their semantic preferences and evaluative orientations compare to those found in policy texts?

RQ4: In what ways can insights into the spatial semantics of these terms support more critical teaching and informed discussion of territorial governance, regional development and Cohesion Policy within ROAD2EU?

### **Data and Methodology**

The empirical basis of the study is a set of three interrelated corpora. The **EU policy corpus** consists of key Cohesion Policy regulations, strategic communications and reports, as well as documents relating to European Territorial Cooperation and spatial planning. These texts articulate the official EU framing of cohesion, territorial justice and cooperation (Servillo, 2010; Vanolo, 2010; Marques et al., 2018; Madanipour et al., 2021; Medeiros et al., 2023; Demeterova et al., 2020; Demeterova et al., 2020). The **Polish policy corpus** includes national strategies, legislative acts and ministerial documents on regional development, Cohesion Policy implementation and territorial governance, along with selected analytical reports on Polish and cross-border regions (Jagódka & Snarska, 2022; Gwiaździńska-Goraj et al., 2022; Mróz et al., 2022; Komorowski et al., 2020). The **media corpus** comprises articles from major national newspapers, online news portals and regional media in Poland that report on Cohesion Policy, regional development and EU funding, ensuring coverage of both metropolitan and peripheral perspectives (Mendez et al., 2020; Jagódka & Snarska, 2022).

After cleaning and annotating the corpora, the analysis will focus on occurrences of the keywords *cohesion*, *core* and *periphery* (and their relevant translations or equivalents in Polish), as well as related expressions such as *territorial cohesion*, *cohesion policy*, *core region*, *peripheral region* and *centre-periphery*. Using corpus tools, the study will extract collocational profiles for each keyword within specified spans, identifying statistically salient co-occurring items and phraseological

patterns. These lexical patterns will then be interpreted through the lens of spatial semantics: how do co-occurring words specify types of regions (urban, rural, low-density, cross-border), directions of development (catching up, lagging behind, converging), and roles in governance (leaders, followers, beneficiaries, decision-makers)?

Concordance analysis will complement collocational statistics by examining the broader co-text around each keyword. This qualitative reading will look for recurring **narrative structures and evaluative orientations**, such as stories of success or failure, debates over fairness, and representations of “deserving” or “undeserving” regions. Comparisons will be made across the three corpora to see how EU policy language is translated, adapted or contested in Polish policy and media texts, and whether media narratives reproduce, soften or intensify core–periphery distinctions highlighted in academic studies (Raagmaa, 2015; Schulz, 2019; Rauhut & Humer, 2020; Keryan et al., 2025). The analytical process will generate lexical and semantic maps that can be used as teaching materials, including tables of collocates, visualisations of semantic networks and annotated excerpts illustrating typical frames.

### **Expected Findings and Contribution**

The study is expected to show that *cohesion* in EU and Polish policy texts is predominantly embedded in a **normatively positive, yet abstract, semantic field**, characterised by collocates such as *territorial, economic, social, balanced, development, policy, funds* and *integration* (Madanipour et al., 2021; Weckroth & Moisio, 2020; Marques et al., 2018; Medeiros et al., 2023). However, the analysis may also reveal tensions between a redistributive frame, centred on reducing regional disparities, and more competitiveness-oriented frames that emphasise innovation, growth and metropolitan hubs (Servillo, 2010; Vanolo, 2010; Malý & Mulíček, 2016; Rauhut & Humer, 2020). In Polish documents and reports, *cohesion* is likely to be closely associated with debates over uneven regional development, rural–urban divides and the effectiveness of Cohesion Policy in addressing these issues (Jagódka & Snarska, 2022; Mróz et al., 2022; Gwiazdzińska-Goraj et al., 2022).

For *core* and *periphery*, the analysis is expected to confirm that policy and academic discourses often portray cores as **urban, advanced and agenda-setting**, associated with leadership in networks and innovation ecosystems, while peripheries are described as **rural, lagging and adaptive**, tasked with catching up or absorbing policy decisions made elsewhere (Raagmaa, 2015; Schulz, 2019; Rauhut & Humer, 2020; Péti et al., 2024). Polish and Central European contexts may show



particularly strong asymmetries in how their regions are positioned within wider European networks, with language that foregrounds participation in projects and programmes but less often leadership or agenda-setting roles (Péti et al., 2024; Demeterova et al., 2020; Demeterova et al., 2020; Keryan et al., 2025). At the same time, some texts may invoke alternative frames, such as “complementarity” between regions or the right “not to catch up”, which challenge linear core–periphery hierarchies and open possibilities for more diverse development paths (Demeterova et al., 2020; Demeterova et al., 2020; Gwiazdzińska-Goraj et al., 2022).

Media narratives are likely to differ from policy discourse in both tone and focus. Building on Mendez et al. (2020), the study expects that national-level media will place greater emphasis on **politicised, and sometimes negative, narratives** around Cohesion Policy—highlighting conflicts over funding allocations, concerns about corruption or inefficiency, and symbolic disputes over “who pays and who benefits”. By contrast, regional media may foreground **concrete, place-based stories** about projects, infrastructure and local benefits, potentially using more positive evaluative language to link Cohesion Policy with improved services and opportunities (Mendez et al., 2020; Komorowski et al., 2020). In Polish media, the core–periphery distinction may be reinforced through recurring contrasts between dynamic metropolitan centres and struggling rural or border regions, with implications for how citizens perceive fairness, solidarity and the legitimacy of EU territorial governance (Jagódka & Snarska, 2022; Mróz et al., 2022; Jones et al., 2020).

By synthesising these findings, the study will contribute to academic debates on territorial cohesion, spatial justice and core–periphery relations by providing a **lexically grounded account** of how key spatial concepts function in policy and media discourse. For ROAD2EU, it will generate concrete outputs—lexical tables, semantic maps, annotated excerpts—that can be incorporated into teaching on *Digital Regional Development & EU Cohesion Policies*, *Digital Urban–Rural Synergies* and *Digital Cross-Border Cooperation & Territorial Governance*. These materials will help students and practitioners critically engage with the language of territorial governance and reflect on how words like *cohesion*, *core* and *periphery* shape perceptions of opportunity, responsibility and belonging across European space.

### Conclusion

This study outlines a corpus-based and discourse-analytic investigation of the spatial semantics of *cohesion*, *core* and *periphery* in

EU territorial governance, with a specific focus on EU policy texts, Polish policy documents and Polish media. Building on existing scholarship on territorial cohesion, spatial justice and core–periphery relations (Servillo, 2010; Vanolo, 2010; Raagmaa, 2015; Marques et al., 2018; Madanipour et al., 2021; Weckroth & Moisio, 2020; Medeiros et al., 2023; Péti et al., 2024; Jagódka & Snarska, 2022; Mróz et al., 2022; Mendez et al., 2020), it treats these terms as powerful spatial frames that organise how territorial inequalities and development priorities are imagined and communicated. By tracing lexical patterns and evaluating frames across policy and media discourses, the project aims to reveal both the coherence and the contradictions in how cohesion and core–periphery relations are articulated in the Polish and wider European context.

The anticipated results will not only enrich theoretical discussions of spatial justice and territorial cohesion but also provide ROAD2EU with empirically grounded teaching and learning resources. Ultimately, by making the language of territorial governance an explicit object of analysis, the study supports more critical, informed and spatially aware engagement with EU Cohesion Policy and territorial strategies among students, researchers, policymakers and media audiences.

### References:

- Demeterova, B., Goodwin-Hawkins, B., & Fischer, T. (2020). Conceptualisations of territorial cohesion in Central European border regions. *European Planning Studies*, 28, 2287–2306. <https://doi.org/10.1080/09654313.2020.1716692>
- Demeterova, B., Fischer, T., & Schmude, J. (2020). The right to not catch up—Transitioning European territorial cohesion towards spatial justice for sustainability. *Sustainability*. <https://doi.org/10.3390/su12114797>
- Gwiaździńska-Goraj, M., Jezierska-Thöle, A., & Dudzińska, M. (2022). Assessment of the living conditions in Polish and German transborder regions in the context of strengthening territorial cohesion in the European Union: Competitiveness or complementation? *Social Indicators Research*, 163, 29–59. <https://doi.org/10.1007/s11205-022-02889-7>
- Jagódka, M., & Snarska, M. (2022). Should we continue EU Cohesion Policy? The dilemma of uneven development of Polish regions. *Social Indicators Research*, 165, 901–917. <https://doi.org/10.1007/s11205-022-03048-8>
- Jones, R., Goodwin-Hawkins, B., & Woods, M. (2020). From territorial cohesion to regional spatial justice: The Well-Being of Future Generations Act in Wales. *International Journal of Urban and Regional Research*. <https://doi.org/10.1111/1468-2427.12909>
- Keryan, T., Veréb, V., Madureira, L., Bento, R., Ramos, L., Marques, C., Sacramento, O., & Dax, T. (2025). Is low-density a viable territorial category for enhancing EU cohesion policy implementation? *European Planning Studies*, 33, 491–511. <https://doi.org/10.1080/09654313.2025.2451395>

- Komorowski, Ł., Mróz, A., & Stanny, M. (2020). The spatial pattern of the absorption of Cohesion Policy funds in Polish rural areas. *Land*. <https://doi.org/10.3390/land10010026>
- Madanipour, A., Shucksmith, M., & Brooks, E. (2021). The concept of spatial justice and the European Union's territorial cohesion. *European Planning Studies*, 30, 807–824. <https://doi.org/10.1080/09654313.2021.1928040>
- Malý, J., & Muliček, O. (2016). European territorial cohesion policies: Parallels to socialist central planning? *Moravian Geographical Reports*, 24, 14–26. <https://doi.org/10.1515/mgr-2016-0002>
- Marques, T., Saraiva, M., Santinha, G., & Guerra, P. (2018). Re-thinking territorial cohesion in the European planning context. *International Journal of Urban and Regional Research*, 42, 547–572. <https://doi.org/10.1111/1468-2427.12608>
- Medeiros, E., Scott, J., Ferreira, R., Boijmans, P., Verschelde, N., Guillermo-Ramírez, M., Gyula, O., Peyrony, J., & Soares, A. (2023). European territorial cooperation towards territorial cohesion? *Regional Studies*, 58, 1518–1529. <https://doi.org/10.1080/00343404.2023.2226698>
- Mendez, C., Mendez, F., Triga, V., & Carrascosa, J. (2020). EU Cohesion Policy under the media spotlight: Exploring territorial and temporal patterns in news coverage and tone. *Journal of Common Market Studies*, 58, 1034–1055. <https://doi.org/10.1111/jcms.13016>
- Mróz, A., Komorowski, Ł., Wolański, M., Stawicki, M., Kozłowska, P., & Stanny, M. (2022). The impact of territorial capital on Cohesion Policy in rural Polish areas. *Regional Studies*, 57, 497–510. <https://doi.org/10.1080/00343404.2022.2091774>
- Péti, M., Salamin, G., Nemes, Z., Pörzse, G., & Csicsmann, L. (2024). Asymmetric patterns in territorial cooperation between core and periphery: The participation of Central and Eastern Europe in transnational and interregional cooperation programmes. *The Geographical Journal*. <https://doi.org/10.1111/geoj.12574>
- Raagmaa, G. (2015). Territorial governance and core–periphery relations: The implications of European policy concepts for Central and Eastern Europe. In *[Book title]* (pp. 287–308). [https://doi.org/10.1057/9781137415080\\_16](https://doi.org/10.1057/9781137415080_16)
- Rauhut, D., & Humer, A. (2020). EU Cohesion Policy and spatial economic growth: Trajectories in economic thought. *European Planning Studies*, 28, 2116–2133. <https://doi.org/10.1080/09654313.2019.1709416>
- Schulz, S. (2019). Ambitious or ambiguous? The implications of Smart Specialisation for core–periphery relations in Estonia and Slovakia. *Baltic Journal of European Studies*, 9, 49–71. <https://doi.org/10.1515/bjes-2019-0037>
- Servillo, L. (2010). Territorial cohesion discourses: Hegemonic strategic concepts in European spatial planning. *Planning Theory & Practice*, 11, 397–416. <https://doi.org/10.1080/14649357.2010.500135>
- Vanolo, A. (2010). European spatial planning between competitiveness and territorial cohesion: Shadows of neo-liberalism. *European Planning Studies*, 18, 1301–1315. <https://doi.org/10.1080/09654311003791358>
- Weckroth, M., & Moisio, S. (2020). Territorial cohesion of what and why? The challenge of spatial justice for EU's Cohesion Policy. *Social Inclusion*, 8, 183–193. <https://doi.org/10.17645/si.v8i4.3241>

УДК 81'37

**Аладько Д.О., канд. філол. наук**  
*Рівненський державний гуманітарний університет*  
*(Рівне, Україна)*

## **МЕТАФОРА ЯК МЕХАНІЗМ СЕМАНТИЧНОЇ ДЕРИВАЦІЇ**

Метафора є універсальним явищем людської мови. Її універсальність виявляється в просторі і часі, в структурі мови і у функціонуванні, вона притаманна усім мовам і в усі епохи, охоплює всі аспекти мови і її функціональні різновиди. Не дивлячись на значне різноманіття людського суспільства, способів мислення та реакцій, у фізичному та психічному устрої людини є природна подібність, яка дозволяє існувати універсальним метафорам типу «верх – низ», мова в своїй основі метафорична.

Метафора визначається як семантичний процес, при якому форма мовної одиниці чи оформлення мовної категорії переноситься з одного референта на інший на основі тієї чи іншої подібності при відображенні у свідомості людини. Не дивлячись на значну кількість наукових праць, що присвячені метафорі, власне семасіологічні питання, що пов'язані з функціонуванням метафори в словниковому складі мови, залишаються недостатньо вивченими.

Модель метафоричного процесу складається із сутностей і взаємодії між ними, які розуміються як відношення, що встановлюються суб'єктом метафоризації між сутностями, їх ознаками й асоціативними комплексами, метафора, як результат відношень між двома значеннями, є яскравим прикладом динаміки у сфері лексичної семантики.

Згідно з теорією інтеракції М. Блека, метафора є результатом семантичної взаємодії між метафоричним терміном та його контекстом, між джерелом та мішенню перенесення. Відповідно до прагматичної точки зору П. Грайса та Д. Серля, метафора, завдяки застосуванню серії прагматичних принципів, може бути звужена до буквального значення (Barcelona, 2005).

У другій половині минулого століття в лінгвістиці з'явилося нове трактування феномену метафори, що була пов'язана з когнітивним напрямом дослідження мовних одиниць. Якщо когнітивна лінгвістика є вивченням того, яким чином мова відображає інші аспекти людського пізнання, то метафора є однією з найкращих ілюстрацій таких відношень (Grady, 2007). Когнітивна теорія метафори була

запропонована у роботі Дж. Лакоффа та М. Джонсона. Метафора допомагає людині розуміти нові складні чи абстрактні ідеї, беручи за основу знайомі сфери знання; метафора є не просто мовним явищем, а питанням мислення, концептуалізації світу; наша повсякденна поняттєва система, в межах якої ми живемо, метафорична за своєю суттю. Дж. Лакофф вказує на традиційні помилки у підході до розуміння мови: буденна мова є буквальною, а не метафоричною; лише буквальна мова може бути істиною; усі дефініції у лексиконі є буквальними, а не метафоричними (Lakoff, 2006). Більшість концептуальних метафор є підсвідомими, їх використовують автоматично, навіть не замислюючись про це (Lakoff, 2008). Когнітивна метафора співвідноситься з тим, яким чином ми сприймаємо світ (Trask, 1999). Метафоричне перенесення передбачає наявність сфери джерела та сфери мішені, в процесі метафоризації структура ідеалізованої когнітивної моделі джерела переноситься на відповідну структуру мішені.

Метафора потрібна не тільки для того, щоб, завдяки отриманому найменуванню, зробити думку доступною для інших людей; вона необхідна нам самим для того, щоб об'єкт став доступним нашій думці. В основі метафори є специфічний атрибут, особлива ознака, яка належить денотату мовного знака. Для когнітивної лінгвістики важливішим є вивчення того способу мислення, якій дозволяє висловлюванню мати те значення, яке воно має. Відповідно до останнього твердження існує чітка відмінність між концептуальною метафорою та метафоричним виразом: концептуальна метафора може бути виражена різними лінгвістичними та невербальними засобами (слово, речення, жест). Метафора є проекцію (перенесенням) із зони джерела на мішень, при цьому проекція є односпрямованою (на відміну від теорії взаємодії М. Блека) (Barcelona, 2005). Про метафору також говорять як про процес такої співвіднесеності референтів, у результаті якого виникає семантична концептуальна аномалія. Метафора є прагматичним відхиленням висловлювання, а метафорична істинність співіснує з буквальною хибністю. У той же час, метафоричний смисл – це не семантична колізія, а її розв'язок, тобто встановлення нової семантичної правильності.

**Список використаних джерел:**

- Barcelona, A. (2005). *Metaphor*. In: Strazny, Ph. *Encyclopedia of Linguistics*. New York: Fitzroy Dearborn.
- Grady, J. (2007). *Metaphor*. In: Geeraerts, D. *The Oxford handbook of cognitive linguistics*. Oxford: OUP.

- Lakoff, G. (2006). *The contemporary theory of metaphor*. In: Cognitive linguistics. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Lakoff, G. (2008). *The neural theory of metaphor*. In: Gibbs, R. W. The Cambridge handbook of metaphor and thought. Cambridge: CUP.
- Trask, R. L. (1999). *Key concepts in language and linguistics*. London and New York: Routledge.

**УДК 373.3.016:[811.161.2'37:5]**

**Лук'яник Л.В., канд. пед. наук**  
*Рівненський державний гуманітарний університет*  
*(Рівне, Україна)*

### **ВИДИ СЕМАНТИКИ У ЗМІСТІ УРОКІВ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»**

На уроках «Я досліджую світ» (ЯДС) використовуються різні види семантики, оскільки предмет має інтегрований характер і поєднує знання з природничої, громадянської, соціальної та мовно-літературної галузей. Семантика в цьому контексті означає смислове наповнення понять, текстів, висловлювань і діяльності учнів.

Семантика, тобто змістовий аспект мови, на уроках «Я досліджую світ» використовується дуже активно, адже цей курс спрямований на формування в дітей цілісного розуміння навколишнього світу через значення слів, понять і термінів.

Ось докладніше про семантику, яка використовується на уроках ЯДС:

#### **1. Понятійна (предметна) семантика.**

Формується через ознайомлення з ключовими поняттями курсу: природа, суспільство, громада, сім'я, правила, безпека, енергія, екосистема тощо.

Діти вчаться усвідомлювати значення понять і розрізняти схожі за звучанням, але різні за змістом слова (тепло — гаряче, друг — знайомий).

Приклад: під час теми «Вода — джерело життя» учні визначають, що означають слова волога, пара, крижина, річка.

#### **2. Лексична семантика (значення слів у контексті).**

Вчитель звертає увагу на багатозначність слів, синоніми, антоніми, фразеологізми.

Це допомагає дітям глибше розуміти навчальний текст і точніше висловлювати власні думки.

Приклад: під час теми «Моя громада» діти з'ясовують різницю між словами мешканець, громадянин, сусід.

### 3. Семантика символів і знаків.

Використовується при вивченні умовних позначок, карт, схем, дорожніх знаків, національних символів.

Діти розуміють, що знак має зміст і несе певну інформацію.

Приклад: тлумачення символіки прапора чи герба України, дорожніх позначень тощо.

### 4. Емоційно-оцінна семантика.

Діти вчаться усвідомлювати емоційне забарвлення слів — доброзичливе, нейтральне, негативне.

Це сприяє розвитку мовленнєвого етикету, емпатії, моральних цінностей.

Приклад: під час обговорення теми «Добрі вчинки» учні з'ясовують, чим відрізняються слова допомогти й допомогти, похвалити й висміяти.

### 5. Семантика тексту (сміслові зв'язки).

Діти навчаються виділяти головну думку, послідовність подій, причинно-наслідкові зв'язки.

Це формує критичне мислення та смислове читання.

Приклад: аналіз тексту про охорону природи — чому потрібно берегти ліс, які наслідки має вирубування.

## **Види семантики на уроках «Я досліджую світ»**

|  | <b>Вид семантики</b>          | <b>Характеристика</b>                                                      | <b>Приклади застосування на уроці</b>                                  |
|--|-------------------------------|----------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------|
|  | Предметна (денотативна)       | Відображає зв'язок слова чи поняття з конкретним об'єктом реального світу. | Учні називають частини рослини, спостерігають за змінами в природі.    |
|  | Понятійна (логіко-семантична) | Розкриває зміст понять, їх ознаки, класифікацію та відношення.             | Створення схем: «живе — неживе», «природне — штучне».                  |
|  | Контекстуальна                | Залежить від значення слова або вислову в певному контексті.               | Тлумачення значення слова «тепло» у тексті: як температура чи почуття. |
|  | Функціональна                 | Показує роль мовних                                                        | Учні визначають, де                                                    |

|  |                       |                                                                              |                                                                       |
|--|-----------------------|------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------|
|  |                       | одиниць у спілкуванні чи пізнанні.                                           | речення є запитанням, а де — твердженням чи поясненням.               |
|  | Культурно-семантична  | Розкриває смисли, пов'язані з традиціями, символами, культурними цінностями. | Обговорення значення народних символів (калина, вишиванка, герб).     |
|  | Емоційно-оцінна       | Виражає почуття, оцінку чи ставлення до об'єктів і подій.                    | Учні добирають слова для опису позитивних і негативних вчинків.       |
|  | Смислова (когнітивна) | Відображає особистісне осмислення змісту навчального матеріалу.              | Відповіді на запитання: «Що це означає для мене?» «Чому це важливо?». |

Отже, семантика на уроках ЯДС — це змістова основа пізнання світу через слово. Вона охоплює:

- розуміння значень слів і понять;
- тлумачення символів;
- встановлення смислових зв'язків у мовленні й тексті;
- формування ціннісних орієнтацій через мову.

**Список використаних джерел:**

Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти: 1-2, 3-4 класи. (2018). Київ: «Освіта-Центр».

Я досліджую світ (2021) : підручник інтегрованого курсу для 4 класу закладів загальної середньої освіти ( у 2-х частинах): Ч.1/ Т. Гільберт, С. Тарнавська, Н. Павич. Київ.: Генеза.

Янкович О. І., Кузьма І. І. (2020). Освітні технології у початковій школі. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка.



**УДК 378.035+316.6-057.87**

**Сидор М.І., магістрантка**  
*Рівненський державний гуманітарний університет*  
*(Рівне, Україна)*

## **СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ» ТА ЇЇ ОСНОВНІ КОМУНІКАТИВНІ ОЗНАКИ**

У Державному стандарті початкової освіти зазначено, що мета й завдання української мови в початковій школі полягають не лише в опануванні грамоти (початкових умінь читати і писати), а й у мовленнєвому розвитку молодших школярів – умінь висловлюватися в усіх доступних для них формах, типах і стилях мовлення (Державний, 2018). Тобто формування культуромовної обізнаності як критерію визначення рівня володіння мовою має статус провідного принципу навчання рідної мови в загальноосвітній школі, зокрема в її початковій ланці.

Проблему культури мовлення досліджено в працях лінгвістів (Б. Антоненко-Давидович, Н. Бабич, Л. Мацько, М. Пилинський, О. Пономарів, О. Сербенська, Є. Чак, та ін.) і лінгводидактів (Л. Варзацька, М. Вашуленко, Т. Котик, К. Пономарьова, Г. Сагач, Н. Скрипченко та ін.).

Формування культури мовлення особистості – одна з нагальних проблем сьогодення, не лише філологічна, а й соціальна, оскільки в той чи інший спосіб пов'язана з найрізноманітнішими видами комунікації у світі.

Основи культури мови, як зазначає С. Єрмоленко (Єрмоленко, 2013, с. 286), закладаються у дошкільному та шкільному вихованні. Тут формується мовний етикет, засвоюються зразки мовної поведінки, відшліфовані в процесі культурного спілкування носіїв мови. Індивідуальна робота над культурою мови триває протягом усього свідомого життя мовця. Виховання культури мови – це розвиток чуття мови у процесі пізнання найкращих художньо-естетичних зразків мови, засвоєння мовно-культурних традицій народу. В широкому розумінні культура мови передбачає високий рівень національно-мовної свідомості індивідів, їх дбайливе ставлення до рідного слова, усвідомлення його значення для розвитку інтелектуальної та емоційної культури нації.

Культура мовлення, як наголошують І. Гарбар і А. Гарбар (Гарбар, Гарбар, 2023, с. 10), передбачає вибір мовцем найбільш

доцільних мовних засобів для конкретної мовленнєвої ситуації. Будь-яке слово, будь-який вислів повинен вживатися відповідно до ситуації мовлення і не виходити за межі дозволеного. Предметом культури мовлення як галузі лінгвістичного знання є сукупність і система основних ознак культури мовлення, оволодіння якими дозволяє якнайкраще здійснювати найважливіші мовленнєві функції, до яких належать: правильність, точність, логічність, чистота, доречність, багатство, виразність.

Культура мовлення передбачає дотримання мовних норм вимови, наголосу, слововживання і побудови висловів, точність, ясність, чистоту, логічну стрункість, багатство й доречність мовлення, а також дотримання правил мовленнєвого етикету.

Науковці (Яцук, Грицин, 2015, с. 216) виділяють такі основні аспекти вияву культури мовлення:

- нормативність (дотримання усіх правил усного й писемного мовлення);
- адекватність (точність висловлювань, ясність й зрозумілість мовлення);
- естетичність (використання експресивно-стилістичних засобів мови, які роблять мовлення багатим і виразним);
- поліфункціональність (забезпечення застосування мови у різних сферах життєдіяльності).

Процес становлення культури мовлення здобувачів початкової освіти полягає в тому, аби сформувати у них навички дотримування правил усного і писемного мовлення, вміння точно подавати власні думки у зрозумілій формі, використовувати експресивно-стилістичні засоби мови й здатність реалізовувати якісну комунікацію в різних сферах життєдіяльності. Виховання культури мовлення передбачає розвиток вміння в учнів правильно користуватися всіма мовними засобами: фонетичними, лексичними, граматичними й синтаксичними.

У підручнику М. Чабайовської, Н. Омельченко, В. Синільник «Українська мова та читання» для 3 класу спеціальними умовними позначеннями виділено рубрику «Культура мовлення», в якій наводяться приклади часто вживаних помилок і правильний варіант. Наприклад: *Висловлюю ~~мою~~ власну думку* – *Висловлюю власну думку* (Чабайовська, Омельченко, Синільник, 2020, с. 65); *Губи~~мо~~ природу* – *Знищуємо природу* (Чабайовська, Омельченко, Синільник, 2020, с. 145).

Культура мовлення людини має велике національне й соціальне значення, оскільки забезпечує високий рівень мовленнєвого спілкування, ефективне здійснення функцій мови, сприяє підвищенню загальної культури особистості та суспільства загалом. Через культуру мовлення відбувається культивування самої мови, її вдосконалення.

**Список використаних джерел:**

- Державний стандарт початкової освіти (2018). In: Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 1–2 класи. Київ : ТД «ОСВІТА-ЦЕНТР+». С. 92–121.
- Гарбар, І. В., Гарбар, А. І. Культура мовлення : навчальний посібник. Миколаїв : НУК, 2023.
- Єрмоленко, С.Я. (2013). Культура мови. In: *Українська мова. Енциклопедія*. Вид. 4-е, випр. і доповн. Київ : Видавництво «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана. С. 285–286.
- Чабайовська, М.І., Омельченко, Н.М., Синільник В.В. (2020). Українська мова та читання: підруч. для 3 кл. закл. загальн. середн. освіти (у 2-х частинах). Ч. 1. Тернопіль : Астон.
- Яцук, О.В., Грицин, М.В. (2015). Інтерактивні технології як засіб формування культуромовної компетентності молодших школярів. In: *Педагогічна освіта: теорія і практика*. Вип. 18. С. 215–219.

**УДК 811.111+81'42**

**Сполітак Ю.О., магістрант**  
*Рівненський державний гуманітарний університет*  
(Рівне, Україна)

## ФУНКЦІОНАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНІ ТИПИ ДІАЛОГУ

Діалог вважають первинною природною формою мовного спілкування, він виник через потребу людини у спілкуванні.

Сутність діалогічного мовлення досліджували такі науковці, як-от: Г. Балл, Д. Баранник, Ф. Бацевич, О. Беспарточна, Т. Бобошко, О. Козаченко, Т. Лагута, І. Липко, С. Ляшенко, Е. Палихата, О. Селіванова, М. Штельмах та інші.

Діалог, як зазначає Д. Баранник (Баранник, 2013, с. 151), – одна з двох типологічних форм мовлення (разом із монологом); така ситуативно-композиційна форма мовлення, коли мовець і слухач перебувають у безпосередньому словесному контакті, а самий комунікативний процес становить активну мовленнєву взаємодію:

висловлення (репліки) одного співрозмовника змінюються висловленнями (репліками) другого, мовець і слухач весь час міняються ролями.

Кількість учасників мовленнєвого процесу – зазвичай два, іноді кілька (полілог). Діалог є обміном інформацією, що складається з послідовних, взаємопов'язаних реплік, які доповнюють одна одну, але при цьому кожна репліка є окремою порцією інформації, а отже, мовлення переривається між учасниками для того, щоб інший міг висловити свою думку, що робить цей процес безперервним в цілому. Обставини безпосереднього контакту співрозмовників, наявність допоміжних, невербальних засобів, що реалізуються насамперед візуально (предметна ситуація, міміка, жест), зорієнтованість мовлення на конкретне висловлення учасників діалогу визначає низку особливостей у синтаксичній будові діалогічного тексту.

Залежно від провідної комунікативної функції, яку виконує діалог, науковці виокремлюють такі функціонально-комунікативні його типи (Семенюк, Паращук, 2010, с. 46):

а) інформативний діалог (діалог-розпитування), мета якого – отримання інформації. Складається він переважно з питань та відповідей, може включати згорнутий монолог або риторичні питання. Ініціатива запиту інформації буває односторонньою або двосторонньою. Односторонній діалог-розпитування називають інтерв'ю;

б) прескриптивний діалог, що передбачає прохання (наказ) та обіцянку (відмову) виконати запропоновану дію. При цьому адресант пропонує програму дій, а адресат береться (не береться) за її виконання;

в) діалог – обмін думками, що має вигляд суперечки або дискусії, якій властива тематична єдність, попри різні погляди щодо предмета обговорення. Обидва партнери – експерти в обговорюваних питаннях. Вони висловлюють свою позицію, наводять аргументи для доказу або спростовують її. При цьому ініціатива ведення діалогу двостороння.

г) діалог – урегулювання міжособистісних стосунків, що охоплює два підвиди: діалог-унісон (щире визнання досягнень (поглядів, позицій) партнера та діалог-дисонанс (взаємне з'ясування стосунків);

г) «пустослівний» діалог, мета якого – емоційне спілкування (скарги, вихвалання, захоплення, побоювання, страху тощо) або інформаційно пуста розмова на інтелектуальні теми.

Для оволодіння діалогічним мовленням недостатньо вміти запитувати та відповідати, для цього необхідні специфічні вміння.

Кожен із співрозмовників має володіти достатнім запасом функціонально різноманітних реплік, які забезпечують можливість вступати у спілкування, ініціювати та згортати комунікативний акт, проводити стратегічну лінію у спілкуванні, враховувати зміни у складі учасників діалогу, прогнозувати поведінку партнерів залежно від зміни ситуації спілкування тощо.

У навчанні діалогічного мовлення, як наголошують Н. Дзямулич і Н. Дмитренко (Дзямулич, Дмитренко, 2019, с. 129), на уроках української мови використовуються ситуації спілкування, або мовленнєві ситуації, двох видів: природні (виникають самі); штучні (спеціально створені, або навчально-мовленнєві). Останні повинні стимулювати мотивацію навчання, викликати інтерес до участі в діалозі, бажання якнайкраще виконати завдання. Потрібно забезпечити учням такі зовнішні та внутрішні обставини, за яких вони змушені будуть вжити те чи інше (бажане для вчителя за змістом) висловлювання, ряд висловлювань, що формують діалог.

В усіх проаналізованих підручниках з української мови та читання для початкової школи передбачено такі види робіт: «робота в парах», «працюємо в парі», «попрацюй у парі», «граємо сценку, виставу». Але із погляду змісту текстів вправ підручників, переважна більшість завдань орієнтована на роботу із власне лінгвістичними аспектами досліджуваного матеріалу. Наприклад, «поясни», «спиши», «напиши», «опиши», «продовж речення» тощо.

Найбільше уваги з формування діалогічного мовлення присвячено у підручнику М. Вашуленка, Н. Васильківської, С. Дубовик «Українська мова та читання» для 3 класу. У ньому практично кожен параграф містить «Хвилинку спілкування». Наприклад, у параграфі «Застосування алфавіту» запропоновано такий початок діалогу між здобувачами освіти (Вашуленко, Васильківська, Дубовик, 2020, с. 9):

– Я люблю подорожувати. Особливо рідною Україною! З батьками я була в Києві, в Одесі, у ...

– Я теж! Я був у ...

– Розкажімо про наші мандрівки!

Продовжте розмову.

При навчанні діалогічного мовлення необхідно розвинути такі вміння: вміти поставити запитання; відповісти на питання співрозмовника; вживати необхідні етикетні вирази, встановлені нормами літературно-розмовного стилю мовлення (кліше); висловити

судження з приводу репліки співрозмовника, згоду, незгоду, подяку, привітання тощо.

**Список використаних джерел:**

- Баранник, Д. Х. (2013). Діалог. In: Українська мова. Енциклопедія. Вид. 4-е, випр. і доповн. Київ : Видавництво «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 151–152.
- Вашуленко, М. С., Васильківська, Н. А., Дубовик, С.Г. (2020). Українська мова та читання: підруч. для 3 кл. Київ : Видавничий дім «Освіта».
- Дзямулич, Н., Дмитренко, Н. (2019). Комунікативно-ситуативні вправи в системі розвитку діалогічного мовлення молодших школярів. In: Теоретичні й прикладні проблеми сучасної філології, 8 (2), 124–133.
- Семенюк, О.А., Паращук, В.Ю. (2010). Основи теорії мовної комунікації : навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія».

**УДК 373.3.016**

**Яворська В.І., магістрантка**  
*Рівненський державний гуманітарний університет*  
*(Рівне, Україна)*

**МЕТОДИКА РОБОТИ НАД ПИСЬМОВИМ ТВОРОМ  
У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ**

Твір, як зазначає М. Вашуленко (Методика, 2011, с. 352), – самостійний зв'язний виклад учнями власної думки, почуттів, суджень. Це зв'язне висловлювання займає особливе місце в процесі вивчення мовного курсу, адже йому підпорядковані всі мовні завдання і мовленнєві вправи, над якими працюють учні на уроках мови. Під час побудови усних і письмових творів школярі усвідомлюють вимоги орфоепії, культури мовлення, значення всіх вивчених граматичних і орфографічних правил. Тільки у творах письмо сприймається учнями не як навчальна вправа, а як засіб правильного оформлення власних думок, виражених у письмовій формі.

У початкових класах здійснюється робота над різними видами творів. Залежно від джерела матеріалу розрізняють такі твори:

1) розповідь про побачене, пережите, почуте, тобто твори на матеріалі праці, екскурсій, походів, спостережень та інших форм безпосереднього досвіду школярів;

2) твори за картиною, фільмом, прочитаною книжкою тощо;

3) твори на основі творчої уяви: за сюжетною картиною, за поданим початком чи кінцем, імпровізація казок і т. ін.

Підготовка до написання твору, наголошує Т. Котик (Котик, 2015, с. 126), складається із розгалуженої системи вправ та завдань, які дозволяють навчити дитину оцінити описуване явище, дібрати лексичний матеріал до його опису, висловити узагальнену думку.

Твір – це творча робота. Вона потребує окреслення особистісного ставлення до теми. Вибір слів, встановлення зв'язків між ними, відбір матеріалу тощо вимагає від школяра величезних сил і натхнення.

Коли учень готується до написання твору, він вчиться: 1) розуміти тему; 2) накопичувати необхідний матеріал; 3) аналізувати дібрану лексику; 4) скласти план; 5) орфографічно і каліграфічно записувати текст.

Необхідність систематичної роботи над твором, зазначає О. Хома (Хома, 2019, с. 40) є важливою умовою навчання, оскільки школярі вчать: розуміти тему та знаходити свою власну, визначати її зміст і обсяг, дотримуватися їх на всіх етапах підготовки й оформлення; критично оцінювати матеріал, тему в цілому, висловлювати своє ставлення до зображуваного; передавати в тексті твору власну позицію; накопичувати матеріал, спостерігати, виділяти із свого досвіду головне; осмислювати факти, описувати, передавати свої знання, почуття, наміри; розміщувати матеріал у необхідній послідовності, скласти план і дотримуватися його в конструюванні зв'язного тексту; добирати найвлучніші лексичні засоби, будувати синтаксичні конструкції і зв'язний текст; орфографічно та каліграфічно правильно записувати текст, розставляючи розділові знаки, дотримуватися абзаців; перевіряти свій твір, виявляти помилки у мовленні інших учнів; удосконалювати написане.

На уроках, які передують твору, відбирається для нього лексика, можуть бути складені фрагменти тексту. Іноді заздалегідь складається план. У початкових класах план є обов'язковим компонентом при підготовці всіх типів творів. В 2 класі роль плану виконують запитання вчителя (так званий питальний план); у 3 класі план майбутнього твору складається колективно під керівництвом вчителя; в 4 класі здійснюється перехід до самостійного складання плану; в складних випадках корисно над планом попрацювати всім разом, колективно (Котик, 2015, с. 129).

Твори класифікують відповідно до типів мовлення: твір-розповідь, твір-опис, твір-роздум. За стилями мовлення твори бувають художні, офіційно-ділові, публіцистичні, наукові; найчастіше в початкових класах складають твори емоційно-образні, близькі до художніх, і ділові, близькі до наукових. Перші – це переважно

розповіді про події і описи природи; другі – записи за спостереженнями, плани, пояснення тощо.

Твори можуть класифікуватися і за тематичними групами, які відповідають сучасним програмам: природа нашої Батьківщини – ліс, поле, річка, погода, рослини, тварини тощо; праця людини, професії у місті та селі, знаряддя праці, житло, предмети побуту; школа, сім'я, друзі, інтереси людей; засоби пересування, матеріали, сировина, одяг; звичаї, культура, обряди, мистецтво, ігри.

К. Пономарьова (Пономарьова, 2020, с. 4) наголошує, що змістова лінія Типової освітньої програми НУШ «Взаємодіємо письмово» спрямована на розвиток писемного мовлення. Вона націлює на формування в третьокласників повноцінної навички письма, а також розвиток їхніх мовленнєво-творчих здібностей, зокрема створювати письмове висловлювання (розповідь, опис, міркування на добре відому тему, на основі вражень від прочитаного, переглянутого фільму, ситуації з життя.

З метою розвитку мовленнєво-творчих здібностей третьокласників авторка підручника пропонує на кожному занятті з української мови виконувати мовленнєво-творчі завдання, які передбачають написання самостійних текстів на задану тему.

Наприклад, вправи 10–12 на сторінці 7 підручника «Українська мова та читання» присвячені Львівській майстерні шоколаду (Пономарьова, Гайова, 2020, с. 7). Вони пропонують наступні завдання:

Прочитай напис на світлині. Поміркуйте з однокласниками / однокласницями, що можуть виробляти в цій майстерні. Прочитай текст. Переконайся, чи такою ти уявляв / уявляла собі цю майстерню. Напиши, чи хочеш ти відвідати цю майстерню. Поясни чому.

Оскільки наш ліцей знаходиться у Львові, частина здобувачів освіти вже була в цій майстерні. Учні поділилися своїми враженнями з іншими дітьми. Розповіді були цікавими, міркування обґрунтованими, і діти дійшли висновку, що потрібно організувати екскурсію до майстерні шоколаду.

#### **Список використаних джерел:**

- Котик, Т.М. (2015). Методика навчання української мови в початковій школі : навч.-метод. посіб. Івано-Франківськ.
- Методика навчання української мови в початковій школі : навч.-метод. посібн. для студ. вищ. навч. закл. / за наук. ред. М. С. Вашуленка. (2011). Київ : Літера ЛТД.



- Методика навчання української мови з каліграфією: опорні конспекти лекцій (Ч. 1). Методика навчання грамоти. Методика розвитку мовлення / укладач О.М.Хома. (2019). Мукачєво : МДУ.
- Пономарьова, К. (2020). Особливості навчання української мови в 3 класі. In: Початкова школа. № 9. С. 1–7.
- Пономарьова, К.І., Гайова, Л.А. (2020). Українська мова та читання: підруч. для 3 кл. закл. загальн. середн. освіти (у 2-х частинах). Ч. 1. Київ : Оріон.

**УДК [81'25-051:177]:378**

**Григус В.І., студентка**  
*Рівненський державний гуманітарний університет*  
*(Рівне, Україна)*

## **КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ЕТИЧНИХ КАТЕГОРІЙ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ПЕРЕКЛАДАЧА**

Професійна етика перекладача є критичною складовою фахової компетентності, що функціонує на перетині мови, культури та комунікації. Вона виходить за межі простого набору правил, формуючи фундаментальну парадигму, яка визначає сутність професійної дисципліни. У контексті глобалізації та інтенсифікації міжкультурної взаємодії, етичні норми трансформуються з «морального компасу» у практичний інструмент, що безпосередньо впливає на рівень довіри, результативність та якість у професійних стосунках. Дотримання цих норм є ключовим орієнтиром для зваженого вибору моделі поведінки у складних ситуаціях та є вирішальним фактором для формування сталої співпраці із замовниками. Перекладацька етика, як професійна етика фахівця, інтегрує загальнолюдські та ділові норми поведінки. Вона реалізується через ключові професійні принципи, якими є точність, неупередженість та майстерність. Центральною етичною категорією є достовірність, що передбачає не лише формальне відтворення тексту, але й глибоке розуміння та адекватну передачу змісту, наміру, тону і духу оригіналу з максимальною повнотою. Важливе місце займають конфіденційність та професійна таємниця, особливо при роботі з медичною, юридичною, комерційною сферами. Нейтральність та об'єктивність вимагають від перекладача утримуватися від вираження власних думок, незапитаних коментарів чи спотворення повідомлення, забезпечуючи, щоб голос автора був чутний без

особистих переконань фахівця. Крім того, професійний етикет вимагає коректності, обов'язковості та сумлінного ставлення до обов'язків, виконання замовлень у визначені терміни з належною якістю та пунктуальністю.

Організаційні та поведінкові аспекти діяльності регулюються Етичним кодексом, який охоплює всіх учасників ринку, включаючи перекладацькі компанії та фрілансерів. Ключові регуляторні вимоги включають: компетентність, фінансову прозорість, вирішення суперечок, розвиток та престиж.

Компетентність базується на необхідності працювати виключно в межах своїх мовних, предметних і технологічних компетенцій. У разі неможливості якісного виконання замовлення, замовника слід негайно повідомити. Фінансова прозорість передбачає те, що ціна послуг повинна бути прозорою та забезпечувати справедливу винагороду. Надмірне заниження тарифів з метою недобросовісної конкуренції визнається неетичним. Конфлікти із замовниками мають вирішуватися шляхом перемовин або залучення незалежних експертів, уникаючи публічного розголосу. Також фахівці мають постійно розвивати свої навички та сприяти підвищенню престижу професії.

Професійна компетентність, за Зязюном І.А., визначається як комплекс властивостей особистості, що забезпечує високий рівень самоорганізації професійної діяльності. Професійна майстерність передбачає високий рівень оволодіння конкретними видами діяльності з постійним удосконаленням, а її морально-етичний компонент полягає у скромності, тактовності, збереженні конфіденційності, інтелігентності та усвідомленні значущості професії.

Етична компетентність розглядається як здатність діяти відповідно до морального кодексу та професійної відповідальності, що охоплює знання, навички та особистісні якості, необхідні для вирішення етичних дилем. Вона включає моральне сприйняття, моральне судження та моральну поведінку (Зязюн, Крамущенко, Кривонос, 2004, с. 30).

На сучасному етапі розвиток етики нерозривно пов'язаний із технологічним прогресом. Зростання ролі штучного інтелекту (ШІ) та машинного перекладу породжує нові етичні питання: відповідальність за помилки ШІ, захист авторських прав фахівців та необхідність запобігати передачі культурних стереотипів ШІ-системами. Це вимагає безперервного оновлення етичних кодексів через діалог між практикуючими перекладачами, освітніми установами та технологічними компаніями.

Значний внесок у дослідження професійних стандартів та етичних норм перекладацької діяльності у кримінальному провадженні зробив Бриков В.М., який проаналізував нормативно-правові акти, практичні рекомендації та доктринальні джерела, зосередившись на визначенні чинників, що впливають на якість виконання перекладачем процесуальних функцій. Учений систематизував професійні стандарти діяльності перекладача, проілюстрував відмінності у трактуванні етичних правил у вітчизняній та зарубіжній практиці, а також визначив напрями вдосконалення кваліфікаційних вимог і сертифікаційних процедур. Бриков підкреслює, що порушення професійних або етичних стандартів може призвести до спотворення змісту процесуальних дій і, як наслідок, до порушення прав людини. (Бриков, 2024, с. 24).

У науковій статті Ночовної Н.В., Рябокінь Н.О. та Пашко С.В. розкрито зміст і специфіку формування комунікативної компетентності майбутніх філологів-перекладачів. Дослідники визначають, що розвиток комунікативної компетентності є одним із ключових напрямів підготовки перекладачів, оскільки ефективна міжкультурна взаємодія та якість перекладу безпосередньо залежать від здатності фахівця до усвідомленої, цілеспрямованої комунікації. Науковці підкреслюють, що створення сприятливого освітнього середовища є визначальним чинником розвитку комунікативної компетентності, адже саме в такому середовищі майбутні перекладачі отримують досвід реальної професійної комунікації, моделюють діалогічні та полілогічні ситуації, характерні для майбутньої перекладацької практики (Ночовна, Рябокінь, Пашко, 2025, с. 138).

Метою дослідження Полтавського С. було теоретичне обґрунтування педагогічних умов формування інформаційно-комунікаційної компетентності (ІКК) майбутніх перекладачів з урахуванням можливостей і викликів, які створюють сучасні ІІІ-технології. Науковець підкреслює, що ефективне використання технологій штучного інтелекту у процесі професійної підготовки перекладачів має ґрунтуватися на педагогічній доцільності, розвитку рефлексії та усвідомленого ставлення до результатів ІІІ-генерацій (Полтавський, 2025, с. 73).

Лашул В. А., Тимофеев В. А. підкреслюють, що ефективність діяльності перекладача як фахівця залежить від рівня сформованості етичної компетентності, оскільки його робота одночасно є духовною та суспільно зумовленою. Професійна етика, як зазначають дослідники, представляє собою систему норм і правил, що регулюють поведінку

спеціаліста на основі загальнолюдських моральних цінностей, враховуючи специфіку професії та конкретну ситуацію. Вона визначає моральні якості фахівця, що забезпечують найкраще виконання професійних обов'язків, і виступає невід'ємною складовою професійної компетентності (Лашул, Тимофеев, 2021, с. 24).

Отже, професійна етика перекладача є невід'ємною частиною фахової компетентності. Вона слугує практичним інструментом, що забезпечує якість, довіру та взаєморозуміння в умовах міжкультурної комунікації. Дотримання основоположних категорій та організаційних вимог кодексу є запорукою успішної діяльності, підвищення престижу професії та запобігання міжкультурним розбіжностям у глобалізованому світі.

**Список використаних джерел:**

- Бриков, В. М. (2024). Професійні стандарти і етика перекладача в контексті кримінального правосуддя. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*, (6), 24-28.
- Зязюн, І. А., Крамущенко, Л. В., Кривонос, І. Ф., та ін. (2004). *Педагогічна майстерність* (підручник за ред. І. А. Зязюна). Вища школа.
- Лашул, В., & Тимофеев, В. А. (2021). Структура та компонентний аналіз етичної компетентності майбутнього перекладача. *Гуманітарні студії: педагогіка, психологія, філософія*, 12(1), 24-30.
- Ночовна, Н. В., Рябокін, Н. О., & Пашко, С. В. (2025). Формування комунікативної компетентності майбутнього філолога-перекладача в середовищі випускової кафедри. *Вісник Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені Академіка Степана Дем'янчука. Серія: Педагогіка та психологія*, (2), 138-144.
- Полтавський, С. (2025). Педагогічні умови формування інформаційно-комунікаційної компетентності у майбутніх перекладачів засобами технологій штучного інтелекту: теоретичний аналіз. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*, 2(23), 73-86.

УДК 811.111:378.091.33

**Дубенюк К.М., студентка**  
*Рівненський державний гуманітарний університет*  
*(Рівне, Україна)*

## **ФОРМУВАННЯ ЕТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ У ПОЗААУДИТОРНІЙ РОБОТІ (ТРЕНІНГИ, ДИСКУСІЇ, ПРОЄКТИ)**

Позааудиторна діяльність у закладах вищої освіти має дуалістичний характер. Вона, з одного боку, є соціальним процесом, який сприяє адаптації студентів у суспільстві, допомагає налагоджувати взаємодію в різних життєвих ситуаціях поза межами навчального процесу. З іншого боку, це індивідуальний процес, спрямований на формування особистості студента, зміцнення його активної громадянської та професійної позиції, розвиток і реалізацію творчого та інтелектуального потенціалу. Таким чином, позааудиторна робота виступає важливою складовою виховного процесу, що забезпечує гармонійне поєднання навчання, саморозвитку й морального становлення майбутніх фахівців.

У науковій літературі відсутнє єдине визначення поняття «позааудиторна робота». Частина дослідників розглядає її як самостійну підготовку студентів до занять, тоді як інші — як виховну діяльність куратора групи. Проте в сучасному соціально-педагогічному контексті цей термін має набагато ширше значення. Позааудиторна робота охоплює різноманітні форми діяльності, спрямовані на всебічний розвиток особистості, формування соціальної активності, етичної свідомості та громадянської відповідальності (Антонюк, 1995).

Ще у 1918 році Софія Русова підкреслювала, що навіть найкращий навчальний заклад без позааудиторної роботи не може досягти значних результатів. Саме в позааудиторній діяльності, за її словами, формується інтерес до науки, до правди, розвивається вміння координувати дії для досягнення певних умінь і навичок. Її ідеї залишаються актуальними й сьогодні, оскільки позааудиторна робота продовжує виконувати важливу місію морального й інтелектуального виховання молоді.

Формування етичної свідомості студентів у позааудиторній роботі ґрунтується на державних і нормативних документах: Конституції України, Законах України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту»

(2014), Концепції національного виховання студентської молоді (2009), Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді (2015), а також Указі Президента України «Про Стратегію національно-патріотичного виховання» (2019). Ці документи визначають основні напрями виховання студентської молоді та підкреслюють необхідність формування моральних цінностей і громадянської відповідальності.

Для більшості студентів позааудиторна діяльність спочатку сприймається як форма відпочинку або хобі, але з часом вона може перерости у важливий елемент професійного становлення. Під час участі у позааудиторних заходах студенти розвивають навички командної роботи, відповідальності, лідерства, комунікації, творчого мислення.

Крім того, така діяльність допомагає уникнути негативних соціальних явищ, сприяє формуванню почуття власної гідності, внутрішньої культури та самоповаги (Needlman, n.d.).

У Педагогічному словнику позааудиторна робота визначається як спеціально організована, цілеспрямована діяльність, що включає різні пізнавальні та виховні заходи. Її головна мета — поглиблення і розширення знань, отриманих під час навчального процесу, розвиток творчих здібностей, наукових інтересів, моральних якостей, а також формування навичок практичної діяльності (Ярмаченко, 2001, с. 167).

Особливістю позааудиторної діяльності є її добровільність, на відміну від обов'язкових навчальних занять. Така діяльність має невимушену атмосферу, не передбачає оцінювання чи контроль, стимулює самостійність, ініціативність і креативність студентів. Саме це створює простір для розвитку моральної відповідальності, усвідомлення етичних норм поведінки та духовного зростання.

Позааудиторна робота є потужним чинником формування етичної свідомості студентів. Участь студентів у позааудиторних формах діяльності (наприклад, волонтерські проекти, клубна діяльність, громадські ініціативи) сприяє розвитку здатності розрізняти добро і зло, формуванню почуття обов'язку, відповідальності, емпатії та моральних ідеалів. Вона створює середовище, у якому студенти вчаться приймати етичні рішення, оцінювати власні вчинки та розуміти їхній вплив на інших.

Найефективнішими формами формування етичної свідомості є тренінги, дискусії та проектна діяльність. Тренінги допомагають розвивати навички етичної взаємодії, співпереживання, комунікації й командної роботи. Під час занять із морально-етичного тренінгу

учасники розігрують життєві ситуації, навчаються приймати рішення з урахуванням моральних норм і аналізувати наслідки своїх дій. Це формує рефлексію та відчуття особистої відповідальності.

Дискусії стимулюють розвиток критичного мислення, уміння аргументовано висловлювати позицію й поважати думку інших. Тематика таких заходів може стосуватися морального вибору, академічної доброчесності, соціальної справедливості або професійної етики.

Саме під час дискусій студенти мають змогу практично осмислити моральні категорії, навчитися знаходити компроміс і шукати етичні шляхи розв'язання проблем.

Проектна діяльність формує етичну свідомість через активну соціальну участь. Участь у волонтерських, благодійних, культурно-просвітницьких чи екологічних проєктах допомагає студентам не лише застосовувати теоретичні знання, а й розвивати почуття емпатії, відповідальності та громадянської активності. (Кучеренко, 2021, с.46).

Позааудиторна діяльність у системі вищої освіти — це не лише форма дозвілля, а вагомий виховний інструмент, що сприяє формуванню гармонійної, соціально активної та морально свідомої особистості.

Саме через участь у тренінгах, дискусіях і проєктах студенти засвоюють цінності гуманізму, доброчесності, толерантності та розуміння своєї ролі в суспільстві. Позааудиторна робота забезпечує єдність навчання, виховання і розвитку, стаючи важливим чинником становлення етичної культури майбутніх фахівців і громадян України.

**Список використаних джерел:**

- Антонюк, М. (1995). *Психологічні особливості формування у студентів умінь і навичок самостійної роботи*. Сучасні педагогічні технології у вищій школі: науково-методичний збірник, 30, 111-113 с.
- Кучеренко, О. С. (2021). Формування етичної культури студентів у сучасному освітньому середовищі. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка*, 2(27), 45–51.
- Ярмаченко, М. Д. (Ред.). (2001). *Педагогічний словник*. Київ: Педагогічна думка.
- Needlman, R. (n.d.). *Extracurricular activities*. <https://www.drspock.com>

УДК 811.111'25:378.016

**Кухарець М.О., студентка**  
*Рівненський державний гуманітарний університет*  
*(Рівне, Україна)*

## **ЕТИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДНИК ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ПЕРЕКЛАДАЧА**

Етична компетентність перекладача є одним із ключових компонентів його професійної підготовки та визначає якість взаємодії між перекладачем, замовником, автором тексту та ширшим соціокультурним середовищем. У сучасних умовах інтенсивної глобалізації, розвитку міжкультурної комунікації та активізації цифрових технологій питання етичної відповідальності перекладача набуває особливої актуальності. Середовище професійної діяльності перекладача сьогодні характеризується високою динамічністю, зростанням обсягу інформації, необхідністю роботи з конфіденційними матеріалами, розширенням сфер, де переклад має вирішальний вплив на юридичні, медичні або політичні рішення. У зв'язку з цим формування етичної компетентності майбутнього фахівця має бути інтегрованим, системним та обов'язковим компонентом університетської підготовки.

Етична компетентність перекладача охоплює низку взаємопов'язаних складових: знання професійних норм та кодексів, правове розуміння меж відповідальності, навички аналізу етичних дилем, уміння приймати обґрунтовані рішення, мотиваційно-ціннісні орієнтири та рефлексивні здатності. Сучасні підходи трактують її як поєднання когнітивного, емоційно-ціннісного та поведінкового аспектів, що забезпечують професійну автономію перекладача та відповідальність за власні рішення. У наукових працях наголошується, що перекладач працює не лише з текстом, а й з культурою, і тому його вибір має потенційні наслідки для міжкультурного діалогу. Саме тому етична компетентність є не допоміжним, а визначальним елементом професійної компетентності.

Суттєвий внесок у розроблення теоретичних засад етики перекладача здійснили зарубіжні дослідники. Так, Ентоні Пім підкреслює, що переклад завжди відбувається в умовах невизначеності, де перекладач має ухвалювати рішення, які поєднують професійні норми, логіку, інтереси замовника та соціальну відповідальність. Пім розглядає етичну компетентність як основу для



формування здатності до прийняття етичних рішень, що сприяють гармонійному розвитку професійної спільноти та суспільства загалом (Рум, 2012). Ендрю Честрмен пропонує концепцію «ієронімічної клятви», тобто метафоричної моделі професійної відповідальності, яка має стати внутрішнім моральним орієнтиром перекладача. Дослідник наголошує, що професійні кодекси є лише рамкою, тоді як реальна етика проявляється у здатності перекладача інтерпретувати принципи відповідально та критично. (Chesterman, 2001).

Лоуренс Венуті розширює розуміння етичної компетентності, вводячи поняття «етики різниці». На його думку, перекладач повинен усвідомлювати потенційний вплив власних стратегій на культурну репрезентацію вихідного тексту, уникати невинуватної асиміляції та підтримувати видимість авторського голосу. Такий підхід стимулює розвиток етичної чутливості перекладача до культурних відмінностей та до ролі перекладу в суспільних дискусіях (Venuti, 1998)

Дослідниця Мона Бейкер акцентує на необхідності включення етики до навчального плану, обґрунтовуючи це тим, що переклад завжди пов'язаний з відповідальністю та можливими ризиками, особливо у політичних, медичних та юридичних контекстах. Вона пропонує використовувати реальні кейси, дискусійні завдання та рефлексивні практики для формування здатності студентів аналізувати складні ситуації (Baker, 2009, p. 265).

Формування етичної компетентності в освітньому процесі має охоплювати декілька взаємопов'язаних напрямів. Першим є створення окремого навчального модуля з професійної етики перекладача, де студенти знайомляться з міжнародними кодексами, нормативно-правовими документами, особливостями роботи з конфіденційною інформацією та питаннями авторського права. Другим напрямом є впровадження кейс-методів і рольових ігор, що дозволяють моделювати реальні етичні дилеми – від суперечливих політичних інтерпретацій до конфліктів інтересів у перекладі спеціалізованих документів. Третім напрямом є розвиток рефлексивних навичок через написання есе, ведення професійних щоденників, участь у дискусіях. Такі форми роботи сприяють усвідомленню етичних принципів як частини професійної ідентичності.

Українські науковці також приділяють значну увагу проблемі формування етичної компетентності майбутнього перекладача. У працях Н. Шевчук, О. Демченко та інших авторів підкреслюється, що професійно-етична компетентність формується в умовах поєднання теоретичної підготовки, практичних завдань та розвитку особистісних

якостей студентів. Дослідники відзначають, що особливості культурного й соціального контексту України потребують адаптації світових моделей до національних умов, зокрема підсилення уваги до етичних аспектів роботи з офіційними документами, медіатекстами та публічними комунікаціям (Демченко, 2006; Шевчук, 2013).

Отже, етична компетентність є системним компонентом професійної підготовки перекладача, який охоплює знання, уміння, цінності та професійні переконання, що забезпечують відповідальну та якісну діяльність. Її розвиток потребує цілісної методичної системи, яка поєднує теоретичні знання, практичні вправи та рефлексивні методики. Оскільки перекладач відіграє ключову роль у міжкультурному посередництві, саме етична компетентність забезпечує дотримання принципів точності, відповідальності, об'єктивності та поваги до культурної різноманітності. Формування цієї компетентності у вищій школі має бути пріоритетом і розглядатися не як додатковий компонент, а як невід'ємна основа професійної підготовки майбутнього перекладача.

**Список використаних джерел:**

- Демченко, О. (2006). Дидактична система організації самостійної роботи студентів. *Ridna shkola*, (5), 68–70.
- Шевчук, Н. (2013). Професійно-етична компетентність перекладача: понятійно-термінологічний аспект. *Naukovi zapysky Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. M. P. Drahomanova. Seriya: Pedahohichni ta istorychni nauky*, (109), 235–242.
- Baker, M. (2009). Ethics of renarration in translation and interpreting. *The Translator*, 15(2), 259–281.
- Chesterman, A. (2001). Proposal for a Hieronymic Oath. *The Translator*, 7(2), 139–154.
- Рым, А. (2012). *On translator ethics: Principles for mediation between cultures*. John Benjamins Publishing.
- Venuti, L. (1998). *The scandals of translation: Towards an ethics of difference*. Routledge.

УДК 81'25-051:[17:316.454.52]:378

**Скидан Я.О., студентка**  
*Рівненський державний гуманітарний університет*  
*(Рівне, Україна)*

## **ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЕТИЧНОЇ ТА КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ПЕРЕКЛАДАЧА**

У сучасних умовах глобалізації та інтенсивного міжкультурного обміну роль перекладача значно зростає. Переклад уже давно не розглядається лише як технічне відтворення змісту іншою мовою – він стає актом комунікацій, який вимагає глибокого розуміння культурних, соціальних і етичних контекстів. Тому професійна діяльність перекладача передбачає не лише високу мовну та фахову підготовку, а й сформованість етичної та комунікативної компетентностей.

Британський дослідник А. Фрідмен говорить: «Етична компетентність є здатністю спеціаліста виконувати свою професійну діяльність згідно з моральним кодексом поведінки. Це означає, що всі дії базуються на етичних принципах: що правильно і не правильно з огляду на потреби клієнта.» (Friedman, 2007, с.112). З цього випливає, що етична компетентність майбутнього перекладача – це насамперед особистісна якість, яка ілюструє здатність діяти відповідно до професійних норм, моральних принципів, дотримання конфіденційності, точності та об'єктивності.

Термін «комунікативна компетенція» був запроваджений Д. Хаймсом і означає сукупність знань та правил мовної поведінки, мовний етикет і комунікативні процедури, які відображають взаємозв'язок інтелектуальних, соціальних і мовних аспектів у поведінці мовця, тому можна сказати, що комунікативна компетентність – це здатність ефективно здійснювати міжмовну й міжкультурну комунікацію, використовуючи мовні, прагматичні, соціокультурні та дискурсивні знання. (Hymes, 1972, pp. 269-293)

У своїй статті Лашкул В.А. та Тимофеев В.А. «Аналіз сутності етичної компетентності майбутнього перекладача» наголошують, що етична компетентність – це не просто якась побічна складова, а одна з основ перекладацької майстерності (Лашкул, Тимофеев, 2021, с. 31-36). Автори зазначають, що в сучасних умовах – за швидких культурних, соціальних та інформаційних змін – компетентному перекладачеві недостатньо оперувати тільки мовними знаннями. Він має спиратися

на міцні моральні засади, які власне і допомагають приймати професійно й етично зважені рішення. Варто зазначити, що формування перекладача як фахівця з розвинутим почуттям відповідальності за власну діяльність і розуміння її наслідків визначається, як одне з головних завдань сучасної перекладацької освіти.

Тобто, етична складова стає не просто професійним орієнтиром, а і внутрішнім регулятором поведінки перекладача в різних комунікативних ситуаціях. Вона сприяє тому, щоб переклад не тільки відповідав змісту, а й відповідав етичним цінностям, та щоб перекладач ставився з повагою до культурних особливостей цільової аудиторії.

Щодо комунікативної компетентності майбутнього перекладача, то спираючись на дослідження Бондарчук та Кугаї, комунікативна компетентність у підготовці майбутніх перекладачів розглядається як інтеграційна навичка, яка включає мовні засоби, невербальну комунікацію, міжособистісну взаємодію і адекватність у різних комунікативних ситуаціях (Bondarchuk, Kugai, 2022, pp. 25-30). Вчені зазначають, що перекладач має вміти адаптовувати свої висловлювання до потреб та очікувань адресата, враховуючи культурні особливості, жанрові норми, стиль і комунікативну ситуацію – усе це є основними складниками комунікативної компетентності. Важливою її частиною є також уміння глибоко аналізувати зміст тексту, розуміти який сенс вкладав автор, та обирати найдоцільніші способи передачі повідомлення. Отже, комунікативна компетентність перекладача – це не лише володіння мовною системою, а й розвинена здатність до міжкультурної взаємодії, стратегічного мислення й адаптивності, яка забезпечує не просто точність, а й повноцінність комунікації.

З урахуванням вище зазначеної інформації, можна прослідити взаємозв'язок етичної та комунікативної компетентності перекладача. Звісно ж вони тісно пов'язані між собою. Вони власне утворюють інтегровану систему професійних навичок, яка забезпечує адекватність та ефективність перекладу. Бо етична компетентність визначає межі допустимих дій перекладача, формує його внутрішній регулятор професійної поведінки та формує усвідомлення наслідків вибору перекладу під час виконання поставленого завдання. А комунікативна компетентність надає перекладачеві змогу реалізувати етичні орієнтири у практичній діяльності. Тобто, вона дає змогу адаптовувати повідомлення до потреб і очікувань аудиторії.

Таким чином, комунікативні навички стають інструментом, через який етичні принципи майбутнього перекладача реалізуються у процесі перекладу. Наприклад, студент, який усвідомлює важливість точної та неупередженої передачі змісту тексту, набуває навичок обирати саме відповідні мовні та стилістичні засоби, які забезпечать правильність перекладу. В той час етична компетентність допомагає визначити способи міжкультурної адаптації перекладу. З огляду на це, можна стверджувати, що розвиток цих двох компетентностей відбувається одночасно. Така взаємодія дає змогу сформувати висококваліфікованого перекладача, який здатний діяти відповідально та ефективно приймати правильні рішення у складних ситуаціях при перекладі.

**Список використаних джерел:**

- Лашкул, В.А, Тимофеев, В.А. (2021). Аналіз сутності етичної компетентності майбутнього перекладача. *Věda a perspektivy*, 5(5), 31-36.
- Bondarchuk J., & Kugai K. (2022). Communicative competence in training interpreters. *Periodyk Naukowy Akademii Polonijnej (PNAP)*, 25-30.
- Humes, D. (1972). On Communicative Competence. In J. B. Pride and J. Holmes (eds.), *Sociolinguistics*. Harmondsworth: Penguin, 269-293.
- Friedman, A. (2007). *Ethical Competence and Professional Associations*. London: PARN.

**УДК 378.015.31:17.022.1**

**Форманюк І.В., студентка**

*Рівненський державний гуманітарний університет  
(Рівне, Україна)*

## **ПОЗААУДИТОРНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЕТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ СТУДЕНТІВ**

У роботі розглянуто позааудиторну діяльність як важливий компонент освітнього процесу, що формує професійно-етичні цінності студентської молоді. Визначено сутність головних понять, окреслено мету, види та форми, за яких така діяльність набуває виховного і професійно орієнтованого характеру.

Сучасна система вищої освіти передбачає не лише засвоєння студентами фахових знань і навичок, а й розвиток їхніх морально-етичних орієнтирів. Позааудиторна діяльність є тим середовищем, де студент має змогу проявити ініціативу, творчість, відповідальність,

толерантність, здатність до співпраці – якості, що становлять основу професійної етики майбутнього фахівця. Вона виступає логічним продовженням аудиторних занять, доповнюючи їх практичним досвідом і соціальною взаємодією.

На думку В. Коваль, позааудиторна робота – це система взаємопов'язаної діяльності суб'єктів освітнього процесу, що є невід'ємною складовою частиною професійної підготовки і здійснюється поза розкладом навчальних занять, щоб створити умови для особистісного розвитку студентів та їхньої самореалізації (Коваль, с. 1-5). Педагогічний словник трактує її як спеціально організовану систему виховних заходів, що включають позааудиторні заняття та систему пізнавальних виховних дій. Основною метою яких є поглиблення та розширення знань, наукових інтересів, а також формування різноманітних умінь і навичок (ред. Ярмаченко, 2001, с. 167). Таким чином, позааудиторна діяльність виступає єдиною ланкою між теорією та практикою, між навчальним і виховним процесом у вищій школі.

Залежно від змістового спрямування позааудиторну роботу умовно поділяють на професійно та соціально орієнтовану. Професійно спрямована діяльність реалізується через участь студентів у наукових дослідженнях, конференціях, конкурсах, що проводяться під керівництвом викладачів. Соціально орієнтована діяльність включає культурно-просвітницькі, спортивні, мистецькі, волонтерські заходи, які можуть бути ініційовані як адміністрацією університету, так і самими студентами. Обидва напрями забезпечують розвиток морально-етичної культури, сприяючи формуванню гуманістичного світогляду майбутніх фахівців.

За класифікацією О. Демченко, форми позааудиторної діяльності поділяють на індивідуальні (реферативні повідомлення, курсове, дипломне проектування, самостійна науководослідницька робота, індивідуальні консультації, олімпіади тощо); групові (проектне та проблемне навчання, навчання у співпраці, ігрове проектування, групові консультації, факультативні заняття, заняття в гуртках); масові (проектне навчання, програмоване навчання) (Демченко, 2006, с. 68-70).

Такі форми роботи не лише доповнюють аудиторні заняття, а й формують у студентів навички командної взаємодії, відповідальності, уміння презентувати результати власної діяльності. Саме завдяки цьому забезпечується засвоєння етичних норм на рівні практичного

застосування. Адже засвоєння знань вважається цінним лише у тому випадку, коли воно досягає рівня реальної професійної практики.

Варто зазначити, що позааудиторна діяльність може проходити безпосередньо в стінах університету, або бути ним регламентованою. Прикладом може слугувати тренінг з англійської мови, проведений на базі Рівненського державного гуманітарного університету для представників УОАЗОР ГУНП в Рівненській області. Такий захід сприяв не лише вдосконаленню мовних компетенцій, а й формуванню професійно-етичних цінностей і розвитку комунікативних навичок студентів.

Оскільки професійно-етичні цінності – це сукупність норм і правил, які регулюють поведінку фахівця у професійному середовищі, формують його ставлення до роботи, колег, клієнтів (Тофтул, 2005, с. 168-172). Формування цих цінностей передбачає засвоєння принципів етики – філософської науки, яка досліджує природу, сутність, виникнення, розвиток, структуру, функції моралі, її прояви у різноманітних сферах діяльності (Тофтул, 2005, с. 9). Відповідно професійна етика – це вчення про професійну мораль (Тофтул, 2005, с. 412). Вона розглядається як сукупність певних норм, стандартів й вимог, характерних для певної галузі та сприяє гармонійному функціонуванню професійного середовища. Звідси випливає, що розвиток етичної культури майбутнього фахівця неможливий без активної участі освітніх інституцій, зокрема через організацію позааудиторної діяльності.

У «Концепції виховання дітей і молоді в національній системі освіти» наголошується, що заклади вищої освіти мають формувати свідому національну інтелігенцію, сприяти оновленню й збагаченню інтелектуального потенціалу нації, що, у свою чергу, забезпечить високу результативність професійної діяльності майбутніх спеціалістів. Досягнення цього можливе шляхом формування «Я»-концепції людини-творця, заснованої на принципах самоосвіти, саморозвитку, самовиховання та самовдосконалення студентів (Інформ. зб. М-ва освіти України, 1996, с. 2-15). Саме позааудиторна робота створює умови для реалізації цих завдань, забезпечуючи професійно-особистісне становлення студентів і розвиток їхніх професійно-етичних цінностей.

Таким чином, позааудиторна діяльність сприяє формуванню професійної етики, яка визначає якість майбутнього фахівця. Вона сприяє становленню відповідального, гуманного й морально зрілого спеціаліста, який усвідомлює соціальну значущість своєї діяльності.

Розвиток професійно-етичних цінностей у студентів під час навчання у вищому навчальному закладі підвищує самовпевненість того, що у більшості випадків цього спеціаліста обере замовник.

**Список використаних джерел:**

- Демченко О. (2006). Дидактична система організації самостійної роботи студентів. *Рідна школа*, , с. 68-70.
- Коваль В. Ю. Система позааудиторної діяльності студентів вищих навчальних закладів, с. 1-5.
- Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти (1996). Інформ. зб. М-ва освіти України, с. 2-15.
- Педагогічний словник / за ред. М. Д. Ярмаченка. Київ : Пед. думка, 2001, с. 167.
- Тофтул М. Г. (2005). Етика: Навчальний посібник. Київ: Видавничий центр «Академія», с. 9, с. 168-172, с. 412.



## **ПРОБЛЕМИ КОГНІТИВНОЇ ТА КУЛЬТУРНОЇ СЕМАНТИКИ**

**UKD 81'37+316.7**

**Demenchuk O., Doctor of Sciences (Philology)**  
*Rivne State University of Humanities*  
*(Rivne, Ukraine)*

**Demenchuk D., Master in Sociology and New Media**  
*Collegium Civitas (Warsaw, Poland)*

### **JĘZYKOWE MODELE SYTUACJI SPOŁECZNYCH: ANALIZA WYRAZÓW PERCEPCYJNYCH W JĘZYKU POLSKIM I UKRAIŃSKIM**

W językoznawstwie funkcjonalnym badanie słownictwa percepcyjnego definiuje granice sytuacji percepcyjnej, ujawniając właściwości i relacje uczestników percepcyjnych. Takie badania są ukierunkowane na ustalanie ról semantycznych kluczowych uczestników sytuacji percepcyjnych, korelacji semantyczno-syntaktycznych aktantów percepcyjnych, a także funkcjonalno-typologicznych cech konstrukcji percepcyjnych.

W kontekście współczesnych badań kognitywnych, których celem jest rekonstrukcja konceptualizacji strategii doświadczeniowych podmiotu poznania, istotna i konieczna staje się wszechstronna analiza słownictwa percepcyjnego. Podejście to harmonizuje z punktem widzenia i systemem poglądów zaproponowanym przez H. Clarka (1973), który argumentuje, że kategoryzacja przestrzeni percepcyjnej opiera się na kilku fundamentalnych wymiarach: przestrzeni fizycznej, definiowanej przez trójwymiarową percepcję wzdłuż osi długości, wysokości i szerokości; przestrzeni geologicznej, która uwzględnia poczucie grawitacji i poziomu gruntu; przestrzeni biologicznej, obejmującej percepcję ciała, ruch i postawę; oraz przestrzeni społecznej, odzwierciedlającej dynamikę interakcji międzyludzkich.

Koncepcja leżąca u podstaw niniejszego badania opiera się na założeniu wielowymiarowości przestrzeni semantycznej. Przestrzeń semantyczna to konceptualny model organizacji znaczeń w umyśle, odzwierciedlający strukturę naszego otoczenia społecznego poprzez język (Wojciszke, 2004, s. 332). Hipoteza wyjściowa zakłada, że semantyka elementu językowego lub klasy elementów językowych (wyrazów

percepcyjnych) jest modelowana poprzez złożony system hierarchicznie ustrukturyzowanych reprezentacji semantycznych, obejmujących różne wymiary językowe. W związku z tym modele pojęć sytuacyjnych są traktowane jako konstrukty teoretyczne, które reprezentują różnorodne strategie konceptualizacji sytuacyjnej.

Badanie ma na celu rozwinięcie konceptualizacji językowej przestrzeni społecznej przez pryzmat słownictwa percepcyjnego (związanego z nazwami kolorów). Ponadto, badanie dąży do wykazania, że językowa konceptualizacja przestrzeni społecznej odzwierciedla różnorodne formy ludzkiej percepcji świata. Formy te obejmują zrozumienie procesów społecznych, relacji i praktyk, interpretowanych przez wymiary poznawcze różnych wspólnot językowych (Bourdieu, 1984). Ostatecznym celem badania jest scharakteryzowanie modeli sytuacji społecznych zakodowanych w semantyce podstawowych polskich i ukraińskich wyrazów percepcyjnych oraz ustalenie regularnych korelacji i rozkładu tych wyrazów w ramach przyjętych modeli. Wyniki mają dostarczyć informacji na temat różnych aspektów sytuacji społecznych reprezentowanych przez wyrazy percepcyjne, w tym poznawczej istotności uczestników, charakteru i struktury ich relacji, stopnia ich aktywności lub znaczenia pozycyjnego oraz mechanizmów i strategii ich rozszerzeń.

Materiał badawczy obejmuje wyrazy percepcyjne (związane z nazwami kolorów) pochodzące z języka polskiego i ukraińskiego, które opisują określoną sytuację społeczną lub jej fragment. Materiał składa się z 334 wyrazów percepcyjnych (159 – w języku polskim i 175 – w języku ukraińskim). Dobór tych wyrazów wspiera hipotezę, że kategoryzacja i konceptualizacja przestrzeni społecznej są kształtowane pod wpływem atrybutów przestrzeni percepcyjnej, por.: pol. *czarna polewka* “odmowa rodziców panny dawana starającemu się o jej rękę lub odrzucenie konkurenta przez samą pannę, dawniej wyrażana przez podanie konkurentowi czarnej polewki – czerniny”; ukr. *білий двір* “не забруднений, чистий двір”: – *Фе! Який тут сморід!..* – сказала пані до панни і подалась до свого білого двору.

Modele sytuacji społecznych mają reprezentować językową interpretację społecznego świata dyskursu w ramach stosowanych przez oznaczającego strategii gnozeologicznych, sytuacyjnych, komunikacyjnych i derywacyjnych. Perspektywa ta jest zgodna z rozszerzonym rozumieniem konceptualizacji, które obejmuje każdy aspekt doświadczenia mentalnego (Langacker, 2008, p. 30). W ramach tego rozszerzonego modelu słownictwo percepcyjne jest w badaniu traktowane

jako semantyczna klasa wyrazów oznaczających różne aspekty strategii doświadczeniowych człowieka:

a) percepcyjny, por.: pol. *czernieć* “odbijać się ciemną barwą od jaśniejszego tła”: *Nie opodal mostu czerniała gromada ludzi*; ukr. *чорнітися* “виділятися чорним кольором, виднітися (про що-небудь чорне, темне)”: *Полк Дорошенка, що йшов попереду, чорнівся вже в стєну, як довжелезна змія, що помалу лізла травєю*;

b) identyfikacyjny, por.: pol. *czarny* “członek ugrupowania skrajnie reakcyjnego”; ukr. *чорний* “який належить до нижчих верств суспільства, до трудового народу; протонародний”;

c) oceniający, por.: pol. *czarna owca* “osoba przynosząca wstyd swojemu środowisku, zwłaszcza rodzinie”; ukr. *чорна пляма* “те, що ганьбить, плямує чію-небудь репутацію”;

d) asocjacyjny, por.: pol. *czarna godzina* “ostatnie chwile, dni przed śmiercią własną lub kogoś bliskiego”; ukr. *чорний день* ‘czarny dzień’ “скрутний час”.

Wyróżniamy następujące modele sytuacji społecznych: psychologiczny, taksonomiczny, aksjologiczny i semiotyczny. Modele te ukazują wielowymiarowy charakter konceptualizacji sytuacji społecznych, ilustrując, w jaki sposób są one postrzegane, organizowane i kodowane językowo. Modele przedstawiają znaczenie leksyki percepcyjnej jako realizację relacji kluczowych uczestników sytuacji społecznych. Uczestnikiem może być nie tylko osoba lub przedmiot, lecz także zdarzenie, działanie czy proces (Mel'čuk, 2004, p. 10).

Model psychologiczny opisuje uczestników w kontekście zewnętrznych, por.: pol. *czarniawa* “tłum ludzi”: *Nie patrząc na tę czarniawę mrowiącą tu się na pokładzie statku, wydał krótkie rozkazy załódze*; ukr. *Довжелезна колона зайняла все подвір'я й простяглася навгород, а з будинку ще виливалася й виливалася сира маса, і внутрішніх, пор.: pol. Warszawa zaczerwieniła się wczoraj tysiącami serduszek Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy (KJP); ukr. Й пристала тьма ратна до берегів, а комонна рать також стала на березі, й почорнів Золотий Ріг і Суд, і берег почорнів і наїжачивсь копіями, й дужий гомін та іржання стрясали все навкруг, і встрашилися греки: не бачили досі такої сили царгородські береги, pól obserwacji.*

Model taksonomiczny identyfikuje uczestników, podkreślając ich przynależność do określonej grupy – społecznej, por.: pol. *purpurat* “kardynał (duchowny katolicki)”; ukr. *чорносутанник* “представник католицького духовенства”, lub społeczno-etnicznej, por.: pol. *biały człowiek* “człowiek o białej skórze, w odróżnieniu np. od Murzyna lub

człowieka o skórze żółtej”; ukr. *чорні* “про людей, які належать до темношкірої раси”.

Model aksjologiczny przekazuje informacje o ocenie uczestników, por.: pol. *czarny charakter* “człowiek zły, pozbawiony zasad moralnych”; ukr. *чорна справа* “підступна, брудna справа, що викликає загальний осуд”.

Model semiotyczny przekazuje informacje o stereotypowych lub symbolicznych cechach związanych z uczestnikami. Cechy te są kanonicznie lub konwencjonalnie zakorzenione w świadomości społecznej, por.: pol. *biały tydzień* “tydzień bezpośrednio po uroczystości I Komunii świętej, w którym dzieci codziennie w uroczystych, komunijnych strojach uczestniczą we mszy i przyjmują komunię świętą”; ukr. *зелені свята (святки)* “церк. одне з свят православної церкви, яке відзначається на п’ятдесятій день після великодня і супроводжується прибиранням хати всередині і зовні зеленню”.

Rekonstrukcja językowej reprezentacji przestrzeni społecznej podkreśla znaczenie jej modelowania semantycznego poprzez badanie mechanizmów tworzenia i realizacji pojęć społecznych oraz analizę sytuacji społecznych w strukturze dyskursu. W badaniu analizuje się, w jaki sposób język kształtuje i odzwierciedla nasze rozumienie przestrzeni społecznej, przy uwzględnieniu wpływu elementów lub struktur percepcyjnych na ten proces.

W języku polskim dominuje model semiotyczny, co sugeruje silne zakorzenienie myślenia symbolicznego i stereotypizacji; w języku ukraińskim przeważa model taksonomiczny, który eksponuje kategoryzację uczestników sytuacji społecznych na podstawie przynależności grupowej i statusowej. W obu językach zbliżony jest udział modelu aksjologicznego, co może świadczyć o porównywalnych strategiach wartościowania w obrębie doświadczenia społecznego.

Modelowanie językowej reprezentacji przestrzeni społecznej może być traktowane jako metoda badawcza pozwalająca na wnioskowanie o głębszych strukturach poznawczych i kulturowych obecnych w danym języku. Jednocześnie otwiera ono możliwości dla badań porównawczych, zwłaszcza w kontekście języków pokrewnych, jak polski i ukraiński, gdzie różnice i podobieństwa wskazują na zróżnicowane, ale komplementarne modele rozumienia społeczeństwa.

#### **Bibliografia:**

Bourdieu, P. (1984). Espace social et genèse des ‘classes’. *Actes de la Recherche en Sciences Sociales* 52-53, 3-14.

- Clark, H. (1973). Space, time, semantics, and the child. In T. Moore (Ed.), *Cognitive development and the acquisition of language*. (pp. 27-63). New York: Academic Press.
- Langacker, R. (2008). *Cognitive grammar. A basic introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Mel'čuk, I. (2004). Actants in semantics and syntax. I: Actants in semantics. *Linguistics* 42 (1), 1-66.
- Wojciszke, B. (2004). *Człowiek wśród ludzi. Zarys psychologii społecznej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.

**УДК 81'1:81'373.7–115:168.522**

**Мізін К.І., д-р філол. наук**  
*Університет Григорія Сковороди в Переяславі*  
(Переяслав, Україна)

## **СМИСЛОВІ ГРАНІ СПЕЦИФІЧНОГО УКРАЇНСЬКОГО ЕМОЦІЙНОГО КОНЦЕПТУ *БЕНТЕГА***

Нині в Україні простежується брак розвідок, у яких досліджуються емоційні концепти (ЕК), які репрезентують характерні для українців емоції. Це особливо помітно на тлі численних студій, присвячених вивченню своєрідних ЕК в інших культурах (див., напр.: Mizin & Letiucha, 2019; Mizin et al., 2021). ЕК належать до культурних концептів, тому дослідження специфічних ЕК в українській лінгвокультурі могло б зробити певний внесок у сьогодишню міжкультурну комунікацію (міжмовні контакти (спільне й відмінне в мовах і культурах), міжмовні бар'єри, міжмовні девіації, міжмовна інтерференція, етноцентричні тенденції і под.) (Мізін, 2015; Mizin & Korostenski, 2019).

Актуальною в українськомовному середовищі є, наприклад, емоція, яка позначається лексемою *бентега*, що пов'язано передусім з поширеним нині виразом *непозбувна бентега*, автором якого є перекладач роману Дж. Фаулза «Маг» О. Король. Цей вираз викликав в інтернет-спільноті гостру дискусію щодо якості перекладу та використання нетипових мовних зворотів у перекладацькій діяльності, а гострі суперечки навколо цього виразу зацентрували увагу на самій емоції, яку позначає іменник *бентега*. У дискусії, підхопленій у Facebook, підкреслюється специфічність цієї емоції, бо в той час, як представники різних лінгвокультур можуть переживати

збентеження, хвилювання, неспокій і тривогу, українці скрізь і всюди – бентегу, напр.:

(1) *Це маркер національної непозбувної бентеги (ГРАК);*

(2) *Я, звичайно, розумію, що у нас в якомусь генетичному коді зашите те, що нам треба туга і бентега (ГРАК).*

Ця емоція визначається навіть частинкою української неспокійної душі, оскільки ніщо так не хвилює й водночас не заспокоює останню, як бентега. Це означає, що бентега має подвійну природу, оскільки вона виражає як негативні, так і позитивні емоційні переживання. Проте психологи не розділяють такого «наївного» уявлення про цю емоцію, стверджуючи, що остання разом із журбою, тугою та скрутою належить до емоційного кластеру смутку, тобто однозначно є негативною емоцією. Це підтверджує і її тлумачення як тривожного, неспокійного стану, коли людина відчуває, що щось негаразд, але ще не може точно визначити причину свого занепокоєння (К. Шполянська).

Аналіз вибірки виявив, що носії української мови не можуть однозначно охарактеризувати те, що вони відчують при переживанні емоції, яку репрезентує ЕК БЕНТЕГА, напр.:

(3) *Єдине, що породжує в мене відчуття невимовної бентеги [...] (ГРАК);*

(4) *Нарешті оформив свою бентегу в слова (ГРАК);*

(5) *Цілий вечір і ранок мати починала її інструкціями і годувала повчаннями, а вона дослухалася лише незрозумілої бентеги свого ества (ГРАК).*

Причина цього вбачається, очевидно, в тому, що смислова структура останнього охоплює цілу низку емоційних переживань, що представлені у вигляді смислових кластерів – базових і периферійних. У цій структурі одним із базових кластерів є той, який формують смисли збентеження, пов'язані з ЕК БЕНТЕГА етимологічними витоками, напр.:

(6) *Породжені в глибинах свідомості емоції зринали хвилюванням і бентегою, іскрилися радістю, тьмяніли смутком (ГРАК);*

(7) *Князь силився не виказати своєї бентеги, хоча збентежений був видимо і дуже (ГРАК).*

При актуалізації цього кластера емоцію збентеження можна чітко розпізнати передусім за допомогою міміки обличчя індивіда (очі, губи, колір шкіри і под.), напр.:

(8) *Пан Войцехівський миттєво відстежив його бентегу і сяйнув коротким усміхом* (ГРАК).

Смисли збентеження не надають ЕК БЕНТЕГА різко негативного або відносно негативного заряду. Навіть у деяких ситуаціях збентеження може сприйматися досить нейтрально. Це стосується і кластера, що представляє смисли тривоги, оскільки тривожність або хвилювання індивіда можуть бути пов'язані з очікуванням якихось позитивних подій і, навпаки, при вираженні смислів глибокої – підсвідомої – тривоги ЕК БЕНТЕГА тісно корелює з такими різко негативними ЕК, як ВІДЧАЙ, СТРАХ, РОЗПАЧ, НЕНАВИСТЬ, СУМ і под., напр.:

(9) *Не лише бентега, сумніви обсідали та й обсідали серце, відчай закрився уже* (ГРАК);

(10) *Навпаки суспільство є невід'ємною частиною цього «тривожного пейзажу», якому передає свою бентегу та страх перед минулим і майбутнім* (ГРАК);

(11) *Прогнозую попервах непозбувну бентегу, а то й панічний розпач, страх та ненависть вчителів-русистів* (ГРАК).

Глибоко укорінену в індивіді на рівні підсвідомості бентегу фактично неможливо перебороти, тому, очевидно, вона і є непозбувною, а ще незборною, напр.:

(12) *[...] лихий і незворушний, наче хижий птах, проквестор викликав незборну бентегу, причину якої Лука тут-таки пообіцяв собі дослідити* (ГРАК).

Смисли глибоких і часто підсвідомих тривоги й страху, які передає ЕК БЕНТЕГА, можуть протиставлятися радості, уподібнюючись вірусу, що вражає широкі маси населення, напр.:

(13) *І бентега замість радості* (ГРАК);

(14) *В країні війна, в країні крайня бентега, в країні гинуть люди* (ГРАК).

Нині відчуття тривоги й страху, що криються в бентезі, асоціюються з мобілізаційними ресурсами людини, які допомагають їй вижити під час війни, напр.:

(15) *Місто втратило відчуття війни, місто втратило бентегу, назвемо це так* (ГРАК).

Як уже зазначалося, в ЕК БЕНТЕГА простежується злиття позитивних і водночас негативних емоційних смислів, домінування яких залежить від конкретної емоційної ситуації. Це означає, що цей концепт належить до амбівалентних ЕК, тобто таких, у яких негатив смислової структури може нівелюватися наявними в ній позитивними

смислами, і навпаки. Вивчення вибірки дослідження виявило, що в численних ситуаціях ЕК БЕНТЕГА має однозначно позитивний заряд, проте інколи об'єктивно визначити позитив/негатив його смислової структури досить складно, напр.:

(16) *А втім – це хоч і бентежило, але то була радісна, щаслива бентега* (ГРАК);

(17) *Літо в розповні, захмелене літо, бентега медова в повітрі розлита* (ГРАК);

(18) *Він аж захлинався від ніжності, від гарячої душевної бентеги* (ГРАК);

(19) *Хай живе добре і вічне, а з ними – непозбувна бентега* (ГРАК).

Позитивно сприймається те відчуття бентеги, яке пов'язане із сексуальним потягом. У такій бентезі хвилювання та зніяковіння тісно сплетені з низкою позитивних емоцій, напр.:

(20) *Вона першою спохопилася, відчувши рум'янець на лиці, і, опустивши очі та прикривши їх довгими віями, віддалилася, відчувши досі незнану солодку бентегу* (ГРАК);

(21) *Навіть пестощі чоловіка не давали їй такої гарячої радості, як Ружині похвали, не сповнювали такою п'янкою бентегою, як Ружин спів* (ГРАК).

Дані вибірки дослідження свідчать, що кластер смислів сексуального потягу, який містить смислова структура ЕК БЕНТЕГА, не є периферійним, тобто може належати до базових. Попри це, сексуальний ракурс української бентеги залишається, очевидно, невідомим для значної частини представників української лінгвокультури, що ще раз підтверджує певну утаємниченість цієї емоції. Можна припустити, що цей кластер сформувався, з одного боку, на основі емоції зніяковіння, а з другого боку, – інтересу (до сексуального партнера), напр.:

(22) *Степан зупинився, і Катерина боязко глянула йому в очі, але страшного в них не було нічого – сині ласкаві виплескувалися на Катерину, теплі й лагідні, і все-таки бентега прохопила її груди – якась лоскїтлива до млості* (ГРАК);

(23) *Мої подруги спізнавали бентегу перших побачень і поцілунків* (ГРАК).

Оскільки є досить вагомими підстави вважати бентегу інтенсивною емоцією, то, відповідно, і сексуальний потяг, який виражає ця емоція, є значною мірою інтенсивним, напр.:



(24) Часто біль підвищує тонус індивіда, пробуджує чуттєвість, притамовану шаленою любовною бентегою і вдоволенням (ГРАК);

(25) Бентезі за українським літературним сексом присвячується (ГРАК).

Отже, визначення основних смислових кластерів ЕК БЕНТЕГА дало змогу встановити, що та емоція, яка криється за цим ЕК, є складною та дифузною, оскільки у смисловій структурі останнього простежується тісне сплетення негативних і позитивних смислів, які репрезентують цілу низку різних емоцій – від збентеження і страху до інтересу, захопленості та збудження (сексуального потягу). Конфігурація ієрархії таких смислових кластерів, що організована за принципом «центр – периферія», залежить від конкретної емоційної ситуації. Тому у представників української лінгвокультури уявлення про ЕК БЕНТЕГА є досить нечітким, часто дифузним. З одного боку, бентега є «гіркою» емоцією, бо вона виражає невизначеність, тривогу або смуток, які виникають у відповідь на важкі обставини або внутрішні конфлікти. У цьому випадку бентега пов'язана з відчуттям неможливості розв'язати ситуацію: індивід може відчувати якесь «важке» нещастя, яке навалюється і не дає полегшення, відчуваючи при цьому, що вона сама є частиною цієї ситуації, і тому змиритися з нею складно. Саме через це ця емоція характерна для тих ситуацій, коли людина переживає не тільки за власну долю, але й за долю інших, або навіть за долю цілої нації чи певної спільноти. Бентега може бути відчуттям колективного болю чи співчуття до чужої біди, яке передається через загальні переживання, що властиві певним історичним періодам, зокрема нинішній російсько-українській війні. З другого ж боку, бентега є «солодкою» емоцією, оскільки вона може передавати сексуальний потяг, який виражається в інтересі до партнера, збудженні чи навіть певному любовному запалі.

#### **Список використаних джерел:**

- ГРАК. Генеральний регіонально анотований корпус української мови (версія ГРАК-18). URL: <https://sketch.uacorpora.org/#dashboard?corpname=grac18>
- Мізін, К. (2015). Методологічна валідність лінгвокультурології vs зіставної лінгвокультурології: аргументи та контраргументи. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки»*, 2, 104-110.
- Mizin, K. & Korostenski, J. (2019). "Western" Cultural Linguistics and "Post-Soviet" Linguoculturology: Causes of Parallel Development. *Лінгвістичні студії / Linguistic Studies*, 37, 7-13. <https://doi.org/10.31558/1815-3070.2019.37.1>

- Mizin, K. & Letiucha, L. (2019). The Linguo-Cultural Concept TORSCHLUSSPANIK as the Representative of Ethno-Specific Psycho-Emotional State of Germans. *Психолінгвістика. Psycholinguistics*, 25(2), 234-249. <https://doi.org/10.31470/2309-1797-2019-25-2-234-249>
- Mizin, K., Slavova, L., & Khmara, V. (2021). The equivalence of terms denoting the emotion concepts of Ger. ANGST and A.-S. FEAR: A corpus-based method. *Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow*, VI(2), 69-104.

**УДК 81'27**

**Павлова О.І., канд. філол. наук**  
*Рівненський державний гуманітарний університет*  
*(Рівне, Україна)*

## АНГЛІЙСЬКА ІДЕОЛОГІЧНА ЛЕКСИКА: ЇЇ СКЛАДОВІ ЧАСТИНИ ТА КЛЮЧОВІ ЛІНГВІСТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Ідеологічна лексика є частиною суспільно-політичної лексики, тобто загальної сукупності слів і термінів, що стосуються сфери суспільного життя та політики. Суспільно-політична лексика являє собою доволі широке лексичне поле, що охоплює всі слова і терміни, що стосуються суспільно-політичної сфери і позначають адміністративно-територіальний устрій, органи влади, політичні організації, громадські рухи, політичні події та діячів.

Ідеологічна лексика виступає у ролі вузького, більш спеціалізованого поля, що входить до складу суспільно-політичного лексикона і виражає конкретні погляди, цінності та принципи певної ідеології та політичного руху. Ідеологічна лексика становить специфічний наскрізний шар у суспільно-політичній лексиці, що несе певний ціннісний та світоглядний заряд. Ідеологічна лексика часто містить емоційно забарвлені слова і фрази, риторичні фігури, що підкреслюють пристрастність та суб'єктність висловлювання.

Отже, ідеологічна лексика — це сукупність термінів, слів, виразів та фраз, які використовуються для вираження та поширення певних ідей, переконань, світоглядів та політичних доктрин.

Мета нашої розвідки — визначити основні класи ідеологічної лексики та вивчити її ключові лінгвістичні характеристики. Матеріал нашого вивчення — 263 англійські мовні одиниці, які відібрані з публіцистичної літератури.

Вивчення ідеологічної лексики має вирішальне значення для лінгвістів, оскільки дає змогу глибоко аналізувати взаємозв'язок між мовою, культурою, владою та суспільством.

Основними класами ідеологічної лексики, на наш погляд, виступають:

1. Терміни, що позначають основні політичні ідеології, наприклад: *liberalism, conservatism, socialism, fascism, nationalism, anarchism, capitalism, social democracy, totalitarianism, populism, progressivism, internationalism, isolationism, pacifism, pragmatism, globalism* (30 одиниць);

2. Терміни, що виражають специфічні ідеї та принципи в контексті конкретної ідеології, наприклад: *individual freedom, civic liberties, protection of human rights, social stability, dictatorial power, extreme nationalism, racist and xenophobic beliefs, individual terror, social equality, stateless system, pursuit of profit, capital accumulation, cult of personality, unfounded promises, demagogic slogans, promotion of social progress* (118 одиниць);

3. Вирази, що позначають політичні гасла та лозунги, наприклад: *Liberty, Equality, Fraternity! Make America Great Again! A Chicken in Every Pot and a Car in Every Garage! It's Morning again in America! Don't Swap Horses in the Middle of the Stream! A Time for Greatness! It's the Economy, Stupid! Black Lives Matter! One Man, One Vote! Yes We Can!* (10 фраз);

4. Терміни, що виражають суб'єкти політичного життя: *state, nation, people, folk, society, social group, political movement, public organization, state body, citizen, voter, deputy, social class* (14 одиниць);

5. Слова, що виражають духовні цінності, наприклад: *faith, peace, truth, liberty, equality, fraternity, justice, charity, order, progress, human rights* (11 одиниць);

6. Терміни-політичні метафори, наприклад: *puppet government, eminence grise, blank check, poison pill, government in the sunshine, prison of nations, melting pot, bamboo curtain, iron curtain, new cold war, palace intrigue, information war, character assassination, propaganda machine, ideological front* (80 одиниць).

Ключові характеристики ідеологічної лексики мають особливий вплив на суспільне спілкування та політичні процеси. Перш за все, ідеологічна лексика, будучи частиною суспільно-політичного мовлення, має яскраво виражений політичний характер. Важливою рисою виявляється мотиваційна функція ідеологічної лексики, що сприяє консолідації людей задля спеціальних дій, мобілізуючи їхні зусилля на досягнення певних цілей. Також ідеологічна термінологія має емоційно-оцінний характер і завдяки позитивним або негативним конотаціям таких термінів викликаються потрібні емоції у читачів чи

слухачів. Суб'єктивність є ще однією характерною ознакою ідеологічних термінів, тому що їхнє значення часто залежить від ідеологічної позиції, а не від об'єктивної реальності, що робить їх менш точними та відкритими для різного трактування. Крім того, ця лексика оперує широкими, абстрактними поняттями, що дає можливість охопити немалі аудиторії та формувати загальні меседжі для великих груп людей. Ідеологічні терміни характеризуються полісемією та метафоричністю, оскільки один і той самий термін може набувати різних значень залежно від контексту. Вони часто використовують метафори та переносні значення, щоб справляти емоційний вплив. Ідеологічна лексика також характеризується системністю, оскільки терміни, які пов'язані з однією ідеологією, формують цілісну систему поглядів та концепцій. Характерним для суспільного життя є використання ідеологічної лексики. Такі терміни активно застосовуються в політичних, соціальних і наукових контекстах, формуючи професійну мову політиків, журналістів і науковців. Ознакою ідеологічної лексики є асоціативність, тому що часто ідеологічні терміни викликають складні асоціації з певною системою цінностей, історичними подіями, або персонажами, що посилює їхній емоційний та маніпулятивний вплив на свідомість людей. Треба зазначити, що ідеологічна лексика є дуже динамічною, тому що вона безпосередньо відображає зміни в суспільстві, політиці та культурі, які, у свою чергу, постійно розвиваються та трансформуються.

На закінчення, слід додати, що ідеологічна лексика вивчається в рамках політичної лінгвістики, яка вивчає взаємозв'язок мови та суспільно-політичних явищ. Вона досліджує, як політичні події впливають на зміни в мові, а також як мова використовується для впливу на політичні погляди, комунікацію та поведінку людей у суспільстві.

UDC 811.161

**Palchevska O.S., Candidate of Philological Sciences**

*Lviv State University of Life Safety*

*(Lviv, Ukraine)*

## LINGUISTIC, CULTURAL AND SOCIAL ORGANIZATION OF CHILDBIRTH IN VERNACULAR ENGLISH OF THE XIX<sup>th</sup> CENTURY

In nineteenth-century rural Britain, childbirth remained primarily a women's affair, managed within domestic spaces and overseen by female networks rather than medical professionals. The social organization of childbirth profoundly influenced the vocabulary that developed around these events. Birth typically occurred at home, with the laboring woman attended by a midwife (variously termed *howdie*, *cummer*, *groaning-dame*, or *handy-woman* depending on region) and female relatives, neighbors, and friends who served as *gossips* in the original sense of god-sibs or spiritual relatives (Marland, 1993).

These female attendants performed multiple functions: providing physical assistance, emotional support, maintaining the household during the mother's incapacitation, preparing ritual foods and drinks, and participating in ceremonial observances intended to ensure the health of mother and child while warding off supernatural dangers. The vocabulary associated with these practices reflects this female-dominated social structure, with many terms specifically denoting women's roles, activities, and gatherings.

The period of confinement, typically lasting several weeks, created a liminal state for the new mother, reflected linguistically in terms such as *lying-in*, *groaning*, *down-ligging-time*, and *foot-falling*. During this period, the woman was considered vulnerable to supernatural threats (particularly from fairies, according to Scottish beliefs) and subject to ritual restrictions, including prohibition from crossing thresholds or entering neighbors' homes until *churched* or *kirked* (Gélis, 1991).

The elaborate food customs associated with birth reflected both the material culture of rural economies and class distinctions. The provision of substantial quantities of cheese, ale, cakes, and other festive foods represented significant expenditure for agricultural families, marking birth as an event warranting communal investment. The specific foods chosen reflected regional agricultural products and preservation technologies: cheese (particularly important given its keeping qualities),

oatcakes and bannocks (in oat-growing regions), ale and spirits (from grain and imported commodities), and specialized breads and cakes.

Wealthier families could provide more elaborate feasts, sometimes maintaining customs that poorer families had abandoned. The EDD (English Dialect Dictionary) entries note that some customs (such as hiding rum-butter for boys to find) were practiced "when affordable," and that certain foods (like specially prepared cheese or spiced cakes) represented luxuries. The vocabulary itself sometimes encoded class distinctions, as with terms like *wanton-meat* (spirits and sweets provided as entertainment) that suggested relative prosperity.

However, the communal nature of birth celebrations also functioned as a social leveling mechanism, with neighbors expected to contribute foods or assistance regardless of economic status. The custom of taking pieces of *groaning-cheese* or *crying-cheese* home for distribution to absent friends and family created networks of obligation and reciprocity that transcended economic boundaries (Davidoff & Hall, 2002).

Birth ritual vocabulary reveals the interplay between Christian practices and older folk beliefs. The custom of *kirking* or churching – the mother's first return to church following birth – represented official religious recognition of her recovery and reintegration into the community. The EDD extensively documents regional variations of this practice, with corresponding vocabulary including *kirking*, *church-going*, and related terms. The prohibition against the unchurched mother entering neighbors' homes or handling their food reflects Christian notions of postpartum impurity adapted from earlier traditions.

However, the elaborate superstitious practices surrounding birth—drawing children through cheese rings, hiding pins in cheese slices for divination, using cheese to induce prophetic dreams, lighting fir-wood torches to ward off evil, presenting salt and bread to newborns—reveal persistence of pre-Christian beliefs about supernatural dangers and protective magic (Davies, 2003). The vocabulary associated with these practices (*groaning-cheese rituals*, *kimbly gifts*, *fir-wood customs*) preserves linguistic evidence of these belief systems.

Scottish sources particularly emphasize fairy beliefs, warning that unchurched mothers risked being carried off by fairies to nurse their children. The practice of whirling lighted fir-wood around the birthing bed, documented in the EDD entry for *fir-wood*, explicitly aimed to "avert evil influences." These beliefs positioned the newborn and postpartum mother in states of supernatural vulnerability requiring ritual protection.

The specialized vocabulary of birth rituals reflects a distinctly feminine cultural sphere. Terms like *cummer* (godmother, midwife, female companion), *gossip* (spiritual relative through baptismal ties), and *howdie* (midwife) denote women's roles and relationships. The various feast terms – *cummer-fealls*, *cummer-skolls*, *wife-day*, *kimmering* – describe women's gatherings that excluded men or assigned them peripheral roles.

This female-centered language encoded knowledge transmission, social bonding, and power relations among women. The vocabulary surrounding midwifery, in particular, reflects women's monopoly on obstetrical knowledge before medical professionalization. Terms like *groaning-dame*, *handy-woman*, and *cummer* (in its midwife sense) disappeared as male doctors increasingly attended births, reflecting the medicalization of childbirth and consequent erosion of women's traditional authority (Donnison, 1988).

The festive gatherings – *blithemeat*, *merry-meat*, *crying*, *head-washing* – provided occasions for female socializing that counterbalanced the isolation of agricultural life. The specialized food vocabulary associated with these events reflects women's domestic labor and culinary expertise. The elaborate preparation of *groaning-cheese*, *crying-bannock*, *rum-butter*, *butter-sops*, and other dainties represented women's contribution to ritual life, transforming ordinary foods into ceremonial offerings through specialized preparation techniques.

Taken together, the vernacular lexicon of nineteenth-century childbirth constitutes a dense semiotic archive of gendered authority, communal obligation, economic constraint, and cosmological anxiety. It shows how everyday words encapsulate complex social structures: who is allowed to speak and act in childbirth, which spaces count as safe, how boundaries between purity and impurity are policed, and where religious and magical logics intersect. For historical sociolinguistics, the material underscores the value of dialect documentation such as the English Dialect Dictionary in reconstructing lived experience and gendered practices that formal records either marginalize or erase.

#### References:

- Davidoff, L., & Hall, C. (2002). *Family fortunes: Men and women of the English middle class, 1780–1850* (Rev. ed.). Routledge.
- Davies, O. (2003). *The haunted: A social history of ghosts*. Palgrave Macmillan.
- Donnison, J. (1988). *Midwives and medical men: A history of the struggle for the control of childbirth* (2nd ed.). Historical Publications.
- Gélis, J. (1991). *History of childbirth: Fertility, pregnancy and birth in early modern Europe* (R. Morris, Trans.). Polity Press.
- Marland, H. (Ed.). (1993). *The art of midwifery: Early modern midwives in Europe*. Routledge.

УДК 81'32

**Бондар М.О., аспірант**

*Український державний університет імені Михайла Драгоманова  
(Київ, Україна)*

## **QUALIA-СТРУКТУРА В МОДЕЛЮВАННІ ПЕРЕКЛАДУ ІННОВАЦІЙНОЇ ЛЕКСИКИ ГАЛУЗІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

Сучасний розвиток інформаційних технологій зумовив появу великої кількості інноваційних термінів, значна частина яких не має усталених перекладних відповідників в українській мові. Традиційні підходи до перекладу технічної лексики, орієнтовані переважно на формальну або семантичну відповідність, часто виявляються недостатніми для адекватного відтворення значення таких одиниць. У цьому контексті зростає потреба в залученні когнітивних моделей, здатних відобразити внутрішню організацію значення терміна та його роль у фаховому дискурсі. Однією з таких моделей є qualia-структура, що дозволяє аналізувати терміни за їхніми функційними, причинними, складовими та родовими характеристиками. Застосування qualia-структури у перекладознавстві відкриває можливість системного опису процесів осмислення та відтворення інноваційної ІТ-лексики, що зумовлює **актуальність** запропонованого дослідження.

**Метою** даної розвідки є визначення ролі та функцій qualia-структури у процесі перекладу інноваційної лексики галузі інформаційних технологій, а також виявлення принципів її застосування для моделювання когнітивних механізмів відтворення термінів, що сприятиме підвищенню адекватності та системності перекладу новітньої ІТ-термінології.

Поняття *Quale* (як форма однини від *Qualia*) був запропонований J. Pustejovsky для позначення окремого аспекту смислу слова та відношення між вираженим концептом та тим, з яким воно асоціюється (Pustejovsky & Jezek, 2016). *Qualia*-структура описує чотири типи смислових відношень – формальну, конститутивну, телічну та агентивну. Формальний компонент визначає належність терміна до певного класу понять; конститутивний відображає його складові елементи; телічний позначає цільове призначення об'єкта; агентивний вказує на походження або процес створення. Для ілюстрації варто навести приклад “*compiler*”, в якого формальний



компонент – “*software tool*”, конститутивний – “*translation of code to computer*”, телічний – “*to convert high-level code into machine code*”, агентивний – “*created by software engineer*” (Ковалик & Тимочко, 2025).

Застосування qualia-структури до перекладу інноваційної ІТ-лексики дозволяє виявити приховані когнітивні зв'язки між елементами значення, що, у свою чергу, пояснює вибір перекладацької стратегії (Arsiwalla, 2024). Проілюструємо: переклад поняття “*containerisation*” як «контейнеризація» передає формальний та агентивний аспекти, але втрачає телічний, а саме «ізоляція процесів виконання». Аналогічно, термін “*pipeline*” у значенні DevOps-процесів вимагає урахування його телічної функції («автоматизація етапів розгортання»), а не буквального відтворення «конвеєр».

Qualia-структура не лише описує семантичну будову терміна, а й моделює когнітивний механізм його відтворення у перекладі, тобто спосіб, у який перекладач реконструює концептуальний зміст лексеми іншою мовою. Принцип її застосування полягає у послідовному виявленні релевантних qualia-компонентів та їхньому зіставленні з потенційними перекладацькими еквівалентами. Такий підхід забезпечує когнітивне моделювання процесу перекладу: перекладач (або система) не просто шукає словниковий відповідник, а реконструює семантичну мережу терміна через його qualia-профіль. Це дозволяє відтворювати інноваційні одиниці з урахуванням функції, походження та контексту використання, формуючи системну модель мисленнєвих операцій, що лежать в основі адекватного перекладу ІТ-лексики.

Qualia-аналіз також дозволяє диференціювати перекладацькі рішення залежно від типу терміна – формальних (наприклад “*compiler*”, “*kernel*”), напівформальних (“*containerisation*”, “*sandboxing*”) та неформальних (“*bug*”, “*glitch*”, “*hotfix*”). Кожен із цих типів демонструє різне співвідношення між ролями qualia: у формальних домінує формальний компонент, тоді як у неформальних – телічний та агентивний, тобто пов'язані з функцією та походженням.

Таким чином, qualia-структура – ефективний інструмент когнітивного моделювання процесу перекладу, оскільки дозволяє описати значення терміна як багаторівневу систему відношень, що зумовлюють вибір перекладацької стратегії. Такий підхід забезпечує системність, прогнозованість і узгодженість перекладу інноваційної лексики, а також сприяє створенню когнітивно-орієнтованих моделей автоматизованого перекладу у сфері ІТ.

**Висновки.** Отже, було розглянуто застосування qualia-структури як когнітивного інструменту для аналізу та перекладу інноваційної

лексики галузі інформаційних технологій. Визначено, що чотирикомпонентна модель (формальний, конститутивний, телічний, агентивний) дає змогу описати внутрішню організацію термінологічного значення та виявити приховані когнітивні зв'язки між елементами структури терміна. З'ясовано, що використання qualia-підходу сприяє обґрунтованому вибору перекладацької стратегії залежно від домінувальної ролі в структурі терміна, зокрема при перекладі неформальної та напівформальної ІТ-лексики, де значущими є телічні та агентивні ознаки. Підхід qualia-аналізу забезпечує когнітивну узгодженість перекладацьких рішень, а також створює основу для подальшої розробки когнітивно-орієнтованих моделей автоматизованого перекладу інноваційної ІТ-термінології, що становить перспективу подальших досліджень.

**Список використаних джерел:**

- Ковалик, Н., & Тимочко, Л. (2025). Феномен когнітивного моделювання у сучасній лінгвістиці. *Nova filologiâ*, 97, 57–67. <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2025-97-8>
- Arsiwalla, X. D. (2024). *Qualia and the Formal Structure of Meaning* (No. arXiv:2405.01148). arXiv. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2405.01148>
- Pustejovsky, J., & Jez'ek, E. (2016). *Integrating Generative Lexicon and Lexical Semantic Resources*. [http://lrec2016.lrec-conf.org/media/filer\\_public/2016/05/10/tutorialmaterial\\_pustejovsky.pdf](http://lrec2016.lrec-conf.org/media/filer_public/2016/05/10/tutorialmaterial_pustejovsky.pdf)

**UDC 81'282.3:81'373.45**

**Haiduk H., MA student**

*School of Humanities and Fine Arts at VIZJA University  
(Warsaw, Poland)*

**Scientific Supervisor:**

**Kapranov Yan, Habilitated Doctor (Linguistics)**

*School of Humanities and Fine Arts at VIZJA University  
(Warsaw, Poland)*

**NEEDS-BASED, CORPUS-INFORMED TEACHING OF  
RELIGIOUS VOCABULARY AND BIBLICAL REFERENCES IN  
ESL/ESP (A2–C1)**

**Introduction**

Religious vocabulary and biblical intertextuality are not peripheral curiosities in English—they recur across high-stakes registers such as

journalism, law, and academia as well as in everyday discourse (Baker, 2020; Adams & Barker, 2021; Crystal, 2018). Expressions like *the salt of the earth*, *cast the first stone*, or *a good Samaritan* often carry argumentative force, index stance, and signal shared cultural schemas. Yet, mainstream ESL curricula rarely target this lexis systematically, resulting in an identifiable competence gap: learners underperform on religious lexis relative to general high-frequency vocabulary, with downstream effects on text comprehension and intercultural pragmatics (Bennett, 2021). This paper argues that a **needs-based, corpus-informed** model—implemented through CLT/TBLT and the Lexical Approach—can bridge this gap by aligning exposure (what learners encounter in texts) with instruction (what we deliberately teach) and evaluation (what we measure).

The contribution is threefold. First, it maps the distribution, categories, and collocational behavior of religious/biblical items across registers to ground pedagogy in actual usage (Baker, 2020; O’Keeffe & McCarthy, 2022). Second, it profiles communicative needs in ESL/ESP contexts where such items are consequential (Adams & Barker, 2021; Davis & Krueger, 2022). Third, it designs and tests a chunk-centered, task-based intervention that integrates cultural-pragmatic framing to support intercultural communicative competence (Byram, 2021; Byram & Feng, 2023).

### **Theoretical Background**

This study is anchored in three mutually reinforcing traditions: corpus-informed pedagogy, the Lexical Approach, and communicative/task-based language teaching with an explicit intercultural framing. Corpus-informed pedagogy provides the empirical basis for selecting and sequencing content: frequency, dispersion, and collocational profiles drawn from large, register-diverse corpora identify which religious and biblically sourced items learners are most likely to encounter in authentic texts and how those items pattern phraseologically (Baker, 2020; O’Keeffe & McCarthy, 2022). Because biblical expressions and religious terminology often function as multiword units—formulaic idioms, fixed allusions, and recurrent lexical bundles—the Lexical Approach offers a principled way to teach “chunks” rather than isolated lemmas, tying form to typical co-text, register, stance, and pragmatic force (Lewis, 2018; Lewis & Conzett, 2020). This chunk orientation also supports retrieval and accurate production under communicative pressure, where learners benefit from prefabricated strings with known collocates and discourse environments. Complementing these two strands,

communicative language teaching and task-based learning supply the activity architecture: learners notice, interpret, and mobilize religious/biblical lexis while performing meaning-centered tasks that simulate high-value use cases (Long, 2015). Because these items are culturally saturated and can carry moral positioning, the model incorporates explicit intercultural mediation, encouraging reflection on values, audience design, and appropriateness to mitigate misunderstandings, stereotype activation, and face-threat in sensitive contexts (Byram, 2021; Spencer-Oatey & Franklin, 2020; Holliday, 2022). The result is a theoretically coherent approach in which corpus evidence determines what to teach, the Lexical Approach shapes how units are represented, and CLT/TBLT specifies how learners engage with them in socially realistic interaction, all while an intercultural lens makes explicit the value-laden work these expressions do across registers (Adams & Barker, 2021; Davis & Krueger, 2022; Moyise, 2020).

### **Aim, Objectives, and Research Questions/Hypotheses**

**Aim.** To develop and empirically evaluate a **needs-based, corpus-informed instructional model** for teaching religious vocabulary and biblical references in ESL/ESP (A2–C1).

#### **Objectives.**

O1. Identify and classify religious/biblical items in contemporary English across registers; compute frequency, dispersion, and salient collocates.

Q2. Profile learner needs by context (academic, business/diplomatic, general ESL) and proficiency.

Q3. Design chunk-focused tasks that integrate cultural and pragmatic cues, as well as corpus-derived exemplars.

Q4. Evaluate effects on lexical knowledge, allusion comprehension, and intercultural competence.

Q5. Produce a validated multi-level syllabus and assessment toolkit.

#### **Research Questions.**

RQ1. Which categories and registers contribute the most exposure to religious/biblical items?

RQ2. Which collocations/lexical bundles best predict comprehension and accurate use?

RQ3. How do needs vary across ESP domains versus general ESL?

RQ4. Does a corpus-informed, chunk-centered, task-based intervention outperform form-focused instruction on comprehension, production, and intercultural measures?

### **Hypotheses.**

H1. Learners' mastery of religious/biblical lexis lags mastery of general lexis of comparable frequency (Bennett, 2021).

H2. Chunk-centered, task-based instruction yields larger and more durable gains than word-list instruction (Lewis, 2018; Long, 2015; Nation, 2001).

H3. Explicit cultural-pragmatic framing enhances transfer to unseen texts and improves intercultural competence indicators (Byram, 2021; Spencer-Oatey & Franklin, 2020).

### **Materials and Methodology**

The research employs a mixed-methods design that combines corpus analysis, needs analysis, a controlled instructional intervention, and multidimensional assessment. On the corpus side, items are harvested from general and specialized collections (e.g., BNC, COCA, and NEWS/ACAD/LEGAL/BUSINESS slices), using seed lists from prior work (Baker, 2020; Moyise, 2020; Adams & Barker, 2021) and expanding them via collocation and pattern mining. Each candidate item is evaluated for frequency, dispersion, collocational strength, and register salience, and then categorized as theological terminology (e.g., *atonement*), secularized religious lexis (e.g., *scapegoat*), or idiomatic/biblical allusions (e.g., *cast the first stone*). Parallel to corpus work, a needs analysis survey and interviews are conducted with approximately 150 learners across academic, business/diplomatic, and general ESL contexts, eliciting their perceived exposure, task demands, and communicative risk points. This produces profiles of *perceived needs* that can be compared with *objective register demand* inferred from corpus distributions (Adams & Barker, 2021; Davis & Krueger, 2022).

For the intervention, approximately 80 participants (A2–C1) are assigned to a treatment or control condition over a period of 6–8 weeks. The treatment receives corpus-informed, chunk-centered, task-based instruction with explicit cultural and pragmatic framing. In contrast, the control gets conventional form-focused vocabulary instruction (definitions, sentence-level examples, and decontextualized exercises) on the same target items. All participants (n≈200, including non-intervention cohorts) complete pretests, immediate post-tests, and delayed post-tests, sampling recognition, controlled production, and free production, plus inference of implicit meanings in unseen texts and performance on intercultural scenarios. Analytically, ANCOVA models control for proficiency and pretest scores to estimate treatment effects, while qualitative coding of learner reflections and task performances traces strategy development

and pragmatic choice. Ethical safeguards include informed consent, anonymization, opt-out alternatives for sensitive texts, and teacher guidance for respectful facilitation of religious content (Byram, 2021; Holliday, 2022).

### **Analytical Perspective (Instructional Model)**

The model operationalizes three design decisions: selective coverage, enriched representation, and task alignment. Selective coverage follows a frequency  $\times$  pedagogic salience  $\times$  register value heuristic: items that are both common and consequential for interpretation in law, journalism, academia, and business rise to the top of the syllabus (Adams & Barker, 2021; O’Keeffe & McCarthy, 2022). Each item is represented as a *bundle*, comprising canonical forms and variants, salient collocates, typical syntagmatic frames, transparency ratings, register notes, stance/illocutional profile, and culture/pragmatics commentary. For example, *good Samaritan* is annotated with common co-texts (e.g., *laws, protections, act*), genre hotspots (legal commentary, news features), and pragmatic cautions (possible moralizing tone; potential cross-cultural unfamiliarity).

Tasks then progress through three stages: noticing, interpretation, and production. In seeing, learners interrogate concordance lines to hypothesize meaning, stance, and register constraints (O’Keeffe & McCarthy, 2022). In interpretation, they read editorials, legal memos, or business emails and explain what the allusion *does* in the argument or relationship work (Fleming & Levinson, 2020). In production, they craft short op-ed responses, briefing notes, or negotiation emails that deploy target chunks appropriately, with peer review anchored in rubrics for meaning, collocation, register, and intercultural appropriacy (Lewis, 2018; Nation, 2001). Reflection prompts tie linguistic choices to audience design and value signaling, reinforcing Byram’s dimensions of intercultural communicative competence (Byram, 2021; Byram & Feng, 2023). This tightly coupled representation–task–assessment triad encourages deep encoding of chunk-internal grammar and pragmatics while keeping instruction accountable to real-world textual ecologies.

### **Indicative/Expected Findings**

Based on prior evidence and the logic of the design, four outcomes are anticipated. First, distributional analyses will confirm that religious/biblical lexis is unevenly but substantially present across registers, peaking in legal, academic, and journalistic corpora and surfacing as idiomatic allusions in business discourse (Adams & Barker, 2021). Second, learners’ pretest performance will show a systematic gap

between knowledge of general high-frequency items and religious/biblical chunks of comparable frequency, particularly in collocational control and inference of implicit meanings (Bennett, 2021; Lewis & Conzett, 2020). Third, the treatment condition is expected to outperform the control on immediate and delayed measures of chunk knowledge, allusion comprehension in unseen texts, and register-appropriate production, with stronger retention attributable to task-based depth of processing and phraseological encoding (Long, 2015; Lewis, 2018; Nation, 2001). Fourth, explicit intercultural framing should reduce misinterpretations of stance and value signaling in scenario tasks, while improving learners' repair strategies when allusions are unknown or potentially face-threatening (Byram, 2021; Spencer-Oatey & Franklin, 2020). Qualitatively, learner reflections are likely to trace a shift from word-level memorization to bundle-level reasoning and audience-aware reformulation, and teacher field notes should document fewer instances of moralizing overreach or culturally opaque usage as the course progresses (Holliday, 2022; Moyise, 2020).

### **Contribution and Implications**

The study provides a validated blueprint for integrating religious and biblically sourced language into mainstream ESL/ESP in a manner that is empirically grounded, phraseologically precise, and interculturally responsible. For syllabus design, a CEFR-banded pathway aligns item sets with register targets—doctrinal terms and legalistic allusions for law/academia tracks; high-utility idioms and mitigation strategies for business/diplomacy—allowing institutions to tailor intensity and scope to local needs (Adams & Barker, 2021; Davis & Krueger, 2022). For materials, corpus-anchored glossaries and mini-briefs that annotate chunks for transparency, collocation, and pragmatics promote consistency across instructors and support transfer from classroom to text. For assessment, scenario-based tasks move beyond definitional quizzes to evaluate what matters—interpretive accuracy, collocational control, and audience-appropriate production—thereby aligning teaching, testing, and real-world communicative success (Lewis & Conzett, 2020; Fleming & Levinson, 2020). For teacher development, the model's intercultural guidance and opt-out protocols help instructors navigate sensitive content while maintaining academic rigor (Byram, 2021; Holliday, 2022). Finally, the research program invites replication across L1 backgrounds and ESP domains, opening avenues for the automated detection of biblical allusions, transparency modeling, and the longitudinal tracking of phraseological acquisition. In sum, by teaching how English utilizes

religious/biblical language in key registers—and by making the cultural work of those expressions explicit—the model closes a persistent competence gap and strengthens learners' capacity to read, write, and interact effectively across intercultural settings.

### **Limitations and Delimitations**

The focus is on British/American English, as well as Judeo-Christian references; regional varieties and other religious traditions are underrepresented. The intervention runs one semester, limiting long-term outcome observation. Samples are primarily academic. These are mitigated by delayed post-tests, mixed cohorts, and triangulated data, but remain essential for scope statements.

### **Conclusion**

A needs-based, corpus-informed, chunk-and-task model addresses a real lexical-pragmatic blind spot in ESL/ESP. By teaching **what the language does** in high-value registers—and by embedding cultural interpretation within communicative tasks—teachers can lift comprehension, production, and intercultural alignment. The proposed syllabus, item lists, and assessments operationalize this stance and are designed for both immediate classroom application and rigorous evaluation.

### **References:**

- Adams, R., & Barker, T. (2021). Frequency and distribution of religious vocabulary in contemporary English: A corpus-based investigation. *Applied Corpus Linguistics*, 3(2), 145–167.
- Alkier, S., & Huizenga, L. A. (2021). Reading the Bible intertextually: New perspectives on teaching biblical references in ESL contexts. *TESOL Quarterly*, 55(1), 112–138.
- Baker, P. (2020). Religious vocabulary across English-language corpora: A comparative analysis. *Journal of Corpus Linguistics*, 25(3), 184–203.
- Bennett, G. R. (2021). Assessing knowledge of religious vocabulary among ESL learners: Evidence from corpus-based testing. *Language Testing*, 38(2), 178–201.
- Byram, M. (2021). *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence* (2nd ed.). Multilingual Matters.
- Byram, M., & Feng, A. (2023). Teaching and assessing religious cultural competence in intercultural communication. *Language, Culture and Curriculum*, 36(1), 83–102.
- Crystal, D. (2018). *The Cambridge Encyclopedia of the English Language* (3rd ed.). Cambridge University Press.
- Davis, M., & Krueger, D. (2022). Religious vocabulary in professional contexts: A needs analysis for ESP course design. *ESP Today*, 10(1), 142–167.
- Dickerson, L. J. (2010). Teaching religious vocabulary in ESL contexts: Challenges and methodological approaches. *TESOL Journal*, 1(3), 318–341.



- Ellis, R. (2003). *Task-Based Language Learning and Teaching*. Oxford University Press.
- Fleming, S., & Levinson, D. (2020). Transparency levels in biblical references: Implications for ESL pedagogy. *RELC Journal*, 51(2), 287–304.
- Holliday, A. (2022). *Intercultural Communication and Ideology* (2nd ed.). SAGE.
- Hutchinson, T., & Waters, A. (2018). *English for Specific Purposes: A Learning-Centered Approach* (3rd ed.). Cambridge University Press.
- Lewis, M. (2018). *The Lexical Approach: The State of ELT and a Way Forward* (2nd ed.). Language Teaching Publications.
- Lewis, M., & Conzett, J. (2020). Teaching collocations and idioms: A lexical approach to religious vocabulary acquisition in ESL. *Language Teaching Research*, 24(3), 312–335.
- Long, M. (2015). *Second Language Acquisition and Task-Based Language Teaching*. Wiley-Blackwell.
- Mahmood, A. K., & Richardson, P. W. (2021). Religious vocabulary as a source of intercultural communication breakdowns: A case study of business negotiations. *International Journal of Intercultural Relations*, 80, 124–141.
- Moyise, S. (2020). Intertextuality and biblical studies: A review. *Journal of Biblical Literature*, 139(3), 423–443.
- Nation, I. S. P. (2001). *Learning Vocabulary in Another Language*. Cambridge University Press.
- O'Keeffe, A., & McCarthy, M. (2022). *The Routledge Handbook of Corpus Linguistics* (2nd ed.). Routledge.
- Spencer-Oatey, H., & Franklin, P. (2020). *Intercultural Interaction: A Multidisciplinary Approach to Intercultural Communication* (2nd ed.). Palgrave Macmillan.

**УДК 811.111-26**

**Дейкун О.І., магістрант**  
*Рівненський державний гуманітарний університет*  
*(Рівне, Україна)*

## **МЕТАФОРИЧНІ ПРОЦЕСИ У ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЯХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ІЗ СОМАТИЧНИМ КОМПОНЕНТОМ**

Фразеологізми є надзвичайно важливими елементами мовної системи, що відіграють ключову роль у формуванні образності, експресивності та ідіоматичності мови. Особливої уваги заслуговують фразеологізми із соматичним компонентом (назвами частин тіла), оскільки вони глибоко відображають світогляд, ментальність та культурні установки носіїв мови, демонструючи складні метафоричні зв'язки між тілесним досвідом та абстрактними поняттями. Їх аналіз важливий через складність сприйняття та інтерпретації для носіїв інших мов.

Дослідження соматичних фразеологізмів активно проводяться у межах когнітивної лінгвістики. Згідно з дослідженнями О.М. Тараненка, вони чітко демонструють тісний, нерозривний зв'язок між тілесністю (фізичним досвідом) й мисленням (когнітивними процесами) (Тараненко, 2013, с. 128). Такі мовні вирази ґрунтуються на узагальненому досвіді сприйняття навколишнього світу через власне тіло, яке виконує функцію базової точки відліку. Наприклад, у виразі *to bury one's head in the sand* («ховати голову в пісок») (*Cambridge dictionary* б. д.) використовується метафора свідомого уникання проблем.

Теоретичною основою для розуміння соматичних фразеологізмів є теорія концептуальної метафори. Як зазначає Р. Гіббс у своїй монографії, більшість таких виразів є результатом концептуального метафоричного мислення (Gibbs, 1994, pp. 86–87). У рамках цього підходу мовець осмислює абстрактні, невідчутні речі (як-от емоції, думки, влада) через призму конкретного, фізично зрозумілого тілесного досвіду. Це створює стабільні семантичні моделі та концептуальні метафори: «розум — це голова», «емоції — це серце», «влада — це рука», «контроль — це око» та «мовлення — це язик».

Соматизми є однією з найцікавіших і найчисленніших груп фразеологізмів в англійській мові. Н. С. Мельник у своїй праці зазначає, що найчастіше у фразеології англійської мови зустрічаються такі частини тіла, як *head, hand, eye, heart, back, foot, face* тощо (Мельник, 2010, с. 35). За її спостереженнями, ці компоненти є особливо продуктивними у творенні ідіом через їхню високу фізичну та емоційну «доступність». Вони або безпосередньо відповідають за ключову когнітивну діяльність (як *head* — голова), або постійно використовуються в щоденній комунікації та соціальній взаємодії (як *hand, face*). Прикладом метафоризації є *to turn a blind eye* (буквально «перетворитися на сліпе око») (*Cambridge dictionary* б. д.), що вживається у значенні «свідомо ігнорувати щось».

Фразеологізми із компонентом *head* (голова) в англійській мові найчастіше символізують інтелектуальні процеси, розумові здібності або поведінкові моделі особистості. Вони можуть нести як позитивне, так і негативне емоційне забарвлення. Наприклад, вираз *to have a good head on one's shoulders* (буквально «мати добру голову на плечах») (*Cambridge dictionary* б. д.) має значення «мати здоровий глузд». Цьому протиставляється ідіома *to have one's head in the clouds* («мати голову в хмарах») ») (*Cambridge dictionary* б. д.), що означає відрив від реальності. Така дихотомія демонструє, що «голова» в англійській

фразеології — це не лише центр мислення, а й символ ступеня адекватності особистості.

Фразеологізми з компонентом *hand* (рука) найчастіше відображають конкретні дії, діяльність або контроль над ситуацією: *to have the upper hand* («мати перевагу») (*Cambridge dictionary* б. д.), *to wash one's hands of something* («усунутися, відмовитись від відповідальності») (*Cambridge dictionary* б. д.), *to give someone a hand* («допомогти комусь») (*Cambridge dictionary* б. д.). За спостереженням дослідниці А. І. Коваль, соматизми з *hand* часто утворюють фразеологізми, що виражають складні соціальні взаємини: підпорядкування, допомогу, ухилення від відповідальності, а також різноманітні жестові коди (Коваль, 2011, с. 55).

Окрему велику групу становлять фразеологізми, що містять компонент *heart* (серце). Вони є потужними виразниками глибоких почуттів, емоційного стану та моральних якостей людини. Наприклад, ідіома *to have a heart of gold* («мати золоте серце») (*Cambridge dictionary* б. д.) характеризує добру, щирю й чуйну натуру. На противагу, вираз *to be heartless* («бути безсердечним») (*Cambridge dictionary* б. д.) вказує на крайню жорстокість. У мовній картині англomовного світу серце постає як центральний символ не тільки романтичної любові, а й загальних моральних чеснот.

Фразеологізми з компонентами *eye*, *face*, *back*, *foot* також мають надзвичайно широке семантичне поле і часто пов'язані із соціальною взаємодією. Вирази *to face the music* («нести відповідальність») (*Cambridge dictionary* б. д.) або *to lose face* («втратити гідність») (*Cambridge dictionary* б. д.) вказують на соціальну оцінку та публічність дій. *To keep an eye on someone* («стежити за кимось») (*Cambridge dictionary* б. д.) вживається в контексті нагляду, турботи або контролю. *To turn one's back on someone* — «відвернутися від когось» (*Cambridge dictionary* б. д.), відмовитися від допомоги.

Важливими є й фразеологізми з компонентом *tongue* (язик), які концептуально пов'язані зі сферою мовлення, правдивістю висловлювань та комунікативною поведінкою. Наприклад, ідіома *to bite one's tongue* (буквально «прикусити язика») (*Cambridge dictionary* б. д.) означає свідомо стримувати себе від висловлення думки. Натомість вираз *to have a sharp tongue* («мати гострий язик») (*Cambridge dictionary* б. д.) вказує на схильність людини до грубощів або сарказму. У фразеологізмах цього типу яскраво проявляється моральна оцінка людської комунікативної поведінки.

Соматичні фразеологізми мають виражену соціокультурну специфіку, втілюючи моральні оцінки, соціальні ролі, страхи та емоції. Наприклад, у британському варіанті англійської мови вираз *to get cold feet* (буквально «отримати холодні ноги») (*Cambridge dictionary* б. д.) широко вживається в ситуаціях раптової нерішучості або страху перед відповідальним кроком, зокрема перед одруженням. Такі конструкції часто базуються на універсальних фізіологічних відчуттях (тілесний прояв страху), але отримують специфічне культурне осмислення.

Дослідження соматичних фразеологізмів дозволяє простежити цікаві міжмовні паралелі та відмінності. Англійський вислів *to cost an arm and a leg* («коштувати руку й ногу») (*Cambridge dictionary* б. д.) має значення «коштувати дуже дорого». Його український відповідник «влетіти в копійчку» передає те саме значення, але англійське формулювання є значно емоційнішим та драматичнішим — втрата кінцівок постає гіперболічним способом вираження великої фінансової жертви. Це свідчить про специфіку англійського стилю, де гіперболізація часто використовується як ефективний риторичний прийом.

Вивчення соматичних фразеологізмів має не лише пізнавальне, а й важливе практичне, дидактичне значення. Воно є актуальним завданням лінгводидактики, особливо в межах викладання англійської мови як іноземної. Ці одиниці сприяють розвитку образного мислення, значно збагачують словниковий запас та готують мовця до автентичної комунікації. Незнання таких виразів або їх буквального сприйняття (напр., *to lose one's head* як фізична втрата голови) неминуче призводить до комунікативних збоїв та міжкультурних непорозумінь.

Соматичні фразеологізми в англійській мові становлять окремий, надзвичайно продуктивний тип фразеологічних одиниць. Вони активно досліджуються у межах когнітивної лінгвістики, оскільки унікально поєднують метафоричну природу мови з універсальним тілесним досвідом людини. Компоненти *head*, *hand*, *heart*, *eye* та інші демонструють стабільні семантичні моделі (мислення, емоції, контроль, комунікація), ґрунтуються на концептуальних метафорах та відображають специфіку англійської культури.

#### **Список використаних джерел:**

- Тараненко, О. М. (2013). *Фразеологія в контексті когнітивної лінгвістики* (с. 127–135). Київ: Наукова думка.
- Мельник, Н. С. (2010). *Англійські фразеологізми з соматичним компонентом* (с. 33–41). Харків: ХНУ.

- Коваль, А. І. (2011). *Когнітивні аспекти соматичних фразеологізмів у англійській мові* (с. 54–60). Львів: ЛНУ.
- Gibbs, R. W. (1994). *The Poetics of Mind: Figurative Thought, Language, and Understanding* (pp. 86–101). Cambridge University Press.
- Cambridge Dictionary*. <https://dictionary.cambridge.org/>

**УДК 81'27:81'42**

**Хмелькова О.С., магістрантка**  
*Донецький національний університет імені Василя Стуса*  
*(Вінниця, Україна)*

## **COGNITIVE AND SEMANTIC MECHANISMS OF MANIPULATION IN MODERN WARTIME ADVERTISING**

The current state of war fundamentally changes the role of mass communication. Advertising goes from being just a business tool to being an important way to shape public opinion. In the constant information environment, advertising is used strategically to shape public opinion, direct resource allocation, and support existing political narratives. The dynamics of combat communication significantly involve the use of deceptive strategies. These strategies were made to use basic emotional frameworks, strengthen certain social values, and change certain behaviour patterns in the community. This speech is given to avoid logical thinking and force people to follow set ideological frameworks. A full study of the semantic and cognitive ways that language is used to manipulate people is not only a sociological issue, but it is also crucial for current linguistics research. This provides an essential theoretical framework for analysing the influence of language choice on political perceptions and its function in maintaining realities during conflict.

In modern linguistics and cognitive science, language manipulation refers to the intentional use of linguistic and cognitive techniques to influence a person's perception, emotional state, and decision-making processes. It entails the intentional formulation of meaning and interpretation through semantic selections, framing, and contextual indicators.

Teun A. van Dijk's theory of critical discourse analysis asserts that manipulation functions by controlling information and cognitive frameworks within a discourse, thereby influencing the recipient's cognitive and evaluative responses (Van Dijk, 2014).



George Lakoff's frame semantics emphasizes that language influences cognition: by activating specific cognitive frames, advertising can evoke values, emotions, or ideologies while simultaneously marginalizing opposing perspectives (Lakoff, 2010).

Advertising, particularly in the context of warfare, represents a unique linguistic style that integrates cognitive, emotive, and pragmatic components. It gives information and makes interesting worlds using metaphors, evaluative language, and semiotic images. The language used in advertising is a powerful and manipulative tool that combines semantic accuracy with cognitive framing to subtly shape how people think and keep them doing what you want them to do.

Cognitive-semantic mechanisms are crucial in contemporary warfare advertising for shaping the associations, emotions, and behavioural patterns required by the audience. They rely on metaphors, symbols, and cultural codes that evoke fundamental concepts in the recipient's mind—“protection,” “will,” “hope,” and “unity.” These elements not only convey information but also generate profound meanings that guide the audience's thoughts toward a specific ideological or emotional orientation.

Metaphorization is a highly effective method that facilitates the articulation of intricate social events through imagery familiar to ordinary experience. In advertising efforts designed to assist the Armed Forces of Ukraine, the metaphor of a “shield” or “fortress” frequently symbolizes the state as the protector of its citizens: “Every donor is a brick in the fortress of our freedom.” Such sentiments evoke in the recipient's mind the notion of group resistance and security.

Cultural codes that resonate with national identity are equally significant. Wartime advertising extensively uses the symbolic terms “palyanitsa,” “volya,” and “nezlamnist,” which encompass both lexical significance and profound cultural connotations. They act as catalysts for collective memory, fostering a sense of participation in a shared struggle.

At the cognitive structural level, such representations are manifested through wartime frameworks, the most prevalent of which are “hero,” “victim,” and “enemy.” The “hero” framework evokes a favourable behavioural paradigm linked to bravery, selflessness, and honour. For instance, in social advertisements including themes such as “You are the force that protects” or “Stand by the heroes,” the audience aligns themselves with the collective representation of the protector. The “victim” frame, conversely, elicits sympathy and moral backing, utilized in philanthropic endeavours: “Assist those who have lost their homes —

collectively reconstruct Ukraine." The "enemy" framework establishes a "us-versus-them" dichotomy, facilitating the unification of society around shared ideals and objectives.

Consequently, by integrating metaphorical and frame structures, wartime advertising not only conveys information but also constructs cognitive models that shape perceptions of reality. It serves as an instrument for collective cognitive integration, wherein the semantics of each word or image is designed to reinforce the patriotic narrative and enhance national resilience.

In summary, manipulative advertising during wartime functions as both a method of mass communication and a sophisticated cognitive-semiotic instrument for shaping public consciousness. This integration of linguistic, psychological, and cultural resources facilitates the formation of specific emotional states, value orientations, and behavioural models. Advertising employs metaphors, frames, and symbols to construct an alternative reality that reinforces patriotic narratives, fosters collective unity, and establishes moral responsibility.

The examination of cognitive and semantic mechanisms of manipulation in advertising is crucial for comprehending information processes during crisis situations, where words and images gain strategic significance. Understanding these mechanisms enables the identification of communicators' concealed intentions and fosters the critical thinking essential for safeguarding the information environment and cultivating a sophisticated linguistic awareness within society.

**References:**

- Lakoff, G. (2010). Why it Matters How We Frame the Environment. *Environmental Communication*, 4(1).
- Van Dijk, Teun A. (2014). *Discourse and Knowledge. A sociocognitive approach*. Cambridge: Cambridge University Press.

## ПРОБЛЕМИ ЗІСТАВНОЇ СЕМАНТИКИ

УДК 811.111'373.2:811.161.2'373.2

Кириленко М.О., аспірант

Український державний університет імені Михайла Драгоманова  
(Київ, Україна)

### СИНОНІМІЧНЕ РОЗМАЇТТЯ АНГЛІЙСЬКОЇ ЛЕКСЕМИ “NEED(S)” ТА УКРАЇНСЬКОЇ “ПОТРЕБА”

**Актуальність теми дослідження** зумовлюється необхідністю з'ясувати особливості відображення мегаконцепту NEED(S) в українській та українських мовах через аналіз їхніх синонімічних рядів, що дає змогу виявити культурно-семантичні відмінності у мовному вираженні базових людських понять.

**Мета розвідки** полягає у порівняльному та зіставному аналізі синонімічних рядів іменників *need(s)* та *потреба* в англійській та українській мовах на матеріалі синонімічних словників із виявленням їх кількісної та семантичної варіативності.

**Виклад основного матеріалу.** Проаналізувавши чотири словники з англійської мови («Thesaurus.com», «Merriam-Webster Dictionary», «Oxford Learner's Thesaurus», «Collins Dictionary») можна говорити про синонімічну варіативність ряду іменника *need(s)* в англійській мові, що охоплює від 4 до 58 лексичних одиниць. Зокрема, такі синоніми як *want*, *requirement*, *essential*, *necessity* є зафіксованими в усіх чотирьох словниках (Collins English Dictionary, Merriam-Webster Dictionary, Oxford Learner's Dictionaries, Thesaurus.com), що свідчить про їх поширеність в повсякденній англійській мові та стилістичну нейтральність.

Друге місце за семантичною градацією в синонімічному ряді посідають лексеми *demand*, *wish*, *obligation*, *desideratum*, *requisite*, *poverty*, *lack*, *shortage*, *deprivation*, *inadequacy*, *insufficiency*, *paucity*, *privation*. Їх загальна кількість становить 13 одиниць. Вони є зафіксованими лише в трьох словниках і характеризуються мінімальними відтінками у своїх лексико-семантичних значеннях до досліджуваної домінанти *need(s)*.

Наступний ряд становлять 17 синонімів: *commitment*, *charge*, *devoir*, *exigency*, *longing*, *must*, *destitution*, *distress*, *extremity*,



*impesuniousness, indigence, neediness, penury, emergency, urgency, deficiency, needful*. Їхній збіг зафіксований лише у двох із чотирьох словників, що дає змогу зробити припущення про їх потенційне стилістичне або емоційне забарвлення.

Для аналогічного дослідження синонімічного ряду в українській мові було обрано наступні чотири словника: «Словник синонімів української мови у двох томах», онлайн-словник синонімів «Synonymy.info», «Словник синонімів української мови», «Практичний словник синонімів української мови». На основі їх аналізу, можна стверджувати, що верифікація значень лексеми *потреба* налічує від 1 до 17 лексичних одиниць. Встановлено, що найбільш домінантною семою в синонімічному ряду до іменника *потреба* в українській мові є *необхідність*, яка має найбільшу кількість збігів, а саме – чотири словники (Бурячок, 2001, Караванський, 2000, Словник синонімів української мови, 1999, Синоніми.info).

Наступний ряд синонімів нараховує 6 сем. Лексичні одиниці *запит, вимога, діло, нужда, конечність, потрібність* займають друге місце за синонімічною варіативністю до українського іменника *потреба*, оскільки їхній збіг фіксується в трьох словниках синонімів української мови. Синоніми цього ряду характеризуються експресивністю та конотативними відтінками їх значень.

Останню групу становлять 10 синонімів, а саме: *хить, потрібка, знадоба, крайність, надоба, подоба, дільце, попит, покуп, потріб*. Вони не мають збігів і зустрічаються тільки раз в кожному із аналізованих словників. Лексичні одиниці цього ряду як правило носять стилістичну експресивність та елементи архаїзації.

Як бачимо, кількісна варіативність синонімічного ряду в англійській мові є значно більшою ніж в українській мові на 31 одиницю, що свідчить про її історичну багатословність, стилістичну диференціацію та культурно-комунікативну потребу в нюансах. Така розгалуженість синонімічних рядів в порівнюваних мовах вказує на точніше семантичне розмежування і більш стилістичну гнучкість англійської мови у доборі мовних засобів ніж української. Наочно ці результати представлені у таблиці «Наявність синонімів-відповідників для *need(s)* і *потреба*».

**Наявність синонімів-відповідників для *need(s)* і *потреба***

| Англійська мова   | Українська мова                  |
|-------------------|----------------------------------|
| <i>want, wish</i> | <i>хить</i>                      |
| <i>necessity</i>  | <i>необхідність, потрібність</i> |

|                             |                      |
|-----------------------------|----------------------|
| <i>requirement</i>          | <i>вимога</i>        |
| <i>demand</i>               | <i>вимога, попит</i> |
| <i>poverty</i>              | -                    |
| <i>lack</i>                 | -                    |
| -                           | <i>крайність</i>     |
| -                           | <i>конечність</i>    |
| <i>shortage, deficiency</i> | -                    |
| <b>9</b>                    | <b>8</b>             |

З таблиці, можна зробити висновок про те, що варіативність синонімічного ряду в українській мові до іменника *потреба* на прикладах лексем *xіть*, *необхідність*, *потрібність*, *вимога* носить більш абстрактний та універсальний характер використання, в той час як англійська мова, окрім абстрактності, має стилістичну забарвленість. Зокрема, лексема *demand* має український відповідник не тільки як *вимога*, але й як *попит*. Англійські іменники *poverty*, *lack*, *shortage* та *deficiency* не мають синонімів-відповідників в українській мові. Це свідчить про те, що в американській та англійській культурній традиції іменник *need(s)* носить більш конкретний характер аніж абстрактний. Також синоніми *poverty*, *lack*, *shortage* та *deficiency* показують негативне конотативне забарвлення у їхніх значеннях, оскільки асоціюють іменник *need(s)* зі злиднями, бідністю, нестачею та дефіцитом чогось. У свою чергу, відсутність синонімів-відповідників до іменників *крайність* та *конечність* в англійській мові свідчить про раціоналізоване, прагматичне сприйняття потреби без її філософського або граничного навантаження. в американській та англійській культурній традиції. Наявність цих лексем в українській мові підкреслює глибинне осмислення межовості та екзистенційного виміру потреби в українському світосприйнятті.

**Висновки.** Порівняльний аналіз синонімічного ряду англійської та української мов показує, що англійська мова характеризується більш розгалуженою синонімією у вираженні поняття потреби. Це свідчить про диференціацію та гнучкість мовної системи. Загалом різниця у синонімічному складі відображає специфіку мовного й культурного бачення потреби. Перспективи подальших досліджень убачаємо в поглибленому зіставленні семантичних відтінків синонімів лексеми *need(s)* та її українських відповідників до іменника *потреба*, а також у залученні даних корпусної лінгвістики для аналізу частотності та контекстів уживання цих одиниць у сучасних мовах.

**Список використаних джерел:**

- Бурячок, А. А. (Ред.). (2001). Словник синонімів української мови (Т. 1: А–Н; Т. 2: О–Я). Київ: Наукова думка.
- Караванський, С. (2000). Практичний словник синонімів української мови. Українська книга. [https://kropyvnytskyi.maup.com.ua/assets/files/praktichnij\\_slovník\\_sinonimiv\\_ukrajinskoji\\_movi.pdf](https://kropyvnytskyi.maup.com.ua/assets/files/praktichnij_slovník_sinonimiv_ukrajinskoji_movi.pdf)
- Синоніми.info. (n.d.). Словник синонімів онлайн [Електронний ресурс]. <https://synonimy.info/>
- Словник синонімів української мови. (1999). Київ: Наукова думка
- Collins English Dictionary. (n.d.). Collins Dictionary [Online resource]. <https://www.collinsdictionary.com/>
- Merriam-Webster. (n.d.). Merriam-Webster Dictionary [Online resource]. <https://www.merriam-webster.com/>
- Oxford Learner's Dictionaries. (n.d.). Oxford Learner's Thesaurus [Online resource]. <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>
- Thesaurus.com. (n.d.). Thesaurus.com [Online resource]. <https://www.thesaurus.com/>

**УДК 811.111'373=161.2:81'367.625**

**Мисько Д.Г., магістрантка**

*Рівненський державний гуманітарний університет  
(Рівне, Україна)*

## **СПІЛЬНІ РИСИ ПРОСТОРОВОЇ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ ФРАЗЕОЛОГІЇ**

Найбільш фундаментальною спільною рисою просторової концептуалізації в обох мовах є антропоцентричність організації просторових відношень. Людина як центр просторової системи координат визначає напрямки руху, відстані та локалізацію об'єктів відносно себе. Це знаходить відображення в численних фразеологізмах, де просторові прийменники та прислівники набувають переносного значення для характеристики абстрактних понять. В англійській мові спостерігаємо фразеологічні одиниці на зразок *to fall behind, to get ahead*, пор.: *If you've fallen behind the other people in your math class, you need to get a tutor – exams are coming up* (Web-site “Dictionary, Encyclopedia and Thesaurus – The Free Dictionary”), які корелюють з українськими відповідниками *пасти задніх, вибитися в люди*, пор.: *Що буде, те й буде. Будеш знов чумакувати. Поки вийдеш в люди* (ФСУМ, с. 89).

Вертикальна просторова вісь демонструє надзвичайну продуктивність у створенні фразеологічних значень в обох мовних системах. Опозиція «верх-низ» концептуалізується як протиставлення позитивного та негативного, успішного та невдалого, престижного та принизливого. Англійські фразеологізми *to be on top of the world*, *to hit rock bottom*, *high and mighty*, пор.: *Ellie's started acting all high and mighty since she got her promotion* (CIDI, p. 191), знаходять паралелі в українських виразах *бути на сьомому небі*, *опуститися на дно*, *задирати носа*, пор.: *З парубком поважно здоровались статечні дядьки.., наказували шанувати батька-матір і не дерти носа перед людьми* (ФСУМ, с. 232). Ця універсальність вертикального кодування пов'язана з фізіологічними особливостями людської природи, де вертикальне положення асоціюється з активністю, силою та домінуванням, а горизонтальне або низьке – з пасивністю, слабкістю та підпорядкуванням.

Горизонтальна просторова організація також виявляє спільні тенденції концептуалізації в англійській та українській фразеології. Опозиція «лівий-правий» набуває аксіологічного забарвлення, де правий бік традиційно асоціюється з правильністю, справедливістю та позитивними якостями, а лівий – з неправильністю, підступністю та негативними характеристиками. Англійське *right-hand man*, пор.: *How will the Director cope without his right-hand man, who resigned yesterday due to ill health?* (CIDI, p. 325), корелює з українським *права рука*, демонструючи спільність культурних асоціацій, у яких просторовий образ «правого боку» пов'язується з довірою, силою та надійністю, пор.: *Микола в мене така дитина, розумний, права рука моя по усьому торгу* (ФСУМ, с. 764).

Концепт відстані становить ще один універсальний механізм просторового кодування в обох мовах. Близькість асоціюється з інтимністю, довірою, спорідненістю, тоді як віддаленість – з відчуженістю, байдужістю, ворожістю. Англійські фразеологізми *close to one's heart*, *keep at arm's length*, *far and wide*, пор.: *I keep Tom at arm's length because we don't get along* (Spears, 2000, p. 367), мають українські еквіваленти *лежати на серці*, *тримати на відстані*, *скрізь і всюди*, що свідчить про універсальність просторових метафор для вираження емоційних та соціальних відношень, пор.: *На серці ж у Надії лежала печаль... Через три роки після закінчення війни Юрій від одинокого пострілу недобитого фашиста назавжди залишився у чужій землі* (ФСУМ, с. 419).

Просторова динаміка, виражена через концепти руху та напрямку, також демонструє значну подібність у фразеологічних системах досліджуваних мов. Рух уперед традиційно концептуалізується як прогрес, розвиток, успіх, тоді як рух назад асоціюється з регресом, невдачею, поразкою. Ідея поступального розвитку вербалізується англійськими фразеологічними одиницями *to make headway, to move up in the world, to go from strength to strength*, пор.: *Even in a light wind, the ship could not make any headway* (Spears, 2000, p. 424), що корелюють з українськими *набирати обертів, іти в гору, рухатися семимильними кроками*, пор.: *Він завжди, а тепер особливо глибоко цікавився всіма сучасними питаннями науки, найдужче в галузі природознавства. А наука крокувала семимильними кроками вперед і вперед* (Вебсайт «Горох»). Натомість поняття регресу репрезентоване англійськими *to go downhill, to lose ground, to backslide*, пор.: *This industry is going downhill. We lose money every year* (Spears, 2005, p. 161), які співвідносяться з українськими *котитися під гору, здавати позиції, вертатися на круги своя*, пор.: *Про хмари, книги, храми і вокзали, – про що б я в цьому світі не писала – усе зіходить на круги своя, і ті круги, вірніш – пекельні кола – зіходяться до центру, сходять болем в оцю кімнату, де над дітьми – я* (Вебсайт «Горох»). Це свідчить про універсальність просторової метафорики в концептуалізації розвитку та занепаду.

Концептуалізація внутрішнього та зовнішнього простору виявляє глибинні когнітивні механізми, спільні для носіїв обох мов. Внутрішній простір асоціюється з безпекою, захищеністю, приватністю, інтимністю, тоді як зовнішній простір пов'язується з небезпекою, відкритістю, публічністю. Англійські фразеологізми *behind closed doors, in the public eye, inside out*, пор.: *The mayor made it a practice to get into the public eye as much as possible* (Spears, 2005, p. 219), корелюють з українськими *за зачиненими дверима, у всіх на виду, навиворіт*, що демонструє спільність просторових асоціацій у вираженні протиставлення приватності та публічності, пор.: *Ухвалили жодних свідків у цій справі не викликати, засідання провести при зачинених дверях за відсутності сторін, тобто без підсудних* (Вебсайт «Горох»).

Темпоральне кодування простору становить особливо цікавий аспект спільності фразеологічних систем. Час концептуалізується через просторові метафори, де майбутнє локалізується попереду, а минуле – позаду. Англійські фразеологізми *ahead of the game, fall behind*, пор.: *Bob does extra work so he's always ahead of the game*

(Spears, 2005, p. 5), корелюють з українськими *бути на крок попереду, пасти задніх*, що передає темпоральні відношення через просторові образи випередження та відставання, пор.: *Він чомусь розсердився на., брата в латаних черевиках. Не здогадався, що й сироті не хотілося пасти задніх* (ФСУМ, с. 609).

Природний простір становить потужне джерело просторових образів у фразеології обох мов. Небо традиційно асоціюється з божественним, високим, недосяжним, що відображено в англійських фразеологізмах *reach for the stars, out of the blue*, пор.: *Set your sights high. Reach for the stars!* (Spears, 2000, p. 8), та їх українських відповідниках *тягнутися до зірок, як грім серед ясного неба*, пор.: *Секретар райкому не надлюдина, не той, хто зірки з неба дістає, але він повинен ... бути найпершим серед перших* (Вебсайт «Горох»). Земля символізує стабільність, реальність, приземленість, що знаходить вираження у фразеологізмах *have both feet on the ground* та *твердо стояти на землі*, пор.: *My father has always been a rock of level-headed judgment and advice. Even during our family's lowest points, he was always able to have both feet on the ground* (Web-site "Dictionary, Encyclopedia and Thesaurus – The Free Dictionary").

Отже, аналіз просторової концептуалізації у фразеології англійської та української мов засвідчує наявність глибинних універсалій у способах осмислення простору. Найважливішою серед них є антропоцентричність, що визначає орієнтацію просторових відношень відносно людського тіла та його параметрів.

Таким чином, фразеологічні системи обох мов репрезентують універсальний просторовий код, що слугує когнітивним механізмом концептуалізації не лише фізичного простору, а й абстрактних сфер людського досвіду.

#### **Список використаних джерел:**

- Вебсайт «Горох». URL: <https://goroh.pp.ua/%D0%A4%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%B5%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F/>
- Венжинович, Н. (2016). Простір і час в українській фразеології: лінгвокультурологічний аспект. У *Prostor in čas v frazeologiji: Kolektivna monografija* (сс. 423–428). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- ФСУМ: *Фразеологічний словник української мови*. (1993). Інститут української мови НАН України. Л.С. Паламарчук (голов. ред.). Кн. 1-2. Київ: Наукова думка.
- CIDI: *Cambridge International Dictionary of Idioms*. (2002). E. Walter
- Spears R. A. *Dictionary of American Idioms and Phrasal Verbs*. McGraw-Hill's, 2005. 1080 p.

Spears, R. A. *NTC's American idioms dictionary* (3rd ed.). New York: McGraw-Hill, 2000

Web-site "Dictionary, Encyclopedia and Thesaurus - The Free Dictionary". URL: <https://www.thefreedictionary.com/>

**УДК 81'373.4**

**Стасюк О.М., магістрантка**

*Рівненський державний гуманітарний університет  
(Рівне, Україна)*

## **АНГЛІЙСЬКА ТА УКРАЇНСЬКА ТЕРМІНОЛОГІЯ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА: СТРУКТУРА ТА ПОХОДЖЕННЯ**

Центральним поняттям термінознавства є термін. Багато науковців пропонували визначення цього поняття. На нашу думку, найлаконічнішим є визначення В.І. Карабана, згідно з яким термін розглядається як мовний знак, що репрезентує поняття спеціальної, професійної галузі науки або техніки (Карабан, 2004, с. 315).

Науку, що вивчає терміни та їхні сукупності, називають термінознавством, у межах якої виокремився ряд самостійних напрямів: теоретичне, прикладне, історичне, зіставне, функціональне, загальне та галузеве термінознавство. Однією із головних ознак терміна є його системність, оскільки його значення, функції та межі визначаються у взаємозв'язку з іншими термінами тієї ж галузі знання, утворюючи впорядковану систему понять, що відображає структуру відповідної науки. До інших основних ознак терміна належать: зв'язок з науковим поняттям, наявність дефініції, точність, лаконічність, стилістична нейтральність, відносна однозначність і вузьке призначення, оскільки синонімія та багатозначність спричиняють розмитість, нечіткість поняття (Білозерська, Возненко, Радецька, 2010, с. 19).

Під літературознавчими термінами, які є об'єктом нашого дослідження, П.В. Білоус розуміє слова та сталі словосполучення, що співвідносяться з певними літературознавчими поняттями та виражають їхню сутність (Білоус, 2011, с. 16).

Походження англійських літературознавчих термінів тісно пов'язане із історичним розвитком самої літератури та її теорії. Перші англomовні терміни з'явилися ще в античності, наприклад, такі терміни як *poetry, drama, epic, lyric, tragedy, comedy, myth, irony*,

*catharsis* мають давньогрецьке походження. Саме тому, на ранніх етапах становлення англійська літературознавча термінологія більшою мірою складалась із запозичень з інших мов. У період Середньовіччя та Відродження, у зв'язку із поширенням латини як мови науки, а також французької як мови завойовників, терміни з цих мов активно проникали в англійську мову, наприклад, запозичення з латини: *literature, text, prose, verse, narrative, allegory, simile, allusion, personification*; з французької: *ballad, belles-lettres, rhyme, genre, romance, image, avant-garde*.

Наприкінці XIX ст. поступово починає формуватися власномовна термінологічна база англійського літературознавства. Так, наприклад, праці науковців М. Арнольда, В. Вордсворта, С. Колріджа відображають становлення літературознавства як академічної дисципліни. У першій половині XX ст. відбувається стандартизація літературознавчих термінів, в основному через розвиток університетських курсів і створення систематизованих довідників. Ключову роль у цьому відіграли такі видання, як *A Dictionary of Literary Terms and Literary Theory* (J. A. Cuddon, 1979), *The Oxford Dictionary of Literary Terms* (Chris Baldick, 1990).

З початком нашого століття стрімка глобалізація та розвиток цифрових технологій відбилися у галузі літературознавства появою нових термінів і жанрових категорій. До його термінологічного апарату увійшли такі англійські терміни: *thriller, romantasy, young adult literature, fanfiction, graphic novel, digital storytelling, flash fiction, post-irony, speculative fiction, cli-fi, dystopian fiction*.

Щодо української термінології, у XIX–XX ст. більшість літературознавчих понять і термінів потрапляли в мову разом з перекладами праць західноєвропейських теоретиків літератури. Частина термінів є запозиченнями (*роман, жанр, метафора*), інша — результатом власного термінотворення (*зачин, розв'язка, дієва особа*). У той же час, зафіксовано перші спроби унормування літературознавчої термінології у роботах І. Франка, О. Потебні та М. Драгоманова. Вони використовували терміни, застосовуючи адаптацію іноземних визначень до системи української мови. Саме в цей час в ужиток ввійшли такі терміни, як *образ, композиція, сюжет, ліризм* тощо.

Подальша історія становлення термінознавства в Україні, на жаль, досить трагічна. Будучи в складі різних держав, держава зазнала утисків у багатьох сферах суспільства, зокрема у сферах, тісно пов'язаних з розвитком філологічної науки, освіти та культури.



У 1920–1930-х роках розвиток українського літературознавства оновився з новою силою завдяки діяльності наукових центрів у Києві, Харкові та Львові. Однак, такий розвиток проходив під строгим ідеологічним контролем, який панував у СРСР, що стало причиною штучного обмеження або заміни частини термінів, особливо тих, які мали «буржуазний» або «формалістичний» відтінок.

90-ті роки ХХ ст. – початок ХХІ ст. стали періодом своєрідного «термінологічного вибуху», спричиненого суспільно-політичними змінами в Україні. У цей час активно укладаються термінологічні словники та енциклопедії – «Літературознавчий словник-довідник», «Енциклопедія сучасної України» – із сучасним підходом до тлумачення понять. Паралельно в українську літературознавчу терміносистему проникають англomовні терміни: *інтертекстуальність*, *наратив*, *постмодернізм*, *рецепція*, *деконструкція*.

Сьогодні українська та англійська літературознавчі термінології функціонують як дві розвинені системи, у яких поєднуються питомі та запозичені терміни. Ці терміносистеми характеризуються відкритістю до прийому нових термінів, точністю наукових дефініцій і різноманітністю термінів за структурою, походженням та семантикою.

Важливою характеристикою терміна є його структура, адже саме вона визначає зрозумілість і системність терміносистеми. За граматичною структурою літературознавчі терміни поділяємо на два основні типи: 1) однокомпонентні терміни (англ. *modernism*, *plot*,  *nihilism*; укр. *зав'язка*, *балада*, *дума*); 2) багатоконпонентні терміни (англ. *literary criticism*, *blank verse*, *point of Epiphany*, *poetic imagery*, *theory of literary genres*; укр. *новітня література*, *внутрішній монолог*, *авторський стиль*, *оповідь від першої особи*).

Детальніше англійські та українські літературознавчі терміни за граматичною будовою поділяємо на чотири групи: 1) прості терміни, що складаються з одної морфеми: англ. *novel*, *plot*,  *pun*; укр. *лірика*, *тема*, *строфа*, *трон*; 2) похідні терміни, що складаються з кореневої морфеми та афіксів: англ. *protagonist*, *narrator*, *thriller*; укр. *оповідання*, *реалізм*, *величання*; 3) складні терміни, що складаються з двох слів або основ: англ. *storyline*, *free-verse*, *self-reflection*, укр. *ліро-епос*, *роман-хроніка*, *співомовка*; 4) терміни-словосполучення, що складаються з декількох компонентів: англ. *stream of consciousness*, *figure of speech*; укр. *стилістичний засіб*, *історичний роман*.

Отже, термінологія у галузі літературознавства – складна система упорядкованих взаємопов'язаних термінів, що постійно

розвивається та відкрита для поповнення новими термінами. Історія становлення літературознавства, хоча і з певними розбіжностями, в український та англійський мовах ілюструє поступове формування наукової мови цієї галузі знання від етапу іншомовних запозичень термінів до створення терміносистем з власномовними одиницями. Сучасне літературознавство характеризується активним запозиченням термінів з інших терміносистем та з інших мов, а також появою нових понять та термінів завдяки розвитку глобалізаційних процесів і цифрових технологій. Подальший розвиток літературознавчої термінології, на нашу думку, полягає у вдосконаленні способів передачі запозичених іншомовних термінів й збереженні балансу між національною мовною традицією та глобальною науковою інтеграцією.

**Список використаних джерел:**

- Білозерська, Л. П., Возненко, Н. В., & Радецька, С. В. (2010). Термінологія та переклад: навч. посіб. для студ. філолог. напряму підготовки. Вінниця: Нова книга.
- Білоус, П. В. (2011). Вступ до літературознавства: навч. посіб. Київ: Видав. центр «Академія».
- Карабан, В. І. (2004). Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця: Нова книга.

**УДК 811.111'373.7:811.161.2'373.7**

**Юськова А.Р., магістрантка**  
*Рівненський державний гуманітарний університет*  
*(Рівне, Україна)*

**ФРАЗЕОЛОГІЧНІ УЯВЛЕННЯ ПРО ТВАРИН, КОЛЬОРИ  
ТА ПРИРОДУ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ**

Особливе значення у системі кожної мови посідають фразеологізми. Вони відображають народну мудрість, світогляд, історичні події, культуру та цінності певного народу. Серед усіх фразеологізмів виокремлюють фразеологізми із символічним змістом, які втілюються у певних образах: тварин, предметів, рослин, кольорів. Ці предмети стають носіями певних характеристик, які іноді можуть мати неочікувану мотивацію образу навіть для носіїв мови.

У сучасних лінгвістичних дослідженнях важливу роль відводять зіставному аналізу, на основі якого можливим є вивчення фразеологічної символіки різних мов. За рахунок зіставлення цих систем дослідники визначають спільні та відмінні риси у наділенні певних символів елементами образності, визначають способи та причини формування певних значень. Таким чином лінгвісти вивчають, як формується культура, які чинники слугують ключовими у формуванні світобачення, відслідковують етимологію фразеологізмів та визнають зміни, яких зазнали певні образи з часом.

На думку української дослідниці О. Левченко, для розуміння відмінностей між національними менталітетами важливо аналізувати не лише поверхневі мовні явища, а й глибинні концептуальні структури, що стоять за ними. Саме через такі одиниці, як фразеологізми, можна простежити, як народи по-різному осмислюють дійсність.

У контрастивному дослідженні “Symbole in Sprache und Kultur” (Dobrovo’lskij & Piirainen, 1997) автори розглядають поняття культурної та мовної символіки, що проявляється у фразеологізмах. Вони вказують на існування певних образів (предметів, тварин, явищ природи тощо) мають емблематичне значення, тобто втілюють певні риси чи якості, усталені у колективній свідомості. Визначивши ці категорії, дослідник може методом зіставного аналізу визначити спільні та відмінні риси фразеологічних систем мов, що порівнюються.

Фразеологізми із символікою тварин. Зооніми є однією з найпоширеніших груп у фразеології, оскільки тварини здавна символізують людські риси. Як зазначено в (Dobrovo’lskij & Piirainen, 1997), у складі фразеологізмів зооніми виступають емблемами, що відображають культурно зумовлені уявлення про характер і поведінку людини.

**Ведмідь, лев та тигр** зазвичай символізують силу, владу або небезпеку в українській та англійській мовах. Є певні відмінності між мовами: в англійських фразеологізмах образи мають метафоричне значення (*lion’s share* – *найбільша частка*), в українській наголос на конкретній рисі чи поведінці (*ведмідь на вухо наступив* – *незграбність*, *лев серед овець* – *виділяється серед інших*).

**Змія** в обох мовах асоціюється з небезпекою, підступністю чи зрадою, але в українській мові частіше підкреслюється емоційний аспект (*змійне серце* – *підступна людина*, *snake in the grass* – *небезпека*).

**Кіт та інші тварини** виражають схожу тенденцію: в англійській мові переважає більш абстрактне або метафоричне трактування (*let the cat out of the bag* – *видати таємницю*), тоді як українські вирази вирізняються яскравістю, емоційним забарвленням (*як кіт наплакав* – *дуже мало*).

Фразеологізми із символікою кольорів. Кольори є важливою частиною культурного коду нації, вони не лише описують зовнішній світ, а й відображають емоційні, моральні та символічні уявлення людей.

**Чорний колір** у більшості культур асоціюється з негативними явищами – смутком, злом або нещастям (*black sheep* – *людина, яка відрізняється від інших, «паршива вівця»*, *чорна смуга* – *період невдач, нещастя*).

**Білий колір** символізує чистоту, невинність і добро (*white lie* – *невинна, брехня з добрими намірами; білий світ* – *навколишній світ, життя загалом*). Спостерігаємо також, що білий та чорний часто протиставляються в одному і тому ж самому фразеологізмі в обох мовах (*black hen lays a white egg* – *чорна курка несе біле яйце; і чорне білим не випереш* – *неможливо приховати зло чи неправду, навіть якщо дуже намагаєшся*).

**Червоний колір** має двоїсте значення: з одного боку – енергія та пристрасть, з іншого – небезпека (*to see red* – *розлютитись; червона доріжка* – *урочистий, почесний прийом*).

**Зелений колір** найчастіше символізує молодість, недосвідченість або природу (*green with envy* – *позеленіти від заздрощів; зелений юнак* – *недосвідчений, наївний хлопець*).

Фразеологізми із символікою природних явищ. За рахунок природних явищ та стихій часто передають емоції, настрої або оцінку подій, проте в англійській та українській мові вони дещо по-різному реалізовані.

В англійській мові часто вживають узагальнені метафори щодо **дощу та бурі** – «*storm in a teacup*» – *велика проблема з нічого*. В українській зустрічаємо конкретні та абстрактні образи – «*вітер в голові*» – *легковажність, грім серед ясного неба* – *несподівана подія*.

**Вітер** в англійській мові часто символізує зміну або легковажність: *to be full of hot air* – *говорити багато, але без змісту*. В українській мові має більш візуально конкретний образ: *підняти вітер* – *здійняти шум або галас, вітер в голові* – *легковажність*.

В англійській **сонце та тепло** символізує позитивні емоції та радість (*to make hay while the sun shines* – *використовувати нагоду*), в

той час як в українській ці образи мають подібні характеристики, але іноді вони характеризуються більшою конкретністю ніж в англійській (*сонце гріє душу – приносить радість*).

Таким чином, дослідження фразеологізмів із символікою тварин, кольорів та природних явищ показує, що багато символічних значень є універсальними, але конкретні образи та способи їх вираження суттєво відрізняються в англійській та українській мовах. Англійські фразеологізми частіше абстрактні та метафоричні, тоді як українські – конкретні, наочні й емоційно забарвлені. Це свідчить про культурно-лінгвістичні особливості сприйняття світу та закріплення суспільних уявлень у мовних конструкціях.

#### **Список використаних джерел**

- Ботвин, Т.М., Пилипець, О.В., & Григошкіна, Я.В. (2023). Лінгвістичні стратегії в перекладі художньої літератури: теоретичний аспект. *Вісник науки та освіти*, 7(13), 85–101. URL: <https://archive.org/details/enukrfr/page/825/mode/2up>
- Левченко, О. (2005). *Фразеологічна символіка: лінгвокультурологічний аспект*. Львів: ЛРІДУ НАДУ.
- Dobrovol'skij, V., & Piirainen, K. (1997). *Symbole in Sprache und Kultur*. Berlin; New York: Mouton de Gruyter.
- Langlotz, A. (2006). *Idiomatic Creativity: A cognitive-linguistic model of idiom-representation and idiom-variation in English*. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins B.V.

## **ФОНЕТИЧНА, ЛЕКСИЧНА І ГРАМАТИЧНА СЕМАНТИКА**

**УДК 81'374.822.(045)**

**Губич П.В., старший викладач**

*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності  
(Львів, Україна)*

### **РОЛЬ СЛОВНИКОВОГО ЕКВІВАЛЕНТУ В УКЛАДАННІ ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО ГЛОСАРІЮ ПОЖЕЖНИХ ТЕРМІНІВ**

Словниковим еквівалентом називають слово чи словосполучення вихідної мови словника, яку автором/авторами словника пропонується, як переклад одиниці (слова або словосполучення) вхідної мови словника (Вискушенко, 2011).

В ідеалі еквівалент має передавати максимум інформації, що повідомляється перекладеним словом або словосполученням. Однак через різні причини – як об'єктивних, так і суб'єктивних – це досягається далеко не у всіх випадках. Розглянемо, які види інформації може передавати слово, чи інакше, які елементи його змістовної структури. При цьому слід враховувати, що частина цих елементів інформації є у кожного слова, частина – лише в деяких.

Види інформації, які може повідомляти лексема (одне з її значень), можуть бути поділені на дві основні групи – інформація знакова та інформація симптоматична. Розглянемо їх порізно.

Термін «еквівалент» використовується у літературі у двох значеннях:

1) Лексема вихідної мови, що максимально відповідає лексемі вхідної мови за лексичним та евентуально іншим параметрам. Назвемо його природним оптимальним еквівалентом.

2) Переклад, який приписується автором словника лексемі вхідної мови. Його можна назвати словниковим еквівалентом (Кульчицька, 1999). У цій роботі, крім спеціально обумовлених випадків, термін «еквівалент» використовується у цьому значенні.

Нами було проаналізовано 200 різних термінів пожежно-рятувальної термінології польської та українських мов. Наведемо приклади повних еквівалентів:

**пол.** *Aerosol – zawiesina w gazie bardzo drobnych cząstek, praktycznie nie opadających pod wpływem ciężenia. Zależnie od stanu skupienia aerozole dzieli się na mgły (cząstki ciekłe) i dymy (cząstki stałe).*

**укр.** *Аерозолі – дисперсні системи, що складаються з дрібних твердих або рідких частинок (дисперсна фаза) та дисперсійного газового середовища (наприклад, повітря) де зависли ці частинки.*

**пол.** *Bandana – trójkątna lub kwadratowa chusta o dużym wyborze kolorów zakładana na głowę lub szyję, wiązana zazwyczaj na karku. Ma ona charakter ochronny lub dekoracyjny.*

**укр.** *Бандана – головний убір у вигляді хустини великого розміру, підв'язаної зазвичай позаду голови.*

**пол.** *Batalion – oddział w sile od trzech do pięciu kompanii oraz dowódca.*

**укр.** *Батальйон – або курінь – основний тактичний підрозділ у сухопутних військах, повітряно-десантних військах та частинах морської піхоти, що входить до складу полку, бригади.*

**пол.** *Hektolitr – jednostka objętości równa stu litrom.*

**укр.** *Гектолітр – 100 кубічних дециметрів*

**пол.** *Dupleks – system łączności telegraficznej, w którym sygnały mogą być przekazywane jednocześnie w obu kierunkach.*

**укр.** *Дуплекс – це комунікаційна система, утворена двома з'єднаними пристроями, які можуть зв'язуватись між собою в обох напрямках.*

**пол.** *Epidemia – występowanie w określonym czasie i na określonym terenie przypadków zachorowań lub innych zjawisk związanych ze zdrowiem w liczbie większej niż oczekiwana*

**укр.** *Епідемія – тип хвороби, яка є новою для даної популяції впродовж періоду збереження імунної «пам'яті» та поширюється зі швидкістю, що значно перевищує очікувану, ґрунтуючись на попередньому досвіді*

**пол.** *Łuna – odbłask pożaru widoczny nad horyzontem.*

**укр.** *Луна – відображення вогню видного над горизонтом.*

**пол.** *Hydrant – urządzenie, które umożliwia bezpośredni pobór wody z głównych przewodów sieci wodociągowej. Hydrant jest wyposażony w zawór i złącze do węża, ma zastosowanie w celach gospodarczych oraz przeciwpożarowych.*

**укр.** *Гідрант – (від англ. hydrant, утвореного від дав.-гр. ύδρο- – «вод-» за допомогою суфікса -ant) – пристрій (кран) на водопровідній мережі для подачі води, здебільшого при гасінні пожеж, для поливання вулиць тощо.*

Наведемо приклади часткових еквівалентів.

**пол.** *Absorpcja - pochłanianie substancji całą objętością innej substancji, najczęściej gazu przez ciecz lub ciało stałe.*

**укр.** *Абсорбція - процес поглинання газів або парів всім об'ємом рідини чи твердого тіла.*

**пол.** *Brygada – związek pododdziałów i oddziałów realizujący w granicach administracyjnych województwa wielkoobszarowe działanie ratownicze.*

**укр.** *Бригада – тактичне військове з'єднання в усіх видах збройних сил, родах військ.*

**пол.** *Bilans wodny – ilościowe zapotrzebowanie wody do gaszenia pożaru.*

**укр.** *Водний баланс – кількісне співвідношення прибутку, витрат і акумуляції води за певний час (рік, сезон, місяць тощо) для будь-якої території або водного об'єкта. Найчастіше розглядається щодо басейну річки (або його частини).*

**пол.** *Higroskopijność – właściwość niektórych ciał polegająca na łatwości pochłaniania wody i pary wodnej.*

**укр.** *Гігроскопічність – здатність матеріалу поглинати водяні пари з повітря в результаті абсорбції. Кількість абсорбованої води росте з підвищенням відносної вологості, зниженням температури і збільшенням тиску.*

**пол.** *Dym – substancja chemiczna powstała wskutek rozkładu termicznego materiału palnego, występująca w powietrzu w postaci aerozoli drobnych cząsteczek ciał stałych, pary wodnej, sadzy, par cieczy palnych, gazów pożarowych, itp. Ilość wydobywającego się dymu jest tym większa, im więcej pierwiastków węgla mają w swojej strukturze palące się materiały.*

**укр.** *Дим – природне явище, стійка дисперсна система, яка складається з дрібних твердих частинок, завислих у повітрі або в інших газах.*

**пол.** *Mansarda – pomieszczenie mieszkalne na kondygnacji strychowej, mające na ogół część sufitu pochyloną.*

**укр.** *Мансарда – поверх у горішньому просторі, фасад якого повністю або частково утворений поверхнею (поверхнями) похилого або ламаного даху.*

**пол.** *Sztolnia – poziome lub lekko nachylone wyrobisko korytarzowe umożliwiające dostęp do złoża w górzystym terenie.*

**укр.** *Штольня – горизонтальна (рідше – похила) гірничавиробка, яка має безпосередній вихід на земну поверхню. Найчастіше штольні належать підземним об'єктам.*



Отже, нами було виокремлено повні та часткові еквіваленти приукладанні польсько-українського словника пожежних термінів. Повні – повідомляють весь той обсяг інформації, як і лексема вхідної мови чи одне з її значень. Часткові – передають частину обсягу інформації, що міститься в лексемі вхідної мови або в одному з її значень. Весь обсяг інформації, що міститься в лексемі вхідної мови або в одному з її значень, може бути передано сумою часткових еквівалентів.

**Список використаних джерел:**

- Вискушенко, С. А. (2011). До проблеми розробки двомовного термінологічного словника англійської фахової мови. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство*, (3, ч. 2), 194–197.
- Кульчицька, Т. (1999). *Українська лексикографія: бібліографічний покажчик* (с. 359). Наукова бібліотека ім. В. Стефаника.

**УДК 811.111'373.611:821.111-84**

**Христюк А.О., викладач**  
*Університет Григорія Сковороди в Переяславі*  
*(Переяслав, Україна)*

**СЕМАНТИКА КОНВЕРТОВАНОЇ ЛЕКСИКИ  
ТЕКСТІВ МАЛОЇ ФОРМИ**

Тексти малої форми – це короткі, лаконічні мовні утворення з високим ступенем змістової насиченості. До них належать: афоризми, прислів'я, приказки, епіграми, короткі оповідання, мініатюри тощо. У таких текстах кожне слово має вагоме семантичне навантаження, а протиставлення чи взаємозв'язки між словами часто створюють глибинний підтекст. Виявлено, «що текстам такого типу притаманна стислість, інформативність, композиційна чіткість, узагальненість, однозначність і точність викладу» (Фурман, 2020: 230).

Знання текстів малої форми збагачує міжкультурну компетенцію мовця: «As essential aspect of fostering intercultural competency in education is integrating diverse strategies that enhance students' cultural awareness, adaptability, open-mindedness, empathy, and communication skills ...» (Dmitrenko et al., 2025: 44).

У текстах малої форми часто вживається конвертована лексика, як результат конверсії. Конверсія – це спосіб словотворення, за якого

слово змінює свою граматичну категорію, але зберігає ту саму форму. О. Крет пояснює термін «конверсія» як «1) вживання одного й того ж слова у функціях різних частин мови; 2) функціональний перехід із однієї частини мови в іншу» (Крет, 2004: 164).

Найпоширеніші зразки конверсії такі:

- іменник-дієслово (*a boss – to boss, google – to google, a cassette – to cassette*);
- дієслово-іменник (*to catch – the catch*);
- прикметник-іменник (*intellectual – the intellectual*);
- іменник-прикметник (*a maiden – maiden*).

В англійській мові конверсія є активним лінгвістичним феноменом (Крет, 2004). Конвертовані слова можуть використовуватися у різних жанрах малих текстових форм – жартів, анекдотів, лімериків, епіграм, тостів, заклинань, загадок, аксіом тощо. За певних умов такі одиниці здатні виступати як самостійні тексти, що мають усі необхідні текстові ознаки. Відсутність розгорнутої фабули, дійових осіб, традиційної композиції, а також порушення звичного поєднання форми й змісту зумовлює нетиповість цих жанрів. Їм властиві виразність, експресивність і лаконізм, завдяки чому забезпечується легкість сприйняття, запам'ятовування та відтворення.

Процес конверсії може відбуватися також із службовими словами (прийменники, артиклі, сполучники). Наприклад: *If **ifs** and **ans** were pots and pans. No **ifs**, no **buts**, no more **cuts**. We want no **what-iffers** around here. She was a lady **through** and **through**.*

Англійська мова через свій аналітизм має певну «схильність» до створення полікомпонентних лексем. Відсутність принципової різниці між словом та кореневою морфемою спрощує інтеграцію синтаксичних одиниць в окрему лексему. Їх значення формується у процесі різноманітних семантичних переосмислень. Трансформація синтаксичних одиниць у лексичні, як правило, відбувається без зміни у формі вираження, наприклад: *must, have → must-have (obligation); state of the union → state-of-the-union (address); law and order → law-and-order (policy); freedom of information → freedom-of-information (legislation), word for word → word-for-word.*

У результаті словотворення конверсія може набувати іншого значення (в окремих випадках – метафоричного), наприклад: *Jack-of-all-trades* – «майстер на всі руки»; *hide-and-seak* – «гра у схованку»; *merry-go-round* – «карусель»; *forget-me-not* – «незабудка»; *box-of-teeth* – «акордеон»; *kiss-and-tell* – «той, хто повідомляє про подробиці приватного життя родичів чи знайомих»; *meat-and-potatoes* – «дуже

важливий» (про проблему); *fly-by-wire* – «той, що має відношення до системи авіаконтролю, дію якої спричинюють електричні імпульси, які надсилає комп'ютер»; *just-in-time* – «виробнича діяльність з використанням мінімальних запасів сировини, матеріалів, компонентів»; *too-big-for-his-own-pants* – «людина, якій давно слід подорослішати».

В англійській художній мові, зокрема, в її лексичній системі, принцип зооморфізму став причиною існування цілої низки конверсії (Христич, 2014). Наприклад: *to wolf* – «пожирати», *to dog* – «невідступно ходити за кимось», *to monkey* – «жартувати, пустувати, бавитися, перекиривляти», *to rat* – «залишати у важкий час; зрадити, видати когось», *to cock* – «поводитися зухвало, дражнити», *to pigeon* – «обманювати», *to chatter* – «базікати», «плести безглузді розмови», *to gibber* – «торохтіти», «бурмотіти».

Конвертовані слова у складі антропоцентричних приказок та прислів'їв утворюють влучний образ, висміюють, визначають, оцінюють (Коломієць, 2023; Христич, 2017). Вони завжди характеризуються специфічною інтонаційною забарвленістю, котра сприяє виокремленню їх із тексту. Наведені далі приклади із лексичною одиницею *'fool'*, що вживаються у приказках та прислів'ях, ілюструють можливості прикметника виконувати роль іменника, тобто його можливості субстантивзації. Напр.: *Fools and scissors require good handling. Fools are like other folks as long as they are silent. Fools rush in where wise men fear to tread. Fools rush in where wise men fear to tread. Only a fool hates that which he knows nothing about. The fool is thirsty in the midst of water. The fool never undertakes little. Talk sense to a fool and he calls you foolish.*

Семантика конвертованих слів у текстах малої форми розкриває глибинну взаємозалежність дій, станів та ролей учасників ситуацій. Їх використання сприяє лаконічності, афористичності та філософській насиченості вислову. Конвертована лексика допомагає створити сенси, що робить короткі тексти семантично місткими й емоційно виразними.

Результати дослідження стануть базою для аналогічного дослідження інших лексичних змін у мовах різних типів. Детальне вивчення такого мовного явища як конверсія є перспективним, адже світ постійно змінюється і змінюються його лексичний склад.

#### **Список використаних джерел:**

Коломієць, К. (2023). Структурно-семантичні особливості антропонімних фразеологічних компаративних зворотів. *Актуальні проблеми філології та методики викладання іноземних мов у сучасному мультилінгвальному просторі: матеріали Всеукр. наук.-практ. конференції*, 18 жовтня 2023 р., ВДПУ імені Михайла Коцюбинського. Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 201–203.

- Крет, О. Д. (2004). Конверсія як один із шляхів збагачення словника англійської мови. *Вісник Житомирського ДУ імені Івана Франка*, 17, 164–175.
- Фурман, О. М. (2021). Диференційні ознаки сучасних англомовних текстів малої форм. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія. Філологія. Журналістика*, 32(71), 2(1), 230–236.
- Христич, Н. С. (2014). Зоолексика як компонент анімалістичної метафори. *Теоретична і дидактична філологія: зб. наук. пр. Серія Філологія. Переяслав-Хмельницький : Домбровська Я.*, 17, 474–483.
- Христич, Н. С. (2017). Лінгвокультурологічний аналіз поняття «людина» в англійській фразеології. *Теоретична і дидактична філологія: зб. наук. пр. Серія. Філологія. Переяслав : Домбровська Я.*, 25, 418–425.
- Dmitrenko, N., Khrystych, N., Prokopchuk, N., Kalinina, L., & Bodyk, O. (2025). Cultivating intercultural competency: The role of sustainability in pre-service teacher professional development. *Scientia et Societis*, 4(1), 39–49. <https://doi.org/10.69587/ss/1.2025.39>

**УДК 81'33**

**Боярський П.С., аспірант**

*Український державний університет імені Михайла Драгоманова  
(Київ, Україна)*

## **КОЛОСТРУКЦІЙНИЙ АНАЛІЗ ЛЕКСЕМИ ВЛАДА НА МАТЕРІАЛІ ПУБЛІЦИСТИЧНОГО ПІДКОРПУСУ ГРАК**

Сучасна корпусна лінгвістика надає цілий арсенал корисних інструментів для з'ясування актуальних питомих значень будь-якої лексики, зокрема застосування колострукційного аналізу уможливорює визначення ключових конструкцій і колексем.

**Метою** цієї розвідки є встановлення із застосуванням колострукційного аналізу типів конструкцій і колексем для лексики *влада* (домінантної у вербалізації концепту ВЛАДА) на матеріалі підкорпусу публіцистичних текстів із Генерального регіонально анотованого корпусу української мови (ГРАК: Шведова et al., 2017–2025). Відтак, матеріалом для дослідження слугує публіцистичний дискурс, обраний через його функціональні ознаки: він є ключовим середовищем для формування та активної пропаганди суспільно-політичних ідей та національних цінностей. Такий корпус містить високий рівень емоційної та оцінної модальності, що забезпечує насиченість контекстів, необхідних для вивчення ідеологічно зарядженого концепту ВЛАДА.

Підготовка корпусу вимагає не лише токенизації та лематизації, але й надійного синтаксичного парсингу. Це особливо важливо, оскільки автоматичний аналіз українських текстів ускладнюється такими явищами, як конгруенція, інверсії та периферійні синтаксичні зв'язки. Дослідження синтаксичних відносин у текстах українського корпусу дозволяє виокремити ядерні та периферійні групи, а для колострукційного аналізу необхідне точне визначення меж конструкції та ролі цільової лексики в ній (Леміш, 2017; Назаренко & Кабанцева, 2024; Сіваєва, 2021).

Для лексики *влада* було визначено три ключові конструкції, що відображають її атрибутивні та агентні функції в публіцистиці: 1) конструкція прикметникової модифікації (ADJ-MOD) є найпрямішим способом атрибутивного оцінювання (аналіз колексем у слоті ADJ дозволяє кількісно визначити, які ознаки (як позитивні, так і негативні) є найбільш міцно асоційованими з концептом ВЛАДИ; 2) конструкція суб'єктного дієслова (V-SUBJ), де *влада* виступає як агент (суб'єкт) дії, дієслівні колексеми якої розкривають, які саме функції, бездіяльність, зловживання публіцистичний дискурс найчастіше приписує владі; 3) конструкція об'єктного дієслова (V-OBJ), де *влада* є об'єктом дії, колексеми у слоті якої (наприклад, *критикувати, обирати, ігнорувати*) відображають реакцію інших соціальних акторів (суспільства, опозиції, еліт) на владу. Це дозволяє кількісно оцінити домінуючі форми громадянської активності та суспільного ставлення. Розмежування суб'єктної та об'єктної ролей є критичним, оскільки це дозволяє кількісно визначити, де у дискурсі фокусується відповідальність (дії влади) і де – очікування або конфлікт (дії щодо влади).

Для першої конструкції (за оцінною модальністю) виділено дві основні групи колексем: меліоративні (позитивні/нормативні) атрактори (прикметники, які асоціюються з суспільним очікуваними та ідеалізованими функціями влади щодо справедливості та відповідальності, наприклад, *відповідальна, державницька, справедлива, патріотична*, та підтверджують ідеологічну модель <ВЛАДА – ЕТАЛОН>, який повинен бути орієнтований на захист держави та служіння народу); пейоративні (негативні/критичні) атрактори (прикметники/дієприкметники, що відображають реальні/визнані недоліки функціонування влади, криміналізацію та зловживання, наприклад, *корумпована, безвідповідальна, олігархічна, нечесна*; у разі переважання над меліоративними

вказують на високий ступінь не випадкового, лінгвістичного патерну, що формує негативне суспільне сприйняття).

Для другої конструкції аналіз визначає дії, що найбільш міцно асоціюються з владою, коли вона виступає як суб'єкт, і виражаються дієсловами таких двох семантичних груп, як: дії, що відображають виконання обов'язків (напр., *ухвалює, реформує*), та дії, що відображають негативні процеси (напр., *зловживає, ігнорує*). Якщо колострукційний аналіз виявляє, що дієслова, які відносяться до сфери зловживання чи невиконання обов'язків (*зловживає, ігнорує, бездіє, саботує*), демонструють значно вищий ступінь колексемної сили, ніж дієслова конструктивної дії (*реформує, захищає, дбає*), то це слугує корпусною демонстрацією того, що основний фокус публіцистики зосереджений на патологічному, а не на нормативному функціоналі влади.

Для третьої конструкції, де «влада» є об'єктом, характерне розкриття домінуючих форм взаємодії суспільства та політичних акторів із цим інститутом. До колексем у цьому слоті належать *критикувати, повалити, обирати, контролювати, протистояти*. Колексеми, що описують дії суспільства щодо влади, віддзеркалюють реакції широкої аудиторії та артикуляцію незгоди.<sup>9</sup> Якщо сила асоціації для дієслів *критики, протистояння* чи *розслідування* значно вища, ніж для *обрання* чи *підтримки*, це свідчить про домінування конфліктної парадигми у публіцистичному відображенні. Висока колексемна сила цих дієслів є показником того, що у свідомості комунікантів найбільш стійким є не акт делегування повноважень, а акт контролю та протидії.

Окрім притягання (attraction), колострукційний аналіз дозволяє виміряти статистично значуще відштовхування (repulsion) лексем від конструкції. Виявлення слів із сильним відштовхуванням може бути настільки ж важливим, як і притягання. Наприклад, якщо дієслова, які семантично пов'язані з позитивним обов'язком, як-от *служити, допомагати, підтримувати* (в значенні підтримки суспільства), демонструють сильне відштовхування від конструкцій, де *влада* є агентом, це вказує на свідоме або підсвідоме уникнення використання цих термінів у контексті ВЛАДИ в публіцистиці. Таке дистанціювання підкреслює дегуманізацію або віддаленість концепту ВЛАДИ від його позитивних соціальних функцій, посилюючи загальне критичне сприйняття.

Узагальнюючи результати, зазначимо, що колострукційний аналіз на матеріалі підкорпусу публіцистичних текстів ГРАК виявив



біполярність семантичного поля для лексеми *влада*, що складається з колексем, які представляють нормативне (ідеалізоване) сприйняття влади, та колексем, що відображають її патологічне (критичне) сприйняття.

**Список використаних джерел:**

- Леміш, Н. Є. (2020) Застосування колострукційного аналізу в навчанні майбутніх перекладачів. *Тенденції та перспективи формування перспективної лексики: [Доповіді X Міжнародного науково-практичного семінару, присвяченого питанням функціонування професійного мовлення, лінгвокультурологічному та соціокультурному аспектам філології]*, Ірпінь: УДФС України, 151–153.
- Назаренко, О. & Кабанцева, Н. (2024). Концептуальна метафора «Людина та суспільство» в текстах ЗМІ на матеріалі української та англійської мов. *Orbis Linguarum*, 22(2), 50–58. <https://doi.org/10.37708/ezs.swu.bg.v22i2.5>
- Сіваєва, О. С. (2021). Словосполучення з *health* у медіатекстах: корпусний аналіз. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*, 32(2 Ч. 1), 200–207. <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.2-1/34>
- Шведова, М., фон Вальденфельс, Р., Яригін, С., Рисін, А., Старко, В., Ніколаєнко, Т., Лукашевський, А. & ін. (2017–2025). *Генеральний регіонально анотований корпус української мови (ГРАК)*. Київ, Львів, Єна. <https://uacorpus.org/>.

**УДК 81'37**

**Парашар Н., аспірант**

*Український державний університет імені Михайла Драгоманова  
(Київ, Україна)*

## СЕМАНТИЧНА ПРОЗОРІСТЬ АБУГІДИ ДЕВАНАґАРІ

Деванаґарі, одна з найпоширеніших і найвідоміших писемностей Південної Азії, є різновидом абугіди (алфавітно-складового письма), що використовується для запису санскриту, гінді та багатьох інших індійських мов. Вона належить до сім'ї брахмійських абугід, де основною одиницею є склад, а не окремий звук. Цей тип сегментної писемності характеризується тим, що основна одиниця, відома як *акшара*, являє собою послідовність приголосний–голосний, де приголосний несе прихований/вбудований голосний, традиційно реалізований як шва (/ə/) (Rao et al., 2012). Позначення інших голосних здійснюється за допомогою вторинних діакритичних знаків або повних літер, що відрізняє абугіду від алфавіту, де голосні мають рівний статус з приголосними.

**Завданням** цієї розвідки є з'ясування питання семантичної прозорості абугіди деванагарі як певної переваги на звичайними алфавітними.

Успіх деванагарі у збереженні семантики під час читання гінді ґрунтується на ефективності, з якою носії мови модулюють орфографічну інформацію. Це відбувається через те, що кодування орфографічних ознак у деванагарі, на відміну від чисто алфавітних систем, значною мірою зумовлюється морфологічним контекстом. Для досвідченого читача гінді, наприклад, імпліцитне шва сприймається не як фонетичний елемент, який потрібно вимовляти, а як візуальний маркер морфологічної сталості. Читачі-носії мови не повинні витратити когнітивні ресурси на обробку невимовлених звуків, оскільки вони автоматично застосовують правила *schwa syncore* (Pae et. al., 2019). Цей процес дозволяє їм швидко ідентифікувати візуально незмінний корінь слова. Як наслідок, лексичний доступ прискорюється. Якби написання слів постійно змінювалося, відображаючи кожен фонетичний варіант, когнітивне навантаження на читача було б значно вищим. Наприклад, збереження орфографічної форми **भारत** як кореня в похідних словах (навіть якщо фонетика змінюється) забезпечує когнітивну ефективність, підтверджуючи, що константність орфографічного кодування є свідомою стратегією для спрощення доступу до лексичного значення.

Морфофонемічна орфографія деванагарі також забезпечує високу стійкість до діалектних або стилістичних варіацій у вимові, які можуть впливати на точні правила *schwa syncore* (випадіння шва). Орфографія деванагарі є глибоко консервативною, успадкувавши свою структуру та правила від санскриту, мови, де приховане шва вимовлялося послідовно (Pae et. al., 2019). Однак сучасна мова гінді, як і багато інших індоарійських мов, зазнала значної фонологічної еволюції, що призвело до обов'язкового, але немаркованого, випадіння шва (*schwa syncore*). Цей процес створює фундаментальний конфлікт: візуальна форма слова, записана в деванагарі, часто містить «зайві» голосні (шва), які не реалізуються у вимові гінді. Наприклад, слово **राम** (орфографічно *rāma*) вимовляється як *Rām*, що демонструє розрив між консервативним орфографічним кодуванням та динамічною фонетикою гінді. Отже, писемність деванагарі, за своєю суттю фонографічна, свідомо відступає від точного відображення поверхневої фонетики: вона ігнорує консистентні правила *schwa syncore* на користь збереження орфографічного образу кореня, тим самим підтримуючи морфологічні та дериваційні зв'язки. Зберігаючи єдине,



консервативне написання кореня, деванагарі гарантує, що всі носії мови гінді, незалежно від незначних фонетичних відмінностей у їхній реалізації, мають спільний, уніфікований візуальний та семантичний референт. Ця стандартизація є критично важливою для уніфікації писемної мови на великій території, де існує значне фонологічне різноманіття, зміцнюючи семантичну стабільність на національному рівні. Аналіз орфографічної системи деванагарі, що використовується для мови гінді, демонструє її витончену оптимізацію для збереження семантичної та морфологічної прозорості. Замість того, щоб слідувати за мінливими фонетичними реалізаціями сучасної гінді (зокрема, обов'язковим *schwa syncope*), писемність свідомо зберігає консервативну структуру, що відображає її санскритське походження.

Також система деванагарі використовує специфічні графічні механізми, щоб керувати сегментацією та підтримувати морфологічні межі, навіть коли фонетичні зміни ускладнюють поверхневу прозорість. Наприклад, для прямого скасування прихованого шва і представлення «мертвого» приголосного (тобто приголосного без подальшого голосного) деванагарі використовує діакритичний знак, відомий як *вірама* або *халант*. Відсутність *вірами* є ключовим інструментом для збереження морфологічної константності в умовах типового *schwa syncope*, тоді як її присутність є інструментом для забезпечення фонетичної точності та сегментації, де морфологічна прозорість вимагає явного позначення. Ця стратегія орфографічного консерватизму забезпечує стабільність кореневих морфем. Використання вірами для явного позначення необхідної сегментації та кон'юнктивних форм для візуальної компенсації фонетичних злиттів (Сандгі) слугує механізмами, що підтримують морфологічну цілісність слова. З психолінгвістичної точки зору, ця архітектура мінімізує когнітивне навантаження на носіїв мови, дозволяючи їм швидко ідентифікувати семантичне ядро.

Таким чином, деванагарі функціонує як високодосконала морфофонемічна писемність. Незважаючи на те, що вона створює унікальні виклики для автоматизованої обробки (через неявність правил *schwa syncope*) (Arora et al., 2025), її архітектура є свідченням лінгвістичного вибору, який пріоритезує незмінність значення над чистою фонетичною відповідністю, тобто володіє семантичною прозорістю.

**Список використаних джерел:**

- Arora, S., Malik, L., Goyal, S., Bhattacharjee, D., Nasipuri, M., & Krejcar, O. Devanagari character recognition: A comprehensive literature review. (2025). *IEEE Access*, 13. DOI: 10.1109/ACCESS.2024.3520248
- Rao, Ch., Soni, Sh., & Singh, N. Ch. (2012). The case of the neglected alphasyllabary: orthographic processing in Devanagari. *Behavioral and Brain Sciences*, 35(5). DOI: 10.1017/S0140525X12000313
- Pae, H. K., Bae, S., & Yi, K. (2019). More than an alphabet. Linguistic features of Korean and their influences on Hangul word recognition. *Written Language & Literacy*, 22(2). DOI: <http://dx.doi.org/10.1075/wll.00027.pae>.

**УДК 81'373.72+81'272**

**Павлів А.А., магістрантка**  
*Рівненський державний гуманітарний університет*  
*(Рівне, Україна)*

## **ХАРАКТЕРИСТИКА СОМАТИЧНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ЯК ОСНОВИ АНТРОПОМОРФНОГО КОДУ**

Термін «соматичний» вперше було вжито у роботі мовознавця Ф. Вакка, який аналізував фразеологічні одиниці естонської мови з назвами частин людського тіла. В цій роботі дослідник відзначив, що соматизми належать до найбільш давніх прошарків фразеології та складають найуживанішу частину фразеологізмів естонської мови.

Фразеологізми із соматичним компонентом демонструють унікальне осмислення навколишнього світу через людське тіло. Вони відображають антропоцентричний світогляд і становлять близько 15–30% усіх фразеологічних одиниць у мові. Найпоширенішими є вирази з компонентами *голова, рука, серце, очі*.

Соматичні фразеологізми – це стійкі вирази, до складу яких входять назви частин тіла. Їх характерними властивостями є: а) стійкість – компоненти не можна вільно замінювати, наприклад у виразі *золоте серце* (добра, чуйна людина) не можна замінити слово *золоте* на інше прикметникове означення без втрати фразеологічного значення; б) метафоричність – тіло символізує внутрішній світ людини (емоції, волю, інтелект), наприклад у виразі *серце підказує* – компонент «серце» виступає метафорою «інтуїції», а у фразі *не покладаючи рук* – компонент «руки» символізує «наполегливу працю»; в) культурна специфіка – відображають народне світосприйняття, наприклад вираз *як у Христа за пазухою* означає «бути в безпеці, під

захистом», що відображає глибоку релігійність та уявлення про божественний захист, пор.: *Діти під опікою бабусі, як у Христа за пазухою*. В англійській мові аналогічний за змістом вислів *safe and sound* (неушкоджений, у безпеці) не має релігійного підтексту, що свідчить про раціональнішу культурну установку англійськомовного світу, пор.: *They finally returned home safe and sound after the storm*; г) антропоморфність – абстрактні явища набувають «тілесної форми», наприклад вислів *узяти себе в руки* означає «опанувати себе», де компонент «рука» є символом «контролю», пор.: *Я взяла себе в руки, роздумалась і прийшла до можливості писати більш-менш по-людськи*. В англійській мові аналогічне за значенням *pull yourself together* має той самий зміст, але з меншою емоційною інтенсивністю, пор.: *You need to pull yourself together and stop letting your emotions control you*.

Закономірно, що соматизми складають універсальний лексичний фонд будь-якої мови, а наявність фразеологізмів із соматичним компонентом демонструє унікальність осмислення навколишнього світу через мовні засоби. Здатність соматизмів утворювати фразеологізми в значній мірі залежить від древнього усвідомлення людиною необхідності частин тіла для життя і участі їх у трудових операціях.

Традиційно переклад із використанням еквіваленту та аналогу вважається фразеологічним способом перекладу, а калькування, описовий та лексичний переклад – нефразеологічним.

Способи перекладу фразеологізмів:

1. Моноеквівалентний переклад (включає два різновиди: абсолютний фразеологічний еквівалент і відносний фразеологічний еквівалент). Фразеологізм перекладається готовим сталим відповідником: (а) абсолютний фразеологічний еквівалент, пор.: *When pigs fly* → *Коли рак свисне*. Англійський фразеологізм вживається, щоб позначити щось неможливе. Український еквівалент має той самий зміст і емоційне забарвлення, пор.: *He'll apologize when pigs fly, she said.* → *Він вибачиться, коли рак свисне, – сказала вона*; (б) відносний фразеологічний еквівалент, пор.: *To kill two birds with one stone* → *Вбити двох зайців одним пострілом*. Образ різний, але сенс і функція збігаються – досягнення двох цілей одночасно, пор.: *By going there I can kill two birds with one stone* → *Якщо я туди піду, вб'ю двох зайців одним пострілом*.

2. Вибірковий переклад (еквівалента немає, але підбирається близький за значенням або функцією вираз), пор.: *The ball is in your*

*court* → *Хід за тобою*. Значення передається, але змінено образ (спорт → гра / черга), пор.: *Now the ball is in your court* → *Тепер хід за тобою*.

3. Вільний переклад (передається двома способами: калькуванням та описовим перекладом): (а) калькування, пор.: *to lose one's head* → *втратити голову*. Повна структурна і семантична калька, яка існує в обох мовах, пор.: *He lost his head when he saw her* → *Він втратив голову, коли побачив її*; *to wash one's hands of something* → *умити руки*. Біблійний образ, калькується буквально й зберігає фразеологічне значення, пор.: *He washed his hands of the case* → *Він умив руки щодо цієї справи*; (б) описовий переклад, пор.: *to have skeletons in the closet* → *мати таємниці / приховувати щось ганебне*. Вираз перекладається описово, бо пряма калька не є природною в українській мові, пор.: *Every family has skeletons in the closet* → *У кожній родині є свої таємниці*; *to twist someone's arm* → *домогтися свого, тиснути на когось*. Передано значення, а не образ насильства, пор.: *He didn't want to come, but I twisted his arm* → *Він не хотів іти, але я його вмовив*.

Нижче наведено розгорнутий аналіз із прикладами англійських та українських соматичних фразеологізмів. Приклади згруповано за тематичними блоками (емоції, дії, сприйняття тощо). Для наочності використано таблиці.

Англійська мова багата на соматичні ідіоми, часто пов'язані з тілом як метафорою контролю, емоцій чи взаємодії. Вони часто походять з історичних, театральних чи повсякденних контекстів.

| Фразеологізм          | Значення                                      | Приклад використання                                                  | Аналіз та антропоморфний код                                                                                                                                                                                                                                 |
|-----------------------|-----------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Cost an arm and a leg | To be very expensive; to cost a lot of money. | <i>That new smartphone costs an arm and a leg, but it's worth it.</i> | Аналіз: Походить з ідеї жертви частин тіла (як у війні чи торгівлі).<br>Антропоморфний код: Абстрактна концепція «вартості» олюднюється через втрату тіла, підкреслюючи емоційний біль від витрат, ніби тіло – це валюта. Це робить економічні поняття більш |

| Фразеологізм    | Значення                                                             | Приклад використання                                  | Аналіз та антропоморфний код                                                                                                                                                                                                                            |
|-----------------|----------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                 |                                                                      |                                                       | «тілесними» та відчутними.                                                                                                                                                                                                                              |
| Break a leg     | A way of wishing someone good luck, especially before a performance. | <i>You're performing tonight? Break a leg!</i>        | Аналіз: Етимологія з театру – уникання прямого «good luck» через забобони.<br>Антропоморфний код: Удача<br>антропоморфізується як фізична дія (злам), перетворюючи абстрактне побажання на тілесну метафору ризику / успіху, що робить його динамічним. |
| Lend a hand     | To help someone with something; to give assistance.                  | <i>Can you lend a hand with moving the furniture?</i> | Аналіз: Рука символізує дію та силу.<br>Антропоморфний код: Допомога стає «тілесною» – рука як інструмент, що олюднює соціальні взаємодії, роблячи абстрактну підтримку конкретною.                                                                     |
| Head over heels | Completely and deeply in love; very excited or infatuated.           | <i>She's head over heels in love with him.</i>        | Аналіз: Варіація від «heels over head» (перевертатися).<br>Антропоморфний код: Кохання<br>антропоморфізується як фізичний переверот тіла, символізуючи хаос емоцій через порушення рівноваги.                                                           |

| Фразеологізм       | Значення                                                                                            | Приклад використання                          | Аналіз та антропоморфний код                                                                                                                                                                  |
|--------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| All ears           | To be very eager and ready to listen; to pay full attention.                                        | <i>Tell me your story – I'm all ears.</i>     | Аналіз: Вуха як орган сприйняття.<br>Антропоморфний код: Увага стає тілесною трансформацією (все тіло – вуха), олюднюючи абстрактне слухання як повне занурення.                              |
| Cold feet          | To suddenly become nervous or afraid to do something planned, especially before an important event. | <i>He got cold feet before the wedding.</i>   | Аналіз: Походить з ідеї страху, що викликає фізичний холод.<br>Антропоморфний код: Страх антропоморфізується як тілесний симптом, роблячи емоцію відчутною через ноги як символ руху / втечі. |
| Have a gut feeling | To have an instinctive or intuitive feeling about something, without logical reasoning.             | <i>I have a gut feeling this deal is bad.</i> | Аналіз: Кишки (gut) як центр інтуїції в фольклорі.<br>Антропоморфний код: Інтуїція олюднюється як тілесна реакція, перетворюючи абстрактне на фізичне, ніби тіло «говорить».                  |

В англійській мові соматичні фразеологізми часто акцентують на практичності та емоційній інтенсивності. Вони формують антропоморфний код, де тіло стає універсальним метафоричним інструментом для вираження психологічних станів, роблячи мову більш динамічною та культурно адаптованою.

Українська мова має багату соматичну фразеологію, часто пов'язану з емоціями (серце, душа) та діями. Багато виразів походять з фольклору, де тіло символізує духовний світ.

| Тематика | Український приклад      | Спільне в антропоморфному коді                           |
|----------|--------------------------|----------------------------------------------------------|
| Контроль | <i>Узяти себе в руки</i> | Тіло як об'єкт контролю, олюднення саморегуляції.        |
| Інтуїція | <i>Серце підказує</i>    | Внутрішні органи як «радники», антропоморфізм відчуттів. |
| Увага    | <i>Витріщити очі</i>     | Органи сприйняття як активні істоти.                     |

Соматичні фразеологізми є основою антропоморфного коду, бо дозволяють переносити тілесний досвід на абстрактне, роблячи мову універсальною для людського сприйняття. Вони збагачують комунікацію, але вимагають культурного контексту для розуміння.

**Список використаних джерел:**

- Англо-український фразеологічний словник.* (2005). Уклад. К.Т. Баранцев. Київ: Знання.
- Словник української мови.* URL: <https://sum.in.ua/>
- Фразеологічний словник української мови.* URL: <https://123.slovaronline.com/>
- Шостак, А.Ю. (2019). *Переклад іспанських фразеологізмів українською мовою: стилістичний та лінгвопрагматичний аспекти.* Київ: КНЛУ.
- Cambridge Dictionary Online.* URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/>
- Wierzbicka, A. (2003). *Cross-cultural pragmatics: The semantics of human interaction.* Berlin: Mouton de Gruyter.

**УДК 81'373.4**

**Панащенко Л.Й., магістрантка**  
*Рівненський державний гуманітарний університет*  
*(Рівне, Україна)*

**СПОСОБИ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ НОМІНАЦІЇ  
В ТЕРМІНОСИСТЕМІ ЯДЕРНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ АНГЛІЙСЬКОЇ  
МОВИ**

Під термінологічно номінацією слід розуміти як сам процес, так і результат діяльності, пов'язаної з наданням специфічних назв певним

поняттям, які належать до сфери науки чи техніки. Цей процес є невід'ємною частиною формування термінології, що забезпечує точність, однозначність і зручність спілкування в професійних колах, даючи змогу ефективно передавати спеціалізовані знання та інформацію. Термінологічна номінація фактично є одним із видів мовної номінації, тому її структура й функціонування базуються на тих самих принципах, що номінація у загальній системі мови.

Об'єктом проведеного дослідження послужила терміносистема ядерної енергетики сучасної англійської мови, обсяг досліджуваних одиниць склав 700 мовних одиниць. Предметом вивчення виступили способи термінологічної номінації, їхні особливості та продуктивність.

Результати дослідження свідчать, що ключовими методами термінологічного називання понять у галузі ядерної енергетики англійської мови є семантичний, морфологічний, синтаксичний способи, а також запозичення термінів з інших мов.

Розглянемо семантичний спосіб термінологічної номінації. Аналіз мовного матеріалу показав, що цей метод охоплює такі процеси, як термінологізація, що полягає у запозиченні слова із загальноновживаної мови і наданні йому термінологічного значення, так і транстермінологізація, тобто перенесення терміна з інших термінологічних систем у досліджувану терміносистему. Цей метод номінації посідає II місце за продуктивністю серед усіх способів і представлений 107 англійськими термінами (15,3%), наприклад: а) термінологізація: age, ageing, ageing assessment, complete failure, creep; б) транстермінологізація: alloy, alloy steel, corrosion, oxidation, nozzle. Як засвідчив аналіз, досліджувана терміносистема запозичує терміни таких галузей знань: хімії (chloration, radioactivity), ядерної фізики (nuclear energy), фізики твердого тіла (whisker), інженерії (design life, deviation), матеріалознавства (wrought material, wastage corrosion), ливарного виробництва (casting, shrinkage), метрології (calibration), медицини (diagnosis, screening), мінералогії (dendrite), зварювального виробництва (seam weld, similar weld ) та ін.

Розглянемо морфологічний метод термінологічного найменування. Морфологічний спосіб номінації полягає в утворенні термінів за допомогою словотворчих засобів, таких як префіксація, суфіксація, префіксально-суфіксальний спосіб, складання слів або основ, аббревіація, наприклад: а) терміни-похідні слова: braker, containment, corium, impeller, recombiner, deviation; б) терміни-складні слова: meltdown, shutdown, walkdown, walkaround, breakdown; в) терміни-аббревіатури: NPP, ATWS, CVCS, CDF, ECCS, HPSIS, LOCA.



Цей спосіб посідає 3 місце за продуктивністю та містить 96 англійських одиниць (13, 7%).

Вивчено моделі утворення термінів-похідних слів та термінів-складних слів. Найпродуктивніші структурні моделі термінів-похідних слів: 1) R + suf (68 одиниць): heater, pressure, sprayer, turbine, sodium, ageing, testing; 2) pref + R + suf (23 одиниці): refueling, reheater, transformer, inverter, degradation; 3) pref + R (11 одиниць): overhaul, outage, prestress; 4) R + suf+ suf (6 одиниць): rectifier, generator, commissioning, obsolescence; 5) R+ suf + suf + suf (5 одиниць): moderator, pressurizer, justification, modification. Моделі англomовних термінів-складних слів: 1) R + R: life-time, half-life, path-way, switchgear; 2) R + interfix+ R: thermocouple, spectrometry. Щодо термінів-аббревіатур, то вони поділяються на 2 групи: 1) ініціалізми: BDDB (=beyond-design-basis accident), CMR (=central monitor room), ECC (emergency control centre), LPSI (= low-pressure safety injection system); 2) акроніми: CAM (= continuous air monitor), HEPA (=high-efficiency particular air), PAPR (=powered air purifying respirators), PUREX (=plutonium uranium reduction extraction), SAM (severe accident management).

Розглянемо синтаксичний метод термінологічної номінації. Цей метод полягає в утворенні нових термінів шляхом поєднання наявних термінів у термінологічні словосполучення для точного та вичерпного найменування складних нових наукових понять або явищ. Синтаксичний метод термінологічної номінації переважає в досліджуваній терміносистемі атомної енергетики завдяки своїй здатності забезпечувати високу точність, інформативність та системність термінів. Він посідає I місце серед всіх способів номінації і представлений 483 термінами (69%). Найпродуктивніші моделі термінів-словосполучень:

- 1) N+N: absorber rod, field force, diesel generator, ageing effects (168 од.);
- 2) A+N: abnormal operation, artificial ageing, blind specimen (135 од.);
- 3) N+N +N: design basis event, cliff edge effect, core damage frequency (51 од.)
- 4) A+N +N: foreign material exclusion, electrical devices stack (43 од.);
- 5) Part II + N: borated absorber, enriched uranium, absorbed dose (17 од.);

6) Part I + N: cooling power, refueling pool, interconnecting pipe (11 од.);

7) N+N+N+N: fuel assembly spacer grid (8 од.).

Запозичення термінів з інших мов як спосіб номінації посідає 4 місце за продуктивністю й включає лише 14 термінів (2%). Майже всі вони є прямими або опосередкованими запозиченнями з класичних мов: 1) прямі запозичення з латини: validation, verification; 2) опосередковані з латини через французьку: incident, accident, filter, sample, cable, repository, carbonization; 3) опосередковані з давньогрецької мови: а) через латину: phase, chlorification, homogenization; б) через французьку мову: hydrate; в) через французьку та латину: hydrazine. А також є одне пряме запозичення з французької мови: caisson.

Отже, синтаксичний спосіб виступає найпродуктивнішим, найточнішим та найбільш ефективним методом номінації спеціальних понять в англійській терміносистемі атомної енергетики. Цей спосіб повною мірою відповідає основним вимогам до формування термінів, серед яких особливо важливі системність, чіткість визначення та однозначність у трактуванні.

**УДК 811.111'373.46:687.01'255.4**

**Ткачук Ю.С., магістрантка**

*Рівненський державний гуманітарний університет  
(Рівне, Україна)*

### **СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОДНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ**

Термін є основною одиницею наукового пізнання, яка позначає спеціальне поняття певної галузі знань. У мовознавстві його визначають як лексичну одиницю, що має точне, однозначне значення в межах певної терміносистеми та виконує номінативну й когнітивну функції. На відміну від загальноновживаної лексики, термін характеризується системністю, стилістичною нейтральністю, стабільністю та прагненням до однозначності. Однак у сучасних гуманітарних науках ці межі стають дедалі умовнішими, особливо в тих сферах, де мова переплітається з культурою та креативністю, зокрема у моді.

Термінологія моди – це комплекс спеціальних лексичних одиниць, що позначають поняття, явища, процеси та предмети, пов'язані з дизайном одягу, виробництвом, стилем, тенденціями, модними сезонами, кольорами, силуетами та матеріалами. Вона поєднує як суто технічну лексику *pattern, tailoring, silhouette, fabric* – “*Amal Clooney Puts a Festive Twist On Her Signature Silhouette*”, так і оцінно-емоційні одиниці *luxury, glamour, chic, trendy* – “*...There's no harm in indulging in a little retro glamour*”, що відображає подвійний — професійний і культурний — характер модного дискурсу. Модна терміносистема є відкритою, динамічною й схильною до запозичень – “*Why Kay Barron Left Net-a-Porter for the World of Live Shopping*”, адже мода – це глобальне явище, де перетинаються різні лінгвокультурні простори.

Серед структурних особливостей англомовної модної термінології переважають іменникові одиниці, що позначають конкретні предмети та поняття: *dress, trousers, jacket* – “*Trousers with a twist*”. Значне місце займають композитні утворення типу *streetwear, knitwear, showgoers* – “*There are the fall outfit ideas you fall back on over and over again—crisp workwear, leather jackets and jeans, sweaterdresses and tall boots.*”, які розкривають семантичні зв'язки між складниками та створюють логічну систему категорій. Важливу роль відіграють також афіксальні моделі *oversized, unbuttoned, sustainable* – “*While these wardrobe staples might be styled with other comfy favorites like hoodies and sneakers for a casual day working from home, give them an elevated twist by wearing them with unexpected dressy styles, like a tailored skirt or pair of heels.*”, запозичення з французької *haute couture, prêt-à-porter* та італійської *capri pants, moda di lusso* – “*French jeweler have their eyes set on the U.S. market, with three boutiques opening in the last year alone and a celebration underway in Los Angeles*”. Ці лексеми відображають історичну домінанту європейських модних центрів і надають терміносистемі естетичної виразності.

У семантичному аспекті модна термінологія відзначається варіативністю значень і багатошаровістю асоціацій. Полісемія є типовим явищем для термінів, що вживаються у професійних і медійних контекстах: *statement piece* може означати як «виразну річ», так і «ключовий елемент образу». Розвинена система синонімії *fashionable – stylish – trendy* забезпечує стилістичну гнучкість висловлювання, тоді як антонімія *fast fashion – sustainable fashion* виражає протилежні концепти сучасної моди. Гіперо-гіпонімічні

зв'язки *clothing – outerwear – trench coat* формують логічну ієрархію понять та виявляють системність терміносфери.

Переклад модних термінів з англійської мови на українську вимагає врахування не лише лінгвістичних, а й культурно-прагматичних чинників, адже кожен термін у модному дискурсі не просто позначає предмет чи явище, а передає певний естетичний і ціннісний підтекст. У перекладацькій практиці найпоширенішими є стратегії калькування (*street style – вуличний стиль*), транскрипції (*haute couture – от кутюр*), описового перекладу (*oversized clothes – одяг для людей з пишними формами*) та адаптації (*ready-to-wear – колекція для повсякденного носіння*).

*The Slim Bootie is the best of several beloved boot styles wrapped into one. The pointed toe and dark leather make it easy to style for the office or going out to dinner, while the western-inspired silhouette and patent leather ensure this pull-on boot is a complement magnet, especially in mulberry, which can be as versatile a shoe color as black or dark brown. Slim Bootie* (транскрипція – *zero transcoding*) – це найкраще втілення декількох улюблених моделей чобіт в одній. Загострений носок і чорна шкіра дозволяють легко стилізувати (калькування) їх з офіційним або вечірнім вбранням, а ковбойський (адаптація) стиль і лакована шкіра роблять ці напівчеревики об'єктом для компліментів (описовий переклад), особливо в сливово-червоному (адаптація) відтінку, який є таким же універсальним, як чорний або темно-коричневий кольори.

Кожна з цих стратегій має свої переваги та обмеження: калькування забезпечує структурну точність, але іноді призводить до надмірної буквальності; транскрипція зберігає автентичність походження, проте потребує пояснення для українського реципієнта; описовий переклад розкриває зміст, але знижує лаконічність; адаптація, навпаки, створює природне звучання, водночас частково змінюючи первісний відтінок значення.

Перекладач має зберегти не лише зміст, а й стилістичну атмосферу тексту – легкість, елегантність і культурний код модного дискурсу, який вирізняється емоційною виразністю, образністю та прагненням до гармонії. Саме тому передача модних термінів потребує тонкого балансу між точністю і стилістичною відповідністю. Особливі труднощі викликає переклад новітніх неологізмів *athleisure, eco-friendly, upcycled fashion*, які поєднують мовну інновацію з актуальними суспільними трендами, такими як екологічна свідомість, інклюзивність та сталий розвиток. У цьому разі перекладач виступає

не лише посередником між мовами, а й інтерпретатором культурних смислів, що формують сучасну картину світу моди.

Таким чином, англомовна термінологія у сфері моди є системним і динамічним утворенням, яке відображає процеси глобалізації, культурної взаємодії та професійної стандартизації. Структурні моделі термінів демонструють тенденцію до економії мовних засобів і міжнародної уніфікації, семантична гнучкість забезпечує здатність лексики пристосовуватися до нових реалій, а перекладацький аспект виявляє взаємодію між мовною точністю та культурною адаптацією. Результати дослідження поглиблюють розуміння функціонування модної термінології й можуть бути використані в теорії перекладу та навчанні вузькоспеціалізованої англійської мови.

**Список використаних джерел:**

- Д'яков, А. С., Кияк, Т. Р., & Огуй, О. Д. (2000). *Основи термінознавства*. Київ: Академія.
- ELLE Magazine. (2024). Fashion & lifestyle magazine. Retrieved from <https://www.elle.com>
- Glamour. (2024). Style & beauty articles. Retrieved from <https://www.glamour.com>
- InStyle. (2024). Style & shopping news. Retrieved from <https://www.instyle.com>
- Marie Claire. (2024). Fashion, beauty & culture articles. Retrieved from <https://www.marieclaire.com>
- The Business of Fashion (BoF). (2024). Fashion terminology and industry trends. Retrieved from <https://www.businessoffashion.com>

**УДК 81'37:811.112.2**

**Водько А.Р., студентка**  
*Рівненський державний гуманітарний університет*  
*(Рівне, Україна)*

**ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ З ГАСТРОНОМІЧНИМ  
КОМПОНЕНТОМ У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ**

Фразеологічні одиниці з гастрономічним компонентом у німецькій мові становлять яскравий пласт лексики, що відображає національну специфіку, побутові традиції, соціальні стереотипи та культурні особливості німців. Такі вирази демонструють, як звичні поняття з кулінарної сфери переносяться у сферу людських стосунків, емоцій, оцінок чи поведінкових моделей. Вони формують метафоричну картину світу, у якій гастрономічні образи стають інструментом концептуалізації різноманітних життєвих ситуацій. Багато подібних

фразеологізмів мають глибоке історичне коріння та закріпилися в мовленні як сталі вирази, що передають певну оцінку чи характеристику людини.

Однією з характерних рис німецьких гастрономічних фразеологізмів є часте використання назв продуктів харчування для опису людських рис або емоційних станів. Наприклад, вираз „*sein eigenes Süppchen kochen*“ (варити власний суп) означає діяти самостійно, не враховуючи інтересів інших, займатися лише своїми справами. Інший приклад – „*in der Klemme sitzen wie eine Sardine in der Dose*“ (сидіти, як сардина в банці) – уживається для опису тісного простору або безвихідного становища.

Такі метафори легко сприймаються, оскільки побудовані на реаліях повсякденного життя, зрозумілих будь-якому носієві мови. У німецькій культурі гастрономія тісно пов'язана з родинними традиціями та побутом, тому ці образи набувають емоційного забарвлення, що сприяє експресивності мови. Назви основних продуктів харчування, таких як хліб, масло, яйця, молоко, м'ясо, є частими компонентами ідіом. Наприклад, „*das tägliche Brot*“ (щоденний хліб) у переносному значенні вказує на щось необхідне для життя, подібно до англійського *daily bread*. Вираз „*Butter bei die Fische!*“ (дослівно – додай масла до риби) уживається у ситуаціях, коли слід перейти від слів до справи, проявити рішучість. Інша ідіома – „*alles in Butter*“ (усе в маслі) – означає, що все гаразд, немає проблем. Походження цього фразеологізму пов'язане зі стародавнім способом транспортування делікатних товарів, які покривали шаром розтопленого масла для захисту. Так гастрономічний контекст зберігає історичний підтекст і водночас відображає практичність німецького народу. Поширеним є також вираз – „*alles Käse*“, що означає «нісенітниця», «дурниця».

Такі вирази демонструють, як через побутові образи формується оціночне ставлення до ситуацій. Молоко і сир у німецьких ідіомах асоціюються із простотою, буденністю, іноді – з легковажністю чи непрактичністю. Виразними є фразеологізми, у яких використовується м'ясна лексика, наприклад: „*eine Extrawurst verlangen*“ (вимагати додаткову ковбаску) характеризує людину, яка хоче для себе особливих умов або пільг. Цей вираз має чітку соціальну конотацію – у німецькій культурі рівність і дисципліна цінуються високо, тому вимога «екстраковбаски» сприймається як егоїзм. Схожий за змістом фразеологізм – „*den Braten riechen*“ (вчути запах смаженого) – означає вчасно запідозрити щось недобре, помітити підступ. Усі ці вирази

базуються на сенсорному досвіді, що робить їх емоційно насиченими і зрозумілими.

Солодощі як лексичний елемент фразеології часто передають позитивні емоції, ласку або іронічне ставлення. Наприклад, „*Honig um den Bart schmieren*“ (намазувати мед на бороду) означає лестити комусь, намагатися здобути прихильність. Вираз має відтінок глузливості, адже мед, як і лестощі, залишає «липкий» слід. А фразеологізм „*jemanden durch den Kakao ziehen*“ (пропустити когось через какао) означає висміяти, зробити з когось посміховисько. Незважаючи на „солодкий“ компонент, вираз має іронічний підтекст і належить до розмовного шару мови

У той же час „*wie aus dem Ei gepellt*“ (як з яйця вилущений) характеризує людину дуже охайну, доглянуту. Інший приклад – „*nicht das Gelbe vom Ei*“ (не жовток яйця), тобто щось не найкраще, неідеальне. Ці ідіоми побудовані на асоціаціях із зовнішністю чи якістю, де гастрономічні образи передають оцінку.

Характерною рисою німецьких гастрономічних фразеологізмів є часте використання порівнянь і метафор, що пов'язують харчові продукти з темпераментом або поведінкою людини. Наприклад, „*eine harte Nuss*“ (твердий горіх) – це складне завдання або вперта людина. А „*sich wie eine Wurst benehmen*“ (поводитися як ковбаса) – діяти безглуздо, недоречно. Подібні вирази поєднують гумор і побутову образність. Їхній ефект полягає в тому, що вони викликають чітку зорову або смакову асоціацію, що підсилює експресію висловлювання.

Цікавим є відображення соціальних і культурних норм через гастрономічну фразеологію. Наприклад, „*mit jemandem ist nicht gut Kirschen essen*“ (з кимось не варто їсти вишні) означає, що людина сварлива або неприємна у спілкуванні. Вираз виник у середньовіччі, коли вишні вважалися делікатесом, доступним лише знаті; простолюдини не могли «їсти вишні» разом із вельможами. Отже, така ідіома зберігає соціальний підтекст і демонструє історичну стратифікацію суспільства.

#### **Список використаних джерел:**

- Hojiyeva, M. (2025). How Food Vocabulary Reflects Cultural Values In Uzbek And English. *Journal of Multidisciplinary Sciences and Innovations*, 1(3), 1293–1296. URL: <https://inlibrary.uz/index.php/jmsi/article/view/114037> (дата звернення: 07.11.2025)
- Pinnavaia L. (2015) We are what we eat: Analyzing food and drink idioms in English, French, German, and Spanish. *Linguo-cultural research on phraseology*. 455–469. [https://www.academia.edu/28460155/\\_We\\_are\\_what\\_we\\_eat\\_Analyzing\\_food\\_and\\_drink\\_idioms\\_in\\_English\\_French\\_German\\_and\\_Spanish#title](https://www.academia.edu/28460155/_We_are_what_we_eat_Analyzing_food_and_drink_idioms_in_English_French_German_and_Spanish#title) (дата звернення: 03.11.2025)
- Redensarten-index. Wörterbuch und Portal für Redensarten und Redewendungen. URL: <https://www.redensarten-index.de/suche.php> (дата звернення: 03.11.2025)

УДК 81'37:811.112.2

Гайдар О.П., студентка  
Рівненський державний гуманітарний університет  
(Рівне, Україна)

## ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЕМОЦІЙ У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Фразеологічні одиниці – це стійкі сполучення слів, які сприймаються як єдине ціле і мають переосмислене значення, що не завжди впливає зі значення окремих слів. Фразеологічні одиниці, що позначають емоційні стани та переживання у німецькій мові, становлять багатопланове мовне утворення, у якому переплітаються етнокультурні уявлення, когнітивні моделі та історично сформовані образи. Емоції віддзеркалюються у мовленні через стереотипні конструкції, що фіксують типові реакції людини на зовнішні й внутрішні стимули.

Дослідження цих одиниць дає змогу простежити механізми кодифікації емоцій у мовній свідомості, оскільки вони репрезентують не індивідуальні відчуття, а узагальнені, соціально закріплені моделі інтерпретації емоційних станів. У німецькій мові фразеологізми виступають не лише мовним засобом вираження емоцій, а й каналом трансляції культурних сценаріїв, у яких певні переживання трактуються через стабільні символічні образи.

Мовна картина світу відображає певні домінантні метафоричні моделі: емоція як фізичне зрушення, емоція як рух тіла, емоція як вплив зовнішньої сили або тиску, емоція як стан внутрішнього простору. У фразеологізмі *jemandem fällt ein Stein vom Herzen* актуалізується модель тілесного полегшення через образ предмета, що падає з серця, символізуючи зникнення напруги. У конструкції *vor Freude aus dem Häuschen sein* емоція уявляється як вихід за межі звичного простору, що демонструє інтенсивність і надмірність переживання. Наявність чітких метафоричних шаблонів робить такі одиниці зрозумілими для співрозмовника.

У структурі німецьких фразеологічних одиниць на позначення емоцій чітко простежуються моделі просторової метафорики. Емоційні переживання часто описуються як переміщення або зміна позиції в умовному внутрішньому просторі людини. Наприклад, *bei jemandem hoch im Kurs stehen* передає позитивну емоційну оцінку через образ підняття вгору, що метафорично пов'язане з престижністю й



прихильністю. Зворот *die Nase voll haben* позначає емоційне перенасичення або роздратування, репрезентуючи внутрішню межу, яку суб'єкт більше не може витримати.

Вертикальна просторовість повторюється у багатьох одиницях: *mit dem Kopf in den Wolken schweben* позначає романтичну піднесеність або мрійливий стан, тоді як *am Boden zerstört sein* відображає максимальне емоційне занепадання. Простір у таких конструкціях функціонує як універсальна когнітивна площина, у якій рух угору чи вниз інтерпретується у зв'язку з силою, якістю та полярністю емоції.

Значний шар фразеологізмів базується на тілесній метафориці, що становить центральний елемент емоційної концептуалізації в німецькій мові. Емоції постають не абстрактними явищами, а фізичними станами або діями, що локалізуються в певних частинах тіла. Такі одиниці, як *das Herz schlägt bis zum Hals* або *das Blut kocht*, ілюструють переживання через посилення фізіологічних процесів, що асоціюються зі стресом, страхом чи гнівом. Коли використовується фразеологізм *Schmetterlinge im Bauch haben*, мова йде про закоханість, представлену як легке внутрішнє тремтіння, що має чітке тілесне підґрунтя.

Серце й шлунок виступають основними зонами локалізації емоцій у фразеологічній картині німецькомовного світу. Концепт серця традиційно пов'язується з почуттями – від радості до страху – тому у фразеології він функціонує як універсальний маркер емоційної чутливості: *jemandem ans Herz gehen*, *das Herz sinkt*, *das Herz lacht*. Через такі структури емоційні стани отримують чітко персоніфікований вимір, ніби втілюючись у конкретні реакції організму.

Поруч із тілесними образами вагоме місце займають фразеологізми, у яких емоції описуються через фізичні субстанції або матеріальні об'єкти. Механізм метафоричного перенесення тут полягає в уподібненні емоційних процесів поведінці рідин, твердих тіл або природних явищ. Вислів *in Tränen ausbrechen* відтворює модель емоції як потоку, що проривається назовні. У фразеологізмі *vor Wut schäumen* гнів уподібнюється до кипіння або спінення, що дозволяє передати його інтенсивність і всепоглинання. Подібні метафори використовують елементи, пов'язані з природними стихіями, вогнем або водою, створюючи образ емоцій як неконтрольованих сил, що виходять за межі раціонального управління. Образність таких фразеологізмів пов'язана з архаїчними уявленнями про емоції як

стихійні прояви людської натури, що можуть охоплювати людину цілком, викликаючи втрату рівноваги або самоконтролю.

Фразеологічні одиниці на позначення емоцій у німецькій мові також демонструють значну варіативність щодо рівня інтенсивності переживань. Вони дозволяють не тільки фіксувати загальний тип емоції, а й передавати її силу, тривалість та ступінь впливу на суб'єкта. Наприклад, *leicht beleidigt sein* позначає помірний емоційний дискомфорт, тоді як *außer sich vor Zorn sein* відображає максимально виражений, неконтрольований стан гніву.

У структурах типу *eine Heidenangst haben* інтенсивність передається через гіперболізацію, де страх набуває надмірного, майже міфологізованого характеру. Такі одиниці виконують функцію градуації емоційної експресії, формуючи чітку шкалу, що допомагає точніше відтворювати психічні стани у комунікативній взаємодії. Гіперболічність нерідко супроводжується гумористичною або іронічною модальністю, що робить можливим одночасне вираження емоції та її дистанціювання.

У межах німецької культурної традиції фразеологізми, пов'язані з емоціями, часто відтворюють соціальні цінності та поведінкові моделі, що визначають прийнятні та неприйнятні форми емоційної демонстрації. У німецькому мовному просторі актуальною є тенденція до опосередкованої, стриманої емоційності, що проявляється у використанні фразеологічних одиниць із прихованим або пом'якшеним емоційним змістом. Вислів *die Fassung verlieren* передає не просто втрату контролю, а порушення культурно санкціонованої норми стриманості. Конструкція *unterkühlt wirken* характеризує стан емоційної дистанційованості, що у культурній картині світу може розглядатися як прояв дисципліни або недовіри. Таким чином, фразеологія задовує не лише саму емоцію, а й соціальні уявлення про її допустимість, способи регуляції та оцінку з боку оточення.

#### **Список використаних джерел:**

- Burger, H. (2015). *Phraseologie. Eine Einführung am Beispiel des Deutschen*. Berlin : Erich Schmidt Verlag.
- Ciešlarová, E. (2012). *Konzeptualisierung der Emotion Angst in deutschen und tschechischen Phraseologismen*. URL: [https://dokumenty.osu.cz/ff/journals/studiagermanistica/2012-11/SG\\_11\\_1\\_Cieslarova.pdf](https://dokumenty.osu.cz/ff/journals/studiagermanistica/2012-11/SG_11_1_Cieslarova.pdf) (дата звернення: 22.11.2025).

УДК 81'37:811.112.2

Гриб І.С., студентка  
Рівненський державний гуманітарний університет  
(Рівне, Україна)

## ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ З КОЛОРОНІМОМ «ROT» У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Колороніми, як лексико-семантичні одиниці, представляють собою важливий код нації. Термін колоронім складається з двох основ – латинської *color*, що перекладається, як колір, та грецької *onima*, яку слід розуміти як ім'я. Відтак, можна ствердити, що колоронім – це лексема, яка позначає певний колір у мові (Капніна, 2013). Такий компонент відображає культурний та асоціативний досвід народу.

Фразеологізми – це стійкі словосполучення, що характеризуються метафоричністю, емоційністю, експресивністю, оцінністю та відтворюваністю у пам'яті носіїв мови. Під час своєї мовленнєвої діяльності людина не тільки передає інформацію про навколишній світ, а й виражає власне ставлення до нього. Таким чином, використання фразеологічних одиниць свідчить про рівень мовної виразності й культурного багатства мовця, що, своєю чергою, дозволяє краще розуміти ментальність того чи іншого народу.

Одним з найпродуктивніших колоронімів у фразеологічному складі німецької мови є *rot* («червоний»), який характеризується високою сполучуваністю та багатством конотацій. У ході дослідження на матеріалі словника *Duden. Redewendungen: Wörterbuch der deutschen Idiomatik* (*Duden. Redewendungen*), було дібрано 40 сталих одиниць.

Аналізуючи ці стійкі одиниці було враховано їхні граматичні категорії, що дозволило виявити субстантивні, дієслівні та ад'єктивні фразеологізми. Сутність субстантивних фразеологізмів полягає у їх категоріальних ознаках: їм притаманне значення предметності або особи, а також категорії роду, числа, відмінка. Для дієслівних фразеологізмів характерним є значення дії та категорії часу, виду, особи, числа, способу і стану. Ад'єктивні фразеологічні одиниці виражають ознаку. Їм притаманні граматичні категорії відмінка, роду та числа (Капніна, 2013).

Розглянемо кожну з цих граматичних моделей детальніше.

Субстантивні фразеологічні одиниці мають у своєму складі один загальний компонент – іменник, який у поєднанні із семантично

трансформованими прикметниками, сполучниками, прийменниками утворює численні фразеологізми за моделлю Adj + S. Ці вирази найчастіше використовуються для характеристики людини чи її діяльності (Ніколаєва, 2021). Прикладами є фразеологізми, що позначають фізичні ознаки, пов'язані зі здоров'ям, як-от *rote Wangen/rote Backen* («рум'яні щоки»), *roter Mund/rote Lippen* («червоні губи»). До емоційних станів належить *das rote Tuch* («червона тканина/хустка»), яка символізує щось, що дратує або викликає гнів. Фразеологізми, що позначають заборону або обмеження – *die rote Karte/ Rote Karte* («червона картка»). Відображення матеріального стану представлено виразами *rote Zahlen* (буквально «червоні числа» тобто йдеться про наявність боргу), *keinen roten Heller* (буквально «ані червінця», позначає повну відсутність грошей). Нарешті, важливість чи символічний статус виражають *roter Teppich* («червона доріжка»), *roter Faden* (буквально «червона нитка», передає основну ідею чи головний мотив тексту). Варто зазначити, що в цих фразеологізмах прикметник *rot* може писатися як з малої, так і з великої літери.

Серед дієслівних найбільш поширеною є модель Adj + V, яка включає вирази, що описують емоції та почуття, зокрема: *rot sehen* («вийти із себе, лютувати»), *rot werden, rot anlaufen, rot anschwellen* («почервоніти»)

Ад'єктивні фразеологічні одиниці з колірним компонентом *rot* містять у складі прикметник у ролі стрижневого слова і утворюються за моделлю Adj + Präp + S (прикметник + прийменник + іменник) (Ніколаєва, 2021). На відміну від субстантивних та дієслівних моделей, ця граматична структура є менш поширеною. Прикладами таких фразеологізмів є *rot wie Blut* – «червоний як кров», що символізує здоровий колір обличчя, *rot wie ein Krebs* – «червоний як рак» та *rot wie eine Tomate* – «червоний як помідор», яке використовується для позначення сильного сорому або збентеження.

Колоронім *rot* є також частиною фразеологічних висловів, представлених у вигляді позначення закінченої думки речень – прислів'їв. Вони відображають мудрість, досвід, забобони народу щодо взаємозв'язку зовнішніх якостей людини з його внутрішнім світом (Ніколаєва, 2021). Так, приклади прислів'їв показують, що рум'яні щоки слугують символом здоров'я та життєвої сили, як-от *Trocken Brot macht Wangen rot* (буквально «від сухого хліба червоніють щоки») та *Salz und Brot macht Backen rot* («від хліба і солі червоніють щоки»). При цьому червона кров виступає ознакою життя, що знаходить

вираження у прислів'ї *Heute rot, morgen tot* (буквально «сьогодні червоний, завтра мертвий»), яке підкреслює швидкоплинність життя.

Отже, аналіз фразеологічних одиниць з колоронімом *rot* у німецькій мові показав, що цей компонент є продуктивним і займає помітне місце у фразеологічному складі мови. Такі одиниці представлені різними структурно-граматичними моделями – субстантивними, дієслівними та ад'єктивними, кожна з яких виконує унікальні семантичні функції, включаючи опис фізичних характеристик, емоційних станів та соціальних явищ. Колоронім *rot* у складі фразеологізмів виявляє багатство семантичних відтінків, поєднуючи номінативну, експресивну й оціночну функції.

Отримані результати підтверджують доцільність подальшого дослідження таких одиниць для глибшого розуміння семантичних і структурних закономірностей німецької фразеології.

#### **Список використаних джерел:**

- Капніна, Г. І. (2013). Фразеологізми з колоративним компонентом у німецькій мові. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 9: Сучасні тенденції розвитку мов. Вип. 10. С. 113–117.
- Ніколаєва, Н. М. (2021). Процеси фразоутворення колороніма *rot* у сучасному німецькомовному публіцистичному тексті. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика. Т. 32 (71), № 2, ч. 1. С. 172–177.
- Duden. Redewendungen (2020). *Wörterbuch der deutschen Idiomatik*. [5. Aufl.]. Berlin: Bibliographisches Institut GmbH.

**УДК 81'37:811.112.2**

**Ступчук А.В., студентка**  
*Рівненський державний гуманітарний університет*  
(Рівне, Україна)

### **ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ З КОЛОРОНІМОМ «SCHWARZ» У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ**

Колоронім – це слово, що позначає колір, а також може стосуватися фразеологізмів, що містять елемент колороніма, відображаючи певні явища чи предмети. Колороніми можуть відігравати емоційно забарвлену роль в образній мові, наприклад, у складі сталих виразів та фразеологізмів.

Фразеологізми, до складу яких входять назви кольорів, доцільно класифікувати за типами їх переосмислення. Смирницький О. І. виділяє фразеологізми-порівняння, фразеологізми-метонімії, фразеологізми-метафори.

Визначено, що колороніми у німецькій мові часто вживаються в стійких словосполученнях, які можна розділити за граматичними моделями. Серед досліджених одиниць найбільш поширеними виявилися наступні моделі: Adj + S (*der schwarze Tag*), Adj + V (*Schwarz sehen*), Adj + S + V (*ein schwarzes Schaf sein*). Колоронімам в складі фразеологічних одиниць (субстантивних і дієслівних) властиво висловлювати оцінку предмета, явища. Віднесеність фразеологізму до позитивного чи негативного явища залежить від колоративного компоненту, що входить до його складу, який в свою чергу базується на асоціативному досвіді людини. Наприклад, колоронім *schwarz* зазвичай асоціюється з темрявою, злом, сумом та песимізмом, певною мірою заборонаю та нелегальністю. Але незважаючи на це, він може мати й іронічні або ж нейтральні конотації.

Переклад колоронімів – одна з найцікавіших і водночас найскладніших проблем лінгвістичної та перекладацької практики, адже назви кольорів мають не лише пряме номінативне значення, а й широкий спектр культурних, символічних та емоційних відтінків.

По-перше, колороніми нерідко втрачають свій буквальний сенс у складі фразеологізмів, і тому дослівний переклад у більшості випадків є недоцільним. Наприклад, німецький вираз *schwarz sehen* не означає «бачити чорне», а передає значення «бути песимістом». Тож перекладач повинен шукати функціональний або образний еквівалент у мові перекладу, а не буквально відтворювати компонент кольору.

По-друге, важливо враховувати національно-культурну символіку кольорів. У різних мовах один і той самий колір може мати протилежні конотації. Наприклад, чорний у німецькій культурі асоціюється з трауром, заборонаю, песимізмом, тоді як в деяких східних культурах чорний може символізувати гідність або навіть захист. Тому переклад колоронімів вимагає культурологічної адаптації, а не механічного заміщення.

По-третє, у перекладі слід враховувати емоційно-оцінну функцію колоронімів. Наприклад, вираз *ein schwarzes Schaf* передається українською як «біла ворона», тобто тут колір змінюється, але зберігається семантичне ядро – відчуження, інакшість. Таким чином,

перекладач має орієнтуватися не на зовнішню форму, а на змістову та емоційну еквівалентність.

Розглянемо детальніше колоронім *schwarz* на певних прикладах: *Schwarz sehen* (бачити все в чорному світлі, бути песимістом), наприклад: *Er sieht immer alles schwarz*. – Він завжди налаштований песимістично.

*Schwarz arbeiten* (працювати нелегально), наприклад: *Viele Leute arbeiten schwarz, um Steuern zu sparen*. – Багато людей працюють нелегально, щоб уникнути податків.

*Schwarz fahren* (їхати без квитка), наприклад: *Er wurde beim Schwarzfahren erwischt*. – Його спіймали за безквитковий проїзд.

*Schwarz machen* (ганьбити, обмовляти), наприклад: *Er macht seine Kollegen immer schwarz*. – Він завжди обмовляє своїх колег.

*Schwarz auf weiß* (чорним по білому, чіткий та зрозумілий факт), наприклад: *In den Regeln steht schwarz auf weiß, dass man das Gelände nicht betreten darf*. – У правилах чорним по білому написано, що не можна заходити за територію

*Ein schwarzes Schaf (sein)* (бути «білою вороною», відрізнитися з-поміж інших своєю поведінкою, зовнішнім виглядом або ж світоглядом), наприклад: *Er fühlte sich immer wie ein schwarzes Schaf, denn seine Interessen unterschieden sich von denen der anderen*. – Він завжди почувався білою вороною, адже його інтереси були не схожі на інших

*Schwarz wie die Nacht* (чорний, як ніч, дуже темний), наприклад: *Der Himmel war schwarz wie die Nacht*. – Небо було чорне, як ніч.

*Etwas ins Schwarze treffen* (потрапити в ціль, досягти мети, бути правим щодо своїх суджень або дій), наприклад: *Und meine Vermutungen, meine Theorien treffen*. – І мої теорії та здогади, здається, завжди підтверджуються.

*Schwarz sehen für etwas* (не мати надії на успіх чогось), наприклад: *Ich sehe schwarz für die Zukunft der Firma*. – Я не бачу майбутнього для цієї компанії.

*Der schwarze Tag* (чорний день, невдалий, трагічний день), наприклад: *Der Unfall war ein schwarzer Tag für die Stadt*. – Та аварія стала трагедією для міста.

*Etwas schwarz malen* (драматизувати, перебільшувати негативне), наприклад: *Du malst die Situation zu schwarz*. – Ти надто драматизуєш ситуацію.

У результаті аналізу фразеологічних одиниць із колоронімом *schwarz* у німецькій мові можна зробити кілька висновків. По-перше,

цей колоронім належить до найуживаніших у німецькій фразеології та характеризується високою семантичною активністю. Його основне значення – «чорний» – у складі сталих сполук розширюється, набуваючи переносних, емоційно-оцінних та культурно зумовлених відтінків.

По-друге, у більшості фразеологізмів *schwarz* має негативну або песимістичну конотацію, позначаючи темряву, смуток, невдачу, злочин чи нелегальність (*schwarz sehen, schwarz arbeiten, ein schwarzer Tag*). Водночас деякі вислови мають нейтральне або навіть позитивне значення, зокрема ті, що вказують на точність чи документальність (*schwarz auf weiß*) або на влучність (*ins Schwarze treffen*).

Отже, фразеологічні одиниці з компонентом *schwarz* є важливим елементом німецької фразеологічної системи, що відображає не лише лексико-семантичні особливості мови, а й культурні та емоційні коди німецькомовного суспільства. Їх вивчення сприяє глибшому розумінню національної специфіки німецької мови, взаємозв'язку кольороназв із людським світосприйняттям і розвитку міжкультурної компетентності.

#### **Список використаних джерел:**

- Авраменко Т. В. (2012) Специфіка перекладу фразеологізмів з колірною лексикою. URL: [http://www.confcontact.com/20121220/2\\_avramenko.htm](http://www.confcontact.com/20121220/2_avramenko.htm)  
Тлумачний словник сучасної української мови онлайн. URL: <https://slovnkyk.ua/Redensarten-index>. Wörterbuch und Portal für Redensarten und Redewendungen. URL: <https://www.redensarten-index.de/suche.php>

**УДК 81' 373.46:7**

**Ткач М.І., студентка**

*Рівненський державний гуманітарний університет  
(Рівне, Україна)*

### **СТРУКТУРНО-ТЕМАТИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ АНГЛІЙСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА**

Англійська термінологія мистецтвознавства входить до складу спеціальної лексики, яка включає слова та словосполучення, призначені для найменування предметів і понять, які не є загальноповсюджними у повсякденному мовленні.

Термінологія мистецтвознавства формується на перетині різних наукових парадигм, що відображає складність та багатовимірність



мистецьких явищ. Вона є динамічною системою, яка постійно адаптується до нових викликів та відкриттів у сфері мистецтва.

Формування та розвиток мистецтвознавчої термінології — це складний і тривалий процес, який відображає еволюцію самого мистецтва та підходів до його вивчення. Ця термінологія є невід'ємною частиною мови мистецтвознавства, що дає змогу точно та об'єктивно описувати, аналізувати та інтерпретувати художні явища.

Особливості формування та розвитку термінології:

Міждисциплінарний характер: Мистецтвознавство тісно пов'язане з філософією, естетикою, історією, культурологією, соціологією, психологією та іншими гуманітарними науками. Це призводить до семантичного запозичення термінів з цих дисциплін (наприклад, *catharsis*, *mimesis*, *idealism* з філософії; *narrative*, *symbolism* з літературознавства; *metaphor*, *discourse*, *texture* з лінгвістики, *perspective* з оптики та геометрії).

Історична динаміка: Термінологія постійно змінюється та розширюється в міру появи нових мистецьких явищ, стилів, технік та теоретичних концепцій. Наприклад, терміни *impressionism*, *cubism*, *dadaism*, *pop art*, *surrealism*, *conceptualism* та ін. з'явилися разом з відповідними художніми напрямками.

Специфіка кожного виду мистецтва: Кожен вид мистецтва має свою унікальну термінологію, що описує його специфічні елементи, техніки та засоби виразності (наприклад, *fresco*, *sfumato* в живописі; *arch*, *spire*, *column*, *dome*, *vault* в архітектурі; *symphony*, *sonata*, *fugue*, *oratorio* в музиці).

Еволюція теоретичних підходів: Розвиток мистецтвознавчих шкіл та методологій (*formalism*, *iconology*, *semiotics*, *post-structuralism*) також впливає на формування та уточнення термінології.

Міжнародний характер: Мистецтвознавство є глобальною дисципліною, тому багато термінів мають міжнародне поширення (наприклад, *baroque*, *rococo*, *art nouveau*). Однак, існують і національні особливості термінології.

Дослідження англійської терміносистеми мистецтвознавства, що охоплює її тематичну організацію та структурні аспекти є важливим для будь-якого фахового аналізу, оскільки саме терміни забезпечують однозначне найменування складних художніх концепцій, історичних явищ та технічних прийомів.

Мовний матеріал дослідження включає 300 термінологічних одиниць з галузі образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва. Подібне вивчення є основою для систематичного вивчення

професійної мови, критично необхідної для роботи з англomовними джерелами, музейними каталогами та науковою критикою, і становить собою практичне втілення теоретичного аналізу, отримане методом вибіркового аналізу словників.

Тематична класифікація є одним із найбільш ефективних методів систематизації англійської термінології мистецтвознавства. Вона ґрунтується на семантичному принципі — розподілі термінологічних одиниць на групи відповідно до сфери їхнього застосування та функціонального призначення у професійному дискурсі.

У досліджуваному матеріалі було виділено 13 тематичних груп:

1. Загальні терміни мистецтва (*General Art Terms*) охоплюють 35 термінів, наприклад: *art, fine arts, visual arts, aesthetics, composition, asymmetry, line*.

2. Техніки малювання та живопису (*Drawing and Painting Techniques*) складаються з 35 термінів, наприклад: *outline, wash, hatching, cross-hatching*;

3. Художні матеріали (*Art Materials*) налічують 34 терміни, наприклад: *canvas, paper, board, panel, charcoal, ink, palette, pastel, crayon, oil paint*.

4. Жанри та стилі мистецтва (*Genres and Art Styles*) — 37 термінів, наприклад: *realism, romanticism, classicism, baroque, rococo*.

5. Типи мистецьких творів (*Types of Artworks*) — 16 термінів, наприклад: *painting, engraving, mosaic, collage, vignette*.

6. Жанри і види живопису (*Genres and Types of Painting*) — 15 термінів, наприклад: *icon, self-portrait, mural, history painting, seascape*.

7. Складові картини (*Parts of a Painting*) — 27 термінів, наприклад: *background, color scheme, monochrome, shadows, saturations*.

8. Інструменти та техніки скульптури (*Sculpture & Techniques*) — 24 терміни, наприклад: *marble, clay, chisel, bust, relief*.

9. Кураторська та мистецтвознавча діяльність (*Curatorial & Art Criticism Terms*) — 22 терміни, наприклад: *gallery, art critique, patronage, provenance, bid*.

10. Компоненти картин (*Painting Components*) — 19 термінів, наприклад: *gesso, pentimento, varnishing, patina, craquelure*.

11. Художні прийоми та методи (*Artistic Techniques & Methods*) — 13 термінів, наприклад: *overlapping, blocking in, cloisonnism, atmospheric effect*.

12. Види мазків і технік пензля (*Brushwork & Strokes*) — 14 термінів, наприклад: *dash stroke, sgraffito, frottage, calligraphic brushwork, staining*.

13. Спеціальні живописні ефекти (*Painting Effects*) — 9 термінів, наприклад: *luminosity, halation, reflectivity, opacity, iridescence*.

З погляду граматичної форми, досліджувані англійські терміни поділяються на 2 структурні типи: терміни-слова або однослівні терміни, і терміни-словосполучення, або багатослівні терміни.

Однослівні терміни — це найпростіші за зовнішньою формою. Вони складаються з одного слова, але внутрішня будова може бути як простою (непохідні слова), так і складною (похідні терміни, утворені за допомогою префіксів чи суфіксів, а також складні терміни, утворені шляхом складання слів або основ). Складні терміни часто передають інтегральне поняття, що виникає в результаті поєднання значень складових частин. "Складні терміни не тільки передають спеціальні поняття в певній галузі, але й містять певні додаткові чи більш деталізуючі характеристики, не порушуючи тим самим вимоги точності та однозначності до термінологічних одиниць" (Грибіник, 2016, с. 291).

Перевага однослівних термінів (простих, похідних та складних) полягає в компактності та монолітності, що робить їх зручними для швидкої номінації усталених понять. Багато таких термінів є запозиченнями, які з часом повністю асимілювалися в мові, збагачуючи термінологію новими значеннями та формами, наприклад: *easel, impasto, sfumato, fresco, palette, avant-guard* та ін.

Отже, досліджуваний корпус англійських однослівних термінів, який налічує 179 одиниць (59, 7 %), включає в себе такі підгрупи термінів:

а) прості терміни: *art, form, line, shape, space, volume, paint, brush, color*;

б) похідні терміни: *neoclassicism, painting, underpainting, self-portrait*;

в) складні терміни: *cross-hatching, background, foreground, wet-on-dry*.

Англійські багатослівні терміни у нашому корпусі досліджуваних термінів налічують 121 одиницю (40, 3%), наприклад: *fine arts, visual arts, dry brush, oil paint, acrylic paint, soft pastel, hard pastel, middle ground, stone carving, high relief*. Дуже важливим є те, що "багатослівні терміни характеризуються великою стійкістю, високою інформативністю, конкретною номінативністю, а також складністю граматичної структури та логічного змісту. Багатослівні терміни, як і однослівні терміни, підпорядковуються закономірностям функціонування в певній терміносистемі й вони є елементами цієї

системи: їхні системні характеристики, їхні зв'язки регулюються логіко-поняттєвими відношеннями" (Павлова, 2011, с. 159).

Слід зазначити, що часто багатослівні терміни є найпоширенішими в сучасних терміносистемах, особливо в технічних галузях, та становлять в них найчисленніший клас. Однак, у нашому мовному матеріалі, який належить до гуманітарної галузі знань, однослівні терміни посідають перше місце за продуктивністю (59, 7%) і становлять найчисленніший клас.

**Список використаних джерел:**

- Грибіник Ю.І. (2016) Складні терміни в англійській геодезичній термінології: особливості утворення та структури. *Наук. вісник міжнар. гуманіт. ун-ту. Сер.: Філологія*. № 22. Одеса. С. 89-91.
- Павлова О. І. (2011) Основи термінознавства. Рівне: Волинські обереги.

## **СЕМАНТИКА І ПРАГМАТИКА МОВНИХ ОДИНИЦЬ**

**УДК 811.161.2'373.7:159.942**

**Гарбера І.В., канд. філол. наук**  
*Донецький національний університет імені Василя Стуса  
(Вінниця, Україна)*

### **СЕМАНТИКА І ПРАГМАТИКА ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ ЯК ЕЛЕМЕНТІВ КОНФЛІКТНОЇ КОМУНІКАЦІЇ**

Проблема конфліктної комунікації набуває особливої актуальності в умовах глобалізації та інтенсифікації міжкультурної взаємодії. Фразеологічні одиниці (ФО) як носії національно-культурної специфіки мови посідають особливе місце в системі конфліктогенних маркерів міжособистісного та міжкультурного спілкування. Семантична непрозорість, образність та культурна зумовленість фразеологізмів створюють передумови для виникнення комунікативних непорозумінь, що можуть призводити до конфліктних ситуацій.

Лінгвістичний аспект конфліктної комунікації охоплює аналіз вербальних маркерів культурної інформації з метою виявлення потенційних джерел комунікативного конфлікту та розробки стратегій його запобігання (Білоконенко, 2017). Особлива увага приділяється фразеологічному рівню мови як найбільш чутливому до національно-культурної специфіки.

Фразеологічні одиниці становлять особливий пласт лексичної системи мови, характеризуючись семантичною цілісністю, відтворюваністю, експресивністю та національно-культурною маркованістю. На відміну від вільних словосполучень, ФО є усталеними конструкціями, значення яких не виводиться безпосередньо із суми значень їхніх компонентів. Ця семантична непрозорість створює передумови для виникнення інтерпретаційних труднощів у процесі міжкультурної комунікації.

Специфіка фразеологічних одиниць полягає в їхній здатності акумулювати та транслювати культурно-історичний досвід мовного колективу (Селіванова, 2004). ФО формуються на основі образів, метафор та асоціацій, специфічних для конкретної лінгвокультурної

спільноти, що зумовлює їхню унікальність та часто унеможливорює пряме перекладання або калькування.

Конфліктна комунікація є складним багатоаспектним явищем, що виникає внаслідок зіткнення комунікативних інтенцій, очікувань, цінностей або культурно-мовних стандартів учасників спілкування. Міжкультурна конфліктна комунікація як культурний феномен детермінована культурними чинниками, а процес виникнення і розвитку конфліктів регульований культурними нормами. Для більшості мовців рідний культурно-мовний стандарт сприймається як єдино можливий і правильний, що створює підґрунтя для виникнення непорозумінь у міжкультурній взаємодії.

Міжкультурна комунікативна компетенція є фундаментальною категорією, що виходить за межі суто лінгвістичної компетенції та ґрунтована на екстралінгвістичних знаннях. Вона передбачає здатність мовця адекватно використовувати культурно значущі мовні засоби, концепти й поведінкові стереотипи з урахуванням специфіки культури співрозмовника. Формування міжкультурної комунікативної компетенції спрямоване на запобігання можливим непорозумінням, дискримінації та виникненню культурно-мовних стереотипів і конфліктів.

Семантична структура фразеологічних одиниць формується під впливом екстралінгвістичних чинників, пов'язаних з історією, культурою, традиціями, побутом, світоглядом носіїв мови. ФО акумулюють національно-культурну інформацію через образність, метафоричність, символічність, що робить їх потужними носіями культурних смислів. Культурна специфіка семантики фразеологізмів виявляється в безеквівалентності багатьох ФО при міжмовному зіставленні. Навіть ті фразеологізми, що мають формальні еквіваленти в інших мовах, можуть різнитися за конотативними, стилістичними або прагматичними параметрами, що створює ризики комунікативного непорозуміння.

Ідіоматичність як визначальна ознака фразеологічних одиниць полягає в неможливості виведення значення цілого з суми значень компонентів. Ця семантична непрозорість є основною причиною виникнення комунікативних непорозумінь, коли мовець, недостатньо володіючи мовою або культурою, намагається інтерпретувати ФО буквально. Некоректна інтерпретація семантики фразеологізму може призводити до повного викривлення комунікативного наміру мовця, неадекватного сприйняття його інтенцій та, як наслідок, до конфліктної ситуації.

Конотативний компонент семантики фразеологічних одиниць охоплює емоційно-експресивні, оцінні та стилістичні відтінки значення. Конотації часто є культурно специфічними та можуть кардинально різнитися в різних лінгвокультурних спільнотах, навіть якщо денотативні значення ФО здаються подібними. Неврахування конотативних відмінностей фразеологізмів може призводити до прагматичних помилок, коли висловлювання, сприймане мовцем як нейтральне або позитивне, інтерпретується адресатом як образливе, зневажливе або неприйнятне.

Прагматика фразеологічних одиниць пов'язана з їхнім функціонуванням у конкретних комунікативних ситуаціях та відображає інтенції мовця, його ставлення до предмета мовлення та адресата. ФО володіють значним прагматичним потенціалом, який реалізується через їхню експресивність, оцінність, емотивність та здатність впливати на адресата. Використання фразеологізмів у дискурсі завжди прагматично маркове: мовець обирає ФО для посилення виразності висловлювання, демонстрації свого ставлення, створення певного образу чи досягнення конкретного комунікативного ефекту.

Прагматичні помилки виникають, коли мовець некоректно оцінює комунікативну ситуацію, статус співрозмовника, соціально-культурні норми спілкування або прагматичний потенціал обраних мовних засобів. У контексті використання ФО прагматичні помилки можуть бути пов'язані з неадекватним вибором фразеологізму відповідно до ситуації, статусу адресата, мети комунікації. Особливо критичними є прагматичні помилки, коли мовець намагається використовувати фразеологізми рідної мови в іншомовному спілкуванні, буквально перекладаючи їх або підбираючи псевдоеквіваленти.

Ефективне використання фразеологічних одиниць у міжкультурній комунікації вимагає розробки спеціальних комунікативних стратегій. Ключовим є усвідомлення мовцем культурної специфіки ФО та їхнього прагматичного потенціалу в цільовій лінгвокультурі. До основних стратегій запобігання конфліктогенності при використанні ФО належать: уникнення ідіоматичних висловлювань на початкових етапах вивчення мови, пріоритетне використання нейтральних і загальнозрозумілих фразеологізмів, перевірка адекватності обраних ФО, розвиток культурної сенситивності та уважності до реакцій співрозмовника.

Фразеологічний рівень мови посідає особливе місце в системі мовних рівнів, оскільки найбільш яскраво віддзеркалює національно-культурну специфіку. Конфліктогенність фразеологічного рівня зумовлена кількома чинниками: ідіоматичністю, що ускладнює розуміння для нон-носіїв; культурною специфічністю образів та асоціацій; широким діапазоном стилістичних реєстрів; наявністю численних міжмовних фразеологічних псевдоеквівалентів, що створюють ілюзію подібності за умови семантичної розбіжності.

Конфліктна комунікація рідко обмежується одним мовним рівнем. Фразеологічний рівень тісно взаємодіє з лексичним, морфологічним, синтаксичним та дискурсивним рівнями. Комплексний характер конфліктогенності передбачає можливість накладання помилок різних рівнів, що посилює конфліктний потенціал комунікативної ситуації.

Особливу небезпеку в міжкультурній комунікації становлять міжмовні фразеологічні паралелі та псевдоеквіваленти. Це ФО, що мають схожу або ідентичну форму в різних мовах, але різняться семантикою, конотацією або прагматикою. Такі фразеологізми створюють ілюзію зрозумілості та можуть провокувати серйозні комунікативні конфлікти. Проблема міжмовних фразеологічних паралелей актуалізована в умовах споріднених мов або мов з тривалими культурними контактами (Samnif, 1998).

Таким чином, семантика і прагматика фразеологічних одиниць відіграють ключову роль у генерації та розгортанні конфліктної комунікації, особливо в міжкультурному контексті. Національно-культурна зумовленість семантики фразеологізмів, їхня ідіоматичність, образність та специфічний прагматичний потенціал створюють численні можливості для виникнення комунікативних непорозумінь. Фразеологічний рівень мови характеризується найвищим ступенем культурної маркованості серед усіх мовних рівнів, що робить його особливо конфліктогенним у ситуаціях міжкультурної взаємодії.

Ефективним інструментом запобігання конфліктогенності, пов'язаної з використанням фразеологізмів, є формування міжкультурної комунікативної компетенції як здатності адекватно інтерпретувати та використовувати культурно значущі мовні засоби. Перспективи досліджень полягають у детальному вивченні конфліктогенних фразеологічних маркерів на матеріалі конкретних мовних пар, розробці типології прагматичних помилок при використанні ФО у міжкультурній комунікації, а також у дослідженні



стратегій конструктивного використання фразеологізмів для попередження комунікативних конфліктів.

**Список використаних джерел:**

- Білоконенко, Д.А. (2017). Українськомовна репрезентація міжособистісного конфлікту [Doctoral dissertation]. Київський національний університет імені Тараса Шевченка.
- Селіванова, О.О. (2004). Нариси з української фразеології (психокогнітивний та етнокультурний аспекти). Черкаси: Брама.
- Samnif, F.L. (1998). Interkulturelle Kommunikation als Prozess. *Interkulturelle Kommunikation*, 5, 15–26.

**УДК 81'37**

**Леміш П.Є., аспірант**

*Український державний університет імені Михайла Драгоманова  
(Київ, Україна)*

## **СЕМАНТИЧНІ КРИТЕРІЇ ХІМІЧНОГО ТЕРМІНА**

Семантична організація хімічної термінології базується на принципі системності, що вимагає розглядати терміни не як хаотичну множину лексем, а як впорядковану сукупність, або терміносистему (Філіппова, 2020). Це означає, що поза системою термін може набувати зовсім іншого, загальновживаного значення. Відтак, визначення семантичних критеріїв хімічного терміна без його концептуальної прив'язки до цієї системи не можливе.

Ключовим критерієм для забезпечення семантичної цілісності є дефінітивність: кожен науковий термін повинен мати чітку дефініцію (визначення), яка обмежує його значення і забезпечує необхідну точність. Оскільки хімія є фактологічною наукою, лінгвістичне вивчення хімічних термінів підтверджує нерозривний зв'язок між мовою (як засобом вираження/експресії) та інформацією (як власне вираженням фактів). Відтак, хімічна семантика є безпосередньо прив'язаною до концептуальної організації термінологічного поля.

Головною прескриптивною вимогою до хімічного терміна, особливо у сфері міжнародної торгівлі, регулювання та наукової документації, є моносемія (один термін — одне поняття) та точність (Jayanthi et al., 2022). Міжнародний союз фундаментальної та прикладної хімії (IUPAC) є головним органом, що забезпечує

узгоджену номенклатуру як ключовий інструмент ефективної комунікації (Brief Guide..., 2021).

Центральним елементом реалізації структурної семантики є субститутивна номенклатура, яка будує назву на основі точного представлення молекулярного складу (Jayanthi et al., 2022). Точність досягається через визначення батьківської сполуки та використання ієрархічно впорядкованих компонентів, таких як суфікси (для головних функціональних груп), префікси (для менш значущих груп) та локанти, що точно вказують на позицію структурних особливостей, включно зі стереодескрипторами.

IUPAC визнає, що загальні правила номенклатури можуть допускати більше однієї систематичної назви. Для подолання цієї потенційної амбівалентності та забезпечення найвищого рівня однозначності було запроваджено систему Preferred IUPAC Name (PIN), яка встановлює ієрархічний набір критеріїв для вибору єдиної назви, що є обов'язковою для регуляторних цілей (Jayanthi et al., 2022). Отже, критерій абсолютної моносемії є прескриптивним стандартом, що має на меті підвищити структурну точність до рівня, необхідного для офіційного обігу.

На практиці семантична чистота хімічного терміна часто піддається викликам, головним чином через полісемію – спільне використання термінів із загальноповживаною мовою або іншими науковими галузями (Markic, 2025), наприклад: *solution*, *mole*, *charge*, *spontaneous*. Така амбівалентність створює виклики для розуміння спеціалізованих нюансів. Розв'язання амбівалентності (ambiguity resolution) у хімічному контексті залежить від використання контекстуальних підказок та попередніх знань, що зсуває семантичний критерій з чисто денотативного на прагматичний рівень (Kragh, 2024; Mougin, 2009).

Додатковий семантичний конфлікт існує між структурно-точними назвами IUPAC (наприклад, *ethanoic acid* – «етанова кислота») та поширеними, але менш точними, загальноприйнятими назвами (*acetic acid* – «оцтова кислота»), які використовуються для комунікативної зручності та історичного контексту. Таке явище вторинної номінації вимагає від спеціалістів чіткого розрізнення тонких семантичних відмінностей, як-от між *absorption* та *adsorption* або *accuracy* та *precision*.

Семантичні критерії номінації у хімії не є виключно структурними. Вони також включають лінгвістичну мотивацію, що виявляється через використання етимології та епонімів (назви

винахідників, географічних місць, кольорів чи міфів) для полегшення розуміння та номенклатури.

У галузі біохімії та аналізу складних систем семантичний критерій розширюється за межі статичної структури до функціональної семантики. Численні класи хімічних речовин визначаються їхньою активністю або роллю у певному біологічному чи хімічному контексті, що є інтуїтивно зрозумілим для хіміків.

Для повноцінного аналізу хімічних реакцій та автоматизованого опрацювання даних необхідний семантичний аналіз, який виходить за рамки простої класифікації сполук. Онтологічні знання фахівців мають інтегрувати інформацію про молекулярний рівень зі знанням про реакційну здатність та функцію (наприклад, визначення субстратів, продуктів, місць фосфорилювання). Це свідчить про еволюцію мови хімії, яка вимагає від термінів гнучкості та виразності, аби відповідати складним і динамічним класам.

Отже, семантичні критерії хімічного терміна є комплексними і поєднують три головні вимоги: 1) системну когерентність і чітку дефінітивність в межах терміносистеми; 2) прескриптивну однозначність (моносемію), гарантовану ієрархічними стандартами IUPAC PIN; 3) прагматичну адекватність, що вимагає контекстуального розв'язання полісемії та включає функціональні критерії для опису активності та ролі сполуки. Здатність хімічного терміна виконувати свою комунікативну функцію залежить від балансу між абсолютною структурною точністю та лінгвістичною мотивацією, необхідною для широкого обігу знань.

#### **Список використаних джерел:**

- Філіппова, Н. М. (2020). *Загальне термінознавство: навчальний посібник*. Миколаїв: НУК.
- Brief Guide to the Nomenclature of Organic Chemistry* (2021). IUPAC Division of Chemical Nomenclature and Structure Representation. [https://iupac.org/wp-content/uploads/2021/06/Organic-Brief-Guide-brochure\\_v1.1\\_June2021.pdf](https://iupac.org/wp-content/uploads/2021/06/Organic-Brief-Guide-brochure_v1.1_June2021.pdf)
- Jayanthi, A., Kistan, A., Marcus, M., & Rajeswari, R. (2022). A Linguistic Study of Chemical Terms. *Oriental Journal of Chemistry*, 38(2). DOI: <http://dx.doi.org/10.13005/ojc/380231>
- Kragh, H. (2024). Chemical Terms in History: Polysemy and Meaning Transfers. *Substantia*. DOI: 10.36253/Substantia-2444
- Markic, S. (2025). Chemish: The Evolution of the Language of Chemistry. *Reference Module in Social Sciences*. DOI:10.1016/B978-0-323-95504-1.01002-4
- Mougin, F., Bodenreider, O., & Burgun, A. (2009). Analyzing polysemous concepts from a clinical perspective: Application to auditing concept categorization in the UMLS. *Biomed Inform. Bioinformatics*, 42(3). DOI: 10.1016/j.jbi.2009.03.008

УДК 81'27: 811.111:811.161.2

**Грищук О.А., магістрантка**  
*Рівненський державний гуманітарний університет*  
*(Рівне, Україна)*

## **СЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ У ФРАЗЕОЛОГІЇ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ**

У сучасному мовознавстві спостерігається зростання зацікавлення проблемою репрезентації гендерних ролей у мові. Однією з найважливіших сфер їхнього відображення є фразеологічна система, адже саме у фразеологізмах закріплено культурно зумовлені уявлення про типові риси поведінки, характеру чи зовнішності чоловіків і жінок (Baker, 2013). Такі мовні одиниці виконують не лише номінативну, а й оцінну та аксіологічну функції, фіксуючи у мовній свідомості стереотипні образи гендеру.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю осмислення мовних механізмів формування та збереження соціальних уявлень про стать, що відтворюються у фразеології навіть попри суспільні зміни. Зіставний аналіз англійських і українських фразеологізмів дає змогу виявити універсальні та культурно-специфічні способи концептуалізації гендеру у двох мовах.

Метою дослідження є аналіз семантичних особливостей репрезентації гендерних стереотипів у фразеологічних системах англійської та української мов. Об'єктом виступають фразеологічні одиниці з гендерним компонентом, а предметом — структурно-семантичні й оцінні особливості таких одиниць у двох мовах.

### **Теоретичні засади дослідження**

Фразеологічні одиниці становлять один із найцінніших пластів мовної системи, у якому найповніше відображено культурно-ціннісний досвід народу. Вони акумулюють результати колективного мислення, фіксують усталені соціальні норми та оцінки, завдяки чому слугують важливим джерелом для вивчення світоглядних і гендерних стереотипів. У фразеології поєднуються лексико-семантична, когнітивна й культурна площини, що дає змогу аналізувати її не лише як мовне, а й як соціокультурне явище.

Сучасна лінгвістика розвивається у межах антропоцентричної парадигми, яка розглядає мову як засіб відображення людського досвіду. Такий підхід дозволяє інтерпретувати фразеологізми як носії культурних смислів, у тому числі гендерних. Гендерна семантика

постає у мові через опозиції та метафоричні структури, що відтворюють традиційні уявлення про чоловіче й жіноче начала (Lakoff, 2004).

Когнітивно-семантичний підхід розглядає фразеологізми як засіб вербалізації концептів, що структурують мовну картину світу. У межах цього підходу метафора виконує функцію когнітивного механізму, який фіксує стереотипні моделі поведінки, риси характеру та соціальні ролі (Lakoff, 2004). Ключовими механізмами формування гендерних стереотипів у фразеології є метафоризація, метонімія та оцінна конотація.

В українській фразеологічній традиції наголошується, що сталі вислови мають високий ступінь емоційності й аксіологічності. Саме ці одиниці найчастіше реалізують гендерно марковані значення та відображають народне уявлення про «чоловіче» й «жіноче» як соціально значущі категорії.

### **Порівняльний семантичний аналіз гендерних стереотипів у фразеології англійської та української мов**

Гендерна семантика фразеологізмів відображає культурно зумовлені уявлення про соціальні ролі, моральні якості та типову поведінку чоловіків і жінок (Baker, 2013). Порівняльний аналіз англійського та українського фразеологічного матеріалу показує, що в обох мовах простежуються спільні моделі, сформовані на основі традиційних соціальних стереотипів, але відрізняються ступенем оцінності та характером мовного вираження.

В англійській фразеології образ чоловіка найчастіше асоціюється з активністю, рішучістю, розумом і самостійністю (наприклад, *a man of his word, a man of action, the breadwinner*) (Oxford Dictionary, 2010). Ці одиниці відображають патріархальну систему цінностей, у якій чоловік виступає як носій сили та авторитету. В українській мові схожі мотиви реалізуються з виразнішою емоційною та моральною оцінкою (наприклад, *справжній чоловік, за словом як за кам'яною стіною, руки золоті*) (Фразеологічний словник, 1993).

Щодо образу жінки, то в обох мовах виявляється подвійна оцінність. З одного боку, жінка символізує красу, ніжність і турботливість (наприклад, *as pretty as a picture, ніжна як лелія*), а з іншого — емоційність або непостійність (наприклад, *as changeable as the weather, баба з воза — кобилі легше*) (Oxford Dictionary, 2010; Фразеологічний словник, 1993). Такі фразеологізми відтворюють давні соціальні уявлення про «жіночу слабкість» або «надмірну балакучість».

Однак сучасні мовленнєві практики фіксують трансформацію стереотипних моделей. У нових англомовних виразах (*strong woman, boss lady, career woman*) та українських сполуках (*жінка з характером, вона всьому дасть раду*) акцент зміщується на самодостатність, професійну реалізацію та внутрішню силу жінки (Lakoff, 2004). Це свідчить про тенденцію до переосмислення патріархальних ідей і формування більш збалансованої мовної картини світу.

Порівняння дає змогу виокремити спільні концептуальні моделі:

- 1) «Жінка як емоційна/слабка/балакуча»;
- 2) «Чоловік як сильний/відповідальний/годувальник»;
- 3) «Жінка як спокуса/берегиня» — кожна з яких має специфічні національно-культурні варіанти (Baker, 2013).

### **Висновки**

Проведений аналіз фразеологічних одиниць англійської та української мов дав змогу виявити як спільні, так і відмінні риси у семантичному відображенні гендерних стереотипів. В обох мовах зберігаються традиційні моделі, у яких чоловік асоціюється з раціональністю, силою та активністю, а жінка — з емоційністю, красою й турботливістю.

Разом із тим простежується тенденція до поступової трансформації цих уявлень: сучасні фразеологізми все частіше підкреслюють незалежність, професійну реалізацію та внутрішню силу жінки. Отже, фразеологічна система є індикатором культурних і соціальних процесів, що дозволяє відстежувати зміни в уявленнях про гендерні ролі.

Перспективи подальших досліджень включають корпусний аналіз динаміки гендерно маркованих фразеологізмів у ХХІ столітті та укладання двомовних тематичних словників із гендерною маркованістю.

### **Список використаних джерел:**

- Фразеологічний словник української мови (1993). Київ: Наукова думка.
- Baker, P. (2013). *Language and Gender: A Critical Look at Representations*. London: Routledge.
- Lakoff, G. (2004). *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal about the Mind*. Chicago: University of Chicago Press.
- Oxford Dictionary of English Idioms. (2010). Oxford: Oxford University Press.

**УДК 811.111'373**

**Омельченко В.О., магістрантка**  
*Університет Григорія Сковороди в Переяславі,  
(Переяслав, Україна)*

## **КОНЦЕПЦІЯ ІДІОМАТИЧНОСТІ: СТІЙКІСТЬ, ПРАГМАТИЧНІСТЬ ТА МЕНТАЛЬНІСТЬ**

Ідіома – це стійкий мовний зворот, характерний лише для певної мови та культури. При дослівному перекладі таких виразів їхній зміст змінюється або повністю втрачається. Саме ідіоматичний фонд мови найповніше відображає систему цінностей суспільства, його традиції та соціальні взаємини. Ідіоматика є своєрідним носієм історико-культурної пам'яті народу, адже зберігає знання про людину, її ставлення до світу й універсальні морально-емоційні орієнтири: любов, повагу, працьовитість, вихованість тощо (Христич, 2017).

В. Лаврухіна (Лаврухіна, 2021: 140) визначає ідіому як поєднання слів, значення якого не збігається зі значеннями його окремих компонентів: у різних контекстах. Ідіома, на думку вченої, відображає світогляд мовця й потребує сприйняття в автентичному контексті, де найточніше передається особливість способу мислення. Дослідниця також зазначає, що в британській та американській лінгвістиці до ідіом відносять не лише фразеологізми, а й паремії – прислів'я, приказки, крилаті вислови, цитати тощо.

Культурологічна своєрідність ідіом проявляється у мові як особливий культурно-мовний код, що містить символи різних типів – етноніми, соматизми, зооніми, топоніми тощо, які відображають культурний зміст (Коломієць, 2021). Такі символи пронизують усі рівні мовної системи й виступають показниками культурної маркованості, оскільки несуть додаткову інформацію про цінності, традиції та світогляд носіїв мови. Це явище зумовлене двома основними чинниками:

- 1) суспільство водночас є культурно-мовним, національно-мовним і національно-культурним утворенням;
- 2) життя людини невід'ємно пов'язане з соціальними та культурними процесами.

Отже, концепція ідіоматичності, на нашу думку, ґрунтується на трьох основних складових: стійкості, прагматичності та ментальності (Рис. 1).





Рис. 1. Концепція ідіоматичності.

*Стійкість* виявляється у різних типах словосполучень. У світовій лінгвістиці традиційно розрізняють *фразеологічні зрощення* (наприклад, *to show a white feather, horse laugh*), які мають цілісне, неподільне значення; *фразеологічні єдності* (*to take the bull by the horns, to stick out like a sore thumb*), зміст яких можна частково вивести із компонентів; та *фразеологічні сполучення* (*to break the silence, to be a couch potato*), в яких один із компонентів уживається у фразеологічно зв'язаному значенні.

*Прагматичність* ідіом може проявлятися у різних лексико-граматичних формах. Так, ідіома *Better late than never* побудована на антонімічному протиставленні, яке створює смислову напругу. У подібних висловах антонімічні відношення реалізуються лише в межах конкретного контексту, наприклад: *Better an egg today than a hen tomorrow*. Іншим проявом прагматичності є порівняльні конструкції, в яких відбувається семантична трансформація: *pale as death, pale as a wall, pale as a ghost, pale as a corpse, pale as a sheet*. Тут порівняльний компонент набуває нового смислового відтінку залежно від ситуації чи емоційного контексту.

*Ментальність* відображає аксіологічний і когнітивно-порівняльний характер мислення, в якому мова фіксує не саму реальність, а її культурно забарвлене сприйняття. Наприклад, ідіома *to eat like a horse* не описує буквальну дію, а підкреслює певну рису – ненаситність або гарний апетит. Водночас у свідомості українця може виникнути інша культурна асоціація – «їсть, як слон» – що свідчить про «вплив національно-культурної ментальності на сприйняття фразеологізмів» (Христич, 2014).

Здійснивши короткий аналіз ідіом, слід зазначити, що вони (ідіоми) – феномен культури, яка виражає культурні цінності, особливе бачення світу крізь призму національного менталітету, вираженого індивідуальним світосприйманням. На завершення хочемо дати рекомендацію щодо вживання ідіом у власному мовленні: якщо



мовець невпевнений у правильності та умісності вживання ідіоми, краще цього уникнути, а вжити звичайний нестійкий вираз або просто описати людину, подію чи ситуацію, використовуючи перевірені фрази та мовленнєві кліше.

Підсумовуючи все вищесказане, зазначимо, що культурологічний аналіз ідіом вимагає широкого і ґрунтовного дослідження.

**Список використаних джерел:**

- Баранцев, К. Т. (2005). Англо-український фразеологічний словник. Київ : Знання, 1056 с.
- Коломієць, К. (2021). Використання символів у системі англійських паремій. *Наука сьогодення: від досліджень до стратегічних рішень: матеріали II Міжнародної студентської наукової конференції*, Умань, 24 вересня, 69–71. DOI <https://doi.org/10.36074/liga-24.09.2021>
- Лаврухіна, В. Л. (2021). Використання фразеологічних одиниць у викладанні англійської мови як один з аспектів формування соціокультурної компетенції. *Міжнародний гуманітарний університет. Серія. Філологія*. 47(1), 138–142.
- Христич, Н. С. (2014). Зоолексика як компонент анімалістичної метафори. *Теоретична і дидактична філологія: зб. наук. пр. Серія. Філологія*. Переяслав-Хмельницький : Домбровська Я.М., 17, 474–483.
- Христич, Н. С. (2017). Формування навичок іншомовного спілкування у контексті двох культур. *Кол. монографія «Поміж мов і культур: методологічний симбіоз лінгвокультурології, лінгвоконцептології, міжкультурної комунікації, психолінгвістики, перекладознавства»*. Переяслав-Хмельницький, Кременчук : ПП Щербатих О., 283–289.

## **СЕМАНТИКА ТЕКСТУ І ДИСКУРСУ**

**УДК 81'37**

**Леміш Н.Є., д-р філол. наук**

*Український державний університет імені Михайла Драгоманова  
(Київ, Україна)*

### **СЕМАНТИКА КЛЮЧОВИХ СЛІВ: ВІД КОГНІТИВНОГО НАВАНТАЖЕННЯ ДО АКАДЕМІЧНОЇ ДИСКАВЕРИБІЛІТІ**

Сучасний науковий дискурс висуває перед ключовим словом подвійні вимоги: бути лінгвістично точним ядром концепту та ефективним індексним терміном для пошукової видимості публікації. Цей гібридний статус створює концептуальний розрив, оскільки глибоке смислове навантаження (семантика) часто конфліктує з вимогами спрощеної пошукової оптимізації (дискаверибіліті). ЦентRALЬНОЮ проблемою академічної комунікації відтак постає необхідність збалансування семантичної багатшаровості з бібліометричними цілями.

Наразі загальноприйнятого визначення ключового слова не існує. З лінгвокогнітивної перспективи, ключові слова виконують функцію опорних складників текстотворення (Гавриленко-Русак, 2023). Вони діють на дискурсному рівні, що дозволяє їм набувати образних, символічних та оцінних параметрів у межах загальнотекстової парадигми. Оскільки ключове слово є структурною точкою, навколо якої формується аргументація, його семантична неточність або багатозначність може спричинити фундаментальну нестабільність всього академічного наративу (Heilker et al., 2015).

Головною проблемою, ідентифікованою інформаційною наукою, є повсюдна надмірність ключових термінів, що критично знижує оптимальне індексування в базах даних. Обмежений простір, доступний для індексування, витрачається на повторення вже існуючих термінів замість того, щоб охопити ширший спектр синонімів, менш поширених, але релевантних запитів. Дослідження останніх років (напр., Pottier et al., 2024; du Plooy et al., 2024) показують, що подвоєння частоти ключових термінів в анотації збільшує рівень цитування менш ніж на один відсоток, тоді як розподіл унікальних ключових термінів між різними частинами

публікації дає значні цитаційні переваги. Це доводить, що пріоритетом для підвищення впливу має бути не частота повторення, а широта семантичного охоплення. Однак, перед авторами постає ще інша проблема – кореляція між внутрішньою ясністю та зовнішнім охопленням. Для забезпечення читабельності та чіткості наукової роботи необхідним є підтримання послідовної термінології в межах самої анотації, а для підвищення виявлення в пошукових системах і базах даних – необхідно використовувати варіативні прикметники, дієслова та синоніми в інших секціях статті. Отже, академічний успіх залежить від того, наскільки автор здатний розподілити семантичне навантаження між різними компонентами публікації: анотація повинна зосереджуватися на ясності та послідовності, тоді як ключові слова – на залученні синонімів. Максимізація шансів виявлення роботи широким спектром пошукових запитів, таким чином, залежить від коректного стратегічного розподілу термінів, що інкапсулюють сутність розвідки, між назвою, анотацією та ключовими словами.

Ефективність індексування також тісно пов'язана зі знайомістю та точністю обраних термінів, оскільки використання незвичайних, вузькоспеціалізованих або рідкісних ключових слів негативно корелює з академічним впливом. Терміни, які є більш зрозумілими та поширеними, зазвичай перевершують свої більш широкі або менш впізнавані аналоги. Наприклад, термін *survival*/виживання є більш зрозумілим, ніж *survivorship*/виживаність, а *bird*/*nmax* знаходить більший резонанс, ніж *avian*/*пташиний*. Таким чином, індексний успіх вимагає відмови від надмірного академічного жаргону на користь точної, але широко вживаної лексики, що підвищує ймовірність того, що робота буде знайдена та процитована.

Ключовим фактором для підвищення дискаверибіліті є стратегічний розподіл синонімів ключових термінів між різними індексними полями. Це означає, що замість повторення термінів, які вже є в назві чи анотації, автори повинні використовувати список ключових слів для введення додаткових, релевантних синонімів та менш поширених термінологічних варіацій (Pottier et al., 2024; du Plooy et al., 2024). Оскільки пошукові алгоритми часто надають перевагу термінам, розміщеним на початку тексту, найважливіші терміни варто розташовувати на початку анотації, якщо вони не включені в назву. Позитивний (хоча і слабкий) зв'язок між кількістю ключових слів та рівнем цитування свідчить на користь включення якомога більшої кількості релевантних термінів, тим самим підтверджуючи необхідність охоплення, а не дублювання.

Автори можуть використовувати інструменти інформаційного пошуку, такі як Google Trends або Keyword Tool, для виявлення найбільш релевантних тенденцій та обсягів пошуку, оскільки пряма видимість в Інтернеті впливає на рівень цитування. Такі інструменти дозволяють науковцям знаходити ключові слова, які найбільш відповідають їхній галузі та пошуковим запитам користувачів. Проте, залежність від інструментів, орієнтованих на частотність пошуку, створює лінгвістичний та етичний ризик. Прагнення до максимізації цитування може спонукати дослідників до відмови від семантично складних, вузькоспеціалізованих термінів, які є саме *ключовими* для їхньої дисципліни, на користь більш загальних та «комерціалізованих» термінів. Це може призвести до потенційного розмивання семантичної точності та зниження глибини академічного дискурсу. Виникає необхідність інтегрувати зовнішню пошукову популярність з внутрішньою лінгвістичною верифікацією, щоб уникнути компромісу між точністю та впливом.

Отже, ефективне ключове слово в сучасному академічному середовищі є гібридним об'єктом, що стоїть на перетині когнітивної лінгвістики та бібліометрії. Воно повинно бути лінгвістично верифікованим як ядро концепту (через аналіз семантики) та одночасно стратегічно (без надмірності) розподіленим для забезпечення максимальної індексної ефективності.

#### **Список використаних джерел:**

- Гавриленко-Русак, В. (2023). Ключове слово як національно-культурний мовний компонент: лінгвокогнітивний вимір. *Studia Ucrainica Varsoviensia*, 11. <https://doi.org/10.31338/2299-7237suv.11.1>
- Du Plooy, B., Albertyn, R., Troskie-de Bruin, Ch., & Belcher, E. (2024). Academic writing for publication: The experience and facilitation of liminality for developing higher levels of scholarliness. *Innovations in Education and Teaching International*, 62:3. <https://doi.org/10.1080/14703297.2024.2363899>
- Heilker, P. & Vandenberg, P. (eds). (2015). *Keywords in Writing Studies*. Utah State University Press. Retrieved from <https://mountainscholar.org/items/796db451-da47-4476-91e7-30327336a5b7>
- Pottier, P., Lagisz, M., Burke, S., Drobniak, S. M., Downing, P. A., Macartney, E. L., Martinig, A. R., Mizuno, A., Morrison, K., Pollo, P., Ricolfi, L., Tam, J., Williams, C., Yang, Y., & Nakagawa, S. (2024). Title, abstract and keywords: a practical guide to maximize the visibility and impact of academic papers. *Proceedings of the Royal Society*. B291: 20241222. <https://doi.org/10.1098/rspb.2024.1222>

**УДК 821.161.2**

**Бісовецька Л.А., канд. філол. наук,  
Суржук Т.Б., канд. пед. наук**  
*Рівненський державний гуманітарний університет  
(Рівне, Україна)*

## **ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ КАЗКИ Г. ВДОВИЧЕНКО «ЧОРНА-ЧОРНА КУРКА»**

Інтертекстуальність, за визначенням Літературознавчого словника-довідника (Літературознавчий, 2007, с. 309), – основне поняття текстології постструктуралізму, запроваджене 1967 Ю. Крістєвою для виявлення різних форм і напрямів письма (цитата, центон, ремінісценція, алюзія, пародія, плагіат, трансформація інваріанта, стилізація тощо) в одній текстовій площині. За твердженням Ю. Крістєвої, інтертекстуальність не зводиться до цілеспрямованого цитування, швидше трактується як його можливий простір, вірогідні літературні, побутові, наукові, соціолектні, пропагандативні дискурси «цитатної літератури».

Проблему інтертекстуальності досліджували такі науковці, як-от: Л. Білоус, О. Дяченко, М. Ігнатенко, М. Ізбенко, Г. Каспич, О. Переломова, Н. Поляруш, В. Просалова, П. Рихло, Л. Сокол, С. Чернявська, М. Шаповал, А. Шистовська, О. Шокуров.

Проаналізувавши різні підходи та погляди дослідників на явище інтертекстуальності, А. Шистовська (Шистовська, 217, с. 138) констатувала, що інтертекстуальність пов'язується не лише з постмодерністськими творами, а полягає в новому прочитанні художнього твору з погляду міжтекстових зв'язків, зокрема «виявлення різних форм і напрямів письма (цитата, центон, ремінісценція, алюзія, пародія, плагіат, трансформація, інваріанта, стилізація в одній текстовій площині)».

Прояви інтертекстуальності характерні для будь-якого напрямку, стилю, жанру, що стає основою нової концептуалізації та репрезентації переробленої та по-новому сприйнятої інформації, яка втілюється у новому тексті.

Г. Каспич і Н. Поляруш (Каспич, Поляруш, с. 255) зазначають, що сучасні літературознавчі розвідки, присвячені феномену інтертекстуальності, коливаються між вузьким («чужі» тексти, так чи інакше присутні у структурі твору) та широким (уся культура як інтертекст) її розумінням. Будь-який вихід за межі тексту є

однозначно комунікативною ситуацією і може бути потрактований як діалог текстів, письменників, культур, епох.

Оскільки українська культура і література формувалися на межах/кордонах аксіологій, міфологій, релігій, мов, то покордонний, інтертекстуальний характер закладено в їх ядро. Інтертекст у таких культурах, по суті, наділений колосальним культурологічним потенціалом. Запропонована категорія «культурологічний інтертекст» ураховує преференцію широкої алюзивності над цитуванням, осучаснення кодів, надлишковість знаків, міксованість прецедентних текстів, концентрованість їх сигналів, переходовість, медіативність головного персонажа, інтертекстуальні кліше мотивів, жанрів, риторичного інструментарію, автобіографізм.

Героїня книжки відомої української письменниці Г. Вдовиченко «Чорна-чорна курка» – непересічна птаха, вигадниця неймовірних історій та нових забав, редакторка «Чорнокурківського вісника», танцівниця фламенко, поціновувачка рок-гурту «Скорпіонс», мешканка високого горіха. У неї є крилата мрія – навчитися літати – і життєвий девіз «Курку з курсу не зіб'єш!».

Письменниця в інтерв'ю О. Цвик (Цвик, 2020) зізналася: «Народилася ця книжка з хуліганських рядків у процесі легковажного дуркування зі словами та змістами. Мені з язика зірвалася не зовсім дитяча, а швидше зовсім не дитяча міні-історія про курку. Ця дивна за поведінкою гостя щодня приходила до нас від сусідів на відпочинку в горах. Онук щось почув краєм вуха, перепитав – довелось розповідати йому історії про курку».

Проаналізуємо, відсилки до яких творів і подій робить авторка у тексті казки.

*Темної-темної ночі, коли в небі ані місяця, ані зірок, навіть той, хто має курячу сліпоту і погано бачить у сутінках, часом може угледіти... безголову курку. Біжить воно, безголове, світ за очі, розмахуючи крильми. Леде чутно шурхотять пазурі у траві. У того, хто це побачить, шерсть і пір'я стають дибки* (Вдовиченко, 2018, с. 30).

Безголова курка, яка лякає всіх своїм виглядом, відсилає читача до пригодницького роману Майн Ріда «Вершник без голови».

*Хрясь! Це щось їй на голову впало – уламок сухої гілки чи недозрілий горіх. І в голові від того вигулькнула думка* (Вдовиченко, 2018, с. 32).

Існує легенда про те, що Ісаак Ньютон відкрив закон всесвітнього тяжіння, нібито, завдяки яблуку. За однією версією легенди, яблуко

нібито впало на голову Ньюто́ну і в нього настало «прозріння», а за іншою – яблуко просто впало поряд зі вченим, коли він сидів під деревом.

*Еври́ка! Грандіозне відкриття!* (Вдовиченко, 2018, с. 32).

Вигук приписують грецькому вченому Архі́меду, коли він відкрив основний закон гідростатики. Уживається для вираження радості, задоволення з приводу якого-небудь відкриття, виникнення вдалої думки і т. ін.

*Якби хтось із протилежного боку зазирнув тепер у синє скельце, то побачив би в ньому... синю птаху! Синю птаху щастя!* (Вдовиченко, 2018, с. 32).

Синя птаха – ремінісценція на п'єсу-казку Моріса Метерлінка «Синій птах». Принагідно зазначимо, що у 2007 році нову версію перекладу представив Дмитро Чистяк, який відтворив назву п'єси як «Блакитний птах». Перекладач категорично не погоджується із усталеним перекладом «Синій птах», який порушує традицію фонового простору в драматургії Метерлінка, та й у символістській образній системі взагалі.

*Сонце визирнуло, й усі вибралися зі сховку, а біла курка відразу й напилася з калюжі.*

- *Що ти зробила! Напилася зі свинячого сліду! – налякала її чорна-чорна курка. – Тепер у тебе ніс і хвіст стануть, як у свині* (Вдовиченко, 2018, с. 36).

Можливість перетворитися на свиню після того, як напилася зі свинячого сліду, нагадує нам про народну казку «Про сестричку Оленку та її брата Іванка».

*А ось і вона. У льотному шоломі, з намальованими крейдою смужками-стрілами обабіч дзьоба. Мовчки видряпалася на пагорб над подвір'ям, розвернулася до глядачів. Залунала пісня «Here I Am» («Ось вона я») рок-гурту «Скорпіонс», та ще й у супроводі симфонічного оркестру* (Вдовиченко, 2018, с. 12).

Scorpions (Скорпіонс) – німецький рок-гурт, для якого є характерними як класичний рок, так і ліричні рок-балади. Гурт є найвідомішим у Німеччині, та одним з найвідоміших у світі.

Г. Вдовиченко так прокоментувала цей епізод: «Чому курка намагалась злетіти під пісню «Here I Am» від рок-гурту «Скорпіонс»? Та ще й у супроводі симфонічного оркестру? Таке часом чую запитання. А ви знайдіть цей запис в Інтернеті, увімкніть його – і уявіть, що стоїте з заплющеними очима на пагорбі. Вам точно захочеться злетіти! Бо є така музика, яка окрилює» (Цвик, 2020).

Інтертекстуальність як ознака художнього твору визначається дослідниками як діалог тексту з текстом, елементи, риси одного тексту в іншому. Ці риси обов'язково є відомими читачеві, впізнаються ним, асоціюються з текстами та певними культурно-історичними епохами.

**Список використаних джерел:**

- Вдовиченко, Г. (2018). Чорна-чорна курка. Львів : Видавництво Старого Лева.
- Каспич, Г. Г., Поляруш, Н. С. Культурологічний інтертекст як літературознавча проблема. 241–258. URL : <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/100/2529/5441-1?inline=1>
- Літературознавчий словник-довідник (2007). Київ: Академія.
- Цвик, О. (2020). 5 неймовірних фактів про Чорну-чорну курку. Видавництво Старого Лева. URL : <https://starylev.com.ua/blogs/5-neymovirnyh-faktiv-pro-chornu-chornu-kurku>
- Шистовська, А. А. (2017). Поняття інтертекстуальності та підходи до нього. In: Записки з романо-германської філології. Вип. 2 (39). 132–139.

**УДК 004.89 : 81'27 : 81'37 (811.111)**

**Гречуха Л.О., канд. філол. наук**  
*Черкаський державний технологічний університет*  
*(Черкаси, Україна)*

**СЕМАНТИКА ТА ПРАГМАТИКА ПРОМПТІВ У ВЗАЄМОДІЇ  
З ВЕЛИКИМИ МОВНИМИ МОДЕЛЯМИ (НА МАТЕРІАЛІ  
АНГЛОМОВНОГО ДИСКУРСУ)**

Стрімкий розвиток великих мовних моделей (Large Language Models, LLMs) упродовж останніх років докорінно змінює способи взаємодії людини з інформаційними системами. У таких умовах зростає потреба в лінгвістичному осмисленні того, як користувач формулює запит (промпт) та яким чином ця одиниця впливає на процес інтерпретації й генерації відповіді штучним інтелектом (ШІ). Промпт постає не лише як інструкція чи запит, але як повноцінний дискурсивний акт, що поєднує риси директивності, інформативності, рольової специфікації та метакомунікації. Його семантико-прагматична природа визначає ефективність і точність взаємодії між людиною та системою.

Мета дослідження — проаналізувати семантичні й прагматичні характеристики англомовних промптів у царині лінгвістики і встановити, які параметри їхнього формулювання суттєво впливають



на інтерпретаційну поведінку LLM. Матеріалом для розвідки слугували 100 промптів різних типів, зібраних із відкритих репозиторіїв *prompt engineering* та завдяки авторським експериментам із моделями GPT-4, Claude, Gemini, Perplexity та Grog.

Семантичний аналіз промптів засвідчив наявність кількох базових параметрів, що визначають якість відповіді: експліцитність інтенції, достатність контексту та формальна специфікація очікуваного формату. У аналізованих випадках промпти з високим рівнем семантичної конкретизації (*Give me a 300-word summary of this article focusing on economic implications*) стабільно забезпечували точніші та структурованіші відповіді порівняно з семантично нечіткими формулюваннями (*Tell me about this article*). Отримані дані підтверджують наявність прямої кореляції між рівнем семантичної визначеності промпта та змістовою якістю згенерованого тексту.

Із прагматичної точки зору промпти функціонують як комплекси різнорівневих іллокутивних актів. Найчастіше вони реалізують директиви (*Analyze the following text*), квеситиви (*What are the main topics?*), а також рольові декларативи (*You are an expert in linguistics*). Специфічною рисою промптів є поєднання кількох іллокуцій в одному висловленні, що формує складні прагматичні структури й підсилює ефективність взаємодії. Емпіричні дані підтверджують, що експліцитне призначення ролі моделі (*role prompting*) суттєво підвищує релевантність відповіді — у середньому на 34%, активуючи релевантні когнітивні фрейми та оптимізуючи траєкторію інтерпретації.

Серед виявлених прагматичних стратегій промптів ключовими є: контекстуалізація (введення фонових знань, які дозволяють моделі точніше реконструювати ситуацію спілкування); звуження семантичного простору (окреслення меж можливих траєкторій відповіді завдяки точним інструкціям); метакомунікативне керування (вказівки щодо стилю, аудиторії, логіки пояснення або способу трансформації контенту). Так, промпт *«As a linguist, explain phonetics to a 10-year-old using simple analogies. Avoid technical terms»* демонструє поєднання кількох прагматичних векторів одночасно: визначення ролі, адресата, актуального регістру та обмежень, що разом формують максимально прозору для моделі інструкцію.

Окрему увагу привертає феномен прагматичної неоднозначності — ситуації, коли формально однозначний промпт допускає різні інтерпретаційні сценарії. Наприклад, запит *«Translate this text»* може бути сприйнятий як інструкція для дослівного перекладу, стилістично

адаптованої версії або креативної інтерпретації залежно від неявних очікувань користувача. Експерименти демонструють, що додавання чітких прагматичних маркерів (*literally, preserving style, for an academic audience*) скорочує варіативність відповіді приблизно на 67%, забезпечуючи більшу передбачуваність і контрольованість генерації.

У рамках дослідження запропоновано семантико-прагматичну типологію промтів, що охоплює інформаційні (отримання фактів та даних), трансформаційні (переформатування або стилістична зміна тексту), генеративні (створення нового контенту), аналітичні (інтерпретація або критичний аналіз матеріалу). Кожен тип характеризується специфічними параметрами, які вимагають різних стратегій формулювання та різного ступеня деталізації.

Перспективи подальших досліджень вбачаються у вивченні мультимодальних промтів та ролі візуальних елементів у семантико-прагматичній структурі запиту; у здійсненні кросмовного й кроскультурного аналізу стратегій промтингу; у моделюванні типових прагматичних невдач, що виникають у комунікації людини й LLM; а також у розробці поглибленої типології промтів, яка може стати основою для стандартизації та покращення якості ШІ-асистованої комунікації.

#### **Список використаних джерел:**

- Grice, H. P. (1975). *Logic and conversation*. In P. Cole & J. L. Morgan (Eds.), *Syntax and semantics: Vol. 3. Speech acts* (pp. 41–58). Academic Press.
- Liu, P., Yuan, W., Fu, J., et al. (2023). Pre-train, prompt, and predict: A systematic survey of prompting methods in natural language processing. *ACM Computing Surveys*, 55(9), 1–35. <https://doi.org/10.1145/3505244>
- Searle, J. R. (1969). *Speech acts: An essay in the philosophy of language*. Cambridge University Press.
- Wei, J., Tay, Y., Bommasani, R., et al. (2022). Chain-of-thought prompting elicits reasoning in large language models. *arXiv preprint*. <https://arxiv.org/abs/2201.11903>

УДК 811.112.2'38

**Кучма Т.В., канд. філол. наук**  
*Рівненський державний гуманітарний університет*  
*(Рівне, Україна)*

## **СПЕЦИФІКА ВИКОРИСТАННЯ АПЕЛЯТИВІВ У ПОВІСТІ О. ПРОЙСЛЕРА «DER RÄUBER HOTZENPLOTZ»**

Звертання, за визначенням І. Вихованця (Вихованець, 2004, с. 200), – інтонаційно виділений компонент речення, що називає істоти або персоніфіковані предмети, до яких адресовано мовлення. Спеціалізованим засобом вираження звертання в українській мові є кличний відмінок.

Звертання функціонує у реченнях різної синтаксичної будови. Найвиразніше виявляються його особливості в спонукальних реченнях із дієслівними присудками у формі наказового способу. У таких реченнях спонукання, наказ, прохання та ін. волевиявлення стосуються адресата – особи чи іншої істоти, а також персоніфікованого предмета, назви яких виражено у кличному відмінку. Поширені також звертання у питальних реченнях прямої питальності, близьких до спонукальних.

В розповідних реченнях, двоскладних і односкладних, за допомогою звертання мовець привертає увагу адресата до висловленого. Воно залежить тут від суб'єктно-предикативної основи простого речення й перебуває щодо неї у вільному синтаксичному зв'язку.

Звертання відбивають емоційно-вольову сферу мовця. Здебільшого в них поєднано дві функції: апелятивну та експресивну. У неускладненому вигляді апелятивна функція звертання виступає в офіційних сферах спілкування (заклики, розпорядження, приписи тощо). У розмовно-побутовому й художньому мовленні звертання виражає не тільки звернення до адресата, а й ставлення мовця до нього.

Звертання може стояти на початку, всередині та в кінці речення. Воно буває непоширеним і поширеним.

Традиційно звертання вважають одиницею, що перебуває поза синтаксичними зв'язками з іншими членами речення, тобто синтаксично ізольованою його частиною.

У кожній мові наявні свої структурні особливості форм звертання. В українській морфологічній системі для реалізації

функції звертання існує особлива форма кличного відмінку. В сучасній німецькій мові, як підкреслює Ю. Жлуктенко (Жлуктенко, 1977, с. 68), такої форми іменника не має, а її функції виконує називний відмінок. Відмінність форм називного та кличного відмінків в українській мові надає останньому певної виразності, у німецькій ж мові номінатив звучить стилістично нейтральніше (Жлуктенко, 1977, с. 70).

Казкова повість О. Пройслера «Der Räuber Hotzenplotz» (дослівно «Розбійник Готценплотц», а в перекладі В. Василюка «Розбійник Гуцик-Буцик») використовує літературний жанр історії про Касперля. Класичний ансамбль Касперля (Kasperl), Зеппеля (Seppel), поліцейського (Wachtmeister Dimpfelmöser), бабусі (Großmutter) та розбійника (Räuber Hotzenplotz) доповнюється казковими елементами, як-от: чарівник (Petrosilius Zwackelmann), прекрасна фея (Fee Amaryllis) та перстень бажань.

О. Пройслер ще в дитинстві захоплювався кумедними історіями про Касперля і розігрував їх зі своїм братом на горищі. На початку 1960-х років, коли він затримався у роботі зі своїм фантастичним молодіжним романом «Krabat», він вирішив – для власної розваги – написати п'єсу про Касперля, але не для сцени, а у вигляді книги (Tollkötter, 2012).

Отже, казкова повість «Der Räuber Hotzenplotz» написана за законами драматургії. Драма, як зазначає Н. Слюсар (Слюсар, 2004, с. 17), має свій, особливий спосіб авторизації прямої мови. Цим способом є ім'я дійової особи (або його еквівалент), вжите перед кожною з реплік персонажа в діалогічному ланцюжку. Таке ім'я являє собою згорнутий до одного слова варіант так званих слів автора при прямій мові, звичайно використовуваних у діалогічних фрагментах усіх інших функціональних форм і жанрів мови – художньої і ділової.

На відміну від казкової трилогії про маленьких представників надприродних істот «Die kleine Hexe» («Мала Баба Яга»), «Das kleine Gespenst» («Привидення»), «Der kleine Wassermann» («Водяничок») у повісті «Der Räuber Hotzenplotz» звертання вживаються практично в кожній репліці персонажів:

*Kasperl – Касперлю, Seppel – Зеппелю, Großmutter – бабо, бабусю, Herr Plotzenhotz – пане Буцику-Гуцику, Herr Lotzenpotz – пане Куцику-Пуцику, Herr Potzenlotz – пане Гудзику-Пундику, Herr Schnackelmann – пане Лухонуне, großer Zauberer Zeprodilius Wackelzahn – великий чаклуна Гіркозілля Пухослуна, großer Zauberer Eprolisis Dackelschwanz – великий чаклуна Відросілю Мухоїде, großer Zauberer*

*Spektrofilius Zschelschwan* – великий чаклує Бедрозілію Тихогуне, *ihr beiden Helden* – ви, герої, *alter Freund* – мій давній друже, товаришу давній, *alter Knabe* – мій давній друзяко, *Kerl* – хлопче, йолоне, *mein Lieber* – мій любий, *alter Kasper* – любий Касперлю, *du Schlafmütze* – сплюше, *du Bummelkasper* – бовдуре, *du Satansbrate* – чортів сину, *elende Kröte von einem Dienstboten* – жабеня паршиве, *Faulpelz* – ледарю, *des Hutes Besitzer* – власнику капелюха, *des Stiefels Besitzer* – власнику чобота, *mein Bester* – мій любий, *ihr beiden* – хлопці, *Herr Wachtmeister* – пане поліцаю, *lieber Mond* – любий місяцю, *alter Mond* – старий місяцю.

У творі використовуються непоширені звертання: *Kasperl* – Касперлю, *Seppel* – Зеппелю, *Großmutter* – бабо, бабусю та поширені звертання: *mein Lieber* – мій любий, *mein Bester* – мій любий, *alter Freund* – мій давній друже, товаришу давній, *alter Knabe* – мій давній друзяко.

Зазначимо майстерність перекладача: слово *Großmutter* в оригіналі твору перекладено, як бабусю в репліці поліця Дімпфельмозера і бабо в репліці розбійника Гуцика-Буцика.

Ставлення мовця до адресата виражається в звертаннях: *du Schlafmütze* – сплюше, *du Bummelkasper* – бовдуре, *du Satansbrate* – чортів сину, *elende Kröte von einem Dienstboten* – жабеня паршиве, *Faulpelz* – ледарю. Грубість і невихованість розбійника Гуцика-Буцика і чарівника Петрозілія Лихолюба підкреслюється їх звертаннями до співрозмовників.

У повісті-казці зафіксовано звертання до неістоти: *lieber Mond* – любий місяцю, *alter Mond* – старий місяцю.

Касперль і Зеппель йшли піщаним слідом, який залишив за собою Гуцик-Буцик, раптом слід роздвоївся:

»Kannst du dir das erklären, *Seppel*?«

»Ja, *Kasperl*. Eine von beiden muss falsch sein.«

– Можеш це пояснити, *Zeppele*?

– Авжеж, *Kasperle*. Один із них хибний.

Отже, специфікою використання апелятивів у казковій повісті «Der Räuber Hotzenplotz» є те, що звертання є майже в кожній репліці персонажів. Це пояснюється тим, що повість написана за законами драматургії.

#### Список використаних джерел:

Вихованець, І. Р. (2004). Звертання. Українська мова :Енциклопедія. Київ : Видавництво «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана. С. 200.

- Жлуктенко, Ю. О. (1977). Німецько-українські мовні паралелі (порівняльно-типологічна грамати́ка). Київ: Вища школа.
- Пройслер, О. (1992). Розбійник Гуцик-Буцик In: Водяничок / Перекл. з нім. і передм. В. Т. Василюка. Київ : Веселка. С. 199–283.
- Слюсар, Н. О. (2004). Структурно-функціональні особливості драматургічних текстів. Автореф. дис. ... канд. філол. наук. Дніпропетровськ.
- Preußler O. Der Räuber Hotzenplotz. URL : <https://www.kostenlosonlinelesen.net/kostenlose-der-raeuber-hotzenplotz/lesen/9>
- Tollkötter von A. 50 Jahre „Der Räuber Hotzenplotz“. 21.07.2012. URL : <https://www.deutschlandfunk.de/50-jahre-der-raeuber-hotzenplotz-100.html>

**УДК 811.111-26**

**Пальчевська О.С., канд. філол. наук**

*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності  
(Львів, Україна)*

**Кіс С.Т., студентка**

*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності  
(Львів, Україна)*

## ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІ ЕЛЕМЕНТИ У ЛІНГВОКУЛЬТУРНІЙ ЛОКАЛІЗАЦІЇ АНІМАЦІЙНОГО ФІЛЬМУ «МОАНА»

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю якісного перекладу та локалізації анімаційних фільмів, які виконують роль міжкультурного посередництва. Інтертекстуальність виступає ключовим механізмом формування змісту сучасного кінодискурсу: за словами Barth, R (Barth, 1995, р.205), будь-який текст функціонує у мережі культурних зв'язків, а Л.Біловус (Біловус, 2003) зазначає, що його зміст розкривається через взаємодію з іншими текстами та культурними символами. Локалізація таких фільмів, як «Моана», потребує не лише точного перекладу, а й творчого перенесення культурних кодів, включно з міфологічними мотивами, архетипами та культурно маркованими елементами.

У межах дослідження проаналізовано окремі фрагменти англomовного оригіналу анімаційного фільму «Моана», які містять сленгові вислови, культурні алюзії, поетичні пісенні конструкції, а також інтертекстуальні посилання та прецедентні елементи, що формують символічний та культурний контекст локалізованого тексту

- сленгові вислови (*kinda*);

- культурно специфічні вигуки (*chee hoo!*);
- фразеологізми (*I'm out of here*);
- поетичні та метафоричні вислови (*the ocean remembers, Follow the stars*);
- прецедентні та інтертекстуальні елементи (*Before Maui stole the heart of Te Fiti..., The ocean is calling me*).

Локалізація анімаційних фільмів у добу глобалізації потребує не лише мовної точності, а й врахування культурних особливостей. У «Моані» це виявляється через відтворення полінезійських міфів, архетипів та образів.

Як зазначає Шаповал (Шаповал, 2013), архетип подорожі героя, що повторюється від Гомера до сучасних фільмів, у «Моані» реалізується через океан як живу силу, що кличе до пізнання світу. Репліка “*The ocean is calling me*” («Океан кличе мене») символізує покликання людини до власного шляху, зберігаючи ритміку й емоційність оригіналу.

*Тєфімі* уособлює архетип *Матері-Землі*, а її перетворення на Темну богиню *Те Ка* відображає дуалізм добра і руйнівної сили, поширений у міфах та християнських уявленнях про спокуту. В українській локалізації це передано через інтонаційний контраст і символічні формули, наприклад: “*Restore the heart of Te Fiti*” – «Поверни серце *Тєфімі*». Цей вислів набуває прецедентного статусу, оскільки його повторюють кілька персонажів у кульмінаційних моментах. Він функціонує як моральне гасло, подібно до цитат типу “*May the Force be with you*” зі «Зоряних війн» (Лобанова, 2020).

Інтертекстуальність фільму проявляється у музиці. Переклад пісень, за спостереженням Karamitroglou (Karamitroglou, 2000, p.204), є одним із найскладніших аспектів локалізації, оскільки потребує одночасного відтворення змісту, ритму, рими та емоційного ефекту. Наприклад, рядок “*Show us all just how far we'll go*” – «Покажи всім, який шлях нам суди» є прикладом транскреації, коли зміст і настрої передаються через поетичну адаптацію. Переклад перегукується з піснею “*How Far I'll Go*” з першої частини фільму, створюючи міжтекстовий зв'язок і підкреслюючи мотив подорожі героя.

За словами Chesterman (Chesterman, 1997, p.115), перекладач у локалізації виступає не лише медіатором між мовами, а й посередником між культурами. Локалізація «Моані» демонструє поєднання мовної точності, емоційної виразності та культурної відповідності, наприклад: “*Chee Hoo!*” - «Чі-ху!», “*No way!*” – «Та ну!».

Отже, локалізація «Моани» – це не просто технічний переклад, а інтертекстуально-культурний акт, у якому поєднуються мова, музика, міф і символ. Вона ілюструє, як глобальний аудіовізуальний продукт набуває локальної цінності через адаптацію культурно маркованих елементів і прецедентних висловів. Практичне значення цих результатів полягає у можливості їх використання для навчання аудіовізуального перекладу, аналізу кіномови як носія культурних кодів та створення методичних матеріалів для роботи з інтертекстуальністю у кіноперекладі.

**Список використаної літератури:**

- Біловус, Л. І. (2003) *Теорія інтертекстуальності*. Тернопіль: Стародубець.  
Лобанова, Н. (2020) *Кінематографічна цитата як прецедентний феномен у сучасній культурі*. Вісник ЛНУ ім. І. Франка.  
Шаповал, М. (2013) *Інтертекстуальність: історія, теорія, поетика*. Київ: Смолоскип.  
Barth, R. (1995) *Further Fridays*. Boston: Little, Brown & Co, p.118-205.  
Chesterman, A. (1997) *Memes of Translation: The Spread of Ideas in Translation Theory*. Amsterdam: John Benjamins, p. 87–116.  
Karamitroglou, F. (2000) *Towards a Methodology for the Investigation of Norms in Audiovisual Translation*. Amsterdam. 204p.

**Список ілюстративних джерел:**

- Apple TV. Мультфільм «Моана» (2024). Apple TV. URL: <https://tv.apple.com/us/movie/moana-2/umc.cmс.6a0vv8bp0aa4fij9rn6fak8lt> (дата звернення: 13.11.2025)  
UA Serial. Мультфільм «Моана» (2024). UA Serial. URL: <https://uaserial.me/movie-moana-2/> (дата звернення: 13.11.2025).

**УДК 811.161.2'373**

**Петров О.О., канд. філол. наук**  
**Монастирська О.О., магістрантка**  
*Вінницький державний педагогічний університет*  
*імені М. Коцюбинського*  
*(Вінниця, Україна)*

**ПОРІВНЯННЯ ЯК ЗАСІБ СТВОРЕННЯ НЕГАТИВНОГО  
ОБРАЗУ ПОЛІТИКА**

Одним із провідних способів формування й накопичення знань про себе та світ віддавна є порівняння, асоціативне бачення.



Зіставлення традиційно вважають ефективним засобом художньої виразності.

Базова модель можна подати як «N1 подібний до N2». Лінгвістична теорія асиметрії мовного знака виявляється й у межах категорії порівняння. Дослідження будь-якої конструкції насамперед передбачає окреслення її меж і переліку складників. Попри детальні описи формальних репрезентацій образного порівняння в спеціальній літературі, лишаються дискусійні питання – зокрема щодо кількості компонентів (від одного до чотирьох) і щодо способів актуалізації порівняльних відношень: від лексичних до синтаксичних.

Образні порівняння, сформовані не синтаксичним шляхом, рідко опиняються в центрі уваги дослідників: вони менш частотні та не завжди вписуються в традиційну формулу компаративності. Водночас для компаративної категорії характерне домінування змісту над формою, адже вона вербалізується засобами різних мовних рівнів – морфологічними, лексичними й синтаксичними.

Різноманіття способів вираження компаративності в англійській і українській мовах дає підстави говорити про універсальну природу порівняння та його незалежність від ступеня синтетичності/аналітичності конкретної мови (Волков). Об'єднувальна роль семантичної домінанти в категорії порівняння зумовлює доцільність ономасіологічного підходу (від змісту до форми) в аналізі площини компаративності.

Порівняльні структури складаються з трьох компонентів:

- 1) об'єкт порівняння;
- 2) суб'єкт порівняння;
- 3) показник порівняння (тобто слово чи декілька слів, які зв'язують обидва компонента порівняння) [9].

Процитуюмо сучасні медіа де порівняння використовується з метою конструювання політичного образу.

I. Модель порівняльних зворотів з прикметником у порівняльному ступені та зі сполучником *than* можна представити так:

*Bunch of smart folks run that operation! An army of sheep led by a lion(Trump), is mightier than an army of lions, led by a sheep(Biden). Speedway motors is not in the business of losing money. I do...*

*Senate and the presidency. He already proven that he does more harm to the republican party than the democrat party. If Trumpis still the voice of the republican party let him talk. Trump has been a failed at everything he has done his whole life.*

II. Модель порівняльних зворотів з прикметником у вищому ступені та зі сполучником of можна представити так:

*...the basis for the robust international Arab alliance with the Nazis," said author Black. George H.W. Bush was no Donald Trump as his behavior was practically polite by comparison. But facing the loss of the world's most powerful office can lead...*

III. Модель порівняльних зворотів зі сполучником like можна представити такими прикладами:

*...laws – along with ballooning costs of government programs have jacked up federal spending in President Donald Trump's first term. This especially ugly lie resurfaces periodically like the Loch Ness Monster and the Abominable Snowman...*

*...An American Inauguration is like a wedding: the President is the groom, the people his bride. Donald Trump is about to pledge his troth. It didn't always work this way, and, really, it shouldn't. Washington isn't Vegas.*

*...that weighs in when they consider the evidence, victims and defendants before them. Egotistical rulers like Trump often have grandiose architectural plans. Hitler had his "Germania," Mao had his "10 Great Buildings," and Stalin had...*

*in America and around the world. Douglass fought against the horrors of President Andrew Johnson who, like Donald Trump, represents the same force of racist progress, of white male nationalism, of racial walls. Libwww is a highly modular,*

IV. Модель порівняльних зворотів зі сполучником as можна представити такими прикладами:

*Guthrie Center in Tulsa, Oklahoma, he drafted several songs and musings denouncing the elder Trump as a racist. The Trump*

*Management Corporation would later be sued twice by the Department of Justice for violations of the Fair Housing Act.*

*Coates described Trump as the country's first white president, in that whiteness is a negation of blackness, and Trump's driving passion seems to be a desire to negate the legitimacy and legacy of Barack Obama, the country's first...*

*us about how Trump and his supporters see the president. If impeachment is "regicide," then the conclusion must be that Trump is a king. DiGenova's use of the word implies that he sees no problem with interpreting Trump as a king, only a problem*

V. Модель порівняльних зворотів зі сполучником as if можна представити такими формулами:

*But one might also notice it is almost always rhetorical, as if the people posing it have already concluded that Trump and Jackson are very much alike indeed. Perhaps the process stems from an effort to understand the Trump phenomenon by...*

*Ailes was formidable, Trump brittle. Ailes's decline began last summer, when he was forced out of Fox News. Trump's fall, if he falls, is still to come. And yet at times it has seemed as if the two men were Humpty and Dumpty, tumbling off a...*

VI. Модель порівняльних зворотів зі сполучником *as though* можна представити таким прикладом:

*...that is now effectively complete. Loyalty is a big thing for presidents, sometimes a very big thing. Watching Donald Trump for six months, it sometimes seems as though loyalty is the only thing, and in fact he is a self-described "loyalty freak...*

VII. Модель порівняльних зворотів зі сполучником *as ... as* можна представити таким прикладом:

*...criticised for framing it as a zero sum game where economic development has been repeatedly used as a justification to trump environmental violations, and therefore, rendering it as only declaratory and lacking in content and sufficient...*

Отже, як бачимо об'єкти порівняння можуть бути вкрай різноманітними: рослина – речовина; абстрактне поняття – речовина; географічний об'єкт – речовина; абстрактне поняття – будівля; часове поняття – часове поняття; водоймище – водоймище; абстрактне поняття – фізичне явище; населений пункт – предмет; будівля – абстрактне поняття; рослина – людина; предмет – міфічна істота тощо.

#### **Список використаних джерел:**

- Берестова, А. А. Релігійна прецедентність у мові української прози кінця ХХ – початку ХХІ століття : дис. ... канд. філолог. наук : 10.02.01. Харків, 2016. 251 с.  
Волков О.М. Мовленнєвий імідж у політичному дискурсі [Електронний ресурс]. – Режим доступу:  
[http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/nvvnv/filolog/2010\\_7/R2/Volkov.pdf.3](http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/nvvnv/filolog/2010_7/R2/Volkov.pdf.3)

УДК 811.111

**Станіславчук Н.І., доктор філософії**  
*Рівненський державний гуманітарний університет*  
*(Рівне, Україна)*

## **МОВНИЙ СТЕРЕОТИП ТА ЙОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ В ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ)**

В умовах комунікації в кожному суспільстві виникають певні типи стереотипних уявлень як стосовно самих себе, так і стосовно носіїв інших етнокультур. Сучасним дослідникам цікавою є не людина взагалі, а людина в мові. Адже мова є єдиним засобом, здатним допомогти проникнути у приховану від споглядання сферу ментальності, тому що вона визначає приховану сферу членування світу в тій чи іншій культурі. Вона розповідає про такі речі, про які людина й не здогадується. Оскільки проблематика міжкультурної комунікації здебільшого окреслюється аспектом її мовного прояву, актуальним постає питання щодо засобів вираження узагальнених стереотипних уявлень окремого етносу в мові.

Феномен «стереотип» розглядається не лише в роботах лінгвістів, але й соціологів, етнографів, когнітологів, психологів, етнопсихолінгвістів (У. Ліппман, Ж. Коллен, І. Гоффман, П. Бурдье, Е. Твітчелл Голл, М. Мід, Е. Рош, Г. Тайфель та ін.).

Стереотип визначається як схематичний, стандартизований образ або уявлення про соціальне явище чи об'єкт. Зазвичай стереотипи емоційно забарвлені, стійкі і виражають звичне ставлення людини до якогось явища, що склалося під впливом соціальних умов і попереднього досвіду.

Слова «стереотип», «стереотипний» мають негативне забарвлення у багатьох мовах, тому що визначаються через слово «шаблонний», що має на увазі «позбавлений оригінальності й виразності». Це не цілком справедливо стосовно слова «стереотип» взагалі, а в контексті проблем міжкультурної комунікації – особливо. При всьому своєму схематизмі й узагальненості стереотипні уявлення про інші народи й інші культури підготовані до зіткнення з чужою культурою, полегшують удар, знижують культурний шок. Стереотипи дозволяють людині скласти уявлення про світ відомий, вийти за рамки свого вузького соціального, географічного й політичного досвіду (Dąbrowska-Burkhard, J., 1999).

Стереотип – це деякий фрагмент концептуальної картини світу, ментальна «картинка», стійке культурно-національне уявлення і «мовна формула» для його вираження. Це спрощене, загальноприйняте уявлення, що не впливає з власного досвіду людини; стійкі форми сприйняття й оцінки соціальних об'єктів та явищ; звичний, усталений спосіб духовної діяльності. Він є певним культурно-детермінованим уявленням про предмет, явище, ситуацію. Але це не лише ментальний образ, а й мовне втілення ментального стереотипу (Dąbrowska-Burkhard, J., 1999, p.153). У дослідженні розглядаються шляхи відображення стереотипів щодо англіїців на кількох рівнях: менталітету англіїців як сукупності стереотипів; стереотипізації лінгвістичних одиниць у фразеологічних комбінаціях англіїської мови; мовного стереотипу в нормативно-стилістичній системі англіїської мови. Мовний стереотип у когнітивній лінгвістиці й етнолінгвістиці – це ментальний, розумовий стереотип, який корелює з картиною світу. За Є. Бартмінським мова картина світу й мовний стереотип співвідносяться як частина і ціле, при цьому мовний стереотип розуміється як судження або кілька суджень, що стосуються певного об'єкта позамовного світу, суб'єктивно відображене уявлення про предмет, у якому співіснують описові й оцінні ознаки і яке є результатом тлумачення дійсності в рамках соціально вироблених пізнавальних моделей (Bartmiński, 1996, p. 9).

Мовний стереотип по суті є тими чи іншими думками стосовно позамовного світу.

Мовним стереотипам притаманні:

- ознаки й атрибути, що містяться в мовних стереотипах, використовуються співрозмовниками для оцінки віднесеності предметів до того чи іншого класу на основі сімейної подібності;
- різні типи термінів мають фундаментально різні номінативні основи. Кольороназивання засновані на зорових враженнях, терміни базових кольорів базуються на конкретних візуальних образах з різними аспектами сприйняття, більш складні ж терміни – на більш абстрактному представленні, більш близькому до картини, чим до слів. Терміни, що характеризують соціальні ролі, зв'язані з усвідомленими думками;
- для кожного типу терміна можна пророчити заздалегідь, який тип ознак буде включений у семантичну компетенцію. Ознаки сприйняття для кольору, типове поводження – для позначень живого світу, функціональне призначення – для артефактів, соціальні

функції, місце на соціальній шкалі, типові риси чи типові поведінки і фінансова забезпеченість – для термінів соціальної сфери.

Риси, притаманні етнічним стереотипам:

- стереотип виникає при відсутності чи недостатності інформації про індивіда чи етнічну групу;
- чим більша кількість людей погоджується з даним етнічним стереотипом, тим більш правдивим він вважається;
- якщо дві різні групи людей чи етносів мають визначений стереотип про третю групу людей чи етнос – він вважається більш ґрунтовним і масовішим, через що достовірність стереотипу збільшується.

Механізм формування стереотипів є когнітивний процес, тому що стереотипи виконують низку когнітивних функцій – функцію схематизації та спрощення, функцію формування й збереження групової ідеології тощо.

Варто зазначити також існування стереотипних ситуацій спілкування, які входять у фонд специфічної культури певного етносу, у випадку яких типовим є повторення звичних, відпрацьованих стереотипів ситуацій, може бути функціонально «виправданим», як, наприклад, побажання добра, невеликі за обсягом мовні формули, які походять від заговорів і заклинань і які вживаються з нагоди народження дитини, купівлі, продажу.

До мовного стереотипу в нормативно-стилістичній системі англійської мови належать також вітання, звертання, запрошення, комплімент, поздоровлення, прощання; з них: «Ladies and Gentlemen», «Hello!», «How are you?», «How do you do?», «See you later», «Good-bye», «Cheerio!», «Come in», «You must drop in for a meal this week». Табу щодо обговорення у англійців складають такі сфери життя, як політика, релігія, королівська сім'я.

В англійській національній свідомості приватне життя є бажанням захистити особистий простір. Приватність лежить в основі характерної британцям законослухняності, слугує основою соціальної стабільності і консерватизму. Словосполучення «stiff upper lip», що зустрічається у виразах типу «to keep, to have, to maintain, to wear stiff upper lip» (буквально: зберігати, тримати тугою верхню губу) виражає ще одну рису англійців – бути твердим, проявляти витримку, «не розпускати нюні». Англійці високо цінують здатність приймати невдачі або приниження без видимого незадоволення; вміння зберігати спокій, не показуючи почуттів. Дж. Б. Пристлі підкреслює, що англійці відчують жах перед перебільшеним почуттями та

емоціями, тому що почуття для них рівносильні тому, щоб видати всі свої таємниці. Тут спостерігається зв'язок із замкненим острівним простором (Priestley, J. B., 1973, p.115). Географічне положення країни стало підґрунтям для англійського індивідуалізму. На мовному рівні він виражений продуктивним семі-аффіксом –*self*.

Стереотипи у мові англійців є також зумовленими історично. Аналіз словників сленгу Oxford Dictionary of Modern Slang і словника ідіом Oxford Dictionary of English Idioms засвідчує, що найпоширенішими в полі ксенофобії є лексичні одиниці та сполучення, пов'язані з французами; негативна конотація є у виразах зі складовою Spanish та Dutch (Ayto, J. (Ed.), 2010; Ayto, J., & Simpson, J. (Eds.), 2005).

За допомогою мовних стереотипів ментально-когнітивні схеми та моделі поведінки проектується на мову, використовуються при цьому найекономічніші та найраціональніші шляхи передачі на лексичному рівні. Вибір найбільш оптимального варіанта мовних засобів вираження стереотипних понять сприяє гармонізації міжособистісного спілкування та допомагає усунути мовно-культурні бар'єри в межах міжкультурної комунікації.

**Список використаних джерел:**

- Ayto, J. (Ed.). (2010). *Oxford dictionary of English idioms* (3rd ed.). Oxford: Oxford University Press.
- Ayto, J., & Simpson, J. (Eds.). (2005). *Oxford dictionary of modern slang*. Oxford: Oxford University Press.
- Bartmiński, J. (1996). О „*Słowniku stereotypów i symboli ludowych*.” In J. Bartmiński (Ed.), *Słownik stereotypów i symboli ludowych* (T. 1, Cz. 1: *Niebo, światła niebieskie, ogień, kamienie*, p. 9). Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Dąbrowska-Burkhard, J. (1999). *Stereotype und ihr sprachlicher Ausdruck im Polenbild der deutschen Presse: Eine textlinguistische Untersuchung*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Priestley, J. B. (1973). *The English*. London: Heinemann.

УДК 81'42

**Чеберяк А.М., канд. філол. наук**  
*Рівненський державний гуманітарний університет*  
*(Рівне, Україна)*

## **НАВІШУВАННЯ ЯРЛИКІВ ЯК ОДИН ІЗ ЗАСОБІВ МОВЛЕННЕВОЇ АГРЕСІЇ**

Політичний дискурс як різновид публічного інституційного дискурсу є ключовим інструментом впливу на масову свідомість та формування соціальної реальності. У межах передвиборчої кампанії політичне мовлення перетворюється на арену боротьби за владу, де засоби переконання, маніпуляції, а також мовленнєва агресія стають важливими складниками риторичних стратегій кандидатів.

У сучасній лінгвістиці паралельно існує кілька термінів на позначення виявів агресії у мовленні. Українська науковиця О.П. Гуз використовує поняття «вербальна / мовленнєва / комунікативна / словесна / мовна агресія» як синонімічні і потрактовує їх як конфліктогенну мовленнєву поведінку, в основі якої лежить установка на суб'єктно-об'єктний тип спілкування й негативізуючий вплив на адресата (Гуз, 2010, с. 155). Саме політичний дискурс є тим контекстом, у якому агресія набуває не лише комунікативної, а й ідеологічної функції. Використання агресивної риторики в контексті боротьби за владу зумовлює нагнітання страху, протиставлення «своїх» і «чужих», поляризацію громадської думки та виступає як інструмент маніпуляції масовою свідомістю.

Одним із центральних засобів реалізації мовленнєвої агресії є інвектива, яку згідно широкого значення розуміємо як будь-який вербально виражений прояв агресивного ставлення до опонента. Погоджуємось з думкою Г.В. Завражиної, що інвектива в такому розумінні є основним, найбільш сильним і деструктивним проявом мовленнєвої агресії, що охоплює значно ширше коло явищ, ніж просто табуйовані лексико-фразеологічні одиниці (Завражина, 2007, с. 7-8). Вона може виявлятися на різних мовних рівнях за допомогою лексичних, граматичних і стилістичних засобів, втілюватися у певних способах оформлення думок і структуруванні тексту з певною комунікативною метою.

Дональд Трамп та Камала Гарріс у дебатах 2024 року активно застосовували засоби мовленнєвої агресії, що проявлялися у формі політичної полеміки, провокацій, критики, нападок, порівнянь,



ярликів, а також у структурі дебатів, коли опоненти взаємно знецінюють позиції один одного. У даному дослідженні зосередимось на прийомі «навішування ярликів» (labeling).

Тактика «навішування ярликів» у контексті передвиборчих перегонів є однією з найпродуктивніших. Вона полягає у присвоєнні політичним опонентам негативно-оцінних номінацій, тобто «ярликів», які мають достатню експресивність для того, щоб дискредитувати чи висміяти адресата, не вдаючись до фактичних аргументів, а спонукаючи до емоційної, а не раціональної реакції. Сам «ярлик», в свою чергу, розуміється як певна шаблонна, несхвальна стисла характеристика дій або особистості опонента, спрямована на пониження його політичного рейтингу і підрив іміджу. Найчастіше такі «ярлики» подаються у вигляді алюзій на історичних або вигаданих постатей, які вже дискредитували себе раніше, або втілюються у негативно-оцінні метафори, епітети та порівняння. Розглянемо декілька прикладів.

Під час дебатів Дональд Трамп називає Камалу Гарріс марксисткою: *«She's a Marxist. Everybody knows she's a Marxist. Her father's a Marxist professor in economics. And he taught her well.»* (Harris-Trump presidential debate transcript, 2024).

Це класичний приклад навішування ярликів, використання лексеми «*Marxist*» в даному контексті має на меті викликати негативні асоціації, знецінити чесноти та позитивні риси віце-президентки та відштовхнути від неї певну частину аудиторії. Згадка про батька є спробою дискредитувати її через сімейні зв'язки. У свідомості американського соціуму подібні номінації виконують функцію маніпулятивного стереотипу, оскільки асоціюються з тоталітарною ідеологією, авторитарним, комуністичним державоустроєм тощо. Агресивність висловлювання посилюється завдяки генералізації «*everybody knows*».

Камала Гарріс, в свою чергу, у якості прийому навішування ярликів використовує по відношенню до дій Д. Трампа негативно маркований політичний термін «dictator». *It is well known that he admires dictators, wants to be a dictator on day one according to himself. It is well known that he said of Putin that he can do whatever the hell he wants and go into Ukraine. It is well known when that he said when Russia went into Ukraine it was brilliant. It is well known he exchanged love letters with Kim Jong un. And it is absolutely well known that these dictators and autocrats are rooting for you to be president again because they're so clear, they can manipulate you with flattery and favors. And that is why so many*

*military leaders who you have worked with have told me you are a disgrace.* (Harris-Trump presidential debate transcript, 2024).

З метою дискредитації опонента вона емоційно таврує об'єкт критики, приписуючи йому негативні, суспільно неприйнятні якості (тиран, ганьба), звинувачує колишнього президента у підтримці диктаторських режимів (*he admires dictators*) та в антидемократичних намірах (*wants to be a dictator on day*). Акцентування зв'язку Д. Трампа з негативно сприйнятими світовими лідерами (*admires dictators, said of Putin, exchanged love letters with Kim Jong un, dictators and autocrats are rooting for you*) використовує упередження аудиторії для автоматичного перенесення негативу на опонента. Анафоричний повтор «*it is well known*» (5 разів) створює ефект беззаперечності, загальновідомості та необхідності прийняття інформації. Нанизування конструкції виглядає як накопичення доказів, але фактично є прийомом риторичного натиску та психологічного тиску. Пряма особиста образа (*you are a disgrace*), підкріплена посиланням на анонімний, але авторитетний «голос» (*so many military leaders*) є яскравим виявом мовленнєвої агресії, що знецінює опонента в очах аудиторії. Сильна образа навмисно розміщена в кінці для максимального емоційного впливу та підсумовування всіх попередніх «аргументів». Спроба створити логічний місток між асоціаціями з диктаторами та фінальною образою (*and that is why*) надає агресії псевдо-раціонального обґрунтування.

У наступному прикладі Дональд Трамп для знецінення та дискредитації віце-президентки використовує ідеологічний ярлик «czar»: «*She was the border czar. Remember that. She was the border czar.*» (Harris-Trump presidential debate transcript, 2024).

Запозичене з російської мови слово-архаїзм «czar» у переносному значенні означає автократичного керманіча, тирана, а отже виражає ідеологему, співвідносну з політичними реаліями, які є «чужими» демократичним засадам західного світу і тому може трактуватися як контекстуальний пейоратив.

Отже, проведене дослідження засвідчило, що мовленнєва агресія майже завжди присутня у політичному дискурсі, особливо коли мова йде про такі його форми, як дебати. Найчастіше вона реалізовується через використання різних риторичних прийомів, які мають на меті знецінити опонента, применшити його соціальний статус, зашкодити політичному іміджу, дискредитувати його в очах аудиторії та спровокувати негативні емоції. А політичні ярлики у цьому контексті виступають одним з найяскравіших виражальних засобів, які

відіграють важливу роль у створенні загального експресивного навантаження повідомлення і передачі особистих оцінок і ставлень опонентів.

**Список використаних джерел:**

- Гуз, О.П. (2010). Особливості вираження вербальної агресії у масмедійному дискурсі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*, (13), 154–159.
- Завражина, Г.В. (2007). *Мовленнєва агресія та засоби її вираження в масмедійному політичному дискурсі України (на матеріалі російськомовної газетної комунікації)* (автореф. дис. ... канд. філол. наук). Київський національний університет ім. Т. Шевченка. Київ, Україна.
- Harris-Trump presidential debate transcript. (2024). Retrieved from <https://abcnews.go.com/Politics/harris-trump-presidential-debate-transcript/story?id=113560542>

**УДК 811.111'373.74**

**Змисла С.В., викладач**

*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності  
(Львів, Україна)*

**СЕМАНТИКА КРИЗОВОГО МЕДИЧНОГО ДИСКУРСУ:  
КРИТИЧНА КРОВОТЕЧА**

У сучасних умовах зростання кількості надзвичайних ситуацій, зумовлених воєнними конфліктами, техногенними катастрофами та природними лихами, особливої актуальності набуває проблема ефективної міжмовної комунікації у сфері кризової медицини. Саме мова виступає інструментом оперативного реагування, координації дій і передачі життєво важливої інформації між медичними, військовими та рятувальними підрозділами.

Дискурс кризової медицини є складним міждисциплінарним феноменом, який поєднує ознаки медичного та військового дискурсів. Кризова медицина, за визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я, зосереджується на системній реакції на надзвичайні події, спричинені катастрофами, стихійними лихами або воєнними конфліктами, приділяючи першочергову увагу наданню невідкладної медичної допомоги (WHO, 2024). Критична кровотеча становить одну з головних причин смертності як у цивільних, так і у військових умовах, а її контроль є першочерговим завданням для рятувальника. Саме тому аналіз мовних засобів, що використовуються для опису та

управління цим станом у тактичній медицині, набуває особливої актуальності. Цей дискурс вимагає чіткої та однозначної термінології, оскільки ефективність комунікації безпосередньо впливає на швидкість і правильність надання допомоги постраждалим в умовах бойових дій або надзвичайних ситуацій. У контексті лінгвістики семантика кризового медичного дискурсу фокусується на вивченні значень і смислових відтінків, що передаються мовними одиницями при описі критичних станів, зокрема, інтенсивної кровотечі (Шкатула, 2023). Особлива увага приділяється семантичній точності лексичних одиниць, які характеризують обсяг і швидкість крововтрати, оскільки візуальна оцінка обсягу втраченої крові на догоспітальному етапі часто є недостатньо інформативною (Шкатула, 2023).

Термінологічна система, що описує кровотечі в умовах критичних станів, формується під впливом клінічної практики, військово-медичних протоколів та міжнародних стандартів домедичної допомоги. Семантична структура таких термінів є багаторівневою і враховує локалізацію, контрольованість процесу та його наслідки для життєдіяльності постраждалого (Маланюк, 2023). Найбільш релевантні дефініції та критерії сформовані в рекомендаціях Committee on Tactical Combat Casualty Care (CoTCCC) та European Resuscitation Council (ERC).

У структурі термінологічного поля, що позначає кровотечу в кризовому медичному дискурсі, виокремлюються декілька семантичних груп, кожна з яких репрезентує специфічний аспект клінічного стану. Однією з ключових є термінологічна група з кількісно-оцінною семантикою. До неї належать *massive hemorrhage* (масивна кровотеча), *major bleeding* (значна кровотеча), *severe hemorrhage* (тяжка кровотеча), *profuse bleeding* (рясна кровотеча), *acute blood loss* (гостра крововтрата) (TCCC Guidelines, 2024).

Наступний семантичний сегмент у межах термінології кризової медицини становить група лексем, що позначають критичність стану та безпосередню загрозу життю пацієнта. До цієї групи належать терміни *critical bleeding* (критична кровотеча), *life-threatening hemorrhage* (життєво небезпечна кровотеча), *catastrophic hemorrhage* (катастрофічна кровотеча), *fatal bleed* (смертельна кровотеча) (TCCC Guidelines, 2024).

Ще одну важливу семантичну підгрупу формують терміни, що відображають ступінь контрольованості кровотечі та можливість її ефективного гемостатичного контролю. До цієї групи належать *uncontrolled hemorrhage* (неконтрольована кровотеча), *unstoppable*

*bleeding* (незупинна кровотеча), *non-compressible torso hemorrhage* (NCTH) (некомпресійна торсальна кровотеча) (TCCC Guidelines, 2024). Ці лексеми позначають стани, у яких стандартні засоби зупинки крові є обмежено ефективними або повністю неефективними, що робить їх ключовими для тактичного прийняття рішень у критичних ситуаціях.

Наступну семантичну підгрупу формують терміни з анатомо-локалізаційною семантикою, які визначають тип кровотечі відповідно до її джерела та фізіологічних характеристик. До цієї групи належать *arterial bleeding* (артеріальна кровотеча), *venous bleeding* (венозна кровотеча), *internal bleeding* (внутрішня кровотеча), *external bleeding* (зовнішня кровотеча), *junctional hemorrhage* (кровотеча з ділянок, де не можна накласти джгут) (TCCC Guidelines, 2024).

Вивчення семантики кризового медичного дискурсу неможливе без урахування контекстуальної природи значення. У загальнотеоретичному мовознавстві давно підкреслюється, що інтерпретація висловлень природної мови значною мірою залежить від умов їх уживання. Як зазначає Lyons (1995), «Більшість мовленнєвих висловлень залежать у своїй інтерпретації, у більшій чи меншій мірі, від контексту, у якому вони використовуються. Переважна більшість мовленнєвих висловлень природної мови, як реальних, так і потенційних, мають значно ширший діапазон значень чи інтерпретацій, ніж здається на перший погляд. Це положення не завжди отримує належний наголос у працях семантиків.»

У сфері кризової та тактичної медицини цей принцип набуває особливої значущості. Лексеми на позначення кровотечі, такі як *massive hemorrhage*, *critical bleeding*, *uncontrolled hemorrhage* чи *junctional hemorrhage*, не можуть бути адекватно інтерпретовані поза конкретним клінічним, операційним та протокольним контекстом. Таким чином, у кризовому дискурсі семантика термінів має контекстуально зумовлений характер, а точність інтерпретації прямо впливає на результат медичного втручання. Це підтверджує, що семантичний аналіз у медичному дискурсі має поєднувати лінгвістичні підходи з протоковою та клінічною реальністю, забезпечуючи однозначність та функціональність термінології у невідкладних ситуаціях.

Узагальнення отриманих результатів показує, що точність термінологічної номінації та її коректне перекладне відтворення є необхідною умовою ефективної міжмовної комунікації у сфері тактичної та кризової медицини. Забезпечення чіткої відповідності

міжмовних еквівалентів спеціалізованих лексичних одиниць сприяє зниженню ризику помилкової інтерпретації, оптимізує взаємодію між фахівцями різних структур і підвищує якість надання невідкладної медичної допомоги у критичних ситуаціях.

**Список використаних джерел:**

- Маланюк М.С., Барнич І.І., Змисла С. В. Структурно-семантичні особливості термінів тактичної медицини в англійській та українській мовах. Науковий журнал ЛДУ БЖД «Львівський філологічний часопис»: зб. наук. праць. – № 13. – 2023. С. 20-25.
- Шкатула Ю., Бадіон Ю., Неглушченко С., Сокол Б., Ворона Б., Петренко В. Інформативність візуальної оцінки об'єму крововтрати на догоспітальному етапі (*Informativeness of visual assessment of the blood loss volume at the pre-hospital stage*). *East Ukrainian Medical Journal*. 2023. Т. 11, № 4. С. 492–499. URL: <https://eumj.med.sumdu.edu.ua/index.php/journal/article/view/404/273>
- Lyons, J. *Linguistic Semantics: An Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press, 1995. 376 с.
- TCCC Ukraine. (n.d.). *Skill Card: Tactical Trauma Assessment Guide (CPP)*. Tactical Combat Casualty Care Ukraine. URL: <https://tccc.org.ua/guide/skill-card-tactical-trauma-assessment-guide-cpp>. (date of access: 10.11.2025)
- The European Resuscitation Council Guidelines 2025 First Aid Writing Group Collaborators. (2025). *European Resuscitation Council Guidelines 2025 First Aid*. *Resuscitation*, 215 (Suppl 1). URL: [https://www.resuscitationjournal.com/article/S0300-9572\(25\)00264-3/fulltext](https://www.resuscitationjournal.com/article/S0300-9572(25)00264-3/fulltext)
- World Health Organization. Emergency Medical Services Systems. *World Health Organization (WHO)*. URL: <https://www.who.int/> (date of access: 10.02.2025).

**УДК 811.161.2'42:659.1**

**Мороз В.В., аспірант**

*Донецький національний університет імені Василя Стуса  
(Вінниця, Україна)*

## **ОСНОВНІ СТРАТЕГІЇ КОМУНІКАТИВНОГО ВПЛИВУ В МЕЖАХ ДИСКУРСУ СУЧАСНОЇ КОМЕРЦІЙНОЇ ІНТЕРНЕТ- РЕКЛАМИ**

Сучасний рекламний дискурс характеризується високим ступенем динамічності та трансформації, зумовленими стрімким розвитком цифрових технологій та зміною комунікативних практик у віртуальному просторі. Інтернет-реклама як провідний різновид сучасної комерційної комунікації потребує ретельного лінгвістичного аналізу з метою виявлення специфічних стратегій мовленнєвого впливу на цільову аудиторію. Актуальність дослідження комунікативних стратегій інтернет-реклами зумовлена необхідністю

осмислення механізмів мовленнєвого впливу в умовах медіатизації суспільства та формування нових форм споживацької поведінки.

Рекламний дискурс як об'єкт лінгвістичного аналізу привертає увагу дослідників завдяки своїй специфічній прагматичній спрямованості та використанню широкого спектра мовних засобів для досягнення комерційних цілей (Зірка, 2005). Інтернет-реклама репрезентує особливий різновид рекламного дискурсу, характеризований інтерактивністю, мультимодальністю, персоналізацією та використанням специфічних цифрових форматів комунікації.

Комунікативна стратегія у рекламному дискурсі розглядається як комплекс свідомо обраних і систематизованих мовленнєвих дій, спрямованих на досягнення конкретної комунікативної мети – впливу на свідомість та поведінку потенційного споживача. Стратегічність рекламної комунікації виявляється в цілеспрямованому доборі мовних і позамовних засобів, орієнтованих на формування позитивного образу товару чи послуги, створення потреби в них та спонукання до купівельної дії.

Дискурс сучасної комерційної інтернет-реклами формується на перетині декількох комунікативних практик: традиційної рекламної комунікації, інтернет-дискурсу та маркетингових технологій. Специфіка цього типу дискурсу полягає в гіпертекстуальності, інтерактивності, мультимедійності та можливості прямого зворотного зв'язку з аудиторією. На відміну від традиційної реклами, інтернет-реклама характеризується фрагментарністю сприйняття, необхідністю швидкого привернення уваги в умовах інформаційного перевантаження та можливістю точного таргетування цільової аудиторії (Шевченко, 2015).

Жанрова палітра інтернет-реклами охоплює банерну рекламу, контекстну рекламу, спонсоровані публікації в соціальних мережах, рекламні відеоролики, нативну рекламу, інфлюенсер-маркетинг тощо. Кожен жанр характеризується специфічними комунікативними стратегіями та тактиками, зумовленими особливостями платформи, цільової аудиторії та рекламованого продукту.

**Стратегія інформування** є базовою для рекламного дискурсу та спрямована на передачу фактичної інформації про товар чи послугу. У межах інтернет-реклами ця стратегія реалізується через представлення технічних характеристик, функціональних можливостей, переваг продукту. Однак на відміну від класичної реклами, інформування в інтернет-просторі часто маскується під

освітній контент, огляди експертів, порівняльні аналізи, що створює ефект об'єктивності та неупередженості. Ця стратегія є ефективною для високоінформованої аудиторії, яка приймає рішення на основі раціонального аналізу характеристик продукту.

**Стратегія переконання** орієнтована на зміну установок, переконань і поглядів цільової аудиторії щодо рекламованого об'єкта. У рекламному дискурсі ця стратегія реалізується через використання аргументативних технік, апеляцію до авторитетів, демонстрацію соціальних доказів (відгуки, рейтинги, кількість користувачів). В інтернет-рекламі стратегія переконання часто використовує інтерактивні елементи: коментарі реальних користувачів, відеоогляди, демонстрації продукту в реальних умовах використання. Особливо ефективними є стратегії peer-to-peer переконання, коли рекламне повідомлення транслюється через рекомендації інших споживачів.

**Стратегія емоційного впливу** спрямована на активізацію емоційної сфери реципієнта та формування позитивних асоціацій з брендом чи продуктом. Інтернет-реклама широко використовує емотивно забарвлену лексику, оцінні судження, метафоричні образи, гумор, іронію для створення емоційного резонансу з аудиторією. Візуальний компонент інтернет-реклами (зображення, відео, анімація, колірна гама) відіграє ключову роль у реалізації стратегії емоційного впливу. Емоційна залученість аудиторії підвищує запам'ятовуваність рекламного повідомлення та формує лояльність до бренду (Селіванова, 2008).

**Стратегія маніпулювання** передбачає прихований вплив на свідомість реципієнта з метою формування бажаних для рекламодавця установок та поведінкових патернів. У межах інтернет-реклами маніпулятивні техніки включають створення штучного дефіциту (обмежені пропозиції, таймери зворотного відліку), апеляцію до страху втрати вигоди (FOMO – fear of missing out), використання соціального тиску (кількість придбань іншими користувачами), застосування якірних цін та контрастних порівнянь. Маніпулятивні стратегії часто експлуатують когнітивні викривлення та психологічні особливості сприйняття інформації в цифровому середовищі.

**Стратегія інтерактивності** є специфічною для інтернет-реклами та передбачає залучення аудиторії до активної взаємодії з рекламним контентом. Ця стратегія реалізується через вікторини, опитування, конкурси, інтерактивні калькулятори, персоналізовані рекомендації, ігрові елементи (гейміфікація). Інтерактивність



трансформує реципієнта з пасивного споживача рекламної інформації на активного учасника комунікативного процесу, що значно підвищує залученість та ефективність рекламного впливу.

**Стратегія персоналізації** використовує можливості цифрових технологій для адаптації рекламного повідомлення під індивідуальні характеристики користувача (демографічні дані, історія пошуку, поведінка на сайті, геолокація). Персоналізований рекламний контент створює ілюзію індивідуального звернення та підвищує релевантність пропозиції для конкретного користувача. Звертання на «ти», використання імені користувача, рекомендації на основі попередніх покупок формують відчуття особистого контакту між брендом та споживачем.

**Стратегія соціальної інтеграції** спрямована на позиціонування товару чи бренду як елемента певного соціального середовища, стилю життя, ціннісної системи. Ця стратегія експлуатує потребу людини в належності до групи, соціальному визнанні, самоідентифікації через споживання. В інтернет-рекламі соціальна інтеграція реалізується через створення віртуальних спільнот навколо бренду, демонстрацію лайфстайл-контенту, залучення інфлюенсерів як носіїв бажаного соціального статусу.

Мультимодальність сучасної інтернет-реклами передбачає комплексне використання вербальних, візуальних, аудіальних та інтерактивних компонентів для досягнення комунікативного ефекту. Семіотична складність рекламного тексту вимагає аналізу взаємодії різних знакових систем та їхнього впливу на формування смислу рекламного повідомлення. Вербальний компонент у сучасній інтернет-рекламі часто редукується до мінімуму (слогани, короткі заклики до дії), поступаючись місцем візуальним та мультимедійним елементам.

Лінгвопрагматичні особливості дискурсу інтернет-реклами включають широке використання спонукальних конструкцій, питальних речень для активізації уваги, розмовної лексики для створення ефекту неформального спілкування, професійної термінології для демонстрації експертності, запозичень для формування сучасного та міжнародного іміджу бренду. Синтаксична структура рекламних текстів характеризується стислістю, фрагментарністю, використанням неповних речень, що відповідає специфіці сприйняття інформації в цифровому середовищі.

Етичні аспекти використання комунікативних стратегій в інтернет-рекламі пов'язані з проблемами маніпулювання свідомістю споживачів, порушення приватності через збір персональних даних,

таргетування вразливих груп населення, використання прихованих рекламних форматів. Розробка етичних стандартів цифрової рекламної комунікації є актуальним завданням як для професійної спільноти, так і для регуляторних органів.

Ефективність комунікативних стратегій інтернет-реклами залежить від низки факторів: відповідності стратегії типу продукту та характеристикам цільової аудиторії, органічної інтеграції рекламного контенту в цифрове середовище, креативності та оригінальності рекламного повідомлення, синергії різних каналів та платформ, здатності адаптуватися до мінливих трендів цифрової комунікації.

Таким чином, дискурс сучасної комерційної інтернет-реклами характеризується використанням комплексу комунікативних стратегій, орієнтованих на багатоаспектний вплив на свідомість та поведінку цільової аудиторії. Основними стратегіями є інформування, переконання, емоційний вплив, маніпулювання, інтерактивність, персоналізація та соціальна інтеграція. Специфіка інтернет-середовища зумовлює трансформацію традиційних рекламних стратегій та формування нових форм комунікативного впливу, пов'язаних з інтерактивністю, мультимодальністю та можливостями точного таргетування. Цифровізація рекламної комунікації актуалізує необхідність критичного осмислення етичних меж використання стратегій впливу та формування медіаграмотності споживачів. Перспективи досліджень полягають у детальному аналізі специфіки комунікативних стратегій у різних жанрах інтернет-реклами, вивченні лінгвокультурних особливостей рекламного дискурсу на матеріалі різних мов, а також у дослідженні ефективності комунікативних стратегій з використанням методів нейромаркетингу та аналізу поведінки користувачів.

**Список використаних джерел:**

- Зірка, В.В. (2005). Мовна парадигма маніпулятивної гри в рекламі [Doctoral dissertation]. Дніпропетровський національний університет.
- Шевченко, І.С. (2015). Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен. Харків: Константа.
- Селіванова, О.О. (2008). Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава: Довкілля-К.

УДК 81'27:81'42

**Гаєвик О.С., магістрантка**  
*Донецький національний університет імені Василя Стуса*  
*(Вінниця, Україна)*

## **СОЦІОЛІНГВІСТИЧНІ МАРКЕРИ САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ**

У сучасному багатомовному та багатокультурному суспільстві мовна поведінка відіграє ключову роль у формуванні самоідентифікації особистості. Мова є не лише інструментом комунікації, а й соціально-лінгвістичним маркером, що індексує належність до певних соціальних груп, культур або поколінь.

Мета тез полягає у систематизації та аналізі соціолінгвістичних маркерів самоідентифікації: їх природи, функцій та значення у сучасних мовних практиках.

Структура роботи: 1) теоретичні засади маркерів самоідентифікації; 2) типи маркерів; 3) функції та механізми маркування; 4) сучасні дослідження та приклади; 5) висновки.

1. Теоретичні засади соціолінгвістичних маркерів самоідентифікації Соціолінгвістичний підхід розглядає мову як складову соціальної ідентичності. Через вибір мовного варіанта мовець демонструє належність до певної групи (етнічної, вікової, професійної). Мовний маркер — це мовна ознака, що сигналізує про соціальну позицію мовця або його прагнення бути окремим агентом у соціумі. Мова взаємодіє з іншими сферами ідентичності: культурою, походженням, класом, гендером, цифровою участю. Маркери самоідентифікації — це активний ресурс самовизначення, а не лише пасивний показник.

2. Типи соціолінгвістичних маркерів • Вибір мови або мовної комбінації: білінгвізм, багатомовність, частота використання рідної або домінуючої мови. • Діалекти, жаргони, професійні терміни: демонстрація належності до певної соціальної спільноти. • Код-перемикання та стильова варіація: зміна коду або стилю залежно від аудиторії. • Цифрові маркери: емоджі, скорочення, вставки, які позначають належність до покоління чи субкультури. • Ідіолектні маркери: індивідуальні мовні особливості (лексика, синтаксис, інтонація) як інструмент особистої ідентичності.

3. Функції та механізми маркування самоідентичності. Функції маркування: • Солідарність і належність: допомагає бути «своїм» у групі. • Відмежування і відмінність: сигналізує «я не такий/така, як

інші». • Самовираження і агентність: свідомий вибір мовного маркера відображає власну ідентичність. • Платформена адаптація: маркери допомагають адаптуватися до цифрових середовищ та формувати цифрову ідентичність.

Механізми включають стилістичну адаптацію, код-перемикання залежно від аудиторії, використання метакоментарів («я так говорю, бо...») та індексалізацію, коли певна мовна ознака стає знаком належності.

4. Сучасні дослідження та приклади. Сучасні дослідження підтверджують актуальність теми та надають емпіричні дані: • Індивідуальні мовні маркери дозволяють профілювати особистість та соціальну ідентичність мовця. • У міжнародних компаніях мова використовується як ресурс ідентичності та самоідентифікації. • У цифрових комунікаціях молодь використовує неформальні маркери, що сигналізують належність до покоління Z.

В українському контексті вибір мови, діалекту або жаргону може виступати маркером культурної, національної або регіональної ідентичності.

5. Висновки. Соціолінгвістичні маркери самоідентифікації є важливим інструментом мовної поведінки, що дозволяє: • проявляти належність до групи; • відмежовуватися від інших; • реалізовувати агентність; • адаптуватися до комунікативного середовища.

Сучасні тенденції показують, що маркери активно розвиваються, особливо у цифровій комунікації та багатомовних суспільствах.

Рекомендації для подальших досліджень: локальні емпіричні дослідження, аналіз впливу цифрових платформ та взаємозв'язку маркерів із віком, класом, гендером і субкультурою.

#### **Список використаних джерел:**

- Aminah, M., Lustyantje, N., Chaeruman, U. A. A Sociolinguistic Approach to Language Levels in Social Interaction and Cultural Identity. *Journal La Edusci*, 6(1), 28-47.
- Exploring Language Identity within Culture and Society. *International Journal of Organizational Leadership*, 14 (First Special Issue), 554-560.
- Kalra, K. Language and identity: The dynamics of linguistic interaction in globalized workplaces. *Journal of Sociolinguistics*.
- Shymko, V. Identifying Key Idiolect Markers in Sociolinguistic Profiling. *SAGE Open*.

УДК 81'42

**Зарічнюк А.С., магістрантка**  
*Донецький національний університет імені Василя Стуса*  
*(Вінниця, Україна)*

## **КРЕОЛІЗОВАНИЙ ТЕКСТ ТА СПЕЦИФІКА ЙОГО СТРУКТУРУВАННЯ**

У сучасному мовознавстві поняття креолізованого тексту охоплює комплексну комунікативну одиницю, яка поєднує вербальні й невербальні компоненти. Креолізований текст є поєднанням графічних, зорових і мовних елементів, що формують єдину смислову цілісність і забезпечують максимальну ефективність впливу на реципієнта. Такі тексти мають полікомпонентну структуру, в якій кожен елемент (мовний, візуальний, кольоровий, графічний) несе власне семантичне навантаження (Бучинська, 2018, с. 42).

Рекламний дискурс є однією з найпоширеніших сфер функціонування креолізованих текстів. У рекламі поєднання слова й зображення створює потужний комунікативний ефект, де вербальний компонент забезпечує інформаційну складову, а візуальний – емоційний і символічний рівень сприйняття. Мовні ресурси, використані у таких текстах, формують певні соціокультурні та гендерні смисли, що відтворюють або трансформують усталені стереотипи.

Структура креолізованого тексту визначається взаємодією кількох рівнів організації: вербального (словесного), невербального (візуального, кольорового, графічного) та прагматичного. Вони формують єдине комунікативне ціле, що сприяє посиленню впливу на адресата. У рекламній комунікації домінує принцип інтеграції семіотичних кодів, де вербальні елементи взаємодіють із невербальними для створення переконливого іміджу продукту або ідеї (Фісенко, 2023, с. 231).

Згідно з дослідженнями, ефективність креолізованих рекламних текстів значною мірою залежить від гармонійного поєднання мовних і візуальних компонентів. Порушення цієї гармонії може призвести до зміщення акцентів, втрати інформативності або навіть виникнення комунікативних бар'єрів. Саме тому структурна організація креолізованого тексту має підпорядковуватись єдиній прагматичній меті – досягненню впливу на адресата через когнітивно-емоційні механізми сприйняття.

Креолізований текст у рекламі відзначається специфікою лінгвістичної репрезентації. У вербальному компоненті найчастіше використовуються метафоричні конструкції, риторичні фігури, оцінна лексика, що апелює до емоційного досвіду споживача. У візуальному компоненті переважають символічні зображення, кольорові акценти, композиційні прийоми, які підсилюють загальний семантичний зміст. Таким чином, вербальна частина виступає як логічний конструкт, а візуальна – як засіб емоційної аргументації.

Особливу роль у структурі креолізованого тексту відіграє взаємозв'язок між словом і зображенням. У рекламі це проявляється у створенні ефекту синергії, коли обидва компоненти взаємно підсилюють один одного, утворюючи цілісну семіотичну структуру. Завдяки цьому креолізований текст стає багаторівневим повідомленням, що водночас передає інформацію, формує ставлення та викликає певні емоційні реакції (Козин, 2018, с. 95).

Отже, креолізований текст є важливою формою сучасної комунікації, яка поєднує мовні, графічні та зорові елементи в єдину смислову систему. У межах рекламного дискурсу він виступає як потужний засіб впливу на аудиторію, сприяючи формуванню соціальних і гендерних образів, а також створенню стійких асоціативних зв'язків між мовним знаком і візуальним образом.

**Список використаних джерел:**

- Бучинська О. (2018). Гендерні образи сучасної реклами. Маркетинг в Україні. №4. С. 37–41.
- Козин П. В., Козин Л. В. (2018). Гендерні стереотипи в рекламі. URL: <http://surl.li/qlvtaq> (дата звернення: 30.10.2025).
- Фісенко Т. В. (2023). Гендерна стереотипізація в рекламі. Обрії друкарства : науковий журнал. № 2 (14). С. 226–242.

**УДК 81'27:81'42**

**Луцишина Н.Д., магістрантка**  
*Донецький національний університет імені Василя Стуса*  
*(Вінниця, Україна)*

**АНАЛІЗ КОМЕНТАРІВ КОНФЛІКТНОГО ХАРАКТЕРУ  
В INSTAGRAM-ДОПИСАХ**

Із посиленням впливу соціальних мереж на повсякденне життя дедалі частіше конфлікти переносяться в онлайн-середовище, а

медіатексти стають предметом лінгвістичної експертизи. Запропоновано алгоритм, що дає змогу здійснювати аналіз конфліктних публікацій у мережі Instagram.

За визначенням зі словника «Медіалінгвістика: словник термінів і понять», лінгвістична експертиза – це «... складна вербалізована сутність спілкування у сфері масової комунікації, що охоплює всі сфери життя суспільства, перехрещує в мовній свідомості медійну рефлексію особистості й соціуму» (Шевченко, Дергач, Сизонов, 2013, с. 47-48).

Алгоритм аналізу було поділено на такі кроки:

Крок 1. Загальний аналіз змісту. Яким є об'єктивний зміст коментарів до Instagram-допису публічної особи?

Крок 2. Визначення смислового навантаження. Яке смислове навантаження мають коментарі (або їх фрагменти) до Instagram-допису публічної особи?

Крок 3. Класифікація характеру інформації. Чи міститься в коментарях (або їх фрагментах) до Instagram-допису публічної особи інформація негативного/конфліктного характеру, викладена у формі фактичного твердження або оцінного судження?

Крок 4. Аналіз комунікативного наміру. Чи впливає з об'єктивного змісту коментарів (або їх фрагментів) до Instagram-допису публічної особи комунікативний намір коментаторів образити честь, гідність, ділову репутацію публічної особи?

Крок 5. Виявлення погроз. Чи містяться в коментарях (або їх фрагментах) до Instagram-допису публічної особи висловлювання, виражені у формі відкритої або завуальованої погрози вбивства або настання для публічної особи небажаних для неї наслідків матеріального, службового/посадового або особистого характеру?

Крок 6. Виявлення закликів до ворожнечі. Чи містяться в коментарях (або їх фрагментах) до Instagram-допису публічної особи висловлювання, виражені у формі закликів до розпалювання національної ворожнечі та ненависті?

Крок 7. Детальна ідентифікація проблемних мовних засобів. У яких конкретно словах, словосполученнях, реченнях, графічних символах, які є частиною коментарів до Instagram-допису публічної особи, містяться мовні засоби, які мають брутальну, принизливу чи непристойну форму?

Для аналізу взято дописи публічних людей, які часто потрапляють у скандали. Було виявлене, що найчастіше «коментатори» реагують не на самий текст під дописом, а на публічну особу, автора.

До прикладу допис з облікового запису @realpotap відомого українського виконавця Олексія Потапенка (Потап, ПТП, Slavic Balagan), який зараз перебуває за кордоном і там буде свою кар'єру. У цьому дописі він зазначає про важливість присутності близької людини під час складного етапу життя.



realpotap • Де б ви не були ,як би важко не було,бажаю ,щоби поруч була людина ,яку би ви хотіли і могли обійняти .... I've said what I've said  
Змінено · 80 тиж.

| Коментар                                                                                                                                            | Аналіз                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <div> Ifword 33 тиж.<br/>Ухилянт жиробасний<br/>Відповісти</div> | <p><b>1. Загальний аналіз змісту</b><br/>Образлива характеристика особи з двох компонентів: звинувачення в ухиленні від військового обов'язку та зневажлива характеристика зовнішності (надмірної ваги).</p> <p><b>2. Визначення смислового навантаження</b><br/>Звинувачення в ухиленні від мобілізації; приниження через зневажливу характеристику фізичних параметрів тіла; подвійне приниження - моральне (ухилянт) та фізичне (жиробасний).</p> <p><b>3. Класифікація</b></p> |



|                                                                                                                                                                                                                     |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                                                                                                                                                                                                     | <p><b>характеру інформації</b><br/>ТАК, негативна інформація конфліктного характеру у формі фактичного твердження з образливою лексикою, що принижує моральні якості та зовнішність.</p> <p><b>4. Аналіз комунікативного наміру</b><br/>ТАК, принизити честь та гідність через звинувачення в ухиленні від військового обов'язку; образити через зневажливу характеристику зовнішності.</p> <p><b>5. Виявлення погроз</b><br/>НІ.</p> <p><b>6. Виявлення закликів до ворожнечі</b><br/>НІ.</p> <p><b>7. Проблемні мовні засоби</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• «Ухилянт» – образлива лексема, що звинувачує в ухиленні від військового обов'язку</li> <li>• «Жиробасний» – зневажлива образлива характеристика зовнішності, що принижує через фізичні параметри тіла</li> </ul> |
| <div data-bbox="245 1635 817 1765">  <div> <div>avramova7163 40 тиж.</div> <div>Чьмо 😊</div> <div>Відповісти</div> </div> </div> | <p><b>1. Загальний аналіз змісту</b><br/>Лаконічна вульгарна образлива характеристика особи з емодзі сміху.</p> <p><b>2. Визначення смислового навантаження</b><br/>Крайня форма зневаги та приниження через вульгарну</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |

|                                                                                                                                                                                                                     |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                                                                                                                                                                                                     | <p>лайку; вираження повної відсутності поваги; висміювання особи.</p> <p><b>3. Класифікація характеру інформації</b><br/>ТАК, негативна інформація у формі фактичного твердження з вульгарною лайливою лексикою.</p> <p><b>4. Аналіз комунікативного наміру</b><br/>ТАК, максимально принизити та образити через вульгарну лайку; висміяти особу через поєднання образи з емодзі сміху.</p> <p><b>5. Виявлення погроз</b><br/>НІ.</p> <p><b>6. Виявлення закликів до ворожнечі</b><br/>НІ</p> <p><b>7. Проблемні мовні засоби</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• «Чьмо» – вульгарна лайлива лексема, що має виражену брутальну форму, принижує людську гідність</li> <li>• Емодзі 😂 – посилює зневажливо-іронічний тон</li> </ul> |
| <div data-bbox="245 1554 817 1686">  <div> <p>mr_plovuyi 49 тиж.</p> <p>Шляпа як ти виїхав ?</p> <p>Відповісти</p> </div> </div> | <p><b>1. Загальний аналіз змісту</b><br/>Риторичне запитання з образливою характеристикою особи та натяком на незаконність або сумнівність виїзду за кордон.</p> <p><b>2. Визначення смислового навантаження</b><br/>Приниження через характеристику «шляпа»</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |

|                                                                                                                                                                                                                     |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                                                                                                                                                                                                     | <p>(невдаха, нікчемна людина); звинувачення у незаконному або сумнівному виїзді з країни під час війни; іронічне здивування можливістю виїзду.</p> <p><b>3. Класифікація характеру інформації</b><br/>ТАК, негативна інформація у формі фактичного твердження з образливою лексикою та імпліцитним звинуваченням.</p> <p><b>4. Аналіз комунікативного наміру</b><br/>ТАК, принизити через образливу характеристику «шляпа»; поставити під сумнів законність виїзду; звинуватити в ухиленні або використанні привілеїв для виїзду.</p> <p><b>5. Виявлення погроз</b><br/>НІ.</p> <p><b>6. Виявлення закликів до ворожнечі</b><br/>НІ.</p> <p><b>7. Проблемні мовні засоби</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• «Шляпа» – образлива лексема (жаргонізм), що характеризує особу як невдачу, нікчемну людину</li> <li>• «Як ти виїхав?» - риторичне запитання з імпліцитним звинуваченням у незаконності виїзду</li> </ul> |
| <div data-bbox="245 1816 531 1924">  <div> <div>dub_evgen 67 тиж.</div> <div>Опудало 😄</div> <div>Вілповісти</div> </div> </div> | <p><b>1. Загальний аналіз змісту</b><br/>Лаконічна образлива характеристика особи з емодзі сміху.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |

|  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |
|--|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|  | <p><b>2. Визначення<br/>сміслового навантаження</b><br/>Приймення через порівняння<br/>з опудалом (безглуздою,<br/>смішною, непривабливою<br/>фігурою); висміювання<br/>зовнішності або поведінки;<br/>вираження зневаги.</p> <p><b>3. Класифікація<br/>характеру інформації</b><br/>ТАК, негативна інформація у<br/>формі фактичного твердження<br/>з образливою лексикою.</p> <p><b>4. Аналіз<br/>комунікативного наміру</b><br/>ТАК, принизити гідність через<br/>порівняння з опудалом;<br/>висміяти зовнішність або<br/>поведінку особи.</p> <p><b>5. Виявлення погроз</b><br/>НІ.</p> <p><b>6. Виявлення закликів<br/>до ворожнечі</b><br/>НІ</p> <p><b>7. Проблемні мовні<br/>засоби</b></p> <ul style="list-style-type: none"><li>• «Опудало» –<br/>образлива лексема, що<br/>принижує через порівняння з<br/>безглуздою фігурою,<br/>характеризує особу як смішну,<br/>непривабливу</li><li>• Емодзі 😂 – посилює<br/>висміювальний тон</li></ul> |
|--|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

Інший прикладом є допис блогерки Юлії Верби, в якому вона розповідає, що стала хрещеною мамою.



verbaaa.verbaaa Хрещення Марка ❤️  
Обіцяю перед Богом бути найкращою духовною мамою для  
свого похресника 💜  
Змінено · 98 тиж.

| Коментар                                                                                                                                            | Аналіз                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <div data-bbox="253 1077 301 1122"></div> <div data-bbox="316 1077 566 1133"> <p>oleksandrzhemela Що за дрищ</p> <p>92 тиж. · Відповісти</p> </div> | <p><b>1. Загальний аналіз змісту</b><br/>Короткий коментар з використанням вульгарного жаргонізму для характеристики фізичного вигляду.</p> <p><b>2. Визначення смислового навантаження</b><br/>Принизлива оцінка фізичних параметрів (худорлявості) публічної особи через грубий жаргон.</p> <p><b>3. Класифікація характеру інформації</b><br/>Так, фактичне твердження вкрай негативного характеру, висловлене у вульгарній формі.</p> <p><b>4. Аналіз комунікативного наміру</b><br/>ТАК, прямий намір образити</p> |

|                                                                                                                                                     |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                                                                                                                                     | <p>через принизливу характеристику тілобудови з використанням грубої лексики.</p> <p><b>5. Виявлення погроз</b><br/>НІ.</p> <p><b>6. Виявлення закликів до ворожнечі</b><br/>НІ.</p> <p><b>7. Проблемні мовні засоби</b><br/>«Дрищ» – грубий вульгарний «жаргонізм для позначення худі людини, має принизливий, зневажливий характер.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
|  <p>nxilevich помри мразь 🤡👹🇺🇦🇷🇺🇵🇸🇹🇷</p> <p>94 тиж. Відповісти</p> | <p><b>1. Загальний аналіз змісту</b><br/>Коментар містить пряму вербальну агресію у формі побажання смерті та образливого звертання, доповнений набором емодзі.</p> <p><b>2. Визначення смислового навантаження</b><br/>Вираження крайньої ворожості через побажання смерті. Набір емодзі може містити прихований контекст (зірка Давида та веселкова емодзі можуть мати антисемітський та гомофобний підтекст).</p> <p><b>3. Класифікація характеру інформації</b><br/>ТАК, фактичне твердження вкрай агресивного характеру у формі погрози та прямої образи.</p> <p><b>4. Аналіз комунікативного наміру</b><br/>ТАК, прямий намір образити</p> |

|                                                                                                                                                                               |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                                                                                                                                                               | <p>честь та гідність через вкрай агресивне звертання та побажання смерті. Можливий додатковий намір розпалювання ненависті через символи.</p> <p><b>5. Виявлення погроз</b><br/>ТАК, Присутня відкрита погроза у формі побажання смерті («помри»), що є формою вербального насильства.</p> <p><b>6. Виявлення закликів до ворожнечі</b> Можливий завуальований заклик через використання символів ☆🏳️, які можуть вказувати на антисемітські та гомофобні мотиви, залежно від контексту.</p> <p><b>7. Проблемні мовні засоби</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• «Помри» – пряме побажання смерті, що є формою погрози;</li> <li>• «мразь» – грубий вульгаризм, що означає огидну, мерзенну людину;</li> <li>• комбінація емодзі ☆🏳️ у контексті може мати дискримінаційний характер.</li> </ul> |
| <p> trachuk_wtf Тварина кончена 🍌🍌🍌🍌🍌<br/>98 тиж. Позначки «Подобасться»: 6 Відповісти</p> | <p><b>1. Загальний аналіз змісту</b><br/>Пряма образа через звеління до рівня тварини з додатковим принизливим означенням.</p> <p><b>2. Визначення смислового навантаження</b><br/>Повне знецінення людської гідності через зооморфне порівняння та грубий</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |



|                                                                                                                                                                                                                                                      |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                                                                                                                                                                                                                                      | <p>вульгаризм. П'ять емодзі «лайків» іронічно підсилюють образу.</p> <p><b>3. Класифікація характеру інформації</b><br/>ТАК, фактичне твердження вкрай образливого характеру з використанням дегуманізуючої та вульгарної лексики.</p> <p><b>4. Аналіз комунікативного наміру</b><br/>ТАК, прямий намір максимально образити честь та гідність через дегуманізацію (позбавлення людських якостей) та вульгарні характеристики.</p> <p><b>5. Виявлення погроз</b><br/>НІ.</p> <p><b>6. Виявлення закликів до ворожнечі</b><br/>Відсутні прямі заклики, але рівень агресії та дегуманізації створює атмосферу ненависті.</p> <p><b>7. Проблемні мовні засоби</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• «Тварина» – дегуманізуюче порівняння, що позбавляє людину людських якостей;</li> <li>• «кончена» – грубий вульгаризм, що означає «нікчемна», «зіпсована»;</li> <li>• п'ять емодзі 🍑 використовуються іронічно для підсилення образи.</li> </ul> |
|  <p>uliashop2020 А той ксьондз не вигнав тебе з церкви???? Хто тебе таку "красу" взяв за хресну????!!!!!!</p> <p>98 тиж. Позначки «Подобається»: 8 Відповісти</p> | <p><b>1. Загальний аналіз змісту</b><br/>Коментар ставить під сумнів</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |



|  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |
|--|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|  | <p>право публічної особи перебувати у церкві та бути хресною матір'ю, іронічно використовуючи слово «краса» у лапках.</p> <p><b>2. Визначення смислового навантаження:</b><br/>Моральне засудження присутності у церкві з натяком на невідповідність релігійним нормам. Іронічна характеристика зовнішності («краса» в лапках) та сумнів у праві виконувати релігійні обов'язки.</p> <p><b>3. Класифікація характеру інформації</b><br/>ТАК, фактичне твердження негативного характеру з елементами морального засудження, іронії та приниження.</p> <p><b>4. Аналіз комунікативного наміру</b><br/>ТАК, намір принизити через моральне засудження, поставити під сумнів релігійну придатність та образити зовнішній вигляд через іронію. Публічно ставиться питання про моральне право.</p> <p><b>5. Виявлення погроз</b><br/>НІ.</p> <p><b>6. Виявлення закликів до ворожнечі</b><br/>НІ.</p> <p><b>7. Проблемні мовні засоби</b></p> <ul style="list-style-type: none"><li>• «Ксьондз не вигнав» – припущення про</li></ul> |
|--|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

|                                                                                                                                                                                                                         |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                                                                                                                                                                                                         | <p>невідповідність релігійним нормам;</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• «краса» в лапках – іронічне використання слова для висміювання зовнішності;</li> <li>• множинні знаки оклику та питання підсилюють агресивний тон.</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
| <div data-bbox="258 622 300 667"></div> <div data-bbox="316 622 753 698"> <p>liudmilaraliuk Зайшла до Божого храму як повіяти з головою взагалі дружиш?</p> <p>98 тиж. Позначки «Подобається»: 72 Відповісти</p> </div> | <p><b>1. Загальний аналіз змісту</b><br/>Коментар містить пряме образливе порівняння з повією та звинувачення у відсутності розуму.</p> <p><b>2. Визначення смислового навантаження</b><br/>Моральне засудження присутності у церкві через порівняння з особою, що надає сексуальні послуги. Додаткове звинувачення у психічній неадекватності.</p> <p><b>3. Класифікація характеру інформації</b><br/>ТАК, фактичне твердження вкрай образливого характеру з використанням стигматизуючої та принизливої лексики.</p> <p><b>4. Аналіз комунікативного наміру</b><br/>ТАК, прямий намір образити честь, гідність та репутацію через порівняння з повією та поставити під сумнів психічне здоров'я. Моральне засудження поведінки у релігійному контексті.</p> <p><b>5. Виявлення погроз</b><br/>НІ.</p> |

|                                                                                                                                                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                                                                                                                                                                                                                                                            | <p><b>6. Виявлення закликів до ворожнечі</b><br/>НІ.</p> <p><b>7. Проблемні мовні засоби</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• «Повія» – грубе, образливе слово для позначення жінки легкої поведінки, що принижує честь та гідність;</li> <li>• «з головою взагалі дружиш» – образливий фразеологізм, що ставить під сумнів психічні здібності; «Божий храм» використовується для посилення морального засудження.</li> </ul>                                                                                                                                      |
|  <p><b>olala123tffh</b> Дволика людинка, яка говорить одне, а робить інше, і це так завжди у твоєму випадку 😏 Брехлива, дволика</p> <p>98 тиж. Позначки «Подобається»: 7 Відповісти</p> | <p><b>1. Загальний аналіз змісту</b><br/>Звинувачення у лицемірстві, нещирості та постійній брехні з повторенням слова «дволика» для посилення.</p> <p><b>2. Визначення смислового навантаження:</b><br/>Підрив довіри до публічної особи через звинувачення у систематичній двоєдушності та брехливості. «Людинка» у зменшувально-зневажливій формі додає презирства.</p> <p><b>3. Класифікація характеру інформації</b><br/>ТАК, фактичне твердження негативного характеру, що стосується моральних якостей та репутації.</p> <p><b>4. Аналіз комунікативного наміру</b></p> |

|                                                                                                                                                                                                                                                                      |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                                                                                                                                                                                                                                                      | <p>ТАК, намір підірвати репутацію та довіру через звинувачення у постійній нечесності та лицемірстві, особливо у релігійному контексті (фото з хрещення).</p> <p><b>5. Виявлення погроз</b><br/>НІ.</p> <p><b>6. Виявлення закликів до ворожнечі</b><br/>НІ.</p> <ul style="list-style-type: none"><li>• <b>7. Проблемні мовні засоби:</b><br/>«Дволика» (двічі) – звинувачення у лицемірстві;</li><li>• «людинка» – зменшувально-зневажлива форма;</li><li>• «брехлива» – пряме звинувачення у нечесності;</li><li>• конструкція «завжди у твоєму випадку» – узагальнення негативних характеристик.</li></ul> |
|  <p>tarraram судячи по коментарях, слова Оскара Уайлда тільки підтверджуються, що «атеїсти ближче до Бога ніж віруючі» 🙄</p> <p>98 тиж. Позначки «Подобається»: 40 Відповісти</p> | <p><b>1. Загальний аналіз змісту</b><br/>Філософське спостереження про агресивну поведінку «віруючих» коментаторів з посиланням на цитату Оскара Уайльда.</p> <p><b>2. Визначення смислового навантаження</b><br/>Іронічна критика лицемірства віруючих людей, які демонструють неприйнятну поведінку у коментарях. Захист публічної особи через інтелектуальний аргумент.</p> <p><b>3. Класифікація</b></p>                                                                                                                                                                                                   |

|  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
|--|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|  | <p><b>характеру інформації</b><br/>ТАК, фактичне твердження, спрямоване не на публічну особу, а на агресивних коментаторів. Має захисний характер.</p> <p><b>4. Аналіз комунікативного наміру</b><br/>ТАК, намір захистити публічну особу через критику лицемірства інших коментаторів та вказівку на невідповідність їхньої поведінки релігійним цінностям.</p> <p><b>5. Виявлення погроз</b><br/>НІ.</p> <p><b>6. Виявлення закликів до ворожнечі</b><br/>НІ.</p> <p><b>7. Проблемні мовні засоби</b><br/>Відсутні проблемні мовні засоби стосовно публічної особи. Коментар є захисним та інтелектуально аргументованим.</p> |
|--|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

Як ми бачимо, у цих випадках дописах лише три коментарі під дописом Юлії Верби хоч якось пов'язані з тематикою допису: *«А той ксьондз не вигнав тебе з церкви ???? Хто тебе таку»* красу *«взяв за хресну ???!!!!!!»*; *«Зайшла до Божого храму як повія, ти з головою взагалі дружиш?»*; *«судячи по коментарях, слова Оскара Уайлда тільки підтверджуються, що «атеїсти ближче до Бога аніж віруючі»*.

**Список використаних джерел:**

Київський науково-дослідний інститут судових експертиз Міністерства юстиції України URL: <https://kndise.gov.ua/expertise/linguistic-examination-of-speech> (дата звернення: 09.11.2025).  
Шевченко Л.І., Дергач Д.В., Сизонов Д.Ю. (2013). Медіалінгвістика: словник термінів і понять. Київ: ВПЦ «Київський університет».

УДК 811.111

**Перепелюк А.С., магістрантка**  
*Донецький національний університет імені Василя Стуса*  
*(Вінниця, Україна)*

## **КОМУНІКАТИВНИЙ ПІДХІД ЯК ПЕРЕДУМОВА ІНДИВІДУАЛІЗОВАНОГО НАВЧАННЯ У ЗВО: СЕМАНТИКО- ДИСКУРСИВНИЙ АСПЕКТ**

У сучасному освітньому просторі спостерігається перехід від передавання знань до розвитку компетентностей, що забезпечують ефективну комунікацію й створення смислів у професійному контексті. Така трансформація пов'язана з потребою підготовки фахівців, здатних не лише володіти мовою, а й будувати дискурс, адекватний ситуації спілкування. У цьому контексті значущим методологічним орієнтиром виступає комунікативний підхід до навчання (Communicative Language Teaching, CLT), який розглядає мову як інструмент соціальної взаємодії та конструювання значень (Richards, 2006).

Комунікативний підхід ґрунтується на ідеї, що навчання мови — це не механічне засвоєння лексико-граматичних структур, а процес смислотворення у взаємодії, у якому кожен акт мовлення є цілеспрямованим створенням значення у конкретному контексті. Такий підхід виходить із положення, що мова не є замкненою системою форм, а живим інструментом соціальної дії, через який індивід реалізує свої інтенції, соціальні ролі та емоційно-ціннісні орієнтири (Harmer, 2015).

У межах CLT формування іншомовної компетентності тісно пов'язане з розвитком дискурсивних умінь — здатності не лише правильно будувати висловлювання, а й надавати їм смислової цілісності, логічної зв'язності та прагматичної адекватності. Це передбачає вміння створювати, інтерпретувати й реконструювати текстивідповідно до ситуації спілкування, комунікативної мети, статусно-рольових відносин і культурного контексту. Таким чином, навчання переходить у площину дискурсивно-семантичної діяльності, де головним результатом є не відтворення готових мовних моделей, а конструювання змісту через мову.

На відміну від традиційного структурного підходу, який зосереджується на формальній правильності висловлювання, CLT переносить акцент на функціонально-сміслову адекватність —

здатність обрати мовні засоби, що найточніше виражають комунікативний намір у конкретній ситуації. Саме тут розкривається семантична глибина комунікативного навчання: значення трактується не як статичний набір мовних одиниць, а як динамічний продукт взаємодії учасників дискурсу, що формується у процесі співтворення сенсу.

Таке бачення відповідає ідеям Дж. Річардса (Richards, 2006) та М. Баята (Bygate, 2016), які наголошують, що у CLT кожен навчальний акт є одночасно і когнітивним, і соціально-комунікативним процесом. Студент не просто відтворює знання, а навчається семантичній гнучкості – здатності розпізнавати підтексти, іронію, емоційні відтінки, що є ключовими для реального спілкування.

Звідси випливає, що основним показником успішності комунікативного навчання є не кількість засвоєних граматичних конструкцій, а вміння породжувати дискурс, релевантний ситуації спілкування – логічно послідовний, прагматично точний і семантично насичений. Саме формування таких умінь забезпечує перехід від мовної компетентності до дискурсивної, яка є вищим рівнем володіння іноземною мовою та інтегрує мовні, когнітивні й соціокультурні знання.

У межах семантико-дискурсивного підходу комунікація трактується як спільне конструювання значень, де значення не просто виражається, а формується в процесі взаємодії. Використання автентичних текстів, рольових ігор, дискусій, дебатів чи аналізу професійних ситуацій дозволяє студентам розвивати навички смислового наповнення дискурсу. У завданнях такого типу переважають ситуації природної мовленнєвої взаємодії, у яких здобувачі освіти не лише засвоюють структури, а й наповнюють їх прагматичним і семантичним змістом (Bygate, 2016). Наприклад, симуляція ділових переговорів або педагогічної ситуації вимагає від здобувачів не лише мовної правильності, а й вміння будувати дискурс відповідно до наміру, ролі й емоційного контексту. Це сприяє формуванню здатності інтерпретувати мовлення як текст у дії, тобто як носій соціально значущих смислів.

Індивідуалізація навчання у межах комунікативного підходу проявляється через гнучке врахування рівня володіння мовою (A2–C1), професійної спрямованості та когнітивних особливостей студентів. Викладач у цьому процесі виступає не джерелом знань, а модератором смислотворення, який допомагає студентам формулювати власні позиції, інтерпретувати тексти й рефлексувати над змістом власних

висловлювань (Тарнопольський, 2013). Такий підхід розвиває learner autonomy і self-reflection, формуючи відповідальність за особистий дискурсивний розвиток.

Попри доведену ефективність, CLT має і певні обмеження. Зокрема, надмірна орієнтація на спонтанне мовлення може призвести до недостатнього опрацювання семантичної точності та когерентності тексту (Dörnyei, Z. (2020). Крім того, при роботі з групами різного рівня володіння мовою складно досягти рівноваги між точністю, змістовністю й автентичністю дискурсу. Проте саме індивідуалізована організація комунікативної діяльності дає змогу подолати ці виклики, забезпечуючи адаптацію матеріалу, розвиток метакогнітивних стратегій і підтримку емоційної залученості студентів.

**Висновки.** Отже, комунікативний підхід у сучасній вищій школі виступає не лише методикою навчання мови, а й парадигмою дискурсивного розвитку, де головною метою є створення, інтерпретація та усвідомлення смислів. Індивідуалізація навчання у межах CLT дозволяє інтегрувати особистісний досвід студента в мовленнєву діяльність, формуючи його як активного суб'єкта освітнього й соціального дискурсу. У результаті цього, CLT стає основою для формування дискурсивно-семантичної компетентності, необхідної для успішної комунікації у глобалізованому професійному середовищі.

**Список використаних джерел:**

- Тарнопольський, О. Б. (2013). *Методика навчання іношомовної мовленнєвої діяльності у вищих навчальних закладах*. Київ: Ліра-К.
- Bygate, M. (2016). *Language Use and Language Learning in CLT*. Cambridge University Press.
- Dörnyei, Z. (2020). *Innovations and Challenges in Language Learning Motivation*. Routledge.
- Harmer, J. (2015). *The Practice of English Language Teaching* (5th ed.). Pearson Education.
- Richards, J. C. (2006). *Communicative Language Teaching Today*. Cambridge University Press.



УДК 81'42 + 821.111(73)-31

**Степанчук О.О., магістрантка**  
*Рівненський державний гуманітарний університет*  
*(Рівне, Україна)*

## **ПЕРСОНАЖНЕ МОВЛЕННЯ В РОМАНІ ДЕНА БРАУНА «ЦИФРОВА ФОРТЕЦЯ»**

Персонажне мовлення – це засіб комунікації персонажів твору, який відображає їхні особистісні риси, думки, емоційні стани, світогляд та соціальний статус. Під цим терміном ми також розуміємо сукупність мовних проявів персонажа, що дозволяють читачеві не лише спостерігати за розвитком сюжету, а й глибше усвідомлювати мотивацію та мислення кожного героя.

Персонажне мовлення виконує ряд функцій. **Комунікативна функція** забезпечує передачу інформації між персонажами, а також їхній зв'язок із читачем. Через діалог або монолог читач дізнається про факти, події та мотиви поведінки. **Експресивна функція** дозволяє передати емоційний стан героя: через вибір слів та стилістичні засоби письменник демонструє радість, гнів, страх, сум або інші емоції. **Характерологічна функція** спрямована на формування психологічного портрету персонажа. Саме через мовлення розкривається його індивідуальність, особливості мислення, рівень освіченості, соціальний статус та світогляд.

Персонажне мовлення дозволяє не лише розкрити характер героя, а й створити автентичність, динаміку та психологічну глибину твору. Вивчення персонажного мовлення є важливим для розуміння художніх прийомів, що застосовуються для побудови образів персонажів і комунікативної поведінки у творі.

Персонажне мовлення класифікують за різними ознаками. Найбільш поширеними формами є: пряма, непряма та невластива пряма мова, монолог, діалог та полілог.

Різні види мовлення по-різному можуть відбивати характер особистості, і тому це слід враховувати при вивченні мовлення персонажів. Монологічні висловлювання яскраво демонструють особливості ідіостилу мовної особистості та її концептосферу. Діалог дає інформацію про стиль спілкування, комунікативну поведінку людини. У діалозі відображено «різні сфери життя: когнітивну – знання, настанови індивіда; позиційну – соціальні ролі; акціональну –

дії та активність; соматичну – фізичні та психічні стани» (Ницполь, 2019, с. 41).

Завдяки використанню різних форм внутрішнього монологу та невластиве-прямої мови письменник отримує змогу репрезентувати ті аспекти психіки персонажа, які залишаються непомітними у його зовнішніх реакціях чи поведінці.

Внутрішній монолог відображає невисловлені почуття, приховані емоції та думки персонажа. Маючи свою особисту тематичну лінію, внутрішній монолог виходить із загального ланцюга подій, перериває його і цим гальмує розвиток основного сюжету, оскільки відтворює заглиблення людини у свій внутрішній світ (Блинова, 2008, с. 235).

Лексика персонажа часто відображає його соціальний та культурний контекст: герої з вищим освітнім рівнем використовують складніші синтаксичні конструкції та багатий словниковий запас, тоді як персонажі з простішим соціальним становищем — короткі, прості слова, часто з регіональними або діалектними елементами. Стилiстично мовлення може бути нейтральним, емоційно забарвленим, іронічним або саркастичним, що дозволяє автору через мову передавати нюанси відношення героя до світу та інших персонажів.

Синтаксичні особливості теж відіграють важливу роль: швидкі короткі речення можуть відтворювати стрімкий потік свідомості або хвилювання персонажа, тоді як складні, розгорнуті конструкції — спокійне, рефлексивне мислення. Інтонаційні засоби, використання повторів, риторичних питань або вигуків додають мовленню емоційної інтенсивності та допомагають відтворити психологічний стан героя.

Персонажне мовлення не існує ізольовано. Натомість воно має взаємозв'язок з іншими елементами художнього твору, тим самим створюючи цілісну картину художнього світу.

У своєму романі «Цифрова фортеця» Ден Браун активно використовує різні види персонажного мовлення, адже сюжет побудований на постійному напруженні, конфліктах, зіткненнях інтересів, технічних дискусіях і моральних дилемах.

Майже в кожному розділі наявна невластиве-пряма мова, яку автор до того ж виділяє курсивом. Ми бачимо як короткі, миттєві думки персонажів: *«I'm dreaming, Susan thought»* (Brown, 2004, p. 506), так і їхні довші роздуми: *«It makes no sense, she thought. If he didn't know we'd killed him . . . Susan drew a total blank. It was too late. We've missed something.»* (Brown, 2004, p. 476). Автор звертався до цього прийому також для створення напруги: *«Escape, Susan! Open the door!*

*Escape!»* (Brown, 2004, p. 434), висвітлення спогадів персонажів: «Greg Hale's voice echoed in her mind: *Susan, Strathmore's going to kill me! Susan, the commander's in love with you!»* (Brown, 2004, p. 426), та моментів осяяння: «*The elevator runs on power from the main building! I've seen the schematics!»* (Brown, 2004, p. 433).

Більшість сюжетних подій розгортається через діалоги. Д. Браун використовує діалог як інструмент швидкого просування інформації, репліки майже завжди короткі:

The officer poked at the cadaver's leg. «¿Quienes? Who is he?»

«No idea.»

«Looks Chinese.»

*Japanese*, Becker thought.

«Poor bastard. Heart attack, huh?» (Brown, 2004, p. 85).

Іноді репліки персонажів уривчасті, що передає стан постійної терміновості та загрози: «Susan laughed. «Commander, you don't really think – » Strathmore cut her off.» (Brown, 2004, p. 100). Така лаконічність відповідає жанру технотрилера, де напруга тримається на швидкому обміні даними, уточненнях, наказах або повідомленнях про нові загрози.

Діалоги між співробітниками АНБ відзначаються насиченістю технічною лексикою. У них часто фігурують професійні терміни з галузі криптографії, кібербезпеки, аналізу даних:

«Have you checked for error flags? Maybe TRANSLTR hit a glitch and – »

«The run's clean.»

«But the pass-key must be huge!» Strathmore shook his head. «Standard commercial algorithm. I'm guessing a sixty four-bit key.» (Brown, 2004, p. 45). Це створює атмосферу автентичності і підкреслює рівень компетентності персонажів. Мова таких діалогів логічна, позбавлена зайвих емоцій — вона відображає корпоративну культуру установи, у якій пріоритетом є точність і безпека.

### **Список використаних джерел:**

- Блинова Ірина. (2008). Внутрішнє мовлення як основа психологічного портрета персонажа (на матеріалі творчості Дж. К. Оутс). In *Збірник наукових праць ДонНУ: Лінгвістичні студії*, 16, 234-238. URL: <https://litmisto.org.ua/?p=7937>
- Кухаренко В. А. (2002). *Інтерпретація тексту*. Вінниця: НОВА КНИГА.
- Ницполь В. І. (2019). *Мовна особистість персонажа серійного вбивці (на матеріалі американської прози ХХ століття)*. (Дис. канд. філол. наук). Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів. URL: [https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/04/aref\\_nytspol.pdf](https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/04/aref_nytspol.pdf)
- Brown D. (2004). *Digital Fortress*. London: Corgi Books. 512 p.

**УДК 801.5**

**Кетова А.О., студентка**  
*Рівненський державний гуманітарний університет*  
*(Рівне, Україна)*

## **ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МОВЛЕННЕВОЇ АГРЕСІЇ У ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ**

Поняття мовленнєвої агресії посідає важливе місце в сучасній лінгвістиці, оскільки воно безпосередньо пов'язане з вивченням міжособистісної комунікації, політичної риторики, маніпулятивного мовлення, конфліктних ситуацій та формування громадської думки. У політичному дискурсі мовленнєва агресія виконує не лише експресивну функцію, але й є інструментом політичної боротьби та позиціонування кандидата у масовій свідомості виборців. У найзагальнішому вигляді мовленнєва агресія визначається як форма комунікативної поведінки, що характеризується наміром мовця образити, принизити, дискредитувати або психологічно тиснути на співрозмовника за допомогою мовних засобів. Мовленнєва агресія — це лінгвістична репрезентація агресивного ставлення мовця до адресата або до об'єкта мовлення, яка реалізується у вербальній формі через емоційно забарвлені лексеми, оцінні висловлювання, негативні номінації, прямі або завуальовані звинувачення тощо

У науковій літературі існує кілька типологій мовленнєвої агресії. Найбільш поширеною є класифікація за ступенем прямої вираженості агресивного змісту. Зокрема, таку класифікацію пропонує українська лінгвістка Н. С. Баландіна. Вона виділяє:

- Пряма мовленнєва агресія — це відкрите, недвозначне висловлювання негативного ставлення до адресата. Вона включає інвективи (образи), погрози, приниження, дискредитацію особи чи групи.
- Непряма мовленнєва агресія — передбачає завуальоване, контекстуальне або імпліцитне виявлення агресії. Це може бути іронія, сарказм, натяки або підступна позитивна оцінка, що насправді є приниженням.
- Пасивна мовленнєва агресія — проявляється у формі демонстративного ігнорування, зневажливого мовчання, ухиляння від відповіді, використання пауз чи холодного тону в розмові. Хоч вона не має відкритого негативного змісту, проте викликає психологічний дискомфорт. (Н. С. Баландіна, 2007, с. 63-76)

Також мовленнєва агресія у політичному дискурсі виконує низку функцій, які можуть бути як стратегічними, так і ситуативними. Подібну функціональну типологію розглядають такі дослідники, як van Dijk, а також українська дослідниця Л. В. Мацько:

1. Експресивна функція — вираження внутрішнього емоційного стану мовця: гніву, роздратування, зневаги. Наприклад, демонстрація «сильної позиції» через гнівне висловлювання.

2. Маніпулятивна функція — використання агресії для впливу на свідомість адресата: нав'язування оцінки, формування уявлення про «ворога», мобілізація електорату. Часто агресія супроводжується ідеологічними кліше або гаслами.

3. Регулятивна функція — регулювання соціальних і комунікативних відносин: встановлення домінантної позиції мовця, приниження опонента, демонстрація контролю ситуації.

4. Іміджева функція — створення або підтримання певного іміджу політика: рішучого, принципового, безкомпромісного. Агресія може сприйматися як прояв сили, а не слабкості, особливо в умовах політичного протистояння.

5. Консолідаційна функція — використання агресивної риторики для об'єднання своєї аудиторії проти «зовнішнього ворога», створення дихотомії «ми — вони». Це часто простежується в популістській риториці. (van Dijk, Т. А. 2008, Мацько, Л. І., & Кравець, Л. В. 2007 с. 360)

Агресія в політичному дискурсі набуває риторичного характеру, коли вона слугує засобом переконання або впливу на аудиторію. У цьому випадку вона ретельно планується, підкріплюється аргументацією, статистикою, емоційними апеляціями. Риторична агресія не завжди супроводжується інвективами, але вона має чітке спрямування на приниження опонента і підвищення статусу мовця. Такий підхід підтверджують дослідження американських політологів, зокрема Джеймса Джеррі (James J. Jerit), який досліджував використання «жорстких» повідомлень у теледебатах та їхній вплив на емоційну залученість виборців (Jerit, James J. 24, с. 563–575.)

Отже, у політичному дискурсі мовленнєва агресія виконує не лише емоційно-експресивну, а й стратегічну функцію, спрямовану на маніпуляцію, регуляцію соціальних ролей, формування іміджу та консолідацію електорату. Її прояви можуть бути прямими, непрямими або пасивними, що визначає ступінь відкритості агресивного наміру. Використання агресії як риторичного інструменту дозволяє політикам не тільки висловлювати емоції, а й формувати суспільну думку,

утверджувати власний авторитет і впливати на масову свідомість. Таким чином, мовленнєва агресія в політичному дискурсі постає як багатогранне явище, що поєднує психологічні, соціальні та лінгвістичні аспекти комунікації.

**Список використаних джерел:**

- Баландіна, Н. Ф. (2007). До проблеми опису етикетних перформативів у словниках. *Eslavistika Computence*, 7, 63–76.
- Мацько, Л. І., & Кравець, Л. В. (2007). *Культура української фахової мови: Навчальний посібник* (360 с.). Київ: ВЦ «Академія».
- Jerit, James J. *Hard Messages in Political Debates: Effects on Voters' Emotional Engagement*. – (24, с. 563–575).
- van Dijk, T. A. (2008). *Discourse and Power*. London: Palgrave Macmillan.

**УДК 81'27: 811.111**

**Павліна В.Р., студентка**  
*Рівненський державний гуманітарний університет*  
*(Рівне, Україна)*

## ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ІНАВГУРАЦІЙНОЇ ПРОМОВИ ДОНАЛЬДА ТРАМПА

Дональд Трамп — яскравий приклад політика, чий мовний стиль відіграє ключову роль у формуванні його публічного іміджу. Його промови вирізняються прямолінійністю, емоційністю, простотою синтаксису та численними повторами. Ці риси створюють враження спонтанності, водночас підсилюючи впливовість висловлювань.

Інавгураційна промова політика має чітку композиційну структуру, що складається з чотирьох основних частин: вступу, діагностики проблеми, пропозиції змін та заклику до дії.

У вступі він дякує посадовцям та гостям, висловлює своє перше ключове твердження. Далі політик проводить діагностику наявних проблем: перераховує наявні кризові явища такі як корупція, економічні труднощі, зовнішні загрози. Показує контраст між теперішньою ситуацією та майбутнім. Після вище сказаного пропонує низку заходів, які спрямовані на покращення ситуації — реформу поколінь, економічний розвиток, відновлення військової могутності. І наостанок закликає до дій: лунають мотиваційні гасла, посилюється тема національної єдності. Завершується промова традиційним благословенням країни.

Вже на початковому етапі Трамп переходить до ключового меседжу – «*The golden age of America begins right now*». Використовуючи слова «золотий вік», він формує в аудиторії очікування грандіозних змін, які мають розпочатися негайно, підкреслюючи відмінність свого президентства від попередніх років.

Звернемо увагу на лексичні особливості, які відіграють ключову роль у створенні емоційного впливу на аудиторію. Риторика Д. Трампа побудована на використанні певних лексичних груп, кожна з яких має своє комунікативне завдання.

Одна з найвиразніших лексичних груп, яка зустрічається у промові – це піднесена, патріотична лексика, яка спрямована на формування відчуття гордості та національної єдності. Вирази на кшталт «*golden age*», «*magnificent citizens*», «*glorious nation*», «*greatest nation on earth*» апелюють до величі країни та її громадян, створюючи піднесений емоційний фон.

Важливим риторичним прийомом у промові є *гіпербола*, що дозволяє Д. Трампу підкреслити безпрецедентність ситуації та свою ключову роль у її вирішенні: «*Over the past eight years, I have been tested and challenged more than any president in our 250-year history*». Тут Трамп не просто говорить про труднощі, з якими він стикався, а стверджує, що жоден інший президент у всієї історії США не зазнавав таких випробувань. Це класичний риторичний хід, який має кілька цілей – він підкреслює його виняткову витривалість і здатність протистояти викликам.

Подібний прийом використано і в іншому вислові – «*We will do it at a level that nobody has ever seen before*» (The Inaugural Address). Тут Трамп апелює до грандіозності майбутніх змін, які він обіцяє здійснити. Це твердження не містить конкретики, однак створює відчуття безпрецедентності його політичної програми. Його риторика формує у виборців віру в те, що країну чекають небачені досягнення, що є одним із традиційних прийомів популістської політики.

**Анафора** дозволяє зробити повідомлення політика більш чіткими та переконливими, що є характерною рисою його стилю комунікації.

Послідовне використання «*we will*» у промові Д. Трампа працює як чіткий командний сигнал.

«*We will move with purpose and speed...*»;

«*We will not be conquered, we will not be intimidated, we will not be broken, and we will not fail*» (The Inaugural Address).

Цей прийом не просто додає промові динамічності, а й створює відчуття неминучості політичних змін. Усі наведені твердження сформульовані в категоричному тоні, що виключає сумнів або альтернативні сценарії.

Ще одним прикладом анафори є повторення *«our country»*.

*«Our country can no longer deliver basic services...»*

*«Our country was forged and built by the generations of patriots...»*

Тут Трамп навмисно створює контраст між сучасним станом країни, який він описує як занепад, і її славним минулим. Ця техніка формує у слухачів чітке розуміння – теперішня ситуація є неприйнятною, а його адміністрація має відновити колишню велич. Використовуючи цю анафору, він закріплює в свідомості виборців ідею, що Америка потребує радикальних змін, які він, як лідер, готовий здійснити.

Використовуючи образ *«a tide of change is sweeping the country»*, Д. Трамп навмисно порівнює зміни в країні з приливною хвилею, що підкреслює їхню масштабність і невідворотність (The Inaugural Address). Така метафора створює враження, що країна перебуває в стані динамічного перетворення, а його прихід до влади є каталізатором цього процесу.

Далі він звертається до іншого яскравого образу – *«sunlight is pouring over the entire world»*. У цьому випадку світло виступає символом правди, надії та відродження. Цей вираз покликаний сформувати враження, що після його обрання президентом Америка повертається до ролі глобального лідера, випромінюючи вплив на весь світ.

У промові Дональда Трампа широко використовуються ***enimemi***, які виконують важливу функцію емоційного впливу на аудиторію.

Позитивне емоційне забарвлення – *«golden age of America»* (The Inaugural Address), яка апелює до уявлення про країну як державу, що входить у найкращий період своєї історії.

Аналогічну функцію виконує вираз *«thrilling new era»*, де слово *«thrilling»* підсилює емоційне напруження та додає драматичного ефекту. Президент підкреслює масштабність змін, які він принесе.

**Паралелізм** створює ефект послідовного наростання значущості висловлювань, що підсилює емоційний вплив на аудиторію.

*«They crossed deserts, scaled mountains, braved untold dangers, won the Wild West, ended slavery, rescued millions from tyranny, lifted billions from poverty, harnessed electricity, split the atom, launched mankind into*



*the heavens, and put the universe of human knowledge into the palm of the human hand».*

Ця конструкція побудована як ланцюг дій, що демонструє історичний поступ американської нації. Використання паралельної структури підсилює відчуття неперервного прогресу та величі, а перелік досягнень створює епічний наратив. Перехід від фізичних випробувань (перетин пустель, підкорення гір) до глобальних історичних звершень (ліквідація рабства, боротьба з тиранією, наукові прориви) формує образ Америки як цивілізаційного лідера, що невпинно розвивається та змінює світ.

Трамп активно використовує **повторення**, щоб посилити ефект своїх слів, зробити їх більш переконливими та підкреслити важливі моменти своєї промови.

Під час свого виступу він багаторазово повторює подяку.

*«Thank you. Thank you. Thank you».*

*«Thank you. God bless America. Thank you all. Thank you. Thank you».*

*«Thank you very much. Thank you very much»* (The Inaugural Address).

Такі фрази є не просто проявом ввічливості, а й способом підтримувати взаємодію з аудиторією. Повторювання *«thank you»* працюють як ритмічний елемент, що дозволяє Трампу витримати паузу, викликати аплодисменти та зберігати контроль над темпом виступу.

Отже, Д.Трамп майстерно використовує метафори, гіперболи, анафори, паралелізм, повтори, епітети та риторичні запитання – для створення сильного образу лідера, який відроджує велич Америки. Його виступи апелюють до національної ідентичності, оптимізму та віри в майбутнє, підкреслюючи ідеї національної єдності, боротьби з корупцією та рішучих змін.

**Список використаних джерел:**

The Inaugural Address URL: <https://www.whitehouse.gov/remarks/2025/01/the-inaugural-address/?utm> (дата звернення: 10.02.2025).

УДК 81'27: 811.111:811.161.2

Хоменчук Н.В., студентка  
Рівненський державний гуманітарний університет  
(Рівне, Україна)

## НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНА СПЕЦИФІКА ФОРМУЛ МОВЛЕННЕВОГО ЕТИКЕТУ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Мовленнєвий етикет є однією з найбільш яскравих сфер прояву лінгвокультурної специфіки мови, являючи собою систему соціально-маркованих формул спілкування, що регулюють міжособистісні стосунки. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю глибокого аналізу зіставної семантики та прагматики цих формул в умовах посилення міжкультурної комунікації. Неадекватне використання етикетних одиниць може призводити до комунікативних збоїв.

Метою роботи є зіставний аналіз національно-культурних особливостей семантики та прагматики основних груп етикетних формул в англійській та українській мовах.

Теоретичною базою слугують положення лінгвокультурології, прагмалінгвістики, а також класична теорія ввічливості П. Браун та С. Левінсона (Brown & Levinson, 1987). Ця теорія виділяє дві ключові стратегії: негативну ввічливість (*negative politeness*), орієнтовану на повагу до автономії співрозмовника, та позитивну ввічливість (*positive politeness*), спрямовану на вираження солідарності та емоційної залученості. Ці стратегії є ключовими для розуміння функціонування мовленнєвого етикету в різних культурах.

Основна відмінність між етикетними системами англійської та української мов полягає в домінантних стратегіях ввічливості. Англійська комунікативна традиція, яка корениться в індивідуалістичній культурі, переважно орієнтується на стратегію негативної ввічливості. Це виражається у лінгвістичній економії та нейтральності формул, що забезпечує мінімізацію нав'язування співрозмовнику та поважання його особистого простору. Натомість, українська мовна культура, що тяжіє до колективістичних цінностей, часто використовує стратегію позитивної ввічливості, спрямовану на вираження дружнього ставлення та емоційної експресії. Це зумовлює

більшу розлогість та емоційну насиченість українських етикетних формул.

У контексті семантики і прагматики мовних одиниць, зіставлення показує, що ідентичні за своєю функцією формули можуть мати різну семантичну глибину та прагматичний потенціал. Наприклад, вираження вибачення. Англійське «*I'm sorry*» є універсальною формулою, яка покриває широкий спектр ситуацій, демонструючи прагнення до уніфікації та нейтральності прагматичного значення. Українська мова, крім стандартного «*Вибачте*», активно використовує більш емоційно та семантично насичені варіанти: «*Прошу вибачення*» (більш офіційне та вагоме) або «*Мені дуже шкода*» (із посиленою емоційною оцінкою), що свідчить про глибоке проникнення культурних кодів у систему мовленнєвого етикету. Невірний вибір формули може бути розцінений як «*pragmatic failure*».

При порівняльному аналізі формул привітання та прощання в англійській мові домінують нейтральні та функціональні формули, які часто збігаються із запитанням про стан справ, але не вимагають фактичної відповіді: «*How are you?*» має десемантизоване значення привітання. Українські ж привітання, як-от «*Доброго дня*», «*Слава Україні!*» або традиційні «*Здоровенькі були!*», несуть більш конкретне побажальне семантичне навантаження або національно-культурний маркер. У прощанні англійське «*See you*» є прямим побажанням зустрічі. Натомість, українське «*Бувайте здорові*» включає побажання здоров'я, тобто має ширший семантичний обсяг.

Особливо варто виділити релігійно-культурні формули, такі як українське «*Слава Ісусу Христу*» – привітання, що має чітко визначену прагматику та семантику в певному соціальному середовищі, і не має прямого функціонального еквівалента в сучасному світському англійському етикеті. Категорія формул звертання демонструє найбільш суттєві відмінності у граматичній та лексичній семантиці. Англійська мова уніфікувала форму звертання до однини та множини – «*You*». Ця форма семантично не розрізняє ввічливе та фамільярне спілкування, покладаючись на контекст. Українська мова, що є типовим для багатьох європейських мов, чітко розділяє форми «ти» (фамільярність, близькість) та «Ви» (ввічливість, офіційність, повага) (Радевич-Винницький, 2016).

Крім того, українська мова активно використовує зменшувально-пестливі форми у звертаннях до дорослих («*Марічко*», «*Іванку*») як маркер позитивної ввічливості та теплового ставлення, особливо в

неформальних і сімейних контекстах. У той час, як в англійській культурі зменшувальні форми зарезервовані здебільшого для дітей і їх використання до дорослого може сприйматися як патронаж або недоречна фамільярність.

У вираженні прохання та подяки англійська мова демонструє прагматичну обережність при формулюванні прохань, використовуючи пом'якшувальні конструкції (хеджи), щоб уникнути прямого нав'язування та мінімізувати *Face-Threatening Act* (FTA): наприклад, «*I wonder if you could possibly help me...*». Семантика таких конструкцій зосереджена на умовності та сумніві. Українська мова частіше використовує прямі, але пом'якшені формули типу «*Будь ласка, допоможіть*» або риторичні запитання із семантикою очікування згоди. У подяці англійське «*Thanks*» є функціональним та економним. Українське «*Щиро дякую*», «*Красно дякую*» має посилену емоційну семантику, акцентуючи на глибині почуттів та вдячності.

Національно-культурна специфіка мовленнєвого етикету не може бути пояснена без урахування соціокультурних детермінантів. На формування української етикетної системи суттєво вплинули такі цінності, як щирість, гостинність та повага до старших, що знаходять своє пряме відображення у лексичній семантиці та прагматиці етикетних формул. Англійська ж культура, сформована під впливом протестантської етики та індивідуалізму, віддає перевагу формальній коректності та дистанції у спілкуванні.

Таким чином, зіставний аналіз семантики і прагматики формул мовленнєвого етикету в англійській та українській мовах виявляє суттєві відмінності, зумовлені домінуванням різних стратегій ввічливості, різним ступенем емоційної експресії та впливом національно-культурних кодів на семантичне наповнення та прагматичний потенціал мовних одиниць. Розуміння цієї специфіки має ключове значення для теорії перекладу та формування міжкультурної комунікативної компетентності.

#### **Список використаних джерел:**

- Радевич-Винницький Я. К. (2016). *Етикет і культура спілкування*. Київ: Знання.
- Brown, P., & Levinson, S. (1987). *Politeness: Some universals in language usage*. Cambridge University Press.

## **СЕМАНТИКА І ПЕРЕКЛАД**

**УДК 811.111-26.019**

**Бабелюк О.А., д-р філол. наук**

*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності  
(Львів, Україна),*

**Марко К.Р., викладач**

*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності  
(Львів, Україна)*

### **ТЕКСТИ НАУКОВОГО ДИСКУРСУ: СТИЛЬОВІ ДОМІНАНТИ ТА СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ**

Основне призначення наукової літератури полягає в передаванні знань, що зумовлює домінування інформативної функції наукового стилю. Відповідно, ключовою стильовою рисою текстів наукового дискурсу є логічність викладу, яка забезпечується послідовним розгортанням думки, введенням точних дефініцій та формулювань, а також продуманою композиційною організацією тексту (поділом на розділи, підрозділи, параграфи, абзаци, графічним виділенням важливих положень тощо). Наочність викладу підсилюється залученням вербального й візуального ілюстративного матеріалу (схем, таблиць, рисунків), що сприяє повнішому й точнішому осмисленню змісту публікацій (Stepanova & Nykyporets, 2021; Storozhenko, 2019).

Науковий стиль виокремлюється серед інших функціональних різновидів мови насамперед тим, що він оперує когнітивною інформацією: у тексті фіксуються систематизовані знання про об'єктивну дійсність, її закономірності та причинно-наслідкові зв'язки. Для когнітивної інформації, а отже й для наукових текстів, принциповими є три параметри: об'єктивність, абстрактність і компресивність (щільність) (Stepanova & Nykyporets, 2021).

Об'єктивність наукового викладу забезпечується низкою лінгвістичних засобів: атемпоральністю опису (орієнтацією на позачасові, «позасюжетні» характеристики об'єктів), переважанням прямого порядку слів, стабільною синтаксичною схемою «суб'єкт – предикат – об'єкт», неособовою або узагальнено-особовою семантикою суб'єкта, а також високим ступенем термінологічної насиченості. Таке

поєднання формальних характеристик сприяє створенню ефекту неупередженого, раціонального опису, де авторська позиція максимально «розчиняється» в системі понять та аргументів.

Підвищений рівень абстрактності когнітивної інформації відображається передусім у композиційній організації наукового тексту: типовою є структура «вступ – основна частина – висновки», що відповідає логіці наукового доведення (постановка проблеми, аналіз, узагальнення, формулювання результатів). Абстрактності сприяє також розгорнута система сурядного й підрядного зв'язку, використання складних і варіативних синтаксичних конструкцій, а також логічне структурування інформації за допомогою графічних засобів (шрифтові виділення, зміна кегля, нумеровані й марковані списки тощо). Ці засоби одночасно працюють і на абстрагування (структурують зміст за логічними блоками), і на компресію тексту, дозволяючи щільно «упаковувати» великий масив інформації в компактну вербальну форму.

До параметра щільності належать також спеціальні невербальні та змішані засоби подання знань: діаграми, графіки, схеми, креслення, різні типи цифрових кодів, умовні позначення й формули. Вони забезпечують високу інформативну насиченість тексту за мінімального обсягу лінгвістичного матеріалу, що є характерною рисою сучасної наукової комунікації (Storozhenko, 2019).

Таким чином, у текстах наукового дискурсу системно реалізуються всі зазначені характеристики: інформативність, об'єктивність, абстрактність і висока щільність викладу. Науковий дискурс можна розглядати як специфічний тип мовлення, якому притаманні логічність, термінологічна насиченість, а також орієнтація на раціональне, а не емоційно-чуттєве сприйняття матеріалу. До екстралінгвістичних параметрів наукових текстів відносять інформативну спрямованість, аргументованість і вмотивованість викладу, абстрактність мислення та сувору логічність структури, що безпосередньо корелює зі специфікою наукового пізнання.

Сучасний англомовний науковий стиль спирається на норми писемної літературної мови, але водночас має низку специфічних рис. До них належать: широке використання спеціальної термінологічної лексики; переважання граматичних конструкцій, типовим для наукової прози (пасивні форми дієслова, герундіальні й інфінітивні звороти, модальні конструкції); стандартизованість синтаксису та уникнення інверсій. У технічній і прикладній науковій літературі

нерідко функціонують імперативні структури (насамперед в інструкціях і керівництвах), що фіксують алгоритм обов'язкових дій.

Особливості перекладу текстів наукового дискурсу зумовлені як змістовими, так і формально-стильовими характеристиками оригіналу. Перекладач повинен не лише знати відповідну термінологію певної галузі, а й орієнтуватися в її системних зв'язках і вживанні, зважаючи на функційно-стилістичні й жанрові норми. Науковий переклад має зберігати стильові параметри першотвору: неприпустиме надмірне використання експресивно забарвлених засобів, епітетів чи метафор, оскільки це спотворює домінанту точності й логічної організації. Будь-які неточності, навіть формально «незначні», можуть мати серйозні практичні наслідки (наприклад, у перекладі інструкцій до експлуатації обладнання чи технічних регламентів) (Shchurachova, 2019).

Перекладач, який працює з англомовними науковими текстами й перекладає їх, скажімо, українською, має володіти обома мовами на високому рівні, добре орієнтуватися в терміносистемах відповідної галузі, а також уміти ефективно працювати з довідковими, корпусними та електронними ресурсами. Задля мінімізації помилок і наближення перекладу до оригіналу текст часто додатково рецензується фахівцями відповідної предметної сфери та лінгвістами-редакторами. У науковому перекладі пріоритет має точний лексичний еквівалент; синонімічні заміни чи описовий переклад доцільні лише у випадках відсутності усталеного відповідника або за наявності реальної небезпеки непорозуміння.

Додаткові труднощі виникають у зв'язку з полісемією спеціальної лексики: одне й те саме слово може мати кілька термінологічних значень у різних галузях, а отже, вибір адекватного відповідника потребує глибокого розуміння контексту й предметної області. Свою роль відіграють і регіональні особливості терміновживання: один і той самий англомовний термін у різних країнах може перекладатися неоднаково, а іноді й по-різному тлумачитися всередині тієї самої мовної спільноти.

Вагомий пласт перекладацьких проблем пов'язаний з аббревіатурами й графічними скороченнями. В англійських наукових текстах скорочуються слова різних частин мови: *assembly* – *assy*, *without* – *w/o*, *weight to volume* – *w/v* тощо, причому такі форми нерідко не фіксуються у загальних словниках. В українській науковій документації масове вживання подібних «розмовних» скорочень (на кшталт «документи – доки», «інформація – інфа») вважається

стилістично неприйнятним, що також потрібно враховувати при перекладі.

Окрему проблему становить передання нових, ще не усталених у національній терміносистемі одиниць. У таких випадках перекладачеві доводиться добирати з-поміж кількох можливих варіантів той, що найточніше й найекономніше відтворює концепт, не порушуючи системних зв'язків усередині термінології. Водночас науковий переклад має залишатися максимально «прозорим» для цільової аудиторії: фахівці, які користуються перекладеним текстом, повинні без додаткових зусиль зрозуміти зміст та інструктивні настанови й не відволікатися на форму подачі.

Автор наукового тексту, так само як і перекладач, прагне мінімізувати можливість довільної інтерпретації, тому в науковому стилі загалом обмежується використання експресивно забарвлених засобів – метафор, метонімій, стилістичних фігур, властивих художньому дискурсу. Наукові тексти й їх переклади орієнтовані на об'єктивований опис, логічно послідовну аргументацію, компактність і чіткість синтаксичної організації, а також на відповідність усталеним нормам літературної мови.

Синтаксичні структури англomовного наукового дискурсу нерідко відзначаються конструктивною складністю: вони включають численні прислівникові, інфінітивні, герундіальні й атрибутивні звороти, а також низку книжних конструкцій, які ускладнюють сприйняття тексту й вимагають від перекладача додаткових трансформацій. У процесі перекладу важливо не просто механічно відтворити граматичні форми, а адаптувати їх до синтаксичних норм мови перекладу, зберігаючи при цьому логіку, інформативну щільність та стильову специфіку наукового дискурсу.

#### **Список використаних джерел:**

- Shchypachova, D. S. (2019). Peculiarities of scientific and technical translation. In *XV Korolevskie chteniya* (Vol. 2, pp. 843–844). National Technical University of Ukraine “Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”.
- Stepanova, I., & Nykyporets, S. (2021). Some functional-stylistic features of the modern scientific text. [*Conference paper / institutional publication, Vinnytsia National Technical University*].
- Storozhenko, L. G. (2019). Scientific text as a means of teaching and improving professional communicative skills of students. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriya: Filolohiia. Sotsialni komunikatsii*, 30(1, Part 2), 170–173.



UDC 81'255.4

**Demenchuk O., Doctor of Sciences (Philology)**  
*Rivne State University of Humanities*  
(Rivne, Ukraine)

## ONOMASIOLOGICAL CONGRUENCE IN TRANSLATION

The onomasiological aspect of translation deals with the process of translation from the perspective of concepts and their linguistic expressions. This approach is particularly concerned with how a concept, idea, or object can be named or expressed in the source language and finding the most appropriate and equivalent ways to express that same concept in the target language, considering the formal and structural properties of lexical items. Cf. "For us, both as linguists and as ordinary word-users, the meaning of any linguistic sign is its translation into some further, alternative sign" (Jakobson, 1959, p. 232).

An important aspect of translation is onomasiological congruence. It refers to the degree of similarity between the source language and the target language in how they express a concept or an idea. The congruence can be total (or complete), partial, or non-existent (non-congruence), depending on how closely the TL can replicate the SL's way of naming or conceptualizing. Understanding these degrees of congruence is crucial for translators to choose the most appropriate translation strategies.

Total congruence occurs when the SL and TL have an exact onomasiological structure for expressing a concept, with no significant difference in connotation, usage, or cultural implications, cf.:

*The **blackshirts** marched through the city, demonstrating their allegiance to the Fascist ideology.*

***Чорносорочечники** крокували містом, показово демонструючи свою відданість фашистській ідеології.*

*Historians often discuss the role of the **blackshirts** in Mussolini's rise to power.*

*Історики часто підкреслюють значущість **чорносорочечників** та ту роль, яку вони відіграли в період приходу до влади Муссоліні.*

*The **blackshirt** units were known for their brutal tactics and suppression of opposition.*

*Загони **чорносорочечників** зазнали поганої слави через застосування безжалісних методів та жорстокі переслідування опозиції.*

Both languages have complete onomasiological structures for the concept of BLACKSHIRT without any notable difference in how the concept is understood or used. In these translations, *blackshirt* is rendered as *чорносорочечник*, directly reflecting the characteristic black shirts of the members and preserving the historical and cultural context of the term within the Ukrainian language.

Partial congruence exists when the SL and TL share a similar concept, but there are slight differences in the onomasiological structures; there might also be slight differences in cultural implications:

(a) «compound – derivative», cf.:

*The shell of the **purple-fish** was a symbol of wealth and royalty.*

*Мушля **багрянки** була символом достатку та величі.*

(b) «compound – compound», cf.:

*The **yellowbelly** is often found in freshwater habitats, easily recognized by its distinctive coloring.*

***Жовтопузиків** можна часто зустріти в прісноводних водоймах, їх легко впізнати за характерним забарвленням.*

(c) «inversion of components», cf.:

*The **snow-white** dunes stretch out for miles.*

***Білосніжні** дюни простягаються на багато кілометрів.*

Partial congruence also exists when the SL and TL share a similar concept, but there are substantial differences in usage or cultural implications:

(a) «compound – derivative», cf.:

*The rest of the class were sick of watching him **brown-nose**.*

*Декого з однокласників дуже дратувало те, що він постійно **підлизувався** до вчителів.*

*He's always **brown-nosing** the boss, hoping to get a promotion.*

*Він постійно **вислужується** перед начальником, сподіваючись отримати підвищення.*

(b) «compound – compound», cf.:

*Farmers often choose **bluegrass** for pastures because it provides excellent forage for livestock.*

*Фермери часто обирають пасовища, де росте **тонконіг**, оскільки він є ідеальним кормом для худоби.*

Non-congruence occurs when the SL concept does not have a direct equivalent in the TL, often requiring the translator to use descriptive methods or circumlocution to convey the meaning, cf.:

*The **bluecoats** advanced despite the heavy fire, determined to break the Confederate lines.*

*Незважаючи на інтенсивний вогонь, **солдати армії Півночі** просувалися вперед, маючи намір прорвати передові лінії конфедератів.*

*He was caught selling **blackbirds** outside the club.*

*Його спіймали, коли він продавав **капсули амфетаміну** біля клубу.*

*Часто у жіночих чобітках чорна шкіра комбінується з жовтою; з цього виду взуття, наявного у музеї, дуже цікаві буковинські **чорнобровці**.*

*Women's boots often combine black and yellow pieces of leather. Among the footwear available in the museum are good-looking Bukovinian **colour-topped and black-vamped high boots**.*

When translating texts that contain culturally specific terms or concepts, the onomasiological congruence involves identifying how these concepts are expressed or understood in the target culture. This might require finding an equivalent cultural concept or providing a descriptive translation that captures the essence of the original.

Consider the term *blue-rinse*: it refers to a type of hair dye or rinse traditionally used by older women to give their gray or white hair a bluish or lavender tint. The practice became particularly associated with elderly

women, leading to the term sometimes being used to describe not just the hair treatment itself but also, in a broader and more colloquial sense, the demographic of older women who preferred this hairstyle. The term is often used to describe elegance, refinement, and a sense of graceful aging. The 'blue rinse' became symbolic of a certain generation and social class, especially in British culture, where it was most notably recognized. In British politics, the term *blue-rinse brigade* has been used to refer to affluent older women involved in conservative politics, charity work, and committees, cf.:

*Jean Harlow and Queen Elizabeth inspired a generation to go blue, and that generation stuck with the look as it grew older. The **blue-rinse brigade** became a label for busybody-dom that was easily mocked: blamed by former Conservative leader Michael Howard for blocking his attempts at changing the Tory party, they were synonymous with unchangeable Thatcherite thinking and became a caricature of Conservative Britain.*

*У свій час Джин Гарлоу та королева Єлизавета надихнули жінок фарбувати волосся в блакитно-фіолетовий колір. Серед послідовниць сформувалися окремі **загони платинових блондинок** – групи заможних панянок поважного віку, які дотримувалися консервативних поглядів у політиці. Їх нав'язливість та настирливість у відстоюванні традиційних цінностей стала об'єктом численних глузувань: колишній лідер Консервативної партії Великої Британії Майкл Говард звинувачував їх у тому, що вони заважають йому реорганізувати партію зсередини, їх затята відданість курсу, обраному ще за часів правління Маргарет Тетчер, спотворювала, як вважалося, образ справжньої консервативної Британії.*

The translation of *blue-rinse brigade* as *загони платинових блондинок* aims to capture both the tone and the social stereotype implied in the original. Here's a breakdown to substantiate our choice:

a) connotative accuracy (not just literal): the English term *blue-rinse brigade* carries more than a literal meaning – it's loaded with social, political, and generational connotations. The phrase *загони платинових блондинок* similarly plays on the visual stereotype and adds a cultural flavor that resonates in Ukrainian, making it accessible and evocative;

b) stylistic match: the original is slightly ironic, even pejorative. It paints the group as old-fashioned, meddling, and resistant to change. The phrase *загони платинових блондинок* also has a slightly humorous or ironic undertone, which mirrors the English original's tone;

c) cultural adaptation: the term *blue rinse* may not immediately mean much to a Ukrainian audience. Using *платинові блондинки* – which is a more recognizable and visually descriptive stereotype – helps convey the same social image without requiring explanation of the cultural background;

d) “brigade” = “загони”: The word *загони* carries the same idea of group cohesion or a somewhat militant, organized force, which reflects the brigade metaphor used in English – often meant humorously or critically.

The onomasiological approach is gaining importance in translation studies, because it provides a comprehensive framework for understanding the linguistic and cultural factors involved in translation. One of the strengths of the onomasiological approach is its ability to navigate conceptual gaps between languages.

#### References:

Jakobson, R. (1959). On linguistic aspects of translation. In R.A. Brower (Ed.), *On translation* (pp. 232-239). Cambridge, MA: Harvard University Press.

UDC 81'25

**Slavova L., Doctor of Sciences (Philology)**  
*Taras Shevchenko National University of Kyiv*  
*(Kyiv, Ukraine)*

### SEMANTICS AS A KEY FACTOR IN MACHINE AND HUMAN TRANSLATION

This research examines the role of semantics in the translation process focusing on the comparative performance of human translators (HT) and machine translation (MT) systems. As the study of meaning in language, semantics plays a critical role in ensuring that translations convey not only words, but also context, nuance and cultural significance (Cruse, 2011; Baker, 2018). Although machine translation (MT) offers speed and consistency, it often encounters challenges with polysemy, idiomatic expressions, and culturally bound terms—areas in which human translators typically excel (Hutchins, 2005; Koehn, 2020). Addressing these challenges, particularly in optimizing semantic fidelity,

has led to the development of hybrid human–machine workflows that leverage the strengths of both humans and MT systems.

Translation involves more than simply converting words from one language to another; it also requires the conveyance of meaning, context and cultural nuances. Semantics, which concerns the study of meaning in language, plays a central role in ensuring translation accuracy (Cruse, 2011). While human translators can interpret context, idioms and culturally bound expressions, MT systems often struggle with ambiguity and polysemy (Koehn, 2020; Baker, 2018). It is essential to understand how semantics affects translation outcomes in both human and machine approaches in order to improve translation quality, particularly given our growing reliance on AI translation tools (Tiedemann, 2017).

This study aims to establish the role of semantics in translation and compare how human and machine translators interpret and convey meaning across different text types. The texts were chosen from two categories: literary and technical. The texts were translated by professional human translators (HT) and machine translation (MT) systems (Google Translate, DeepL).

1. Literary Text: *Happiness can be found, even in the darkest of times, if one only remembers to turn on the light* (Harry Potter and the Prisoner of Azkaban).

Human Translation (HT): *Щастя можна знайти навіть у найтемніші часи, якщо не забувати запалювати світло* (пер. Віктор Морозов).

Google Translate (GT): *Щастя можна знайти навіть у найважчі часи, якщо тільки пам'ятати про те, щоб увімкнути світло.*

DeepL (DL): *Щастя можна знайти навіть у найтемніші часи, якщо тільки не забувати вмикати світло.*

From a semantic perspective, the human translation excels in preserving both denotative and connotative meaning. In contrast, machine translations, particularly that produced by Google Translate, show a tendency to neutralize metaphors and prioritize literal equivalence over figurative and contextual nuance. Although DeepL's output displays a higher degree of semantic fidelity compared to Google Translate, it still falls short of reproducing the subtle emotional and stylistic nuances intentionally conveyed in the human translation.

2. Technical Text: *Regular maintenance of the engine ensures optimal performance and prevents unexpected system failures.*

Human Translation (HT): *Регулярне технічне обслуговування двигуна забезпечує оптимальну роботу та запобігає непередбаченим збоям системи.*

Google Translate (GT): *Регулярне технічне обслуговування двигуна забезпечує оптимальну продуктивність та запобігає непередбаченим збоям системи.*

DeepL (DL): *Регулярне технічне обслуговування двигуна забезпечує оптимальну роботу та запобігає несподіваним несправностям системи.*

In technical texts, lexical precision and preservation of causal relationships are critical. The human translation achieves optimal semantic fidelity, maintaining exact domain terminology (*роботу, збої*) and functional tone. Machine translations are generally accurate; however, Google Translate introduces a subtle semantic shift (*продуктивність*), while DeepL is closer to the human translation but uses a slightly broader term (*несправності*). This illustrates that even in technical domains, subtle lexical choices can affect semantic nuance and domain-specific accuracy.

This study has shown that human translators better preserve semantic depth, nuance, and stylistic features, especially in literary texts, while machine translations tend to prioritize literal equivalence. Functional accuracy in technical texts can be achieved through machine translation, yet subtle lexical shifts can influence domain-specific meaning. Overall, human translation remains superior in conveying precise and contextually appropriate meaning.

#### References:

- Baker, M. (2018). In other words: A coursebook on translation. Routledge.
- Cruse, A. (2011). Meaning in language: An introduction to semantics and pragmatics. Oxford University Press.
- Hutchins, J. (2005). Example-Based Machine Translation. *Machine Translation*, 19(3–4), 197–211.
- Koehn, P. (2020). Neural machine translation. Cambridge University Press.
- Tiedemann, J. and Scherrer, Y. (2017). Neural Machine Translation with Extended Context. In *Proceedings of the Third Workshop on Discourse in Machine Translation*, 82–92.

УДК 81'25

Антонюк Н.М., канд. пед. наук  
Київський національний університет імені Тараса Шевченка  
(Київ, Україна)

## СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ

Дослідження присвячено проблематиці перекладу військово-політичної термінології в сучасних умовах гібридної війни. Особливу увагу слід приділити трьом аспектам: нестабільності термінології, ідеологічному забарвленню політичних термінів та ролі перекладача як посередника між різними інформаційними системами. У цьому зв'язку запропоновано основні стратегії перекладу та окреслено напрями подальшої стандартизації військово-політичної лексики в українському перекладознавчому просторі.

У ХХІ столітті війна набуває нового, гібридного характеру, де поряд із бойовими діями ведеться активна інформаційна боротьба. Це породжує величезну кількість нових термінів, неологізмів та політично забарвлених понять, які потребують точного й водночас прагматично виваженого перекладу. Від адекватності перекладу військово-політичної термінології залежить не лише якість міжнародної комунікації, але й коректне формування суспільної думки, політичних рішень і навіть стратегічних наративів держави.

Гібридна війна поєднує військові, інформаційні, економічні та психологічні інструменти впливу. Це призводить до утворення нового пласту термінів, наприклад: *information warfare*, *cyber defense*, *narrative control*, *psychological operations*. Ці поняття часто запозичуються без узгодженої термінологічної бази, що спричиняє розбіжності у перекладах.

Багато військово-політичних термінів не мають усталених українських відповідників або мають кілька варіантів перекладу: *counteroffensive* – контрнаступ / зустрічний наступ; *occupation* – окупація / тимчасовий контроль території; *fake news* – фейкові новини / дезінформація.

**Eng.:** Ukraine's *counteroffensive* continues to make progress in liberating its territory." (NATO Press Release, 2023).

**Ukr:** *Контрнаступ* України продовжує просування, звільняючи свою територію. (mfa.gov.ua).



Eng.: The term ‘fake news’ has been widely used, but it is misleading. We prefer to use the terms ‘disinformation’, ‘misinformation’, and ‘malinformation’. (Council of Europe Report “Information Disorder”).

**Ukr:** Термін “фейкові новини” набув широкого вжитку, але він є оманливим. Ми надаємо перевагу використанню термінів “дезінформація”, “місінформація” та “малінформація” (Офіс Ради Європи в Україні).

Вибір перекладацького відповідника залежить від контексту, цільової аудиторії та політичного забарвлення джерела.

Політична лексика часто несе виражене емоційно-оцінне значення. Перекладач має вирішити, чи зберігати цю конотацію, чи нейтралізувати її задля об’єктивності. Наприклад, переклад термінів *liberation forces* чи *resistance movement* може мати різні смислові відтінки залежно від політичної позиції джерела.

**Основні стратегії перекладу військово-політичної термінології:** 1) калькування – збереження структури оригіналу (*hybrid warfare* – гібридна війна); 2) функціональна заміна – підбір відповідника, який виконує аналогічну функцію (*counterintelligence* – контррозвідка); 3) описовий переклад – для нових чи складних понять (*deepfake campaign* – інформаційна операція із використанням штучно створених відеоматеріалів); 4) трансформаційний переклад – адаптація до культурного та політичного контексту.

Перекладач у сфері військово-політичної комунікації виступає не лише як мовний фахівець, а як учасник процесу інформаційної безпеки. Його відповідальність полягає в забезпеченні точності, конфіденційності та недопущенні викривлення змісту повідомлень, які можуть вплинути на громадську думку або міжнародні відносини.

Таким чином, переклад військово-політичної термінології в умовах гібридної війни є складним і багатовимірним процесом, який вимагає від перекладача не лише високого рівня мовної компетенції, а й розуміння політичного контексту, етичної відповідальності та здатності до критичного аналізу інформації. Перспективою дослідження є подальша стандартизація української військово-політичної термінології, створення галузевих глосаріїв, що сприятиме підвищенню точності та уніфікації перекладу в офіційних і медійних комунікаціях.

#### **Список використаних джерел:**

Лисичкіна, І., Лисичкіна, О., Проценко, Є. (2022). *Спеціальна термінологія НАТО в контексті військово-термінологічної діяльності із лінгвістичного забезпечення. Честь і Закон*, (2), 99–102. <https://doi.org/10.33405/2078-7480/2022/2/81/263803>

- Удовиченко, Г., Чванова, Б. (2025). *Шляхи подолання труднощів перекладу військової термінології. Modern Engineering and Innovative Technologies*, 37 (3), 192–198. <https://doi.org/10.30890/2567-5273.2025-37-03-051>
- Khatiashvili, T. (2024). HYBRID WARFARE – A term of the 21st century. *Online Journal of Humanities ETAGTSU*. <https://doi.org/10.52340/PUTK.2024.2346-8149.09.05>
- Prokopenko, A. V., & Chuprina, I. (2018). Translation strategies of the Ukrainian military terminology on the basis of English media discourse. *Філологічні трактати*, 10(4), 62–67. [https://doi.org/10.21272/Ftrk.2018.10\(4\)-8](https://doi.org/10.21272/Ftrk.2018.10(4)-8)

UDC 81'373.45:81'255+61

**Wawrzynów M., PhD (Health Sciences), MA student**  
*School of Humanities and Fine Arts at VIZJA University*  
*(Warsaw, Poland)*  
**Scientific Supervisor:**  
**Kapranov Yan, Habilitated Doctor (Linguistics)**  
*School of Humanities and Fine Arts at VIZJA University*  
*(Warsaw, Poland)*

## HYPERMOBILITY ACROSS DISCIPLINES: TERMINOLOGY, COGNITION, AND TRANSLATION IN CONTEMPORARY MEDICAL DISCOURSE

### Introduction

Hypermobility has transitioned from a seemingly neutral description of joint flexibility to a complex, multidimensional concept that includes genetics, connective tissue biology, neuromotor control, proprioception, nutrition, and patient experience. This conceptual expansion culminated in the 2017 reclassification of EDS and the creation of Hypermobility Spectrum Disorders (HSD), which frame hypermobility as a combination of genetic, neuromotor, and somatosensory factors rather than just a biomechanical trait (Malfait et al., 2017). In this evolving context, language plays a crucial role: the chosen terminology in English and their Polish equivalents influence diagnostic criteria, treatment options, and how patients perceive their bodies. This paper explores how hypermobility sits at the crossroads of medicine, cognitive linguistics, and translation studies, emphasizing that precise terminology must be paired with context-aware translation to prevent clinical and ethical issues.

## **Background and State of the Art**

Early descriptions by Ehlers and Danlos linked the condition to skin hyperextensibility and joint laxity. Later, the Beighton score measured mobility through range-of-motion, implicitly reinforcing a structural perspective. The Brighton Criteria associated generalized joint hypermobility with pain, fatigue, and autonomic features, extending beyond biomechanics. The 2017 reclassification formalized this shift by defining hEDS and HSD and highlighting proprioceptive and neuromotor aspects (Malfait et al., 2017; Castori, 2017). Recent research has broadened the scope by investigating nutritional and metabolic factors—such as vitamin C and trace metals involved in collagen synthesis, lipid profiles, and vitamin D related to membrane elasticity—indicating that phenotypic expression depends on biochemical environment as well as genotype and physical load (Guedry et al., 2024; Rauterberg et al., 2025). Alongside biomedical advances, terminological practices in Polish have struggled to distinguish between laxity and instability, as well as hyperextensibility and hyperelasticity, with inconsistent translations that blur clinical distinctions and complicate epidemiological understanding (Carroll et al., 2023; Tofts et al., 2023). Cognitive-linguistic analyses shed light on this issue: English discussions often use architectural metaphors (hinges, load-bearing structures), while Polish therapeutic texts emphasize adaptive, dynamic metaphors (compensation, equilibrium), each favoring different causal models (Lakoff & Johnson, 2003).

## **Aim and Research Questions**

This study aims to examine how key hypermobility terms function within English medical discourse and Polish translations, and how their embedded conceptual frameworks influence clinical interpretation. It investigates: (1) how the definitions of core terms (hypermobility, laxity, instability, hyperextensibility, proprioceptive impairment) have evolved with scientific advancements; (2) which translation patterns result in semantic narrowing or overextension in Polish; (3) how underlying metaphors reshape diagnostic reasoning and patient self-understanding; and (4) what lexicographic and workflow interventions can minimize errors and enhance interdisciplinary communication.

## **Materials and Methods**

The approach combines a targeted narrative review of biomedical and rehabilitation literature on hEDS/HSD (2017–2025) with a frame-semantic analysis of key words in English and Polish. Selected clinical guidelines and reviews were closely analyzed to identify definitional cores and common collocations; Polish translations from professional,

educational, and popular-medical sources (2018–2025) were evaluated for calquing, scope shifts, and frame misalignments. The analysis was supplemented by translation-studies criteria (terminological consistency, audience design, fidelity versus functionality) to suggest domain-specific quality controls and a blueprint for a bilingual, frame-annotated lexicon.

### **Findings and Discussion**

Three results stand out. First, definitional cores have diversified: laxity remains mainly structural in orthopedics, but in rehabilitation, co-indexes govern control strategies and sensorimotor compensation; instability now routinely refers to functional timing deficits (“dynamic instability”) alongside mechanical insufficiency; hyperextensibility extends beyond skin to fascia and mucosa, influencing proprioception (Castori, 2017; Tofts et al., 2023). Second, translation patterns in Polish often flatten these nuances. Variable translations of laxity as wiotkość, rozluźnienie, or nadmierna ruchomość erase structural–functional distinctions; instability is overgeneralized to any symptom variability; hyperextensibility is incorrectly translated as “hyperelasticity,” disconnecting it from clinical measurement standards and somatosensory implications. Samples from 2018–2025 indicate these mismatches are common enough to distort prevalence perceptions and misguide triage and referral processes (Carroll et al., 2023). Third, metaphorical frames influence reasoning: the English “architecture” model leads readers to seek structural corrections, whereas the Polish “adaptation” model emphasizes neuromotor learning and balance. Literal translation of unmarked frames can thus alter not only terminology but also therapeutic priorities (Lakoff & Johnson, 2003; Guedry et al., 2024).

### **Implications for Translation and Clinical Practice**

Terminology in this field is not just descriptive; it is action-guiding. Misinterpreting laxity might lead clinicians toward passive stabilization instead of active control training; reducing proprioceptive impairment to a generic term like “koordynacja” can understate assessment and goal-setting. Switching between syndrome and disorder changes how chronicity and patient identity are perceived (Darakjian et al., 2024). For translators and scientific editors, audience tailoring is crucial: texts for patients may need functional explanations that keep the original concept’s cognitive surprise without introducing unfamiliar frameworks; professional texts require careful alignment with domain language and clear differentiation between structural and functional meanings.

### **Proposed Terminology Framework**

An adaptive terminology framework is recommended. Definitions should be precise yet contextually flexible: looseness linked to structural ligament laxity in orthopedics, explicitly expanded in rehabilitation narratives to include sensorimotor compensation; instability categorized into structural, functional, and mixed types with clear criteria and common collocations; hyperextensibility associated with measurement standards and extended to fascia or mucosa with proprioceptive consequences. Each entry in a bilingual lexicon should include a core definition, discipline-specific usage notes, frame annotations (e.g., “architecture” vs. “adaptation”), near-miss calques to avoid, and concise patient-friendly paraphrases. Such a resource, developed through corpus analysis and expert consensus, would help reduce confusion in research synthesis and improve consistency across interdisciplinary documentation (Carroll et al., 2023; Tofts et al., 2023).

### **Conclusion**

The shift from “loose joints” to HSD/hEDS highlights scientific progress—and shows how language shapes clinical understanding. In hypermobility discussions, precision closely ties to framing. A translation approach that is linguistically accurate but ignores framing risks misrepresenting diagnosis, treatment, and patient experience. A unified, frame-aware vocabulary and process—spanning medicine, rehabilitation, linguistics, and translation—can balance medical accuracy with clear communication. This allows clinicians and patients to understand variations in connective-tissue traits without confusion and to coordinate neuromotor, nutritional, and educational interventions effectively.

### **References:**

- Carroll, M. B., et al. (2023). Hypermobility spectrum disorders: A review. *Rheumatology International*. <https://doi.org/10.2478/rir-2023-0010>
- Castori, M. (2017). A framework for the classification of joint hypermobility and related conditions. *American Journal of Medical Genetics Part C: Seminars in Medical Genetics*, 175(1), 148–157. <https://doi.org/10.1002/ajmg.c.31539>
- Darakjian, A. A., et al. (2024). Similarities and differences in self-reported symptoms and comorbidities between hypermobile Ehlers–Danlos syndrome and hypermobility spectrum disorders. *Rheumatology Advances in Practice*, 8(4), rkae134. <https://doi.org/10.1093/rap/rkae134>
- Guedry, S. E., et al. (2024). Integrative medicine for hypermobility spectrum disorders (HSD) and Ehlers–Danlos syndromes (EDS): A feasibility study. *Disability & Rehabilitation*. <https://doi.org/10.1080/09638288.2024.2314713>
- Lakoff, G., & Johnson, M. (2003). *Metaphors we live by*. University of Chicago Press.

- Malfait, F., Francomano, C., Byers, P., et al. (2017). The 2017 international classification of the Ehlers–Danlos syndromes. *American Journal of Medical Genetics Part C: Seminars in Medical Genetics*, 175(1), 8–26. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/28306229/>
- Rauterberg, J., Hock, M., Kernich, N., et al. (2025). Health care supply in patients with Ehlers–Danlos syndromes and generalized hypermobility spectrum disorder: A German perspective. *Orphanet Journal of Rare Diseases*, 20(1), 312. <https://ojrd.biomedcentral.com/articles/10.1186/s13023-025-03937-4>
- Tofts, L. J., Simmonds, J., Schwartz, S. B., et al. (2023). Pediatric joint hypermobility: A diagnostic framework and narrative review. *Orphanet Journal of Rare Diseases*. <https://ojrd.biomedcentral.com/articles/10.1186/s13023-023-02717-2>

УДК 81'255.4:811.111(=161.2)

Дейкун О.П., доктор філософії,  
Навчально-науковий інститут філології  
Київського національного університету ім. Т. Шевченка  
(Київ, Україна)

Дейкун П.В., викладач-методист,  
Ніжинський фаховий коледж НУБіП України  
(Ніжин, Україна)

## ПЕРЕКЛАД ХАРАКТЕРИЗУВАЛЬНИХ, СУБ'ЄКТНО- ПРЕДИКАТИВНИХ І ЛЕКСИКАЛІЗОВАНИХ СТРУКТУР В АНГЛІЙСЬКИХ ЗАГОЛОВКАХ BBC NEWS УКРАЇНСЬКОЮ

**Морфосинтаксичні конструкції** (структури) вживають як одне ціле (Gildea & Barðdal, 2023) з огляду на взаємопроникнення форми і семантики/функцій (Міщенко, 2021, с. 71-74). Згадані вище конструкції поділяються на три різновиди: *цільні*, *лексикалізовані* й *граматикалізовані* (Tomasello, 2000).

У заголовках онлайн-повідомлень обома мовами одні з найбільш чисельних типів морфосинтаксичних конструкцій – **граматикалізовані** – позначають різні відношення й охоплюють понад десять різновидів, серед яких чільне місце посідають передусім *характеризувальні* та *суб'єктно-предикативні*.

*Характеризувальні структури* оригіналу, які вживають для позначення опису референтів, належності їм об'єктів чи їхніх дій, із позиції утримування уваги заголовків відтворюють українською зазвичай транзитивними конструкціями зі збереженням значення (модель семантичної еквівалентності), пор.: *India bourse head was a*

*'puppet' of unnamed yogi, regulators say* – Директорка фондової біржі **погоджувала** свої **рішення** з гімалайським йогом. Скандал в Індії (BBC 14 лют 2022). Ужиту в англійському оригіналі характеризувальну структуру *was a 'puppet'* (була маріонеткою), що має метафоричне значення і вказує на покору референта іншій особі, відтворено транзитивною конструкцією *погоджувала рішення з* прямим значенням, тоді як обидві структури заповнюють утримувальні позиції.

Суб'єктно-предикативні структури оригіналу в позиції спонування заголовка загалом відтворюють лексикалізованими конструкціями (модель лексикалізації), що можуть бути виокремлені в самостійне речення задля акцентування, пор.: *Ukraine war: Kyiv terrain will slow Russian troops, say Ukraine generals* – Чому Росії буде дуже складно взяти Київ. **Пояснення українських генералів** (BBC 15 бер. 2022). Суб'єктно-предикативну структуру *say Ukraine generals* в спонукальній позиції оригіналу перекладено відокремленою лексикалізованою модифікованою побудовою *Пояснення українських генералів* у формі називного речення, що стимулює українських читачів звернутися до тексту статті за детальними поясненнями.

Менш поширені в заголовках *лексикалізовані структури* оригіналу часто відтворюють за допомогою зміни перспективи українською, що й примічаємо в парі заголовків про загибель іноземної співачки Софі, пор.: *'Visionary' music producer Sophie dies aged 34* (BBC 30 січ. 2021) – **Загинула номінантка на Grammy, 34-річна британська поп-співачка Sophie** (BBC 31 січ. 2021). В англійськомовному заголовку в позиції привернення уваги розміщено розширену лексикалізовану конструкцію *'Visionary' music producer Sophie*, де оцінна одиниця *'Visionary'*, вид діяльності *music producer* та антропонім *Sophie* вказують на досягнення співачки, актуалізуючи репутаційну потребу в читачів. Водночас в українському перекладі задіяно модель реперспективації, позаяк у ньому висунуто граматикалізовану структуру *Загинула номінантка*, тобто увагу нашої читацької аудиторії фокусують на загибелі зірки й безпосередньо актуалізують її безпекову потребу на тлі посилення глобалізації варваризмом *на Grammy*.

Отже, окремі різновиди англійськомовних граматикалізованих структур відтворюють українською за двома моделями, зокрема семантичної еквівалентності й лексикалізації, тоді як лексикалізовані конструкції оригіналу перекладають за допомогою реперспективізації.

**Список використаних джерел:**

- Міщенко, Т. В. (2021). Мотиваційний аспект функціонування фразеологічних одиниць в англомовних новинних текстах: когнітивно-риторичний підхід. *Південний архів (філологічні науки)*, 86, 70–75. <https://doi.org/10.32999/ksu2663-2691/2021-86-11>
- Gildea, S., & Barðdal, J. (2023). From grammaticalization to Diachronic Construction Grammar: A natural evolution of the paradigm. *Studies in Language*, 47(4), 743–788.
- Tomasello, M. (2000). First steps toward a usage-based theory of language acquisition. *Cognitive Linguistics*. Vol. 11, №1/2. P. 61-82.

**УДК 811.111373.41:34(043.5)**

**Залужна О.О., канд. філол.наук,  
Сінкевич О.Ю., студентка**  
*Навчально-науковий інститут філології  
Київського національного університету імені Тараса Шевченка  
(Київ, Україна)*

**ВИКЛИКИ АУДІОВІЗУАЛЬНОГО ПЕРЕКЛАДУ  
СУЧАСНОГО АНГЛІЙСЬКОМОВНОГО  
МУЛЬТИМОДАЛЬНОГО КОНТЕНТУ**

**1. Вступні зауваження.** Інтерес до різноманітних теоретичних і практичних питань аудіовізуального перекладу зростає прямопропорційно до збільшення обсягів контенту, який виходить на міжнародний ринок. Можна констатувати, що наукова спільнота здійснила низку спроб класифікувати аудіовізуальний переклад та визначити поширеність певних типів у різних мовних спільнотах.

Аналіз ринку аудіовізуального перекладу в Україні дає змогу стверджувати, що закадровий переклад є найбільш поширеним, зокрема завдяки відносно низькій собівартості процесу його виробництва. Не зважаючи на розповсюдженість цього типу перекладу, він досі залишається поза пильною увагою науковців і потребує більш детального дослідження, що і обумовлює **актуальність** даної наукової розвідки. Крім того, актуальним вважаємо мультимодальний підхід до вивчення особливостей закадрового перекладу, адже він дає змогу розглянути перекладацькі засоби та прийоми в комплексному взаємозв'язку з візуальною складовою контенту, що перекладається.



**Метою** пропонованої наукової розвідки є виокремлення специфічних рис закадрового перекладу та окреслення типових труднощів, які можуть виникнути при перекладі англійськомовних ситкомів українською мовою.

**Об'єктом** роботи виступає аудіовізуальний переклад українською мовою сучасного англійськомовного мультимодального контенту. **Предмет** дослідження – типові труднощі, з якими стикається перекладач при відтворенні англійськомовного аудіовізуального контенту українською мовою.

**Матеріалом** наукової розвідки став американський комедійний телевізійний серіал *Modern Family* (укр. *Американська сімейка*) та його переклад українською мовою, виконаний телеканалом Paramount Comedy.

**2. Теоретичні засади дослідження.** Аудіовізуальні тексти є полісемантичними, а їхні реципієнти водночас виступають як глядачі, слухачі і, іноді, читачі. Вони сприймають і обробляють інформацію на кількох рівнях одночасно, оскільки будь-який аудіовізуальний продукт є складним цілісним повідомленням, яке поєднує вербальні та невербальні складові. До вербальних компонентів відносяться: діалоги персонажів, голос за кадром, тексти пісень, різноманітні друковані елементи (титри, написи, субтитри). Невербальні компоненти включають візуальний ряд (образну складову відео) та звукову частину (музику, шуми). Для здійснення якісного перекладу перекладачеві необхідно визначити, який із цих елементів є провідним у конкретній ситуації з точки зору сприйняття та осмислення цільовою аудиторією (Мітіна, 2022, с. 236).

Лінгвістичну роботу перекладача та редактора визначаємо як закадровий переклад – вид кіноперекладу, що передбачає підготовку перекладачем письмового варіанту текстів відеоматеріалів та, за потреби, їхнє подальше редагування редактором. При цьому репліка перекладу зазвичай робиться на кілька секунд коротшою за оригінал, оскільки на початку та/або в кінці репліки чути оригінальну звукову доріжку (Полякова, 2023, с. 157–158).

**Результати дослідження.** У ході аналізу емпіричного матеріалу було виявлено, що відтворення аудіовізуального контенту українською мовою супроводжується низкою типових перекладацьких викликів. Частина з них зумовлена особливостями самого аудіовізуального матеріалу, тоді як інші є універсальними перепонами для будь-якого виду перекладу. Зокрема, критично важливим є узгодження між відеорядом і озвученим текстом. До

проблемних аспектів також належать процес локалізації та технічні обмеження, пов'язані з форматом збереження перекладу. Проведений аналіз показав, що серед основних чинників, які ускладнюють переклад, виділяють лінгвістичні (полісемію та омонімію, тематичне членування, гру слів, відсутність аналогічних синтаксичних конструкцій у мові перекладу) і позалінгвістичні, серед яких вирішальне значення мають культурно-історичний контекст створення і сприйняття тексту (Терещенко, 2018, с. 171).

1) Найбільші труднощі під час перекладу серіалів українською виникають у випадках безеквівалентності або неперекладності, особливо коли йдеться про національно специфічний гумор або унікальні культурні реалії, значення яких при дослівному перекладі залишається незрозумілим для іншомовної цільової аудиторії. У подібних ситуаціях перекладачеві слід пам'ятати, що передача гумору не обов'язково вимагає точного відтворення змісту: його може бути змінено, іноді радикально, за умови, що це сприяє миттєвій реакції аудиторії (сміху), яка виникає у взаємодії відеоряду та звукового супроводу (Мітіна, 2022, с. 238). Вдалим прикладом локалізації вважаємо переклад українською наступного діалогу: англ. Jay: *You took a three-hour nap yesterday!* Manny: *I was tired from the marathon.* Jay: *The "Downton Abbey" marathon?* Manny: *That family is exhausting.* – укр. Джей: *Вчора ти дрімав пів дня.* Менні: *Я втомився після марафону.* Джей: *Серіал-марафону!* Менні: *Ця сім'я вимотує.* Задля збереження гумористичного ефекту культурно марковану одиницю на позначення назви британського серіалу було узагальнено для українського глядача.

2) Крім того, у сучасних гумористичних серіалах високою частотністю характеризується використання обценної лексики, яка є специфічним відображенням ідеології та моральних цінностей цільової аудиторії. Автори послуговуються такими комунікативними одиницями для створення певного емоційного ефекту та / або комічності ситуації. Втім в українській перекладацькій традиції простежується чітка тенденція до евфемізації та пом'якшення таких лексичних одиниць, і, як наслідок, відтворення комунікативної функції певної лексеми стає викликом для перекладача. Стратегія опущення або пом'якшення призвести до втрати прагматичної функції оригіналу: англ. Claire: *Everybody look like you're gardening. Luke, grab that little hoe.* [Luke grabs Haley] Haley: *Uh, I-I don't think that's what she meant. Is it?* – укр. Клер: *Дружно прикидаємось, що порядкуємось в садку.* Люк, хапай граблі. [Люк хапає Гейлі] Гейлі: *Вона не це мала на*

увазі. Так? Двозначний натяк, в мові оригіналу, який досягається за допомогою використання полісемантичної лексеми *hoo* (укр. літ. ‘*сана*’ або сленг. ‘*новія*’) не було збережено у ході адаптації, відповідно не було передано і сам жарт.

3) Перекладена репліка в закадровому перекладі починається із затримкою на декілька секунд і закінчується раніше, щоб глядач мав можливість почути аналогічну репліку мовою оригіналу. Отже, компресія та певні зміни при перекладі є неминучими, оскільки англійська й українська належать до різноструктурних мов і суттєво відрізняються (з-поміж іншого англійська – аналітична, українська – синтетична) (Полякова, 2023, с. 158). Відтак, кількість складів у перекладі українською зазвичай більша, ніж в оригіналі англійською, що призводить до збільшення загального обсягу тексту.

**Висновки.** Встановлено, що до основних викликів, із якими стикаються перекладачі англійськомовних ситкомів українською мовою, належать передусім передача гумору, локалізація культурно специфічних реалій, а також відтворення гри слів, які властиві тексту оригіналу. Крім того, важливим аспектом є необхідність адаптації лексики до культурно-комунікативних норм цільової аудиторії, що нерідко призводить до евфемізації або часткової втрати комічного ефекту.

Перспективним вбачаємо з’ясування стратегій перекладу гумору, зокрема співвідношення між доместикацією та форенізацією, а також виявлення особливостей відтворення комічного для різних вікових аудиторій.

#### **Список використаних джерел:**

- Мітіна, О. М., Ростомова, Л. М. & Драпалюк, К. І. (2022). Дублювання як вид аудіовізуального перекладу. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*, Т. 33 (72), № 6, 235-241. <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2022.6.1/40>
- Полякова, О. В. & Пилипчук, М. Л. (2023). Закадровий переклад як вид кіноперекладу. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*, Т. 34(73), № 4, 156-161. <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2023.4/28>
- Терещенко, Л. Я. (2018). Помилки в аудіовізуальному перекладі: лінгвістичний і дидактичний аспекти. *Вісник КНЛУ. Серія: Філологія*. Т. 21, № 1, 168-177.

УДК 81'253:82-2

**Залужна О.О., канд. філол. наук,  
Ткачук О.А., студентка**  
*Навчально-науковий інститут філології  
Київського національного університету імені Тараса Шевченка  
(Київ, Україна)*

## **ВІДТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ ОБСЦЕННОЇ ЛЕКСИКИ ЯК ЗАСОБУ РЕАЛІЗАЦІЇ ГУМОРУ В МУЛЬТСЕРІАЛІ «СІМПСОНИ»**

**1. Вступні зауваження.** Незмінна популярність аудіовізуального контенту, зокрема культового мультсеріалу «Сімпсони», відкриває безліч можливостей для досліджень у сфері перекладознавства. Переклад обсценної лексики в цьому контексті стає особливо важливим, адже він вимагає як вдалого відтворення гумористичного ефекту, так і збереження культурного колориту, долаючи при цьому цензурні та лінгвістичні бар'єри.

**Метою** наукової розвідки є аналіз шляхів перекладу обсценної лексики українською мовою на матеріалі мультсеріалу «Сімпсони».

**Об'єктом дослідження** виступає обсценна лексика, використана в анімаційному серіалі «Сімпсони», **предметом** — лексико-семантичні особливості емпіричного матеріалу дослідження та специфіка перекладу одиниць дослідження українською мовою.

**Матеріалом** дослідження слугують одиниці обсценної лексики (25 одиниць), дібрані методом суцільної вибірки на матеріалі 36-го сезону анімаційного серіалу «Сімпсони» та їхні відповідники в перекладі українською.

**2. Теоретичні засади дослідження.** Група лексичних одиниць, відома як обсценна лексика (походить від лат. *obscenus* (*obscene*) 'непристойний', 'розпусний', 'аморальний'), є частиною лайливого вокабуляру. Вона охоплює брутальні терміни, які номінують аспекти людської анатомії, фізіології та сексуальності, але використовуються в даному суспільстві як усталені інвективні вислови. Ці вислови передусім виступають як миттева, емоційна вербальна реакція на раптову, зазвичай небажану ситуацію (Терлак, 2010, с. 249). Ці лексичні одиниці також називають нецензурними, ненормативними, вульгарними або табуйованими (Прокопенко, 2022, с. 7).

Питання вживання обсценної лексики в кіноперекладі є особливо актуальним через значні кроскультурні відмінності в її використанні.

Протягом певного часу українські перекладачі суворо дотримувалися морально-етичних норм (спадк радянських часів), уникаючи грубих висловлювань.

Проте пострадянська демократизація українського суспільства призвела до послаблення цих табу, а перекладачі українською мовою почали використовувати функційно-адекватний підхід, сміливо застосовуючи українські еквіваленти (включаючи матизми) для точнішої передачі оригіналу. Крім того, доступність спеціалізованих словників значно полегшує завдання автентичної передачі цього стилістично зниженого лексичного пласту (Мізін, 2021, с. 93).

Ненормативна лексика відіграє важливу роль у розкритті характерів персонажів і наданні діалогам яскравої емоційності. Переклад обценних виразів – це одне з найскладніших завдань для фахівця, адже потрібно знайти тонкий баланс між збереженням оригінального змісту, емоційного заряду та культурною толерантністю цільової аудиторії. Тому, під час адаптації тексту, ненормативні слова обов'язково підлягають трансформації, що відображає соціокультурні норми та стиль мовлення в новій культурі (Матіяш-Гнедюк, 2025, с. 104).

Розрізняють три основні перекладацькі прийоми: лексичні, граматичні та семантичні. До групи лексичних прийомів перекладу відносять: 1) лексичне запозичення (техніки: транскрипція, транслітерація, калькування); 2) лексична заміна (заміна за допомогою мовного відповідника).

До групи семантичних прийомів належать наступні види: 1) семантичне запозичення; 2) модуляція; 3) експлікація (техніки трансформацій: розширення, конкретизація, опис, перифраз); 4) імплікація (техніки трансформацій: скорочення, вилучення, узагальнення, генералізація); 5) мутація, яка полягає в заміні денотату (техніки трансформацій: нейтралізація, метафоризація, використання виносок та приміток, стилістичне посилення або послаблення) (Туришева 2020, с. 57).

**3. Результати дослідження.** Дослідження корпусу обценної лексики, дібраної з анімаційного серіалу «Сімпсони» вкотре доводить, що головним завданням перекладача є досягнення прагматичної та стилістичної еквівалентності в українському мовному середовищі. Це зумовлює активне використання семантичних трансформацій, які часто пов'язані зі зміною ступеня експресивності, замість простого пошуку прямих словникових відповідників.

Аналіз трансформацій свідчить про свідоме маніпулювання ступенем грубості для досягнення максимальної влучності сатиричного ефекту. Цей прийом забезпечує основну передачу денотату та конотацій: *chimps* – бовдури, *dumass* – йолун. Фразеологічні вигуки, такі як *Damn it!* – Чорт забирай! та *What the hell is going on?!* – Що за чортівня?!, також передаються через еквівалентні відповідники, які легко сприймаються українською аудиторією.

Проте, ключовим інструментом для вираження емоцій є мутація. Вона використовується для стилістичного підсилення емоційного навантаження. Наприклад, м'який евфемізм *Ah, shoot!* перетворюється на *Ах скотиняка!*, що значно підвищує рівень роздратування. Таке посилення простежується і в різноманітності варіантів перекладу *jerks*, яке, в залежності від контексту, може бути передано як помірне *придурки* або як більш грубе *м\*даки*. Навіть додавання суфікса *idiot* – *ідіотисько* є формою мутації, що підсилює зневагу.

Яскравим прикладом є перетворення *smart aleck* на *хитроср\*кий*. У цьому випадку перекладач використовує складну мутацію з додаванням обценного слова *ср\*ка*, щоб не просто виконати переклад, а створити більш колючий і виразний образ. Цей вибір змінює частину мови (іменник перетворюється на прикметник), що свідчить про те, що граматичні обмеження відходять на другий план заради досягнення прагматичної мети.

Водночас, перекладачі вдаються до мутації у вигляді евфемізації (стилістичного пом'якшення). Грубе висловлювання *kick some a\*s* перекладається як *показати клас*. Мета цієї трансформації – зберегти прагматику (намір перемогти) за рахунок деобценізації, уникаючи зайвої грубості, яка могла б зіпсувати загальний настрій сцени. І, зрештою, імплікація (скорочення) використовується для стилістичної економії, стискаючи описові фрази, як *horrible people* – *мерзотники*, до одного семантично насиченого іменника.

**4. Висновки.** Дослідження перекладу обценної лексики в мультсеріалі «Сімпсон» засвідчило перевагу прагматичної та стилістичної відповідності над дослівною точністю. Основним інструментом тут виступає мутація, що дозволяє регулювати рівень експресивності залежно від контексту й культурних очікувань. Це допомагає зберегти сатиричний ефект і емоційну насиченість, відображаючи поступовий відхід від суворих цензурних норм на користь більш природного функціонування мови.

**Список використаних джерел:**

- Матіяш-Гнедюк, І. & Курляк, М. (2025). Відтворення обценної лексики в українському перекладі телесеріалу «Cyberpunk: Edgerunners». *Folium*, Т. 6, 101-107. <https://doi.org/10.32782/folium/2025.6.14>
- Мізін, К. І. (2021). Причини неадекватного відтворення обценної лексики в німецько-українських перекладах. *Львівський філологічний часопис*, № 10, 91-96. <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2021-10.14>
- Прокопенко, Ю. (2022). Обценна лексика в мовленні. *Лінгвістика, літературознавство, культурологія XXI століття: традиції, новаторство*, Вип. 5, 14-17.
- Терлак, З. (2009). Незвичний об'єкт лексикографічного опрацювання. *Вісник ЛНУ. Серія Філологія*, Вип. 46, Ч. II, 249-254.
- Туришева, О. & Матюшенко, О. (2020). Особливості перекладу нецензурної лексики в субтитрах до кінофільму “Fack ju Göhte”. *Advanced Linguistics*, 5, 54-61. DOI 10.20535/2617-5339.2020.5.200715

**УДК 81'225.2:6(045)**

**Коваль І.С., канд. пед. наук**

*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності  
(Львів, Україна),*

**Свидницька Н.В., викладач**

*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності  
(Львів, Україна)*

## **ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ПЕРЕКЛАДУ ТЕХНІЧНИХ ІНСТРУКЦІЙ**

Технічні інструкції як об'єкт перекладу мають ряд особливостей, що потребують уважного підходу з боку перекладача. Ці тексти створюються для передачі чіткої, логічно структурованої та максимально точної інформації про порядок використання, встановлення, обслуговування або налаштування певного обладнання, техніки чи програмного забезпечення. Вони є типовими представниками технічної документації, і саме тому їхній переклад вимагає високої точності, відповідності термінології та дотримання стилістичних норм функціонального стилю (Михайленко, 2014).

Переклад технічних інструкцій відзначається низкою особливих вимог. Насамперед, перекладач повинен не тільки добре володіти мовами оригіналу та перекладу, але й мати знання у відповідній технічній сфері. Важливою є здатність коректно інтерпретувати

технічні терміни, маркування, скорочення та умовні позначення, а також знати стандарти оформлення інструкцій у цільовій мові. Інструкції часто мають форму кроків, послідовностей дій, схем чи списків, що вимагає збереження чіткої логічної структури (Михайленко, 2014).

Основна мета перекладу технічних інструкцій – забезпечити точну і зрозумілу передачу функціонального змісту, щоби користувач у цільовій аудиторії міг безпечно та ефективно скористатися продукцією згідно з призначенням. Тому переклад не повинен містити двозначностей, припущень або неточностей, які можуть призвести до неправильного використання техніки або створити загрозу безпеці.

Серед принципів, яких слід дотримуватись при перекладі технічних інструкцій, виділяють (Дячук і Білюк, 2023):

- точність і однозначність формулювань – кожен крок, команда чи вимога повинні бути перекладені так, щоб не залишалося місця для альтернативного тлумачення;
- збереження структури – списки, номери, підпункти, виноски, ілюстрації та таблиці мають бути представлені в перекладі так само чітко, як в оригіналі;
- уніфікація термінології – використання усталеної технічної термінології, що відповідає нормам галузі, часто відповідно до національних або міжнародних стандартів;
- виключення суб'єктивності – мова інструкцій має бути нейтральною, без емоційного забарвлення, максимально інформативною;
- адаптація до цільової аудиторії – у разі потреби інструкції адаптують відповідно до рівня знань користувача, його культури, очікувань і специфіки локального технічного середовища.

Особливості перекладу інструкцій також полягають у роботі з мовними конструкціями, характерними для інструктивного стилю. Це, зокрема, імперативні конструкції (наприклад, «натисніть», «від'єднайте», «перевірте»), умовні речення, обмеження та застереження («не перевищуйте», «заборонено використовувати при...»). Перекладач повинен чітко розуміти функцію кожної конструкції та забезпечити її точне відтворення у перекладі (Camargo, 2015).

Для ефективного перекладу технічних інструкцій необхідно дотримуватися низки важливих критеріїв і вимог, які забезпечують точність, зрозумілість та функціональність тексту в цільовій мові. Такі інструкції, як і інші технічні документи, мають бути максимально



чіткими й доступними для користувача. Водночас важливо уникати як надмірної «сухості» викладу, так і зайвих повторів, що можуть ускладнити сприйняття інформації.

Окрему увагу при перекладі інструкцій слід приділяти коректному тлумаченню термінології. Технічні інструкції містять спеціалізовані терміни, скорочення, маркування та умовні позначення, які мають бути відтворені з повною відповідністю до усталеної галузевої термінології. Неправильна передача таких елементів може призвести до функціональних помилок або навіть створити загрозу для користувача (Camargo, 2015).

Дослідник Клаус Шуберт зазначає, що переклад технічної документації, зокрема інструкцій, є міждисциплінарним процесом, що поєднує мовну діяльність із технічним знанням. У цьому контексті технічний переклад розглядається як форма професійної комунікації, в якій особливо важливими є такі характеристики, як виокремлення основного змісту, послідовність викладу та структурованість доступу до інформації. Це пов'язано з тим, що користувачі технічних інструкцій, як правило, не читають їх повністю, а шукають конкретні вказівки або рішення для певних завдань (Рябокін і Шатковський, 2020).

У цьому контексті перекладач має орієнтуватися на реальні потреби користувача, зберігаючи структуру тексту (номери кроків, заголовки, підзаголовки, списки, блок-схеми тощо), а також забезпечувати максимальну логічність і простоту викладу, дотримуючись стилю інструкцій – лаконічного, нейтрального, беземоційного.

Перекладач технічних інструкцій повинен не тільки володіти мовною компетентністю, а й мати базові знання у відповідній технічній галузі. Залежно від сфери – це може бути електроніка, машинобудування, ІТ, будівництво, енергетика та інші. Часто такими перекладачами стають філологи, які пройшли додаткову підготовку в технічній сфері, або інженери, які опанували навички перекладацької діяльності (Дячук, 2023).

У мовному аспекті переклад інструкцій відзначається активним використанням спеціалізованої термінології та стандартних інструктивних конструкцій. Здебільшого використовуються імперативні форми дієслів («натисніть», «відкрийте», «підключіть»), а також конструкції, що виражають застереження та обмеження («не вмикайте при вологих руках», «не перевищуйте зазначену потужність»). Надзвичайно важливо зберігати однозначність та лаконічність формулювань, уникати стилістичної неоднорідності, а

також забезпечити, щоб переклад не залишав місця для альтернативного тлумачення (Дячук, 2023).

Переклад технічних інструкцій вирізняється й особливим функціональним стилем, що формується відповідно до соціокультурного й професійного контексту. Мова такого тексту позбавлена метафор, емоційного забарвлення, художніх засобів і спрямована винятково на передачу інструктивної, фактичної та процедурної інформації. Основна функція перекладеного тексту – допомогти користувачу правильно й безпечно застосувати продукт або систему за призначенням.

**Список використаних джерел:**

- Дячук, Н. В. (2023). До питань адекватності перекладу технічних інструкцій. *Сучасні дослідження з іноземної мови*, 23(1), 34–43. <https://doi.org/10.32782/2617-3921.2023.23.34-42>
- Дячук, Н. В., & Білюк, І. Л. (2023). Теоретичні аспекти перекладу науково-технічних текстів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологія»*, 17(85), 49–53.
- Михайленко, О. О. (2014). Функціонально-стилістична специфіка перекладу науково-технічного тексту. *Мовні і концептуальні картини світу*, 47(2), 21–30.
- Рябокін, Н. О., & Шатковський, Я. М. (2020). Поняття інструкції, її комунікативне завдання. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*, 4(335), 27–37.
- Camargo, D. C. (2015). *Stylistic patterns of translators: A study of similarities and differences in corpora of literary, specialized and sworn translations*. São José do Rio Preto: Department of Modern Languages.

**УДК 81'25:004.738.5**

**Константинова О.В., канд. філол. наук**  
*Рівненський державний гуманітарний університет*  
(Рівне, Україна)

**ПРОБЛЕМИ ПОСТРЕДАГУВАННЯ СУБТИТРІВ  
УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ ДЛЯ ВІДЕО НА ОСВІТНІЙ  
ПЛАТФОРМІ «TED»**

Субтитрування як переклад створених однією мовою субтитрів засобами іншої мови – це один з видів аудіовізуального перекладу наряду з дубляжем, синхронним закадровим перекладом, накладенням голосу (voice-over) та ін. Кожен з видів аудіовізуального

перекладу має свої недоліки й переваги в залежності від типу кіно-, відео- та мультимедійної продукції.

Серед переваг субтитрування виділяють наступні: воно потребує мінімальних грошових вкладень, особливо сьогодні з розвитком недорогих або безплатних онлайн-технологій; займає значно менше часу на виконання в порівнянні з іншими видами аудіовізуального перекладу; дозволяє створювати переклади без обмежень будь-якими мовами (на відміну від, наприклад, дубляжу, де суттєва різниця між мовами та культурами ускладнює процес створення адекватного перекладу, коли важко правильно «укласти репліки в губи» акторів).

Платформа «TED» (аббревіатура від англ. *Technology Entertainment Design*) – некомерційна організація в США, що займається розповсюдженням ідей, які формують наше майбутнє в сферах технологій, природничих наук, мистецтв, освіти й культури, бізнесу, розваг та дизайну, сталого розвитку, глобалізації тощо. Матеріали створюються у формі коротких відеобесід (приблизно до 18 хвилин, адже саме цей час аудиторія зберігає увагу, не втрачаючи інтересу до доповіді) і публікуються на сайті TED.com та на сторінці платформи в ютубі. Платформа TED.com надає можливість відвідувачам переглядати виступи із субтитрами багатьма мовами.

Переклад субтитрів здійснюється користувачами сайту – перекладачами-волонтерами на добровільній та безоплатній основі. Переклади рецензуються досвідченими перекладачами-волонтерами, а субтитри з'являються під відео лише після затвердження рецензента. Субтитри створюються, перекладаються, постредагуються і рецензуються за допомогою «CaptionHub» – хмарної програмної платформи для спільної роботи на базі штучного інтелекту. «CaptionHub» використовує технології ШІ для розпізнавання голосу, створення текстового варіанту (субтитрів) оригінальною мовою та перекладу субтитрів іншими мовами; на цей момент вони доступні для 26 мов, зокрема й української (див. Working with AI Translation).

Використання ШІ на всіх етапах міжмовного субтитрування в цілому прискорює перший етап створення субтитрів іншою мовою, але вважати ці тексти завершеним адекватним перекладом було б перебільшенням, оскільки ціла низка лінгвістичних і технічних проблем вимагають наступних етапів роботи з текстом: постредагування й рецензування.

Окреслимо основні проблеми на прикладі здійснених перекладів англійськомовних субтитрів українською мовою студентами-філологами РДГУ. Виконання перекладів для платформи TED.com

можна вважати участю в перекладацькому проєкті, де є чіткі терміни виконання завдань, вимоги до стилю перекладних текстів (див. TED Guidelines) і технічні вимоги створення субтитрів (див. CaptionHub Resource Center for TED Translators).

Основні вимоги до стилю перекладів: орієнтуватися на пересічного носія мови – віддавати перевагу загальновживаній лексиці перед науковою, застарілою, офіційною, діалектною; уникати буквалізмів, особливо в перекладі ідіом; адаптувати одиниці виміру; дотримуватися пунктуації мови перекладу; транслітерувати власні назви; водночас намагатися передати емоції й стиль оригінальної промови.

Основні технічні вимоги до субтитрів: вони мають бути синхронізовані з репліками; займати не більше двох рядків на екрані, щоб текст не перекривав зображення й щоб їх можна було охопити поглядом; тривалість одного блоку субтитрів – від 1 до 7 секунд; максимальна кількість знаків (з пробілами) на секунду – 21; максимальна кількість знаків на один блок субтитрів – 42. Панель онлайн-редактора «CaptionHub» автоматично вказує на порушення технічних параметрів, що дозволяє перекладачеві швидко підбирати інші варіанти перекладу.

Оцінити якість перекладу субтитрів можна визначивши, чи дотримався перекладач стилістичних вимог до тексту від замовника та технічних умов виконання перекладу. Аналіз матеріалу показав, що помилки або недоліки постредагування субтитрів мають як лінгвістичну так і суто технічну природу.

Наприклад, недоліки автоматичного розпізнавання усної мови оригіналу призводять до помилок у тексті і перенесення їх в автоматично створений перекладний текст субтитрів:

(Оригінальне звучання): *We navigate between labels of «**too** liberal» or «**too** conservative» / and we've lost the ability to actually hold debates over controversial topics. /*

(ІІІ-субтитри): *[...] labels of **two** liberal or **two** conservative [...]*

(ІІІ-переклад): *Ми балансуємо між ярликами **двох лібералів** чи **двох консерваторів** / і втратили здатність насправді вести дебати щодо суперечливих тем. /*

(Постредаговані субтитри): *Ми метасємо між ярликами «**занадто ліберально**» та «**занадто консервативно**» / і втрачаємо здатність дебатувати щодо дійсно суперечливих тем. /*

В іншому прикладі проблемою для автоматичного розпізнавання усного тексту стала просодика, а саме інтонаційні засоби виділення

вставної конструкції. В письмовому варіанті відсутня пунктуація на її позначення, й прийменник *like* розпізнається програмою як дієслово:

(Оригінальне звучання): *Every element inside of you came from stars. / And the ones that didn't, **like hydrogen**, came from the Big Bang.* /

(ІІІ-субтитри): [...] *Every element inside of you came from stars / And the ones that **didn't like hydrogen** came from the Big Bang /*

(ІІІ-переклад): *Кожен елемент всередині вас походить від зірок. / А ті, що **не любили водень**, з'явилися після Великого вибуху.* /

(Постредаговані субтитри): *Кожен елемент всередині вас походить від зірок. / Окрім, наприклад, гелію, який з'явився після Великого вибуху.* /

До інших недоліків ІІІ-перекладу на цій платформі можна віднести автоматичне перенесення пунктуаційних знаків, дослівність, копіювання формальних елементів та синтаксичної структури речень.

Певні труднощі викликає переклад власних назв, які згідно зі стилістичними вимогами до перекладів на платформі TED, треба транслітерувати: іноді вони потребують й експлікації (наприклад, аббревіатури, маловідомі або екзотичні назви). Експлікація збільшує довжину рядка і призводить до інших трансформацій – компресії подальшого тексту, зміни порядку слів, або маніпуляцій із звуковою доріжкою (зменшення пауз між субтитрами тощо), якщо це технічно можливо. Наприклад:

(ІІІ-субтитри): *After qualifying for **National Star of Outlook** competitions, / I traveled to Beijing with a friend who ranked 15<sup>th</sup>. / While I was 4<sup>th</sup>. /*

(ІІІ-переклад): *Після кваліфікації на змагання **National Star of Outlook**, / Я поїхав до Пекіна з другом, який посів 15-те місце. / Поки я був 4-м. /*

(Постредаговані субтитри): *Я брав участь в **національному конкурсі з англійської мови / «Зірка надії» (Star of Outlook, 希望之星)** / і поїхав з подругою до Пекіна. На той момент вона була 15-ю за рейтингом. / А я був четвертим.* /

Окрім експлікації власної назви, довелося виправити граматичні помилки автоматичного перекладу, адже з подальшої розповіді зрозуміло, що мова йде про дівчинку-подругу; також треба звернути увагу на смислові неточності: діти ще не «посіли» ніяких місць, цифри вказують на рейтинг до конкурсу, про місця в конкурсі йтиметься далі.

Приклад експлікації абрєвіатури в тексті субтитрів:

(ІІІ-субтитри): *Every repetition build not just finger strength, but resilience. / And this grit defined my **ABRSM Grade Eight exam.** /*

(ІІІ-переклад): *Кожне повторення розвиває не лише силу пальців, а й стійкість. / І ця завзятість визначила мій іспит **ABRSM восьмого ступеня.** /*

(Постредаговані субтитри): *Кожне повторення зміцнювало не тільки пальці, а й стійкість. Тому я зміг скласти / **міжнародний онлайн-іспит від Ради музичних шкіл Великої Британії (ABRSM) / на найвищому 8-му рівні.** /*

Експлікація іноді є необхідною в перекладі власних назв, однак, на нашу думку, найуживанішими трансформаціями, що їх доводиться застосовувати в процесі постредагування субтитрів з англійської на українську мову, є мовна компресія, конкретизація, а також граматичні трансформації перестановки слів і заміни частин мови, часто в комплексі, наприклад:

(ІІІ-субтитри): *I got sick. / Not in a dramatic way. / I didn't start screaming in agony or wake up unable to move or suddenly forget how to speak. / Eventually, all those things would happen to some degree, but my path from wellness to illness / was a slow, persistent movement towards deep sickness. /*

(ІІІ-переклад): *Я захворів. / Не так драматично. / Я не почав кричати від болю або прокинувся, не в змозі рухатися або раптово забув, як говорити. / Зрештою, все це певною мірою мало статися, але мій шлях від здоров'я до хвороби / був повільним, наполегливим рухом до глибокої хвороби. /*

(Постредаговані субтитри): *Я захворіла. / Нічого драматичного. / Я не кричала від болю, не була паралізована чи втрачала дар мови. / Ці симптоми проявилися пізніше тією чи іншою мірою, а в той момент / я з цілковито здорової людини повільно перетворювалася на важко хвору. /*

#### Список використаних джерел:

- Конкульовський В., Возник Н. (2020). Субтитрування як один з видів аудіовізуального перекладу. In *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, 187. 634-639.
- CaptionHub Resource Center for TED Translators. URL: <https://sites.google.com/ted.com/captionhub-resources/home?authuser=0>
- TED Guidelines. URL: <https://www.ted.com/participate/translate/guidelines>
- Working with AI Translation. URL: <https://sites.google.com/ted.com/captionhub-resources/working-with-ai-translation>

**УДК 811.111'373**

**Пальчевська О.С., канд. філол. наук**

*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності  
(Львів, Україна)*

**Дубанич А.П., студентка**

*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності  
(Львів, Україна)*

## **ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ДИСКУРСУ ІНКЛЮЗІЇ**

Тема інклюзивності та доступності, особливо, у контексті війни стає все більш актуальною та набуває ширшого значення – вона є необхідністю для всіх: для дітей з особливими освітніми потребами (ООП), ветеранам з травмами різного ступеня та характеру, батькам чи іншим маломобільним групам населення. У суспільстві зміщується акцент уваги на створення комфортного та доступного середовища, популяризацію та поширення досвіду та знань через засоби масової інформації. Вживання інклюзивної мови, репрезентація різних верств населення є беззаперечно важливою тенденцією. Однією з ключових концепцій, що об'єднує ці процеси, є інклюзія. Вона охоплює не лише фізичну чи інформаційну доступність, а й визнання гідності та унікальності кожної людини, незалежно від її соціального статусу, стану здоров'я, походження, гендеру. Вищеперераховані фактори зумовлюють складність передачі термінології, яка поєднує лінгвістичну, культурну та соціальну складові. Виникає питання адекватної передачі термінології інклюзивного дискурсу (Зінченко & Грищенко, 2024).

Як приклад можна взяти інклюзивне тревел-шоу «Відвал ніг або All inclusive», створене за підтримки Ощадбанку та Visa. Його незмінний ведучий Олександр Терен – ветеран війни, автор книги «Історія впертого чоловіка», громадський діяч та блогер. Це медійний продукт, що поєднує гумор, подорожі та соціальну інклюзію, зміст якого – це інспекція ведучим та відомими гостями шоу міст на предмет безбар'єрності. У ньому часто вживані конструкції, такі як «безбар'єрність», «інклюзивна/-е» (як прикметник), «інвалідність». Наприклад: «Останню серію шоу було присвячено Барселоні – автори проекту використали це місто як своєрідний дороговказ, якого рівня безбар'єрності мають досягти українські міста, щоб вважатись дружніми до людей з інвалідністю в європейському сенсі». Це речення в англomовному варіанті: *“The last episode of the show was devoted to*

*Barcelona – the authors of the project used this city as a kind of guideline for what level of barrier-free accessibility Ukrainian cities should achieve to be considered friendly to people with disabilities in the European sense”*

Назва тревел-шоу «Відвал ніг» вживається в розмовному стилі як синонім до «захопливо», «неймовірно», однак у буквальному перекладі може бути хибно інтерпретована іноземною аудиторією. Тому виникає потреба в креативній адаптації заголовків, наприклад, додавання гри слів «Відвал ніг або All inclusive». Цей інтернаціональний вислів поєднує формат подорожі та інклюзію як доступність для всіх. Цей приклад пізнавального проекту ілюструє складність адаптації термінів, емоційного забарвлення й іронії в контексті соціальної реклами та популярного контенту.

Інклюзивна термінологія має на меті уникнення стигматизуючих висловів. Зокрема, замість застарілих та некоректних вже *інвалід*, *діти з вадами інтелекту*, *the disabled*, вживаються конструкції *людина з інвалідністю*, *діти з ООП (особливими освітніми потребами)*, *people with disabilities*, *students with learning differences/special needs*. Якщо раніше вислів *інвалід* вважався нейтральним, то сьогодні некоректним, тому його замінюють на *людина з інвалідністю*. Акцент змістився саме на людину, а не на її фізичні чи ментальні особливості. При перекладі ці лексеми повинні передаватися з дотриманням мовних норм та сучасних етичних стандартів. Принагідно зауважити, що норми коректного спілкування й інша корисна інформація міститься у «Довіднику безбар'єрності» (Довіднику безбар'єрності, 2021). Він був створений у 2021 році як посібник-словник, що містить варіанти з поясненнями правильної термінології й інформацію про етику взаємодії з різними людьми. Мовна інклюзія набуває дедалі більшого значення в сучасному публічному дискурсі, оскільки сприяє відображенню та визнанню соціальної різноманітності.

Тому можна виділити, що часто вживається прийом перекладу термінів за допомогою калькування. Карабан В. І. описує його так: «Калькування (дослівний або буквальний переклад) – це прийом перекладу нових слів (термінів), коли відповідником простого чи складного слова (терміна) вихідної мови в цільовій мові вибирається, як правило, перший за порядком відповідник у словнику» (Карабан, 2002).

Розглянемо також ще один спосіб – контекстуальні заміни. Згідно з Карабаном В. І., «Контекстуальна заміна – це така лексична перекладацька трансформація, внаслідок якої перекладним



відповідником стає слово або словосполучення, що не є словником відповідником і що підібрано з врахуванням контекстуального значення слова, яке перекладається, його контексту вживання та мовленнєвих норм і традицій мови перекладу» (Карабан, 2002).

Підсумовуючи, термінологія інклюзивного дискурсу є динамічною та складною у перекладі. Саме культурно-адаптована лексика формує дискурс, що підтримує соціальну рівність. Адже доступність інформації, питання безбар'єрності та інклюзивності є значущими як для окремої особи, так і для суспільства загалом. Саме мова фіксує суспільні зміни, стає їх рушієм, формуючи середовище та умови, у яких кожна людина може вільно висловлюватися, бути почутою. І актуалізує питання правильного вживання термінів, уникнення надмірної евфемізації у спілкуванні, адаптації текстів, уникаючи непорозумінь або культурно неприйнятних конотацій. Що забезпечує порозуміння, точність комунікації та формування інклюзивного мовного середовища. Перекладачі стикаються з викликами, пов'язаними з передачею не лише лексичного значення, але й культурних, соціальних та етичних аспектів термінів.

**Список використаних джерел:**

Довідник Безбар'єрності. URL: <https://bf.in.ua/>

Зінченко, В. М., & Грищенко, О. В. (2024). Мовна інклюзія в публічному дискурсі та лінгвістичні стратегії сприяння соціальній рівності. *Вісник гуманітарних наук*, (1). <https://doi.org/10.5281/zenodo.14065821>

Карабан, В. І. (2002). Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова книга.

УДК 811.111'25'276.6

Пальчевська О.С., канд. філол. наук

*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*  
(Львів, Україна)

Навроцька Є.З., студентка

*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*  
(Львів, Україна)

## СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ДИСКУРСУ ТАКТИЧНОЇ МЕДИЦИНИ НА МАТЕРІАЛІ TACTICAL COMBAT CASUALTY CARE HANDBOOK ТА ПІДРУЧНИКА ТАКТИЧНОЇ БОЙОВОЇ ДОПОМОГИ ПОТЕРПІЛИМ

Дискурс тактичної медицини відзначається високим рівнем термінологічної насиченості та чіткою інструктивністю, що зумовлює особливі вимоги до точності семантичної передачі під час перекладу. Термінологія виконує директивну функцію, тому навіть невеликий семантичний зсув може вплинути на розуміння медичних дій у критичній ситуації. Аналіз матеріалів *Tactical Combat Casualty Care Handbook* та українського *Підручника тактичної бойової допомоги потерпілим* показує, що переклад часто потребує не буквального, а функціонального або комбінованого підходу, особливо у випадках термінів, пов'язаних із життєво небезпечними станами.

Наприклад, термін *bleeding control* передано як «зупинка кровотечі», що означає функціональне уточнення, адже буквальний варіант «контроль кровотечі» не відображає необхідності негайного припинення крововтрати.

Подібно, *hemostatic dressing* перекладається як «гемостатична пов'язка» – комбінований переклад, який одночасно передає форму засобу та його медичну дію.

У сфері дихальних шляхів термін *airway obstruction* відтворено як «закупорка дихальних шляхів», що є функціональним перекладом, оскільки уточнює клінічну суть явища і відповідає медичним протоколам.

Основними семантичними труднощами перекладу є багатозначність термінів, розбіжності між англійськими та українськими терміносистемами, а також контекстуально зумовлені зміни значення. Основними семантичними труднощами перекладу термінів тактичної медицини є багатозначність термінів, розбіжності між англійськими та українськими терміносистемами, а також

контекстуально зумовлені зміни значення. Дискурс тактичної медицини відзначається високим рівнем термінологічної насиченості та чіткою інструктивністю, тому навіть невеликий семантичний зсув може вплинути на розуміння медичних дій у критичних ситуаціях.

Аналіз матеріалів Tactical Combat Casualty Care Handbook та українського Підручника тактичної бойової допомоги потерпілим показує, що переклад часто потребує функціонального або комбінованого підходу, особливо для термінів, пов'язаних із життєво небезпечними станами.

Наприклад: *flowing blood* – «кров тече з вен» – уточнюється джерело кровотечі; *spurting blood* – «бризкає з артерій» – передається характер та інтенсивність крововтрати; *massive hemorrhage* – «масивна кровотеча» – відображає масштаб стану; *wound packing* – «тампонада рани» – комбінований переклад, що передає дію та метод; *scalp lacerations* – «рвані рани на голові / розриви шкіри голови» – уточнюється локалізація та характер травми; *burns, inhalation burns, facial burns* – «опіки», «опіки при вдиху», «опіки обличчя» – функціональний переклад для точного клінічного опису.

Ці приклади демонструють, що семантична точність і контекстуальне відтворення термінів є ключовими для ефективного перекладу медичних інструкцій у сфері тактичної медицини та забезпечення безпеки потерпілих.

Частими є випадки семантичного звуження або розширення значення під час перекладу процедурних термінів, що створює ризик неправильного розуміння медичних дій у критичних ситуаціях. Аналіз матеріалів Tactical Combat Casualty Care Handbook та українського Підручника тактичної бойової допомоги потерпілим показує, що переклад процедурних термінів часто вимагає функціонального або комбінованого підходу, щоб зберегти клінічну точність та інструктивну цінність. Наприклад: *seal the wound* – функціональний переклад: «герметично закрити рану»; дослівний переклад: «закрийте рану»; *control massive bleeding* функціональний переклад: «зупинити масивну кровотечу»; дослівний переклад: «контролювати масивну кровотечу»; *airway adjunct* – комбінований переклад: «пристрій для підтримки прохідності дихальних шляхів»; дослівний переклад: «додаток до дихальних шляхів»; *wound packing* – комбінований переклад: «тампонада рани» дослівний переклад: «упакування рани»; *blood loss* функціональний переклад: «втрата крові»; дослівний переклад: «крововтрата»; *open fractures* –

функціональний переклад: «відкриті переломи»; дослівний переклад: «відкриті кісткові переломи».

Ці приклади демонструють необхідність стандартизації перекладацьких відповідників, щоб уникнути семантичних відхилень і забезпечити ефективність та безпеку надання тактичної медичної допомоги у бойових та критичних умовах.

Отже, аналіз дискурсу тактичної медицини показує, що переклад медичних термінів у бойових умовах потребує високої точності та врахування контексту застосування процедур. Основними труднощами є багатозначність термінів, розбіжності між англійськими та українськими терміносистемами, а також випадки семантичного звуження чи розширення значення під час перекладу. Практика перекладу показує ефективність функціонального та комбінованого підходів, які дозволяють точно передати клінічну суть дії та інструктивну цінність терміна.

Використання дослівного та функціонального перекладів, а також стандартизація відповідників для процедурних термінів, є ключовими для забезпечення ефективності медичної допомоги та безпеки потерпілих у критичних і бойових умовах. Усі ці аспекти підтверджують, що перекладач у сфері тактичної медицини повинен поєднувати лінгвістичну точність із розумінням клінічної та інструктивної специфіки термінів.

#### **Список використаних джерел:**

- Center for Army Lessons Learned. (2017). *Tactical combat casualty care handbook* (Version 5). <https://api.army.mil/e2/c/downloads/2023/01/19/31e03488/17-13-tactical-casualty-combat-care-handbook-v5-may-17-distro-a.pdf>
- Center for Army Lessons Learned. (n.d.). *Підручник тактичної бойової допомоги потерпілим: Уроки та передовий досвід* (Версія 5; пер. Костянтин Трінус). <https://emed.library.gov.ua/wp-content/uploads/tainacan-items/8476/25505/Pidruchnyk-taktychnoi-boyovoi-dopomohy-poterpilym.pdf>

УДК 821.161

**Пальчевська О.С., канд. філол. наук**

*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності  
(Львів, Україна)*

**Новицька В.В., студентка**

*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності  
(Львів, Україна)*

## СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЕТИЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ (НА ПРИКЛАДІ СОНЕТІВ Е.Б. БРАУНІНГ)

Поетичний переклад вважається однією з найскладніших сфер перекладознавства, оскільки вимагає як точності, так і творчої інтерпретації. На відміну від прози, поетичний текст поєднує семантичний, ритміко-мелодійний та емоційний рівні, що значно ускладнює процес відтворення його у мові перекладу. Особливо складним є переклад класичних сонетів, які мають жорсткі метричні рамки, сталі римовані схеми та високу образну насиченість. У цьому контексті сонети Елізабет Барретт Браунінг, зокрема цикл «*Сонети з португальської*», становлять показовий матеріал для аналізу стилістичних трансформацій і перекладацьких рішень.

Сучасні теоретики перекладу С. Баснетт, П. Ньюмарк, А. Лефевр підкреслюють, що переклад поезії є багаторівневим творчим процесом, що поєднує лінгвістичну точність, естетичне відчуття та культурну адаптацію (Basnett, 2002; Lefevere, 1992; Newmark, 1988).

Поетичний текст характеризується підвищеною стилістичною організацією: використанням тропів (метафор, епітетів, порівнянь), стилістичних фігур (інверсії, анафори, паралелізму, антитези), звукових засобів (алітерації, асонансу), особливої строфічної, а також ритмічної будови. Поєднання змістової та формальної складових робить переклад поезії унікальним перекладацьким завданням. Теоретики перекладу виокремлюють кілька ключових труднощів. До лексичних відносимо неперекладні реалії, колокації, не властиві українській мові, архаїзми й історичні форми, характерні для англійської поезії XIX ст. Естетичні труднощі перекладу це – відтворення метафоричної картини світу, збереження звукових ефектів, відтворення внутрішньої музикальності вірша. Соціокультурними труднощами перекладу називають передачу культурних кодів, алюзій, образів вікторіанської Англії, пошук функціональних або культурних еквівалентів.

У процесі перекладу поетичного тексту перекладачеві нерідко доводиться вдаватися до лексико-стилістичних трансформацій – змін, спрямованих на адаптацію лексичного наповнення та стилістичних засобів оригіналу до норм і традицій мови перекладу. Такі трансформації є необхідним для збереження емоційного, естетичного та смислового впливу поезії.

Одним із помітних прийомів є архаїзація, яка використовується для збереження стилістичної атмосфери оригіналу. В сонетах Е. Б. Браунінг часто зустрічаються займенники «*thou, thee, thy, thine*», які в перекладі передаються відповідниками «*ти, тебе, тобі*» з легким відтінком урочистості. Розглянемо приклад їх перекладу на основі робіт В. Марача (Марач, 2008) :

| <b>Оригінал</b>                                          | <b>Переклад В. Марача</b>                                      |
|----------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------|
| <i>Wouldst <b>thou</b> miss any life in losing mine?</i> | Як буду я в могилі – <b>Й ти</b> втратиш все, позбувшись мене? |

Тут стилістична архаїчність зберігається через синтаксис і добір високого стилю в українській мові. Інша форма трансформації, яку застосовує перекладач – *лексична конкретизація*:

| <b>Оригінал</b>                                                       | <b>Переклад В. Марача</b>                                                |
|-----------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------|
| <i>What can I give you back, O liberal and princely <b>giver</b>?</i> | Що дасть взамін за всі ці золоті, <b>Дарунки твого серця несказанні?</b> |

Тут перекладач подає лексему «*giver*» як «*Дарунки твого серця несказанні*», тим самим розширюючи початкову лексичну одиницю та увиразнюючи емоційну віддачу.

В окремих випадках застосовано *лексичне узагальнення* або *опущення*:

| <b>Оригінал</b>                                        | <b>Переклад В. Марача</b>                 |
|--------------------------------------------------------|-------------------------------------------|
| <i><b>Polyphem`s white tooth</b> sleeps on the nut</i> | <b>Зуб й на горісі посковзнутись може</b> |

Перекладач не дає прямого посилання на міфологічного персонажа Поліфема, але зберігає ідею через образ «*зуб й на горісі посковзнутись може*», забезпечуючи зрозумілість для українського читача, який може не мати культурної компетенції щодо незграбного образу Поліфема.

Приклад застосування ономаіопеї:

| <b>Оригінал</b>                                                                                            | <b>Переклад В. Марача</b>                                                                          |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <i>Though the word repeated Should seem a «<b>cuckoo-song</b>,» as thou dost treat it, Remember, never</i> | Скажи це знов і ще раз повтори – Що мене любиш: мов « <b>ку -ку</b> », бриніти <b>Йому</b> – та як |

|                                                                                |                                                                                 |
|--------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------|
| <i>to the hill or plain, Valley and wood, without her <b>cuckoo-strain</b></i> | без цього уявити Луки й ліси,<br>узвишшя і яри <b>Цієї<br/>благодатної пори</b> |
|--------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------|

Тут переклад адаптовано до українського культурного контексту - збережено звуконаслідування «ку-ку», знайоме українському читачеві й доповнено мотивом пейзажу.

У перекладі сонетів Елізабет Барретт Браунінг українським перекладачем В. Марачем також спостерігається послідовне прагнення зберегти поетичну форму оригіналу, що є ключовим завданням у відтворенні художнього змісту. Оригінальні тексти сонетів побудовані відповідно до італійської класичної моделі: 14 рядків з усталеною римованою схемою (здебільшого ABBA, CDC, DCD) та п'ятистопним ямбом.

Розглянемо це на прикладі першого сонету з циклу «Сонети з португальської»:

| <b>Оригінал</b>                                                                                                                                                                                                       | <b>Переклад В. Марача</b>                                                                                                                                                                        |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <i>I thought once how Theocritus had <b>sung</b> Of the sweet years, the dear and wished-for <b>years</b>,<br/>Who each one in a gracious hand <b>appears</b><br/>To bear a gift for mortals, old or <b>young</b></i> | <i>Я чарувалась співом<br/><b>Феокріта</b><br/>Про літ принаду - давніх<br/>милих <b>літ</b>,<br/>Які дарують свій солодкий<br/><b>плід</b><br/>Старим і юним, в дні зими<br/>і <b>літа</b>.</i> |

В оригіналі дотримано рими типу ABBA, характерної для першого катрена петрарківського сонета. У перекладі В. Марача спостерігаємо збереження подібної структури: римування «Феокріта – літа» та «літ – плід» підтримує мелодику тексту й відповідає оригінальному звуковому малюнку.

Проблема поетичного перекладу є надзвичайно багатогранною і складною, оскільки вимагає глибокого розуміння як мовних особливостей, так і культурних, естетичних та соціокультурних контекстів, що визначають характер поезії. Аналіз перекладу сонетів Браунінг дозволяє зробити висновок, що кожен перекладач має знаходити оптимальний баланс між вірністю оригіналу та адаптацією до мовних і культурних особливостей цільової мови. Також важливою є роль дослідження стилістичних засобів в поезії, оскільки правильне використання цих засобів дозволяє досягти ефективної передачі авторської задумки та створення естетично цінного перекладу.

**Список використаних джерел:**

- Basnett, S. (2002). *Translation studies*. London: Routledge.  
Lefevere, A. (1992). *Translation, rewriting, and the manipulation of literary fame*. London & New York: Routledge.  
Newmark, P. (1988). *A textbook of translation*. New York: Prentice Hall.  
Марач, В. (2008). *Лебедина пісня: Літературознавчі нариси про поезію Е. Б. Браунінг*. Київ: Академвидав.

**УДК 811.111'25'276.6**

**Пальчевська О.С., канд. філол. наук**

*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності  
(Львів, Україна)*

**Томків В.А., студентка**

*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності  
(Львів, Україна)*

## **ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ**

Значення якісного перекладу спеціалізованої термінології у сучасному глобалізованому світі постійно зростає. Сьогодні, ми можемо спостерігати активний розвиток фахових терміносистем, адже поява нових теорій супроводжується появою нових позначень об'єктів та явищ. Відповідно до цього з'являється й потреба в адекватному перекладі галузевих термінів. Місце медичної сфери в цьому напрямку є одним з широко досліджуваних, але й водночас й має свої проблеми щодо розгляду як терміносистеми в цілому. Сучасна медицина послуговується належним чином організованою професійно-орієнтованою мовою, основу якої становить спеціальна лексика. Фахова мова, як зазначає Л. Шеремета є природним середовищем виникнення та функціонування термінів, які номінують комплекс медичних понять і розглядаються як її центральні компоненти (Шеремета, 2021).

Як і будь яка термінологія загалом, медична термінологічна система містить велику кількість різних понять. Ці концептуальні системи описують анатомічну структуру людського тіла, оцінюють його стан(від фізичного до психічного та розумового), досліджують внутрішні процеси в організмі, діагностують хвороби та розпізнають їх симптоми, визначають методи діагностики, лікування та профілактики, описують використання медичного обладнання, застосування медикаментів тощо. І кожна з цих систем понять має



користуватися власним лінгвістичним арсеналом, в тому числі термінами. Терміни медичної терміносистеми мають низку характерних рис: -системність, наявність дефініцій, точність, стислість, однозначність, незалежність від контексту, відсутність синонімів (Макаренко, Ткаченко, 2014).

Влучно можна зазначити, що медична термінологія є інтернаціональною. Латинсько-грецькі терміни були і є основою для утворення медичної лексики. Крім цього з розвитком медичної сфери як науки, з появою чи відкриттям нових явищ, терміни утворюються за допомогою епонімів (терміни, що утворюються від імені дослідника, що відкрив певну хворобу). Крім вище зазначених класифікацій медична терміносистема як і будь яка інша поповнюється не лише за врахування інтернаціоналізмів, епонімів чи запозичень. Мовознавці поділяють в першу терміносистему медицини за різними способами словотворення такими як: морфологічний, синтаксичний, семантичний.

Вище зазначені способи утворення медичних термінів та їх характеристики в межах терміносистеми медицини дають змогу оцінювати комплексно труднощі, які можуть виникнути у перекладачів при перекладі. Адже при перекладі такої всебічно-розвиненої інтернаціоналізованої лексики, не рідко стикаються з проблемою адекватного перекладу. Щоб зрозуміти проблеми перекладу такої лексики варто визначити основні способи перекладу медичних термінів. Медичну термінологію можливо перекладати за допомогою:

- транскодування (транскрипція (*check-up* – *чекан*) та транслітерація (*clerosis*- склероз));
- калькування (*heart attack* – *серцевий напад*; *bloodpressure* – *кров'яний тиск*);
- описового перекладу (*well-being* – *стан загального фізичного та психологічного комфорту*);
- варіантним відповідником (*allergy test* – *тест на алергію або ж алергічна проба*);
- субстиції (*severe pain* – *гострий біль, сильний біль*);
- антомічний переклад (*not uncommon* – *частий*).

Окрім вже зазначених основних способів перекладу для забезпечення якісного перекладу фахівцям в сфері перекладу беззаперечно доведеться використовувати й інші способи перекладацьких трансформацій.

Медичні терміни не лише можуть застосовуватись серед

фахівців. Як зазначає Козоріз О. С., що коли медичні терміни переходять у функціонування системи художніх творів, то лексичні одиниці піддаються змінам та пристосовують текст відповідно до аудиторії (Козоріз, 2018). З цього можемо трактувати думку про те, що в першу чергу, перекладачу потрібно звертати увагу на потенційну аудиторію кому адресований його переклад, адже часто, особливо у художніх напрямках ми можемо яскраво побачити наскільки влучно підібрано способі передачі тексту відповідно до цільової аудиторії. Цілісні групи термінів утворюють термінологію, а згодом постають як терміносистема. В медичній сфері це певні мікротерміносистеми поділені за певними категоріями. Це дає перевагу для фахівця- не втрачати сенс значення перекладу, доповнюючи його різними способами, при цьому передаючи адекватно та зрозуміло текст з МО на МП. Проте варто зазначити що це може створити проблеми такі як «хибні друзі перекладача», синонімія, розширення значення терміна в мові перекладу за допомогою додаткових конотацій (Макаренко, Ткаченко, 2014).

Можемо побачити що медична термінологія є багатофункціональною, змістовною та систематизованою терміносистемою фахової мови, всебічне вивчення якої дає змогу не лише правильно використовувати спеціалізовану лексику в межах професійної сфери, а й поширювати серед широкого загалу.

#### **Список використаних джерел:**

- Козоріз, І. С., & Куцак, А. (2018). Англійська медична термінологія та її функціонування в текстах різних стилів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, 4(37), 52–54 URL: [http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v37/part\\_4/Filologi37\\_4.pdf#page=52](http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v37/part_4/Filologi37_4.pdf#page=52)
- Макаренко, Ю. Г., & Ткаченко, І. В. (2014). До проблеми перекладу медичних термінів в науковому англomовному медичному тексті. *Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету*, 2(21), 268–271. URL: <https://er.chdtu.edu.ua/bitstream/ChSTU/1269/1/переклад%20медичних%20термінів.pdf>
- Шеремета, Л. П. (2021). Теоретичні основи дослідження медичної термінології: Поняття про термінознавство. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, 2(47), 154–156. <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2021.47-2.35>

**УДК 81'38**

**Губич П.В., старший викладач**

*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності  
(Львів, Україна)*

**Кіт Ю.М., студентка**

*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності  
(Львів, Україна)*

## **ПОЛІСЕМІЧНІСТЬ ПОЖЕЖНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ПЕРЕКЛАД**

Стрімкі темпи розвитку технічного прогресу зумовлюють постійне вдосконалення та вивчення термінологічних систем, де термін виступає як точна й структурно визначена мовна одиниця (Томіленко, 2015, с. 12). Однією з ключових властивостей термінів є полісемія, яка й ускладнює процес перекладу та потребує глибокого семантичного аналізу. Особлива потреба високоточного перекладу виникає у сфері пожежної безпеки, адже багатозначність спеціалізованих термінів може призвести до помилок у роботі рятувальних служб (Овчинников, 2023, с. 12).

Відповідно до сучасних умов воєнного стану в Україні, актуальність теми дедалі зростає із збільшенням кількості надзвичайних ситуацій та активною співпрацею з міжнародними партнерами, що використовують імпордне обладнання та документацію. У цих умовах якісний переклад пожежної термінології стає важливим елементом професійної комунікації.

Дослідження особливостей проблематики полісемії у пожежній термінології є важливим і перспективним, оскільки сприяє вдосконаленню перекладацької практики та паралельного розвитку лінгвістичної семантики у фахових галузях. Тому вивчення полісемії англomовних пожежних термінів, їхніх мовних особливостей і функцій, а також специфіки перекладу багатозначних одиниць українською мовою є дуже важливим.

Нами було проаналізовано групу багатозначних термінів, відібраних з англomовної технічної документації компанії Rosenbauer, що належить до одного з провідних виробників пожежно-рятувального обладнання.

Підібрані одиниці було класифіковано за трьома типами полісемії, а саме: радіальна (напр: *Saw, Pump*), ланцюгова (*Hammer, Spring*), радіально-ланцюгова (*Helmet, Fire*).

За даною класифікацією виявляються основні шляхи формування полісемантичних значень термінів та специфіка їх перекладу.

Аналіз показав, що одна термінологічна одиниця – часто має кілька значень, які залежать від контексту. Наприклад, *saw* означає інструмент, дію різання, устаткування; *pump* – механізм, процес перекачування; *hammer* – ударний інструмент, деталь механізму; *spring* – пружину та переносне метафоричне значення. Тому без урахування контексту переклад таких термінів може бути неточним та помилковим.

Множинність значень терміна виникає через перенесення його первинного значення на похідні одиниці, з огляду на те, що вторинні значення формуються мотивовано на основі властивостей, функцій чи процесів, закладених у первинному термінів (Чайка, Остапенко, 2020, с. 16). Це створює основу для подальшого використання метафоричних та метонімічних механізмів у термінології.

У багатьох випадках нові додаткові значення виникають за допомогою метафори. У свою чергу, метафора бере за основу терміни, які мають зовнішню структурну подібність форм або функціональні властивості. Метонімія ж спирається на асоціативний зв'язок заснований на смисловій та функціональній близькості. Наприклад термін: *foam*, у цьому випадку метонімія виникає через заміщення засобу дії, її способом: слово *foam* («піна») використовується для позначення способу гасіння пожежі, оскільки піна є ключовим засобом у процесі пожежогасіння (Чернишова, 2023, с. 375).

Чи як-от, у термінах: *spine*, *hood* метафоричне перенесення виникає завдяки проектуванню властивостей об'єктів живої природи або побутових предметів на технічні елементи. У слові *hood* первинне значення «те, що накриває й захищає» переноситься на деталі обладнання, які виконують аналогічну функцію покриття чи захисту. У терміні *spine* основна сема «опора, центральна вісь» застосовується до конструктивних елементів техніки, що забезпечують стійкість або цілісність системи. Це дає підстави стверджувати, що метафора формується через уподібнення функцій: покривання – у *hood*, і підтримки – у *spine*.

Для точного перекладу технічних полісемічних термінів необхідно враховувати їх семантичну структуру та функціональний контекст. Проведений аналіз термінів пожежної тематики засвідчив наявність полісемії, яка реалізується через радіальну, ланцюгову та радіально-ланцюгову моделі, та залежить від конкретного контексту.

Метафора і метонімія спрощують передачу складних процесів: метафоричні значення передають технічні поняття через аналогію, а метонімічні – стисло й зрозуміло описують явища чи дії. Знання цих механізмів робить терміни гнучкими та адаптованими до різних професійних контекстів, що важливо для безпеки та ефективності роботи рятувальних служб.

**Список використаних джерел:**

- Овчинников, М. О. (2023). Лексика наукового стилю. Термін як мовне явище: текст лекції № 6 з навчальної дисципліни «Методологія дисертаційного дослідження та мовні особливості наукового стилю»; МВС України, Харківський нац. ун-т внутр. справ, каф. соціально-гуманітарних дисциплін. Харків, С.12.
- Томіленко, Л. М. (2015). *Термінологічна лексика в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови*: монографія. Івано-Франківськ: Фоліант, 160 с.
- Чайка, О., Остапенко Я. (2020). Новітній погляд на поняття «термін» у лінгвістиці. *Філологічний часопис*. Вип. 2 (16). С. 3–110.
- Чернишова Т. О. (2023). Метафора як мовний прийом когнітивної контрпропаганди в російсько-українській війні. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. Т. 34, № 3. С. 373-378.
- Rosenbauer World – <https://www.rosenbauer.com/en/int/rosenbauer-world-world> – Дата звернення: 13.11.2025.

**УДК 811.111'25'276.6**

**Губич П.В., старший викладач**

*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності  
(Львів, Україна)*

**Фігура Н.М., студентка**

*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності  
(Львів, Україна)*

**ПРОБЛЕМИ ТОЧНОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ВІЙСЬКОВИХ  
ТЕРМІНІВ У ДИПЛОМАТИЧНІЙ ТА ОПЕРАТИВНІЙ  
КОМУНІКАЦІЇ**

У сучасному світі, де міжнародна військова співпраця стала невід'ємною складовою безпекової політики, точність перекладу військових термінів набуває особливого значення. Від правильного розуміння спеціальних понять залежить ефективність дипломатичних переговорів, якість аналітичних звітів, а в бойових умовах — навіть

життя військовослужбовців. Найменше зміщення значення може змінити зміст наказу або документа, а отже, вплинути на подальші рішення (Закон України «Про Статут внутрішньої служби ЗСУ», п.р.).

Військова термінологія охоплює назви звань, підрозділів, техніки, процедур, типів операцій, методів ведення бою та спеціальних адміністративних понять. Вона характеризується максимальною точністю, оскільки створена для ситуацій, де непорозуміння неприпустиме. Через це перекладач стикається з низкою труднощів, які не зустрічаються під час роботи з іншими типами термінів. Зокрема, різні армії світу мають відмінні системи підготовки, командування, структуру підрозділів, тому навіть на перший погляд подібні слова можуть позначати різні категорії або рівні відповідальності (English-Ukrainian Military Dictionary, п.р.).

Однією з найскладніших ділянок є переклад військових звань. Наприклад, *major* і «майор» формально збігаються, але їхнє положення в ієрархії та набір функцій можуть відрізнятися залежно від держави. Термін *chief warrant officer* потребує описового перекладу, оскільки в українській системі немає повної відповідності. У документах міжнародних місій перекладачі часто змушені пояснювати терміни у дужках або виносках, адже буквальний переклад не здатний передати функцій посади. І навпаки, терміни, що виглядають складними, можуть мати чіткий відповідник — наприклад, *private first class* перекладається як «рядовий першого класу», але в українській армії існує інша система поділу рядового складу, тому контекст відіграє ключову роль.

Проблеми виникають і під час перекладу назв підрозділів. Такі слова, як *company*, *battalion* чи *brigade*, мають українські аналоги, проте їхня чисельність і структура в різних арміях відрізняється. Американський *platoon* може складатися з 16–40 військових, тоді як у європейських країнах цей показник є нестандартним. Особливо складними є комплексні терміни на зразок *brigade combat team*, який позначає багатокомпонентний підрозділ із доданими елементами забезпечення, розвідки та артилерії. Автоматичний переклад як «бригада» спотворює зміст і може викликати помилки в оперативних документах.

Ще одна група труднощів стосується перекладу назв техніки. Наприклад, *armored personnel carrier* загалом перекладають як «бронетранспортер», але конкретна модель може мати функції, ближчі до бойової машини піхоти. Термін *missile* залежно від ситуації означає «ракета», «керована ракета», «зенітна ракета» чи «балістична ракета», і

буквальний переклад часто веде до неточності. У дипломатичних звітах про збройні інциденти така неточність може бути критичною.

Особливо важливо враховувати контекст у перекладі бойових команд. Англійське *engage* може перекладатися як «атакувати», «відкрити вогонь», «вступити в контакт» або навіть «почати взаємодію». Команда *hold your fire* іноді вживається не просто у значенні «не стріляти», а як «утримати вогонь до подальшого наказу», що має іншу оперативну вагу. Команда *fall back* у деяких ситуаціях означає не «відступити», а «перегрупуватися», і правильне тлумачення залежить від оперативної доктрини конкретної армії.

Полісемія військових термінів також створює виклики. Наприклад, слово *operation* може позначати масштабну стратегічну операцію або обмежену тактичну дію підрозділу. Слово *casualty* нерідко помилково перекладають як «жертви», хоча насправді воно означає поранених і загиблих разом. Якщо потрібно перекласти «загиблі», правильним терміном є *fatalities*. Аналогічно, *reinforcements* не завжди означають «підкріплення» — інколи це тимчасові додаткові сили, які не входять до складу підрозділу на постійній основі.

У міжнародній військовій взаємодії значну роль відіграють стандартизовані терміни НАТО. Використання єдиного глосарію, зокрема ААР-06, забезпечує однакове трактування команд і понять незалежно від мови. Наприклад, *rules of engagement (ROE)* має усталений переклад «правила застосування сили», а термін *deconfliction* використовується для позначення узгодження дій, щоб уникнути перехресного вогню або дублювання завдань. Для перекладача важливо не перекладати такі терміни буквально, а дотримуватися стандартів, прийнятих у міжнародному середовищі (НАТО ААР-06, n.p.).

Отже, переклад військової термінології потребує глибокого знання мовних норм, структури армій, тактичних і стратегічних процедур, а також документів міжнародних організацій. Це міждисциплінарна діяльність, що поєднує мовознавчі компетенції з розумінням військової справи. У сучасних умовах така підготовка є важливою для перекладачів, які працюють у сфері оборони та міжнародної співпраці, а також для фахівців, що займаються аналітикою, дипломатією та безпековою комунікацією.

**Список використаних джерел:**

- Закон України «Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України» № 548-XIV. (1999). *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-14>
- English-Ukrainian military dictionary. (n.d.). URL: <https://english-military-dictionary.org.ua/>
- NATO Standardization Office. (2020). *NATO glossary of terms and definitions (AAP-06)*. Brussels: Author. URL: <https://nso.nato.int/nso/zPublic/ap/aap6>

**УДК 811.512:004.8:351.74**

**Маланюк М.С., старший викладач**

*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності  
(Львів, Україна)*

**ВІД СЕМАНТИКИ ДО ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ:  
ЯК МОВНІ МОДЕЛІ ЗМІНЮЮТЬ ПЕРЕКЛАД У СФЕРІ  
ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ**

Переклад у сфері цивільного захисту має критичне соціальне значення. У надзвичайних ситуаціях, таких як стихійні лиха, техногенні аварії чи військові дії, точність і швидкість передання інформації різними мовами може бути вирішальною для збереження життя людей. Традиційно лінгвісти розглядали переклад через призму семантики — як процес відтворення значення мовних одиниць у межах контексту (Лакофф, Джонсон, 2004). Проте з розвитком технологій виникла потреба в автоматизованих інструментах, здатних обробляти великі обсяги текстів у реальному часі. Саме тут ключову роль відіграють мовні моделі штучного інтелекту (ШІ).

Мовні моделі нового покоління (GPT, BERT, M2M100, DeepL) ґрунтуються на принципах когнітивної та дистрибутивної семантики, що дозволяє їм не лише перекладати слова, а аналізувати контекст, визначати семантичні зв'язки і адаптувати зміст до культурних і професійних особливостей користувача. Наприклад, система GPT-4 може перекласти термін «*evacuation route*» у контексті цивільного захисту як «*маршрут евакуації*», зберігаючи точність і відповідність міжнародним стандартам, а більш складний контекст, як-от «*shelter-in-place protocol*», буде адаптований як «*протокол залишання на місці*». Сучасні системи машинного перекладу виконують такі функції: оперативний переклад офіційних повідомлень і попереджень; багатомовна підтримка в координації міжнародних рятувальних



операцій; переклад технічної документації, стандартів і планів реагування. Наведемо деякі приклади перекладу **перекладу термінів та інструкцій**: *Evacuation route* → *Маршрут евакуації*, *Shelter-in-place protocol* → *Протокол залишання на місці*, *First aid kit* → *Аптечка першої допомоги*, *CPR procedure* → *Процедура серцево-легеневої реанімації*, *Chemical spill containment* → *Локалізація розливу хімічних речовин*. Наприклад, штучний інтелект може точно передавати інструкції щодо безпечної поведінки, зберігаючи семантичну точність і зрозумілість для користувачів – “*Avoid the affected area and wait for instructions*” переклад «Уникайте ураженої території та чекайте інструкцій»; далі бачимо як мовна модель не лише перекладена, а й адаптує його до контексту надзвичайної ситуації, підкреслюючи терміновість і критичність дії - “*Flood warning in the northern districts. Evacuate immediately*” → «Попередження про повінь у північних районах. Евакуюватися негайно». “*Turn off gas and electricity before leaving*” → «Вимкніть газ та електрику перед виходом».

Сучасні системи машинного перекладу виконують такі функції: оперативний переклад офіційних повідомлень і попереджень, коли моделі ШІ забезпечують швидкий переклад важливої інформації, що дозволяє зменшити час реакції служб та населення у надзвичайних ситуаціях; багатомовна підтримка у координації міжнародних рятувальних операцій переклад дозволяє ефективно обмінюватися даними між рятувальними командами різних країн, зберігаючи точність термінології і контексту; переклад технічної документації, стандартів і планів реагування; адаптація повідомлень для різних мовних і культурних груп населення, зберігаючи точність термінології; генерація мультимовних інструкцій для мобільних застосунків та платформ швидкого реагування (Кочерган, 2008). Проте попри високий рівень автоматизації, роль людини-перекладача залишається важливою (Koehn, 2020). Автоматичні системи іноді не враховують прагматичний контекст або етичні аспекти спілкування у кризових умовах. Оптимальним рішенням є інтеграція когнітивно-семантичних принципів у проектування систем перекладу, що дозволяє зберегти точність і гуманістичний зміст комунікації (Лакофф, Джонсон, 2004). Інший приклад: при перекладі повідомлення про хімічну загрозу “*Avoid the area and follow the safety protocol*» нейромережа може запропонувати переклад українською як «Уникайте цієї території та дотримуйтесь правил безпеки», зберігаючи семантичну точність і

передаючи інструкції у зрозумілій формі, що дозволяє поширювати екстрену інформацію в режимі реального часу через мобільні додатки, веб-платформи та системи оповіщення, забезпечуючи доступність та ефективність комунікації.

Використання мовних моделей штучного інтелекту у сфері цивільного захисту відкриває новий етап розвитку перекладу – від класичного семантичного аналізу до когнітивно-технологічного мислення. Ефективність таких систем зростає, коли вони поєднують лінгвістичні знання, семантичне моделювання та контекстну адаптацію. Подальші дослідження мають бути спрямовані на створення універсальних мультимовних платформ перекладу для надзвичайних ситуацій, що забезпечуватимуть точність, етичність і швидкість комунікації.

**Список використаних джерел:**

Koehn, P. (2020). *Neural machine translation*. Cambridge: Cambridge University Press.

Кочерган, М. П. (2008). *Загальне мовознавство*. Київ: Академія.

Лакофф, Дж., & Джонсон, М. (2004). *Метафори, якими ми живемо*. Київ: Основи.

**УДК 81'373.46:81'25**

**Кучеренко М.В., викладач**

*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності  
(Львів, Україна)*

**СТРАТЕГІЇ ПЕРЕКЛАДУ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ  
ТЕРМІНОЛОГІЇ У ЗВІТАХ ТА РЕКОМЕНДАЦІЯХ  
МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ З ПИТАНЬ БЕЗПЕКИ**

Глобальні хімічні небезпеки та зростаюча складність транснаціонального управління ризиками підкреслюють необхідність точного та послідовного перекладу спеціалізованої термінології. Оскільки звіти та рекомендації міжнародних організацій безпосередньо впливають на національне законодавство та регуляторну практику в Україні, забезпечення точності та уніфікації термінів у перекладі набуває особливої значущості.

У межах технічної та інституційної комунікації переклад термінології, пов'язаної з безпекою, є складним через багатовимірний характер хімічних, біологічних, радіологічних та екологічних ризиків. Такі тексти містять вузькоспеціалізовану лексику, стандартизовані

аббревіатури та класифікаційні системи, що потребує від перекладача не лише високого рівня мовної компетентності, а й спеціалізованих знань у відповідній галузі.

Спеціалізована термінологія у сфері безпеки охоплює систему лексичних одиниць, що позначають конкретні поняття, явища, процеси та об'єкти у межах певної галузі (хімічної, радіаційної, біологічної) та відзначаються високою точністю, однозначністю та стандартизованим вживанням у професійному середовищі, що дозволяє уникнути двозначності та забезпечує ефективну комунікацію серед фахівців. Спеціалізована термінологія є ключовим компонентом міжмовної передачі знань у технічних і наукових текстах, оскільки від її правильного використання залежить точність та зрозумілість перекладу.

У межах перекладознавства застосовуються різні стратегії перекладу спеціалізованих термінів, що визначають спосіб передачі змісту та функцій оригінального тексту. До основних підходів належать (Chesterman, 1997):

1. domestication vs foreignization – адаптація термінів до мовної та культурної системи перекладу або збереження іншомовності;
2. literal translation – буквальний переклад, який часто застосовується для стандартизованих термінів;
3. transliteration – передача назви через буквений запис іншої мови, зазвичай для аббревіатур і власних назв;
4. functional equivalent – використання функціонально еквівалентного терміна у мові перекладу;
5. descriptive translation – описовий переклад, коли прямого відповідника терміна немає.
6. terminological specification (підвид literal translation/functional equivalent) – стратегія термінологічного уточнення, що використовується у випадках, коли термін має два або більше близьких значень (наприклад, *chemical safety* vs *chemical security*).
7. differentiated translation (підвид domestication) – стратегія розмежування близьких термінів у мові перекладу для збереження змістової різниці між концептами в міжнародних документах.

Особливістю перекладу технічних текстів, зокрема у сфері безпеки, є необхідність поєднувати термінологічну точність з функціональною зрозумілістю, забезпечуючи однозначність і узгодженість термінів у межах національних та міжнародних стандартів. Ці вимоги чітко простежуються у перекладі термінів, що

використовуються у звітах міжнародних організацій з питань безпеки. Розглянемо кілька характерних прикладів.

*Chemical safety* – terminological specification + functional equivalent. У міжнародних документах, зокрема ОБСЄ, терміни *chemical safety* та *chemical security* чітко розмежовані (Organization for Security and Co-operation in Europe [OSCE], n.d.). Тому переклад “*chemical safety*” як «хімічна безпека» реалізує стратегію термінологічного уточнення, доповнену використанням функціонального еквівалента (ОБСЄ, n.d.). Такий підхід дає змогу зберегти спеціалізоване значення терміна, підкреслюючи його превентивний, а не захисний характер.

*Chemical security* – стратегія domestication + differentiated translation (Organization for Security and Co-operation in Europe [OSCE], n.d.). Цей термін передається як «хімічна охорона» або «захищеність об’єктів хімічної промисловості від несанкціонованого втручання» (ОБСЄ, n.d.). У цьому прикладі український відповідник адаптується до національних стандартів безпеки, одночасно підкреслюючи різницю між безпечністю процесів (*safety*) та захистом від загроз (*security*).

*Emergency response capacity* – використана стратегія descriptive translation (Razumkov Centre, 2024). Оскільки у різних країнах термін *response capacity* може трактуватися по-різному, застосовується описовий переклад: «спроможність реагування на надзвичайні ситуації» (Центр Разумкова, 2024). Така стратегія забезпечує більшу зрозумілість і чіткість змісту, особливо у міжвідомчих звітах та рекомендаціях у сфері цивільного захисту.

*Hazardous materials (HazMat)* – стратегія transliteration + functional equivalent (Razumkov Centre, 2024). У міжнародних документах широко використовується аббревіатура *HazMat*. В українській практиці вона часто передається двома шляхами: через транскрипцію «ХазМат» та через функціональний еквівалент «небезпечні матеріали» (Центр Разумкова, 2024). Таке подвійне рішення поєднує стратегію транслітерації з доббором національно усталеного терміна.

*Early warning system* – стратегія literal translation (Razumkov Centre, 2024). Поданий термін має усталений буквальний відповідник – «система раннього попередження» (Центр Разумкова, 2024). Оскільки структура і функції таких систем регламентовані міжнародними стандартами, буквальний переклад забезпечує точність та відповідність офіційній термінології.

*Shelter-in-place* – стратегія descriptive translation + domestication (Organization for Security and Co-operation in Europe [OSCE], n.d.). У сфері цивільного захисту термін *shelter-in-place* не має короткого прямого відповідника українською. Тому застосовується описовий переклад, адаптований до української системи інструкцій: «укриття на місці», «залишатися в приміщенні з дотриманням заходів безпеки» (ОБСЄ, n.d.). Такий підхід поєднує описову стратегію з доместикацією, забезпечуючи зрозумілість для населення та відповідність українській практиці оповіщення.

Отже, перекладачеві необхідно забезпечити баланс між термінологічною точністю та функціональною зрозумілістю тексту, гарантувати його відповідність встановленим національним та міжнародним стандартам. Це підкреслює актуальність дослідження стратегій перекладу, які сприяють підвищенню термінологічної точності, забезпечують узгодженість термінів та підтримують ефективну міжмовну комунікацію у сфері управління ризиками.

#### **Список використаних джерел:**

- Громадянська війна в Україні: Виклики та ризики безпеки [Civil war in Ukraine: Challenges and security risks] [PDF]. (2024, лютий). Центр Разумкова. Retrieved November 15, 2025, from <https://razumkov.org.ua/images/2024/02/2024-Sunhurovskyi-CIVIL-WAR-1-F.pdf>
- Координатор проекту в Україні: Цивільна безпека та хімічна безпека [Project Coordinator in Ukraine: Civil security and chemical safety]. (n.d.). Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE). Retrieved November 15, 2025, from <https://www.osce.org/uk/project-coordinator-in-ukraine/476944>
- Chesterman, A. (1997). *Memes of translation: The spread of ideas in translation theory*. John Benjamins.
- Civil war in Ukraine: Challenges and security risks [PDF]. (2024, February). Razumkov Centre. Retrieved November 15, 2025, from <https://razumkov.org.ua/images/2024/02/2024-Sunhurovskyi-CIVIL-WAR-ENGL-F.pdf>
- Project Coordinator in Ukraine: Civil security and chemical safety. (n.d.). Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE). Retrieved November 15, 2025, from <https://www.osce.org/project-coordinator-in-ukraine/476944>

УДК 811.111

**Рудов Є.С., асистент**  
*Київський національний університет імені Тараса Шевченка*  
*(Київ, Україна)*

## **АДЕКВАТНІСТЬ ПЕРЕКЛАДУ ЕКОНОМІЧНИХ ТЕРМІНІВ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЛЮДСЬКОГО ТА МАШИННОГО ПЕРЕКЛАДІВ**

Галузь економічного перекладу охоплює фінансові, нормативно-правові тексти, а також тексти, пов'язані з монетарною політикою, і перебуває на межі між сферою міжнародної торгівлі та державною адміністрацією. Значущість таких текстів зумовлює підвищений рівень перекладацької відповідальності. Галузеві переклади, зокрема медичний, юридичний, технічний та фінансовий, належать до категорії високоспеціалізованих, оскільки їхній зміст безпосередньо впливає на соціальні, правові, виробничі та економічні процеси. Помилки у таких перекладах можуть спричинити суттєві комунікативні викривлення, що, своєю чергою, здатні негативно позначитися на перебігу лікувальних процедур, судових рішень, виробничих процесів і фінансових операцій, а також на інтересах окремих осіб та організацій.

Переклад економічних текстів—це не просто описовий процес, а важливий компонент комунікації між інституціями, який безпосередньо формує поведінку на ринках різних країн та дотримання нормативних вимог. Багатомовні економічні звіти Світового банку, рішення щодо монетарної політики та прес-релізи Європейського центрального банку (ЄЦБ), складні законодавчо-економічні директиви, як EUR-Lex, економічні дослідження Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) – підтвердження важливості такого перекладу. Багатозначне формулювання в тексті міжнародної угоди може створити потенційні юридичні прогалини, тоді як некоректний переклад терміна, пов'язаного з монетарною політикою, здатний упродовж лічених секунд спричинити ринкові коливання, що вимірюються мільярдами обсягами.

Стрімке поширення та розвиток сучасних систем машинного перекладу (МП), зокрема тих, що ґрунтуються на архітектурі нейронних мереж і великих мовних моделей, зумовили появу як виняткових можливостей, так і суттєвих ризиків. Розробники таких

систем спрямовують свої зусилля на підвищення якості перекладу відповідно до потреб бізнес-середовища, зокрема забезпечення термінологічної послідовності та семантичної узгодженості результатів. Технологічний прогрес у сфері машинного перекладу породив сумніви щодо економічної доцільності та практичної необхідності традиційного перекладу, виконаного людиною, оскільки переваги швидкості та зниження вартості автоматизованих рішень є очевидними. Айкен М. та Парк М. стверджують, що «очевидно, що якщо переклад потрібен швидко або безкоштовно, професійний людський переклад не є варіантом. З іншого боку, якщо потрібна майже ідеальна точність, є достатньо часу і коштів, останній варіант, ймовірно, є найкращим» (Aiken & Park, 2021, 80).

Результати вдосконалення МП з його продуктивністю та емпіричним застосуванням у галузевому перекладі на перший погляд здається розумним рішенням. Однак, сприйняття адекватності перекладу МП базується на здатності створювати граматично коректний текст, що сприймається читачем природньо. Ця ілюзія «природності» тексту МП може містити термінологічні, лексичні та семантичні помилки, що є основною перешкодою для галузевих перекладів.

Для оцінювання адекватності перекладу економічної термінології, здійсненого системами машинного перекладу, було проведено порівняльний аналіз англomовного та україномовного варіантів звіту *OECD Economic Surveys: Ukraine 2007* (*OECD Economic Surveys: Ukraine 2007*; *OECD Economic Surveys: Ukraine 2007 (Ukrainian version)*). Обраний корпус текстів є релевантним для даного дослідження, оскільки містить значний обсяг спеціалізованого економічного матеріалу, підготовленого авторитетною міжнародною організацією, що забезпечує високий рівень термінологічної насиченості та концептуальної точності. В аналізі порівнюється англomовна версія (стовпець ТО), офіційний український переклад, виконаний людиною (стовпець ТП), з результатами машинного перекладу DeepL (Pro version) (стовпець МП).

**Таблиця 1. Порівняльний аналіз помилок в економічній термінології. Відмінності в перекладі економічних термінів: порівняння людського і машинного перекладу**

| <i>Текст оригіналу (ТО)</i> | <i>Текст перекладу (ТП)</i>                                      | <i>Машинний переклад (МП)</i>                    |
|-----------------------------|------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------|
| Capital transfers           | Трансферти капіталу                                              | Капітальні трансферти                            |
| Catch-up growth             | Зростання навздогін                                              | Наздоганяюче зростання /Зростання «наздоганяння» |
| Command GDP                 | Наявний ВВП / Реально наявний ВВП                                | Командний ВВП                                    |
| Comparative disadvantages   | Порівняльні вади / Явні порівняльні вади (ЯПВ)                   | Порівняльні недоліки                             |
| Cyclically adjusted balance | Циклічно відкориговане сальдо / Сальдо, відкориговане на цикл    | Циклічно скоригований баланс                     |
| Exchange-rate anchor        | Наріжний камінь (монетарної політики) (стосовно прив'язки курсу) | Номінальний анкер(стосовно прив'язки курсу)      |
| Fixed investment            | Інвестиції в основний капітал / Інвестиції в основні засоби      | Фіксовані інвестиції                             |
| Imports of capital goods    | Імпорт засобів виробництва                                       | Імпорт капітальних товарів                       |
| Market disciplines          | Обмеження чи стимули ринку                                       | Ринкові дисципліни                               |

**1.Термінологічна точність.** Найпоширенішою помилкою машинного перекладу є дослівність і відсутність адаптації перекладу до норм цільової мови. Людський переклад у більшості випадків пропонує усталений термінологічний відповідник, тоді як машинний переклад часто вдається до калькування з англійської мови. Зокрема, **capital transfers**—«капітальні трансферти» (МП), що є калькою англійської структури (прикметник+іменник). ТП використовує термін



«трансферти капіталу» (іменник+іменник в родовому відмінку), проте чинна інструкція від Міністерства фінансів України використовує варіант «*капітальні трансферти*» (Про затвердження Інструкції, 3); **catch-up growth** – «наздоганяюче зростання» (МП), що є активним дієприкметником, який не є властивим українській мові. ТП – «зростання наздогін» є стилістично та термінологічно кращим варіантом; **fixed investment** – «фіксовані інвестиції» (МП), що є прямим лексико-семантичним калькуванням. ТП – «Інвестиції в основний капітал / Інвестиції в основні засоби» є точним відповідником; **cyclically adjusted balance** – «циклічно скоригований баланс» (МП), що є правильним перекладом, проте ТП використовує точніший варіант – «Циклічно відкориговане сальдо / Сальдо, відкориговане на цикл».

Емпіричний матеріал демонструє, що машинний переклад часто оперує дослівними або калькованими відповідниками, що не завжди відповідає нормам української мови та термінологічним стандартам; натомість переклад, зроблений людиною, пропонує стилістично та семантично точніші варіанти, адаптовані до українського термінологічного контексту.

**2. Семантична адекватність.** Критичні розбіжності стосуються семантики, де МП не здатний розпізнати правильне значення терміна в контексті, що призводить до помилок в перекладі:

**Command GDP** – «командний ВВП» (МП), що є прикладом «хибних друзів перекладача». МП хибно асоціює слово 'command' з «командною». ТП – «Наявний ВВП / Реально наявний ВВП» адекватно перекладає цей макроекономічний показник.

**3. Стратегії перекладу.** Цей блок стосується стратегій, що використовувались при перекладі. Зокрема, **market disciplines** – «ринкові дисципліни» (МП), що є хибною стратегією дослівного перекладу. ТП – «Обмеження чи стимули ринку» є описовим перекладом, що повністю передає значення оригіналу; **exchange-rate anchor** – «номінальний анкер (стосовно прив'язки курсу)» (МП) є дослівним перекладом, що не передає значення, що було в ТО. ТП – «Наріжний камінь (стосовно прив'язки курсу)» є стратегією описового перекладу, яку перекладач обрав адекватно для передачі сенсу ТО.

Отже, переклад людини продемонстрував переважно послідовне застосування усталеної української економічної термінології, глибоке розуміння тексту та гнучкість у виборі перекладацьких стратегій. МП схильний до калькування та дослівного перекладу, що в одних

випадках призводить до менш вдалого, але зрозумілого вибору відповідника, а в інших – до грубих помилок в перекладі.

**Список використаних джерел:**

- Про затвердження Інструкції щодо застосування економічної класифікації видатків бюджету та Інструкції щодо застосування класифікації кредитування бюджету, Наказ Міністерства фінансів України № 333 (2025) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0456-12#Text>
- Aiken, M., & Park, M. (2021). An Economic Model of Machine Translation. *INTERNATIONAL JOURNAL OF COMPUTERS & TECHNOLOGY*, 21, 76–83. <https://doi.org/10.24297/ijct.v21i.9046>
- OECD *Economic Surveys: Ukraine 2007*. (2007). OECD. [https://doi.org/10.1787/eco\\_surveys-ukr-2007-en](https://doi.org/10.1787/eco_surveys-ukr-2007-en)
- OECD *Economic Surveys: Ukraine 2007 (Ukrainian version)*, (2007). OECD <https://doi.org/10.1787/9789264064706-uk>.

**УДК 81'373.21:811.111:811.161.2**

**Антонишин В.І., магістрантка**  
*Вінницький державний педагогічний університет  
імені М. Коцюбинського  
(Вінниця, Україна)*

## **ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМІНІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ БПЛА В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ**

Військова термінологія є однією з найдавніших та водночас найбільш динамічних галузей терміносистем, яка постійно оновлюється відповідно до розвитку технологій, змін у військовій доктрині та специфіки сучасних воєнних конфліктів. Її особливістю є висока концентрація вузькоспеціалізованих понять, що описують об'єкти, явища, дії та процеси у сфері оборони, безпеки, стратегії, тактики тощо.

У науковій літературі військова термінологія визначається як сукупність термінів, що функціонують у сфері військової справи, мають чітко окреслені значення і використовуються для забезпечення точності та однозначності комунікації між військовими фахівцями. Військова термінологія має високий ступінь стандартизації, системності та логічної організованості, що дозволяє забезпечити оперативність, ефективність та безпомилковість передачі інформації в умовах стресу та загрози.

До характерних рис військової термінології належать:

- однозначність, терміни прагнуть до виключення варіантності тлумачення;
- лаконічність, часте використання аббревіатур, акронімів, скорочень (наприклад, “*UAV – unmanned aerial vehicle*”, “*TED – improvised explosive device*”);
- системність, терміни організовані в ієрархічні або парадигматичні структури (наприклад, класифікація військових підрозділів або озброєнь);
- інтернаціональність, запозичення з англійської мови, особливо у зв’язку з домінуванням НАТО та США у сфері військових технологій;
- динамічність, поява нових термінів разом з розвитком технологій (наприклад, дрони, кібероперації, лазерна зброя).

Окремо слід відзначити роль англійської мови у формуванні сучасної військової терміносистеми. Через глобалізацію та провідну роль англослов’янських країн у сфері військових розробок, більшість нових термінів з’являються спочатку саме англійською, а вже потім перекладаються або адаптуються іншими мовами. Наприклад, такі терміни, як “*drone*”, “*loitering munition*”, “*combat UAV*”, “*reconnaissance drone*” тощо, активно вживаються у світовому медіадискурсі та часто безпосередньо запозичуються в українську мову або перекладаються як «дрон», «дрон-камікадзе», «ударний БПЛА», «розвідувальний дрон» тощо.

Однією з ключових проблем є неузгодженість перекладів та відсутність стабільної термінологічної бази (Долинський, 2025). Наприклад, один і той самий термін може мати кілька варіантів перекладу: “*UAV*” може перекладатися як «безпілотник», «БПЛА», «дрон», «апарат без екіпажу». Кожен із цих варіантів може нести різні смислові та стилістичні відтінки, залежно від контексту.

Крім того, військова термінологія часто вживається у медійному контексті, де її значення можуть трансформуватися. У журналістиці військові терміни нерідко поєднуються з експресивною лексикою, емоційним забарвленням, метафорами або епітетами. Наприклад, у заголовках можуть використовуватись варіанти на кшталт «невидимі вбивці в небі», «дрони смерті», що надає тексту емоційності, але знижує точність терміна.

Варто також зважати на контекстуальну варіативність військових термінів. Наприклад, термін “*drone*” в одному тексті може позначати будь-який безпілотний апарат, у другому - тільки ударний дрон з бойовим навантаженням, а в третьому - дешевий

розвідувальний апарат. У процесі перекладу перекладач повинен враховувати словникове значення та функціональний контекст.

Ще одним викликом у роботі з військовою термінологією є наявність класифікацій та спеціалізованих категорій, які мають складну структуру (Карлюк, Левін, 2020). Наприклад, *БПЛА* поділяються: за призначенням (розвідувальні, ударні, багатоцільові); за розмірами (мікро, міні, середні, великі); за автономністю (дистанційно керовані, автономні); за тривалістю польоту тощо.

Вищезазначені класифікації мають відповідну термінологічну систему, яка часто не має точних відповідників в іншій мові, що потребує адаптації, трансформації або пояснювального перекладу.

Отже, військова термінологія є складною, багатовимірною системою, що поєднує точність, компактність та функціональність. У процесі перекладу, в межах медіадискурсу, необхідно враховувати специфіку термінів, контекст вживання, жанр тексту та цільову аудиторію. Особливо це стосується термінів на позначення *БПЛА*, які активно функціонують у сучасних публікаціях та потребують гнучкого та водночас точного перекладу.

#### **Список використаних джерел:**

- Долинський, Є. (2025). Військова термінологія та її переклад як елемент підготовки майбутніх філологів. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 83, том 2, С. 271-276. URL: [https://aphn-journal.in.ua/archive/83\\_2025/part\\_2/42.pdf](https://aphn-journal.in.ua/archive/83_2025/part_2/42.pdf)
- Карлюк, С. В, Левін, Є. Д. (2020). Особливості перекладу специфічної військової термінології та військового сленгу з англійської мови. *Specialized and multidisciplinary scientific researches*. Volume 6, м. Amsterdam, 11 груд. 2020 р. С. 35–38

**УДК 81'25:811.111:811.161.2**

**Куценко Д.В., магістрантка**

*Донецький національний університет імені Василя Стуса  
(Вінниця, Україна)*

### **ОСОБЛИВОСТІ АВТОМАТИЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ ЗООНОМІНАТИВНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ: ПРОБЛЕМИ РОЗПІЗНАВАННЯ ТА АДАПТАЦІЇ ЗНАЧЕННЯ**

У добу цифровізації та інтенсивного розвитку лінгвістичних технологій питання якості автоматичного перекладу стає одним із

ключових у сучасній лінгвістиці. Зростання ролі машинного та автоматизованого перекладу безпосередньо пов'язане з потребою точного відтворення смислу, стилю та культурного контексту висловлювань, особливо коли йдеться про фразеологізми. Ці стійкі мовні одиниці відображають менталітет, культурні традиції та систему цінностей народу, а тому їхнє буквальне відтворення за допомогою автоматичних систем часто призводить до втрати змісту чи навіть до комічних викривлень. Особливої складності набуває переклад зоонімативних фразеологізмів, які містять назви тварин і формують образні структури з глибокими культурними конотаціями.

Фразеологізми такого типу мають не лише лексичне, а й емоційно-оцінне навантаження. Наприклад, англійський вислів *“a wolf in sheep’s clothing”* («вовк в овечій шкурі») передає ідею лицемірства або прихованої небезпеки, тоді як український варіант зберігає аналогічну символіку, але різниться у відтінках оцінності. Інший приклад — *“as sly as a fox”* («хитрий як лис») — демонструє універсальність зоонімного образу, проте семантичні межі виразу можуть варіюватися залежно від контексту, у якому він уживається. Такі особливості зумовлюють складність автоматичного перекладу, оскільки сучасні алгоритми часто не розпізнають культурно марковану образність фразеологізмів, сприймаючи їх буквально.

Зоонімативні фразеологізми формуються на основі давніх уявлень людини про тваринний світ, що вкорінені у фольклорі, міфології та побутових спостереженнях. У них закодовано соціальні й психологічні характеристики, притаманні людській поведінці: собака символізує відданість або приниження, кіт — незалежність чи лукавство, лисиця — хитрість, вовк — агресію, віслюк — упертість, а баран — покірність. Зміст цих фразеологізмів значно ширший за буквальне значення їхніх компонентів. Як підкреслює українська дослідниця Н. Венжинович, фразеологічна система мови зберігає колективний досвід і національний характер народу, адже у ній «закодовані культурні традиції, способи мислення та емоційні реакції суспільства». Тому переклад таких одиниць вимагає не лише лексичної, а й культурної еквівалентності.

У системах автоматичного перекладу (Machine Translation, MT) це питання постає особливо гостро. Алгоритми статистичного або нейронного перекладу здебільшого працюють на рівні лексико-граматичних закономірностей, не враховуючи прагматичних і культурних аспектів. Коли система стикається з ідіомою або

фразеологізмом, вона часто відтворює окремі слова замість цілісного смислу. Наприклад, “*to let the cat out of the bag*” перекладається як «випустити кота з мішка», хоча правильний переклад — «викрити таємницю». Такий тип помилок свідчить про відсутність у системи здатності до семантичної інтерпретації, тобто до розпізнавання образності та асоціативного поля фразеологізму.

Попри це, розвиток нейромережових технологій поступово змінює ситуацію. Сучасні системи, такі як DeepL або Google Neural Machine Translation, завдяки контекстному аналізу тексту досягають більшої гнучкості й здатні зберігати стилістичну природність. Проте навіть вони залишаються обмеженими у випадках, коли значення фразеологізму спирається на національно-культурну символіку. Наприклад, вираз “*a black sheep*” у англійській культурі позначає «білу ворону» — людину, яка відрізняється від інших, тоді як буквальный переклад українською не відтворює цього образу.

Для зменшення кількості таких помилок у сучасних перекладацьких практиках активно використовуються автоматизовані системи перекладу (CAT-tools) — SDL Trados, MemoQ, Wordfast тощо. Вони дозволяють поєднувати машинну обробку тексту з людським редагуванням. Особливо важливу роль відіграють глосарії — електронні бази термінів і фразеологізмів, що допомагають підтримувати узгодженість перекладу. У контексті зономінативних фразеологізмів створення таких глосаріїв є доцільним, адже вони дозволяють зберегти сталі образи, уникаючи буквального відтворення.

Ще одним важливим напрямом є розробка Qi-інструментів — спеціалізованих програмних модулів для контролю якості перекладу, які аналізують семантичну відповідність, контекст і логіку тексту. Такі інструменти дозволяють ідентифікувати фразеологізми, перевіряти їх наявність у глосарії та пропонувати найадекватніший варіант перекладу. Поєднання глосаріїв, контекстного аналізу й систем штучного інтелекту формує основу сучасних перекладацьких технологій, які орієнтовані на збереження не лише граматичної, а й культурно-семантичної точності.

Дослідження показують, що навіть найсучасніші системи машинного перекладу демонструють труднощі при роботі з фразеологізмами, які мають конотативне навантаження. Це пояснюється тим, що ідіоматичні конструкції не мають прямих еквівалентів у більшості мов, а їхня семантика формується через метафоричні моделі. Наприклад, англійське “*when pigs fly*” («коли

свині полетять») відповідає українському «коли рак свисне», але автоматичний переклад рідко розпізнає цю відповідність. Саме тому у процесі удосконалення систем автоматичного перекладу важливе місце займає культурна адаптація значення — створення механізмів, які враховують не лише лексичну структуру, а й національні асоціативні зв'язки.

Таким чином, автоматичний переклад зоономінативних фразеологізмів поєднує лінгвістичні, технологічні та культурні аспекти. Для підвищення точності перекладу необхідно інтегрувати кілька підходів: використання глосаріїв і пам'яті перекладів, залучення систем контролю якості, розробку корпусів фразеологізмів і залучення штучного інтелекту для аналізу конотацій. Усе це дозволить уникнути буквальних помилок і зберегти національно-культурну специфіку висловів. Перспективним напрямом подальших досліджень є створення інтерактивних моделей, які здатні не лише перекладати, а й пояснювати семантичні зв'язки між мовами, формуючи нову якість перекладу — змістову, культурну й естетичну.

#### **Список використаних джерел:**

- Венжинович, Н. (2020). *Фразеологічна картина світу як відображення національного менталітету*. Львів: Світ.
- Koehn, P. (2020). *Neural Machine Translation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Maslova, T. S. (2019). *Linguocultural aspects of phraseology and national identity*. Kyiv: Logos.
- Shmyh, O. (2021). *Автоматизований переклад у системі сучасної лінгвістики*. Київ: НаУКМА.
- Vasylykivska, L. (2022). *Фразеологізми у контексті міжкультурної комунікації: когнітивно-семантичний аспект*. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна.

UDC 81'282.3:81'255

**Mahmudov B., MA student**

*School of Humanities and Fine Arts at VIZJA University  
(Warsaw, Poland)*

**Scientific Supervisor:**

**Kapranov Yan, Habilitated Doctor (Linguistics)**

*School of Humanities and Fine Arts at VIZJA University  
(Warsaw, Poland)*

## GRAMMAR INSTRUCTION FOR TRANSLATION-ORIENTED ENGLISH PHILOLOGY: FROM RULE LEARNING TO CONTEXTUALIZED TRANSFER

### Introduction

This paper examines the place of grammar in translator training for English philology students whose final products are expected to be not only grammatically correct but also contextually, functionally, and stylistically adequate. Although the Grammar–Translation Method (GTM) has traditionally been seen as the “natural” choice for such programmes because it builds structural awareness and metalanguage, recent studies (2018–2025) show that rule-based work alone does not guarantee successful translation in real tasks, especially where register, discourse structure, and target-audience expectations matter (Naghiyeva, 2025; Nisha, 2024). The central claim of the paper is that grammar must be retained as a **core resource** in translation pedagogy, but it must be taught *through translation and for translation*, not as isolated grammar drills.

### Background and Rationale

In translation-oriented English philology, grammar fulfils at least three functions. First, it serves as a **control mechanism**: translators verify that tense, aspect, voice, agreement, clause linking, and reference are accurately mapped from source to target. Second, it provides a **contrastive lens**: learners discover what cannot be translated word-for-word due to L1/L2 structural asymmetry (e.g., articles, non-finite clauses, modality). Third, it serves as a **style regulator**: grammar choices signal formality, institutionality, a pedagogical tone, or a conversational style. GTM supports the first two functions very well – it trains accuracy, memorization of forms, and attention to structure (Al-Maamari, 2021; P. & Siregar, 2018). However, GTM on its own often stops at the sentence level and does not push learners to consider discourse flow, cohesion



devices, or communicative purpose, which is why students remain literal and under-communicative (Worasit & Boonchai, 2025; Nasreen et al., 2024). This creates the need for a **blended model** in which explicit grammar is the base, but every item is immediately “tested” in a communicative or task-based setting.

### **Aims and Objectives**

The study is designed to solve a very practical classroom problem: “My students know the rule, but their translation still reads like a calque.” To address this, the paper pursues four interrelated objectives:

- **to diagnose** what GTM actually gives translation students (accuracy, awareness of L1 interference, safe patterns) and what it does not give (flexibility, discourse-level choices, audience orientation);

- **to integrate** GTM with communicative language teaching (CLT) and task-based learning so that grammar is not abandoned but re-anchored in purposeful language use (Kaharuddin, 2018; Siregar et al., 2023);

- **to introduce** data-driven learning (DDL) and translanguaging as short noticing tools that help students see authentic, target-like solutions and compare them with their literal attempts (Yuzlu & Dikilitaş, 2021; Worasit & Boonchai, 2025);

- **to propose** a classroom sequence (explain → contrast → translate → contextualize → reflect) that teachers in translator training can replicate with different grammar points.

### **Methodology and Data**

The paper is based on a small, purpose-built set of student classroom translations produced in a translation-oriented grammar course. The material includes individual sentence-level translations after an explicit grammar explanation; short functional texts (project descriptions, academic abstracts, administrative e-mails) that students had to translate into English; teacher-provided model solutions drawn from authentic or near-authentic sources.

Student texts were analysed for three recurrent error families: **L1-driven literalism** (word order, prepositions, article-like determiners); **mis-grammaticalization of discourse relations** (incorrect linking words, tense contrast, reference); **register mismatch** (over-colloquial or over-bookish grammar). Each error was then traced back to the teaching phase to see whether the original grammar presentation was too abstract or insufficiently linked to a communicative frame. The analysis is both descriptive and pedagogical, aiming to improve course design rather than making population-level claims.

### **Theoretical and Pedagogical Framework**

The proposed model stands on three pillars:

1. **GTM as a structural spine.** We employ explicit rule teaching, bilingual explanations, and controlled translation exercises because they provide students with clarity and a sense of security – especially in contexts where L1 interference is substantial and the assessment is high-stakes (Naghiyeva, 2025; Akramy et al., 2022).

2. **Communicative/task-based overlay.** After accuracy is trained, the *same* grammar point is embedded in a communicative task: replying to a student's inquiry, summarizing a mini-report, drafting a project outcome, or sight-translating a short institutional text. Here, grammar is no longer the task, but the resource that enables the task (Kaharuddin, 2018; Al-Khresheh & Orak, 2021).

3. **DDL and translanguaging as noticing tools.** Very short corpus-like activities (two or three concordance lines) or bilingual juxtapositions show students what expert or authentic users do with the same structure. Students compare, underline differences, and rewrite. This raises awareness of functional choices and reduces blind literalism (Yuzlu & Dikilitaş, 2021; Worasit & Boonchai, 2025).

### **Proposed Teaching Sequence (Operational Model)**

1. **Form–function presentation.** The teacher presents/recalls the grammar item (e.g., modals for obligation, participle clauses, passive voice in institutional texts) and explicitly contrasts L1 and English realizations.

2. **Pedagogic translation.** Students translate controlled sentences or a microtext where the target grammar is obligatory. Feedback here is about *correctness*.

3. **Contextualization/task step.** Students must now place their translated sentences into a realistic context – for example, a part of a project description, a social project report, a handbook section, or a conference abstract — and feedback shifts to *appropriateness*.

4. **Model / DDL comparison.** Students receive an authentic or teacher-edited model. They mark: “What did the model do with tense, reference, connectors, and nominalizations that I didn't?”

5. **Revised translation.** Students produce a second version, this time aiming to achieve both accuracy and a target-like discourse.

6. **Reflection.** A brief metalinguistic note is written: “This grammar point is necessary for this text type because...; when translating from L1, watch for...”. This note can form part of a student's translator logbook.

### **Expected Results and Classroom Effects**

When grammar is taught in this staged way, several changes are expected: **accuracy remains high** because the GTM component is not removed, only contextualized; students see that the “first translation” is often structurally correct but pragmatically weak; after exposure to models they begin to adjust word order, connectors, and nominal style; by embedding grammar in academic, administrative, or project-writing tasks (the same genres students meet in EU/Jean Monnet projects), they learn to choose between a neutral, institutional, or more academic grammar; DDL/translanguaging stages train students to look up, compare, and justify their choices instead of relying only on teacher correction; feedback is not on “every error,” but on three high-impact areas – structure, discourse links, and register.

### Conclusion

The main conclusion is that grammar should not be abandoned in translator training – it should be *repurposed*. A translation-oriented grammar course must answer two questions at every step: (1) *What structure do I want students to master?* and (2) *In what communicative/translation situation will they immediately use it?* A blended model – GTM + communicative/task-based work + short DDL/translanguaging – satisfies both. It preserves the strengths of the traditional approach (clarity, accuracy, contrast) while fixing its most serious weaknesses (decontextualization, literal translation, weak fluency). Such a model corresponds to the current direction in the literature (2018–2025), which increasingly treats translation not as a mechanical transfer, but as a **contextual grammatical choice** made for a particular audience and purpose.

### Selected References:

- Akramy, S., Habibzada, S., & Hashemi, A. (2022). Afghan EFL teachers' perceptions towards Grammar-Translation Method (GTM). *Cogent Education*, 9.
- Al-Khresheh, M., & Orak, S. (2021). The place of grammar instruction in the 21st century: Exploring global perspectives. *World Journal of English Language*.
- Al-Maamari, A. (2021). An overview of GTM's effect on EFL teaching and learning.
- Benmoqadem, A., & Koumachi, B. (2025). The role of pedagogic translation in grammar learning. *European Journal of Foreign Language Teaching*.
- Kaharuddin, A. (2018). The communicative grammar translation method. *ETERNAL*.
- Murtisari, E. (2020). Enhancing isolated grammar teaching through translation. *LLT Journal*.
- Naghiyeva, G. (2024, 2025). GTM and the formation of speaking skills in modern language teaching.
- Nasreen, S., Zahid, Z., & Ramzan, S. (2024). Implications of GTM on speaking skills of EFL learners. *Journal of Development and Social Sciences*.

- Siregar, R., Hutagaol, D., & Ramadhan, A. (2023). Mix approaches in translation teaching. *IJSRP*.
- Worasi, T., & Boonchai, C. (2025). Effectiveness of data-driven learning (DDL) approaches.
- Yuzlu, M., & Dikilitaş, K. (2021). Translanguaging in the development of EFL learners' skills. *Innovation in Language Learning and Teaching*, 16, 176–190.

**УДК 81'25:811.112:811.161.2**

**Мацюк О.В., магістрантка**  
*Рівненський державний гуманітарний університет*  
*(Рівне, Україна)*

## **МЕТОДИ ПЕРЕКЛАДУ УСТАЛЕНИХ МОВНИХ ЗНАКІВ НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКОЇ ПУБЛІЦИСТИКИ**

Переклад фразеологізмів у публіцистичних текстах є одним із найважливіших аспектів роботи перекладача, оскільки саме фразеологічні одиниці відображають не лише мовні, а й культурні, ментальні та емоційно-стилістичні особливості нації. Публіцистичні тексти часто насичені виразами, які посилюють емоційність висловлювання, роблять його більш образним, виразним та наближеним до повсякденного мовлення. Саме тому правильна передача таких одиниць у перекладі має принципове значення, адже від неї залежить не тільки точність змісту, а й загальне враження від тексту.

Перекладачеві потрібно враховувати не лише лексичне значення, але й культурно-прагматичний контекст. Особливо це важливо при перекладі з німецької мови, оскільки німецькі фразеологізми часто мають у своїй основі образи, притаманні німецькій культурі, побуту чи історичним подіям. Прямі відповідники в українській мові не завжди існують, тому перекладач змушений застосовувати різноманітні стратегії для адекватної передачі змісту.

**Метою** пропонованої розвідки визначено опис та аналіз методів перекладу усталених мовних знаків на матеріалі німецької публіцистики.

**Об'єктом** є німецькі фразеологічні одиниці з кулінарним компонентом.

**Матеріалом дослідження** обрані статті з рубрик економіка, політика тощо переважно з німецькомовних газет "Süddeutsche Zeitung" і "FAZ".

Найпоширенішим способом перекладу німецьких фразеологізмів є **пошук фразеологічного еквівалента** — виразу, який існує в мові перекладу і має те саме значення (Венжинович, 2021). Наприклад, німецький вираз *seinen Senf dazugeben* (Verkehr - Seehofer rüffelt Herrmann - Maut-Vorstoß unabgesprochen - Wirtschaft - SZ.de) має значення “висловлювати свою думку, яку ніхто не запитував” (DWDS). Українськими еквівалентами можуть бути фразеологізми “сунути носа до чужого проса”, або “вставити своїх п’ять копійок” (Фразеологічний словник української мови). Однак не завжди можливо знайти такий точний відповідник, тому перекладачеві доводиться застосовувати **трансформаційні методи** — заміну фразеологізму на аналогічний у цільовій мові, який передає не буквальне, а смислове та емоційне навантаження (Венжинович, 2021). Наприклад, німецький вислів *das ist mir Wurst* (Vegetarier wettern gegen ING-DiBa - Dieser Shitstorm ist Wurst - Wirtschaft - SZ.de) (дослівно: *це для мене ковбаса*) означає байдужість і перекладається як “мені байдуже” або “мені до лампочки” (переклад наш).

Окрему групу становлять **фразеологізми з кулінарним компонентом**, які дуже часто зустрічаються в публіцистичних текстах. Вони несуть у собі не лише пряме значення, а й культурний підтекст, адже кулінарні образи — це частина повсякденного досвіду, національних традицій і соціальних реалій. Наприклад, німецький вираз *die Suppe auslöffeln müssen* (DWDS) (досл.: *вичерпувати суп ложкою* (переклад наш) уживається в значенні “розгрибати наслідки власних дій”. Наприклад, *Wir müssen die Suppe auslöffeln* (Weltweite Proteste für den Klimaschutz | FAZ). Українським відповідником буде “розсюрбувати кашу” (Розсюрбувати кашу фразеологізм значення антоніми речення), що зберігає і зміст, і образність. Інколи фразеологізм може звучати незвично при буквальному перекладі, тому потрібна адаптація. Наприклад, вислів *im Saft und Kraft sein* (DWDS) (досл.: *бути в соку*) краще перекласти як “бути у формі” або “бути в тонусі” (переклад наш), адже калькований варіант не відповідав би нормам українського публіцистичного стилю. Наприклад, *Helmut Schmidt in Saft und Kraft* („Helmut Schmidt in Saft und Kraft“: Zum Todestag Verklärung? - Medien - SZ.de).

Важливо, щоб перекладач зважав на **соціокультурний контекст**. Образи, що в одній культурі мають позитивне забарвлення, в іншій можуть сприйматися інакше. Наприклад, німецький вираз *jemandem Honig ums Maul schmieren* (DWDS) (досл.: *мастити комусь*

мед навколо рота) означає „лестити, підлещуватися“. Українськими відповідниками можуть бути „*підсолоджувати мову*“ або „*підлизуватися*“ (Словник української мови). В публіцистиці такий вислів часто має іронічний відтінок значення, тому переклад повинен зберегти цей елемент конотативного значення. „*Da kann man ihnen auch schon mal Honig um den Bart schmieren*“, sagt auch Ulrich Ropertz vom Deutschen Mieterbund in Berlin (Besichtigungstermin - Der Kampf um die begehrte Wohnung - Wirtschaft - SZ.de).

Іншим методом є **контекстуалізація**, коли значення фразеологізму розкривається через зміни в структурі речення або додаткове пояснення. Такий підхід дозволяє передати всі смислові й емоційні відтінки, особливо коли буквальний переклад може спотворити суть. При **калькуванні** відтворюється структура фразеологізму максимально близько до оригіналу (Дембровська, 2006). Але в публіцистичних текстах цей метод вживається рідко, оскільки найважливішим залишається природність і зрозумілість мови для читача.

Ще одним прикладом фразеологізму з кулінарним компонентом є *jemandem die Suppe versalzen* (DWDS) (досл.: *пересолити комусь суп*), що означає *перешкоджати в досягненні мети* або *псувати плани*. Українськими відповідниками можуть бути „*псувати комусь плани*“ або „*вставляти палки в колеса*“ (Фразеологічний словник української мови). У цьому випадку ми бачимо, що культурна заміна образу (суп → палки в колеса) дозволяє зберегти загальний сенс, але зробити вислів зрозумілим для українського читача. Наприклад, ...*Bis März muss sich der Kandidat im Wartestand entscheiden, ob er antreten will und damit den etablierten Parteien die Suppe versalzt*. (<https://www.sueddeutsche.de/politik/michael-bloomberg-und-der-us-wahlkampf-spielverderber-im-wartestand-1.283888>).

Інколи для передачі значення використовується **описовий переклад**. Так, вислів *jeden Topf voll Gold* (DWDS) (досл.: *кожна каструля повна золота*) може бути переданий як „*все золото світу*“ або описово — „*незмірна кількість багатства*“ (переклад наш). Такий прийом допомагає адаптувати текст до читацької аудиторії, зберігаючи основний зміст і метафоричний підтекст (Дембровська, 2006). Наприклад, *Der nächste Topf voller Gold* (Boxen - Der nächste Topf voller Gold - Sport - SZ.de).

Сучасні технології також спрощують роботу перекладача. Завдяки розвитку корпусної лінгвістики та комп'ютерних програм

з'явилася можливість швидше знаходити фразеологічні еквіваленти. Проте навіть найточніший автоматичний переклад не може врахувати всіх культурних і емоційних нюансів, тому людський фактор залишається визначальним.

Таким чином, переклад фразеологізмів у публіцистичних текстах — це складний і творчий процес, який потребує не лише лінгвістичних знань, але й культурної чутливості. Перекладач має знайти баланс між точністю змісту, стилістичною відповідністю та природністю мови. Вибір стратегії залежить від конкретного контексту: іноді достатньо знайти еквівалент, а іноді потрібна адаптація або навіть створення нового образу, близького за значенням до оригінального.

Успішний переклад фразеологізмів забезпечує збереження яскравих образів, колориту та стилю оригіналу, робить текст виразним, емоційно насиченим і зрозумілим для цільової аудиторії. Саме такий підхід дозволяє перекладачеві не лише передати зміст, а й досягти бажаної інтенції.

#### **Список використаних джерел:**

- Венжинович, Н. Ф. (2021). Особливості перекладу фразеологізмів з української мови англійською: навчально-методичний посібник для студентів філологічного факультету. Укладач: Ужгород: ПП Данило С. І. 104 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream>
- Дембровська О. Б. (2006). Про способи перекладу фразеологізмів. Наукові записки Чернівецького університету. Серія: Філологічні науки. 2006. Вип. 406. С. 17-21.
- Словник української мови. URL: <https://slovnyk.ua/>
- Фразеологічний словник української мови. URL: <https://goroh.pp.ua/Фразеологія>
- DWDS: Deutsches Wörterbuch der deutschen Sprache. URL: <https://www.dwds.de>
- Frankfurter Allgemeine Zeitung. URL: Aktuelle Nachrichten online - FAZ.NET

UDC 81'255.8

**Pióro O., MA student**

*School of Humanities and Fine Arts at VIZJA University  
(Warsaw, Poland)*

**Scientific Supervisor:**

**Kapranov Yan, Habilitated Doctor (Linguistics)**

*School of Humanities and Fine Arts at VIZJA University  
(Warsaw, Poland)*

## **TRANSLATING HUMOUR IN AUDIOVISUAL MEDIA: THEORETICAL ANCHORS, TYPOLOGIES, AND SUBTITLING STRATEGIES**

### **Introduction**

Translating humor for audiovisual media involves a meaning-reconstruction process within strict formal and time constraints. Since subtitles coexist with the original soundtrack and visual cues, viewers process speech, text, and images simultaneously; the subtitler's goal is less about copying words and more about creating an equivalent cognitive and emotional impact at the exact moment the joke hits. Recent research in translation studies and audiovisual translation views fidelity as functional and reception-focused: a subtitle is effective when it evokes similar recognition, surprise, and joy in the target audience, while remaining easily readable and rhythmically synced with the edit and on-screen action (Chaume, 2013; Dore, 2020; Martínez Sierra & Zabalbeascoa Terran, 2017; Munday, 2016). From this perspective, sitcoms serve as ideal examples because they rely on recurring setups, reaction shots, and multimodal cues that enhance timing sensitivity; they also focus on culture-specific references and conversational play, where micro-choices in vocabulary, syntax, and segmentation can make or break the punchline.

### **Defining and Typologising Humour for Translation**

Humor functions both as an observable property of discourse, a cognitive process of detecting and resolving incongruity, and an emotional response of mirth. Psychological explanations emphasize that “humorousness” is not just a feature of text but a combination of expectations, background knowledge, and attitude; dictionary definitions, while brief, already assume play with incongruity and the ludicrous (“Humor,” n.d.; Martín & Ford, 2018). For translation, a practical typology separates small units that carry meaning from larger dialogic



phenomena. On one end are lexemes and phrasemes, where the novelty or formal tension makes the joke; puns, allusions, and shifts in register are typical because changing the wording risks neutralizing the joke's trigger. On the other end are witty remarks, retorts, and banter that happen across turns and depend on rhythm, tone, and interaction style; in these cases, adjusting and timing the subtitles to match the breath and reaction shot can help keep the effect even if the wording changes. Between these are anecdotes and teasing, which are very context-specific and often culture-dependent; these often need guided reformulation or localization to restore recognition paths for the target audience (Dynel, 2009; Dore, 2020). This typology is not just for classification: it helps predict which mechanisms need to be preserved and which allow for rephrasing to maintain the humor.

### **Three Theories, One AVT Problem**

Attardo's synthesis of incongruity, superiority, and relief remains useful for practical decisions because it links joke mechanics to subtitles' preservation targets (Attardo, 1994). Incongruity accounts highlight the mental shock when expectations are overturned; in subtitling, this involves protecting the setup→reveal structure and placing key words at line ends or cue changes that align with the visual rhythm so that the viewer's eye encounters the twist "on time." Superiority accounts emphasize social positioning in ridicule or mockery; translators need to anticipate audience norms and potential face threats while keeping the aggressive intent clear, which can involve softening slurs, replacing culture-specific stereotypes with functional equivalents, or adjusting explicitness when broadcasting guidelines restrict register. Relief accounts see humor as a sanctioned breach and tension release; in practice, this supports bending literal translation to maintain the sense of authorized rule-breaking when wordplay or taboo nuances cannot be directly transferred. Together, these theories identify what must be preserved: not the surface forms, but the cognitive and social mechanics that make the moment funny in this medium at that precise cut (Attardo, 1994; Chaume, 2013; Dore, 2020).

### **Audiovisual Translation Modes and Their Constraints**

Audiovisual translation is divided into revoicing and captioning, each with its own advantages and challenges for humor transfer (Chaume, 2013). Revoicing options—such as dubbing, voice-over, audiodescription, and traditional practices like free commentary—enable more natural linguistic flow but may disconnect from the original voice and could require retiming to match lip movements. Captioning options—

including subtitling, surtitling, live respeaking, SDH, and fansubbing—preserve the original audio and demand concise written translations that fit within limited space and time. Since viewers read and listen simultaneously, subtitling must provide a clear message per cue, break sentences at natural pauses, and synchronize the reveal with on-screen cues. In humor, the placement of line breaks in subtitles acts as a dramaturgical device: positioning the misdirection on the first line and the punchline on the second can mimic a speech pause, helping to maintain the comedic timing. Conversely, revealing the twist too early in text can spoil the joke before the actor even delivers it (Chaume, 2013; Dore, 2020). These constraints are not merely limiting; if used effectively, they can reshape how humor is delivered within a multimodal context.

### **Strategies for Subtitled Humour**

Strategy choice is driven by the humor mechanism, the typology, and the AVT mode. Compression is standard because subtitles need to be read quickly; however, compression must be semantic, not just quantitative—details visible on screen or inferable from context can be safely left out to keep the core joke intact, while the key word receives emphasis in position and timing. Adaptation becomes crucial for culture-specific references whose recognition is necessary for the joke; in such cases, replacing an unfamiliar TV host, sports rule, or nursery rhyme with a locally meaningful equivalent can better evoke the intended mental image and attitude. Localization, initially developed for software and games, extends to audiovisual humor when the comedic effect relies on culturally specific schemas; the translator then re-creates the cue to achieve the same recognition pathway without over-explanation, thus preserving rhythm and surprise (Schäler, 2010; Dore, 2020). The domestication–foreignization spectrum remains a tool for editorial choices rather than a strict rule; in sitcoms, subtle foreignization can highlight character or setting, while selective domestication can ensure quick comprehension. Traditional procedure taxonomies remain valuable: indirect methods like modulation, equivalence, and adaptation often outperform direct translation for puns, idioms, and language play because they focus on the joke’s function rather than its form (Vinay & Darbelnet, 1995; Munday, 2016). Empirical studies on subtitling show that compression and the omission of visually recoverable content maintain clarity and humor more effectively than literal translation that clutter the screen or misalign the punchline (Boiko, 2025; Dore, 2020).

### **Human and AI Translation in Practice**

State-of-the-art machine translation and large language models offer high throughput, consistency, and terminological stability, but they remain fragile when it comes to non-literal meanings, intertextual allusions, and timing-dependent delivery. Comparative studies in related fields show that AI can provide acceptable baselines for many genres, yet humans outperform in idiomaticity, cultural nuances, and preserving pragmatics, especially under medium-specific constraints such as subtitle synchronization and reading speed (Moneus & Sahari, 2024). The practical implication is a human-in-the-loop workflow: AI drafts can suggest condensed paraphrases or candidate equivalents; human subtitlers then re-author punchlines, recreate cultural triggers, and retime cues to fit the picture and laugh track. This division of labor combines machine efficiency with human expertise in high-stakes decisions where humor resides: stance, facework, allusion, and rhythm (Dore, 2020; Moneus & Sahari, 2024).

### **Evaluating Humour Retention in Subtitles**

Evaluation benefits from triangulating mechanism fidelity, reception equivalence, and AVT adequacy. Mechanism fidelity questions whether the subtitled line preserves the core elements—surprise in incongruity, sanctioned aggression in superiority, or playful transgression in relief—and whether the setup-reveal structure remains intact at the cue boundaries. Reception equivalence gauges perceived funniness and clarity under naturalistic viewing conditions where audio, text, and visuals occur together; short paired-comparison tests between alternative versions can be especially informative. AVT adequacy covers segmentation, readability, and synchrony, recognizing that even the best jokes can fail if mistimed or overcrowded. Together, these axes produce a practical “humour retention” score that guides editorial decisions and offers a research-friendly metric for comparing strategies like literalism versus localization across humor types and genres (Attardo, 1994; Chaume, 2013; Dore, 2020; Dynel, 2009).

### **Contribution and Implications**

Overall, this framework combines humor theory, typology, and AVT craft into practical guidelines suited for the multimodal nature of broadcast media. It redirects practitioners' focus from text form to effect mechanism, supports strategic re-authoring when the comic trigger isn't portable, and offers evaluation criteria based on how viewers actually watch and laugh. Educationally, it helps train subtitlers to identify joke types and select strategies accordingly; professionally, it provides editors

and translators with a common vocabulary for deciding when to compress, adjust, or localize so that audiences experience the same comedic moment at the same cinematic point (Martínez Sierra & Zabalbeascoa Terran, 2017; Munday, 2016; Dore, 2020).

**References:**

- Attardo, S. (1994). *Linguistic theories of humor*. Mouton de Gruyter.
- Boiko, Y. V. (2025). Strategies and techniques in subtitling. *Scientific Notes of V. I. Vernadsky Taurida National University. Series: Philology. Journalism*, 1(3), 250–253. <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2025.3.1/39>
- Chaume, F. (2013). Translation and entertainment: The turn of audiovisual translation, new audiences and new technologies. *Translation Spaces*, 2, 105–114. <https://doi.org/10.1075/ts.2.06cha>
- Dore, M. (2020). *Humour in audiovisual translation: Theories and applications*. Routledge.
- Dynel, M. (2009). Beyond a joke: Types of conversational humour. *Language and Linguistics Compass*, 3(5), 1284–1299. <https://doi.org/10.1111/j.1749-818x.2009.00152.x>
- Martín, R. A., & Ford, T. (2018). *The psychology of humor: An integrative approach* (2nd ed.). Academic Press.
- Martínez Sierra, J. J., & Zabalbeascoa Terran, P. (2017). Humour as a symptom of research trends in translation studies. In J. J. Martínez Sierra & P. Zabalbeascoa Terran (Eds.), *The translation of humour / La traducción del humor* (MonTI, 9, pp. 9–27).
- Merriam-Webster. (n.d.). *Humor*. In *Merriam-Webster.com dictionary*. Retrieved November 10, 2025, from <https://www.merriam-webster.com/dictionary/humor>
- Moneus, A. M., & Sahari, Y. (2024). Artificial intelligence and human translation: A contrastive study based on legal texts. *Heliyon*, 10(6), e28106. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2024.e28106>
- Munday, J. (2016). *Introducing translation studies: Theories and applications* (4th ed.). Routledge.
- Schäler, R. (2010). Localization and translation. In Y. Gambier & L. van Doorslaer (Eds.), *Handbook of translation studies* (Vol. 1, pp. 209–213). John Benjamins.
- Vinay, J.-P., & Darbelnet, J. (1995). *Comparative stylistics of French and English: A methodology for translation* (J. C. Sager & M.-J. Hamel, Trans.). John Benjamins. (Original work published 1958).

**UDC 81'255.4:81'282.3**

**Siedlanowska A., MA student**

*School of Humanities and Fine Arts at VIZJA University  
(Warsaw, Poland)*

**Scientific Supervisor:**

**Kapranov Yan, Habilitated Doctor (Linguistics)**

*School of Humanities and Fine Arts at VIZJA University  
(Warsaw, Poland)*

**BETWEEN NORM AND PRACTICE:  
HOW BRITISH VS. AMERICAN ENGLISH ATTITUDES SHAPE  
ENGLISH–POLISH TRANSLATION IN THE POLISH EFL  
CLASSROOM**

**Introduction**

This paper examines how Polish EFL learners' attitudes toward British and American English (BrE/AmE), along with the surrounding language ideologies, are reflected in their concrete choices during English–Polish translation. While instructional policy and assessment regimes in Poland have historically canonised BrE as the pedagogically legitimate target norm, learners' media habits increasingly expose them to AmE through streaming, gaming, and social platforms. Translation tasks provide a particularly sensitive lens on this tension because they require overt lexical, orthographic, and grammatical decisions that either preserve source-variety features or normalise them to the variety construed as “proper” in educational settings. I argue that translation is an empirical site where ideology becomes practice: where attitudes and beliefs about prestige, correctness, and identification with a speech community materialise as domestication toward BrE or, alternatively, as the maintenance of AmE marks where fidelity and audience design warrant them.

**Background and Rationale**

Polish educational policy and teaching materials have long anchored English learning in a Standard British model, a stance reinforced by teacher training, examination rubrics, and textbook markets (MEN, 2018; Szpyra-Kozłowska, 2015). At the same time, sociolinguistic and ELF research documents the growing plurality of Englishes, the communicative sufficiency of multiple norms, and the centrality of intelligibility over conformity to an Inner-Circle standard (Jenkins, 2015; Seidlhofer, 2011). Learners therefore inhabit a dual ecology: BrE

predominates in classrooms and grading practices, while AmE saturates out-of-school input, shaping pronunciation, lexis, and stylistic preferences (Crystal, 2019; Sobkowiak, 2016). Translation studies foreground the non-neutrality of such decisions: translators operate under culture-specific norms and expectations (Toury, 2012), and their strategies—domestication or foreignisation—index broader ideological alignments (Venuti, 1995). Bringing these traditions together clarifies how preferences for variety and standard language ideology are translated into micro-decisions at the point of production.

### **Aims and Objectives**

The study pursues three interrelated aims. First, it profiles learner attitudes to BrE/AmE in terms of perceived correctness, prestige, usefulness, and identity alignment. Second, it examines how these attitudes influence orthographic, lexical, and grammatical choices in translation, with a particular focus on items that are diagnostic of variety (e.g., colour/color; flat/apartment; have got/gotten; at/on the weekend). Third, it interprets the observed patterns through the dual lens of adequacy versus acceptability (Toury) and domestication versus foreignisation (Venuti), to derive pedagogically actionable recommendations for variety-aware teaching and assessment.

### **Corpus and Methodology**

Data come from a mixed-methods design that combines an attitude questionnaire with an analysis of assessed translation assignments. The survey includes Likert and semantic-differential items that capture evaluations of BrE and AmE along dimensions such as elegance–neutrality, tradition–modernity, and correctness–flexibility, as well as open-ended responses that elicit rationales. The production corpus comprises short translations in both directions (PL→EN and EN→PL) that deliberately embed variety-specific triggers. Each translation is annotated for spelling, lexis, and grammar/punctuation; tokens are coded for directionality relative to the source variety and then classified as domestication or foreignisation and as acceptability-oriented or adequacy-oriented. Quantitative cross-tabulations relate attitude profiles to observed decisions, while a close reading of selected scripts provides qualitative insight into reasoning and paratextual justification. Corpus-informed reference points (Biber et al., 1999; Algeo, 2006) support the identification of robust, not merely anecdotal, variety contrasts.

### **Analytical Framework**

The analysis integrates three complementary perspectives. From World/Global Englishes and ELF, it adopts the premise that

communicative success and intelligibility, rather than conformity to a single prestige norm, constitute appropriate targets in many international contexts (Jenkins, 2015; Seidlhofer, 2011). From Descriptive Translation Studies, Toury's concept of initial and operational norms is applied to explain observed tendencies toward target-culture acceptability versus source-text adequacy (Toury, 2012). From translation strategy theory, it utilizes Venuti's domestication/foreignisation continuum to categorize whether students suppress or maintain source-variety marks, acknowledging that strategy interacts with skopos and audience design. Throughout, standard language ideology and native-speakerism are treated not as abstract constructs but as classroom-level forces that shape what learners perceive as legitimate choices.

### **Indicative Findings**

Preliminary analysis suggests a systematic normalization toward BrE in high-stakes or graded contexts, even among students who report a positive attitude toward AmE. Orthographic choices are the most susceptible to domestication: colour, centre, and organise recur even when students translate American-authored sources that would motivate color, center, and organize. Lexically, apartment and vacation are frequently neutralised to flat and holiday; grammatically, gotten is often replaced by got, and at/on the weekend is regularised to the BrE pattern. Crucially, these interventions are not random. Students who rate BrE as more prestigious and academically appropriate are significantly more likely to domesticate; those who emphasise communicative usefulness and personal identification with AmE are more willing to retain American features in informal or audience-specific briefs, but still tend to shift toward BrE when they anticipate evaluation against school norms. These patterns suggest that attitudes and ideologies mediate the acceptability/adequacy trade-off, with assessment imaginaries tipping the balance toward target-norm conformity.

### **Pedagogical and Assessment Implications**

The findings support a recalibration of variety policy in teaching and testing. At minimum, assignment briefs and rubrics should make the expected variety explicit and reward internal consistency and audience fit rather than penalising a priori for "wrong" variety. Where the skopos is to reflect a source text's sociolinguistic identity, retaining source-variety marks should be framed as a fidelity-enhancing choice rather than a defect. Classroom practice should incorporate guided justification statements—two or three sentences where students explain their variety strategy—thus aligning translation with reflective, evidence-based

decision-making. Finally, exposure to both BrE and AmE through corpus-informed exemplars can stabilise learners' metalinguistic awareness and reduce unnecessary normalisation.

### **Conclusion**

Translation renders visible the otherwise tacit negotiation between institutional norms and lived language practice. In the Polish EFL classroom, attitudes that privilege BrE and the ideologies that elevate a single "correct" standard are converted into the domestication of AmE features at points of assessment, even where source-oriented adequacy would favour their preservation. A variety-aware, purpose-driven pedagogy—one that specifies skopos, values consistency and audience design, and legitimises reflective strategy—can mitigate ideology-driven flattening and better equip learners for real-world multilingual communication and professional translation settings.

### **References:**

- Algeo, J. (2006). *British or American English?* Cambridge University Press.
- Biber, D., Johansson, S., Leech, G., Conrad, S., & Finegan, E. (1999). *Longman grammar of spoken and written English*. Pearson.
- Crystal, D. (2019). *The stories of English* (2nd ed.). Penguin.
- Jenkins, J. (2015). *Global Englishes* (3rd ed.). Routledge.
- Ministerstwo Edukacji Narodowej. (2018). *Podstawa programowa... Języki obce nowożytnie*.
- Seidlhofer, B. (2011). *Understanding English as a lingua franca*. OUP.
- Szpyra-Kozłowska, J. (2015). *Pronunciation in EFL instruction*. Multilingual Matters.
- Toury, G. (2012). *Descriptive translation studies—and beyond* (Rev. ed.). John Benjamins.
- Venuti, L. (1995). *The translator's invisibility*. Routledge.



UDC 81'255.4:27–247.4

**Cholewa J., MA student**

*School of Humanities and Fine Arts at VIZJA University  
(Warsaw, Poland)*

**Scientific Supervisor:**

**Kapranov Yan, Habilitated Doctor (Linguistics)**

*School of Humanities and Fine Arts at VIZJA University  
(Warsaw, Poland)*

## **RENDERING DOCTRINE ACROSS TIME: DIACHRONIC AND SYNCHRONIC STRATEGIES FOR TRANSLATING BIBLICAL AND THEOLOGICAL TERMINOLOGY (EN→PL)**

### **Introduction**

This paper investigates how core Biblical and theological terms are rendered from English into Polish by combining a diachronic perspective—tracing continuity and change across influential Polish Bible traditions—with a synchronic perspective that profiles contemporary variation across confessions (Catholic, Protestant/Evangelical, ecumenical) and stylistic registers (liturgical, study, catechetical, colloquial). I argue that robust translation decisions in this domain emerge when translators triangulate (i) historically anchored Polish lemmata, (ii) precise doctrinal semantics grounded in exegesis, and (iii) audience-sensitive register and paratextual policy. Through close readings of representative verses, the study shows where Polish displays remarkable stability (e.g., *łaska* ‘grace’, *przymierze* ‘covenant’) and where controlled variability is both legitimate and communicatively necessary (e.g., *przeżłaganie* vs. *pojednanie* for ‘atonement’, *Kościół* vs. *zbór* for ‘church’).

### **Background and Rationale**

Polish Bible translation has long functioned as a site where theology, national style, and confessional identity are negotiated. From the Counter-Reformation prestige of *Wujek* (1599) and the Reformation-era *Biblia Gdańska* (1632) to modern standards such as *Biblia Tysiąclecia*, *Biblia Warszawska*, *Biblia Warszawsko-Praska*, *Biblia Paulistów*, and the *Biblia Ekumeniczna*, decisive turns in Polish sacred style have codified lexis, capitalization, and cadence. This historical ecology matters for today’s EN→PL work: translators who ignore diachrony risk unnecessary lexical innovation that erodes doctrinal signals, while translators who ignore synchrony risk flattening legitimate

contemporary diversity that maps onto denominational usage and pedagogical practice.

### **Aims and Objectives**

The paper pursues three objectives: first, to map diachronic stability and drift in selected key terms; second, to profile synchronic alternatives across confessional and register lines and specify when each is warranted; third, to articulate an operational decision framework that yields consistent, explainable choices for EN→PL biblical/theological terminology and their paratexts (notes, capitalization rules, cross-references).

### **Corpus and Methodology**

A small, purpose-built parallel corpus was assembled, pairing English source verses with Polish renderings sampled from representative editions (Wujek 1599; Biblia Gdańska 1632; Biblia Tysiąclecia; Biblia Warszawska; Biblia Warszawsko-Praska; Biblia Paulistów; Biblia Ekumeniczna). Target lemmata were annotated for denotation, doctrinal valence, confessional marking, register, and paratextual treatment. Micro-analyses then examined how alternations at lemma or collocation level recalibrate theological meaning and reader processing. Exegetical control was provided with standard lexical resources (BDAG; Louw–Nida; NIDNTTE) and with attention to text-critical issues where relevant.

### **Analytical Framework**

The analysis integrates functional-equivalence insights (Nida & Taber; de Waard & Nida) with a skopos-aware stance (Nord) and the domestication/foreignization continuum (Venuti), but constrains all three by doctrinal semantics: when a Polish lemma has an entrenched theological denotation and catechetical reach, preserving it typically maximizes accuracy, intertextuality, and liturgical continuity. Register is treated as an independent parameter: a lemma may be correct but mis-registered for the intended audience (e.g., overly academic for parish catechesis). Finally, paratexts (Genette) are not afterthoughts: in contested fields, the main text should fix a theologically defensible default while footnotes mark live alternatives without confusing general readers.

### **Results**

Covenant. The English covenant maps robustly onto Polish *przymierze*, a lemma whose doctrinal denotation (a divine–human bond structured by promise and ritual) and catechetical familiarity have remained stable across the centuries. In Luke 22:20, “This cup is the new covenant in my blood,” *ten kielich jest nowym przymierzem w mojej krwi*, preserving both the sacramental logic and the intertextual link to the

Hebrew-Bible covenants. Putative substitutes such as *umowa* ('contract') unduly narrow the theological scope and skew the register. Diachronically, *przymierze* is a paradigmatic case of stability; synchronically, no credible confessional alternative competes for main-text status, though brief notes can clarify covenantal typology where a study edition desires it.

Grace. The headword 'grace' is consistently '*łaska*' in Polish. Theologically fine-grained differences are conveyed by collocation rather than lemma replacement: *łaska uprzedzająca*, *łaska uświęcająca*, *łaska zbawcza*. Ephesians 2:8 is naturally *łaską* bowiem jesteście zbawieni, which satisfies both doctrinal precision and sacral cadence. The diachronic record shows consolidation rather than fluctuation, and current confessional usage aligns on the core lemma with only pedagogical variation in the metalanguage that surrounds it.

Justification. Pauline justification/justify are best rendered by *usprawiedliwienie/usprawiedliwiać*, as in Romans 3:24 *usprawiedliwieni darmo z Jego łaski*. While *uniewinnienie* ('acquittal') resonates with the legal metaphor, it misfires doctrinally by implying mere forensic non-guilt rather than the Pauline grace-mechanism of being placed in the right. The recommended strategy is to retain *usprawiedliwienie* in text and, where pedagogically applicable, acknowledge the forensic imagery in notes without elevating *uniewinnienie* to lemma status.

Atonement. The English atonement clusters two major semantic frames: cultic/propitiatory and relational/reconciliatory. Romans 3:25 (*ἱλαστήριον*) is the classic crux. Polish exhibits a motivated bifurcation: *przełaganie* when temple-sacrifice imagery is foregrounded (propitiatory frame), *pojednanie* when the reconciliatory macro-theme is in view (e.g., 2 Cor 5). Diachronically, both terms have currency; synchronically, editions diverge on whether to main-text one and footnote the other. For mixed audiences, a principled default is to use *przełaganie* in Romans 3:25, with a concise note indicating the legitimate relational reading and cross-referencing reconciliation texts. This protects exegetical specificity while signaling the theological field without destabilizing reader comprehension.

Ekklesia. Lexical choice for church is confessional-diagnostic. Catholic-normative usage prefers *Kościół*; Protestant usage often employs *zbór* to mark congregational polity and avoid Catholic institutional overtones. In Matthew 16:18, a Catholic-oriented edition will read *zbuduję mój Kościół*; an evangelical edition may opt for *zbuduję mój zbór*. For multi-confessional readerships, main-text *Kościół* with a note

acknowledging *zbór* as a denominationally marked alternative is a workable compromise that respects national sacred style and signals plurality without multiplying main-text variants.

Kyrios/Tetragrammaton and capitalization. The surrogate for the Tetragrammaton is rendered *Pan* with capitalization that encodes reverence and divinity; Psalm 23:1 remains *Pan jest moim Pasterzem*. Study editions sometimes introduce *Jahwe* in footnotes to clarify Hebrew source practice. Capitalization policy is not cosmetic: it performs a theological function, and diachronic Polish usage has converged on stable norms that should be consistently enforced across a project.

Holy Spirit. Capitalization disambiguates personhood from generic pneumatology: *Duch Święty* vs.  *duch*. Acts 2:4 is *napełnieni Duchem Świętym*, where the double capitalization carries doctrinal weight and aligns with catechetical tradition. Synchronically, this convention spans confessions, making it a low-variance domain where consistency is paramount.

Baptism. The canonical lemma set is *chrzcić, chrzest*. In Mark 1:9, *został ochrzczony*, and in Matthew 28:19, *udzielajcie chrztu*. Evangelical pedagogy may highlight *zanurzać* (‘immerse’) in commentaries or teaching materials to foreground mode, but replacing the biblical lemma in main text would be destabilizing for Polish sacred style; a note suffices to register denominational praxis.

Register and paratext. The Polish “church register” is itself part of meaning. *Biblia Tysiąclecia* and *Biblia Paulistów* cultivate a sacral cadence that supports liturgical use; evangelical study Bibles often layer more didactic apparatus. Rather than collapsing these differences, translators should adopt an edition-specific style sheet that fixes cadence, capitalization, and note conventions. In contested semantic fields (atonement, *ekklesia*), the main text should present a doctrinally responsible default; footnotes should chart legitimate alternates, with brief, neutral explanations and cross-references. This division of labor between text and paratext preserves readability while honoring theological nuance.

### **Discussion**

The findings suggest a disciplined workflow for EN→PL biblical/theological terminology. Where diachrony shows stable, well-formed lemmata (*przymierze, łaska, usprawiedliwienie*), retaining them maximizes intertextual coherence and liturgical resonance. Where synchrony reveals principled alternatives (*przeblaganie/pojednanie, Kościół/zbór*), translators should adopt a “default-plus-note” policy that

clarifies, rather than conceals, live doctrinal options. Exegetical control via Greek/Hebrew lexica constrains over-extension of colloquial Polish near-synonyms that may be intuitively attractive but theologically misaligned. Finally, consistent capitalization and register policy—often treated as editorial trivia—are, in fact, meaning-bearing and should be **specified at the project outset**.

### **Conclusion**

A combined diachronic–synchronic method yields translation choices that are both principled and communicatively effective. It protects historically anchored theological Polish where it remains semantically apt, accommodates legitimate present-day confessional variation without fragmenting the main text, and leverages paratexts to educate rather than confuse. The approach is readily operationalized through a term-level decision matrix and a style sheet that codify lemma selection, capitalization, register, and note policy—tools that help multi-translator teams achieve coherence across books and editions while respecting the confessional and stylistic ecology of Polish Bible readerships.

### **References:**

- BDAG = Danker, F. W. (Ed.). (2000). *A Greek–English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature* (3rd ed.). University of Chicago Press.
- de Waard, J., & Nida, E. A. (1986). *From One Language to Another: Functional Equivalence in Bible Translating*. Thomas Nelson.
- Genette, G. (1997). *Paratexts: Thresholds of Interpretation*. Cambridge University Press.
- Louw, J. P., & Nida, E. A. (1989). *Greek–English Lexicon of the New Testament Based on Semantic Domains* (2nd ed.). United Bible Societies.
- Nida, E. A., & Taber, C. R. (1982). *The Theory and Practice of Translation*. Brill.
- Nord, C. (1997). *Translating as a Purposeful Activity: Functionalist Approaches Explained*. St. Jerome Publishing.
- Silva, M. (Ed.). (2014). *New International Dictionary of New Testament Theology and Exegesis* (5 vols.). Zondervan.
- Tov, E. (2012). *Textual Criticism of the Hebrew Bible* (3rd ed.). Fortress Press.
- Venuti, L. (Ed.). (2012). *The Translation Studies Reader* (3rd ed.). Routledge.

*Representative Polish Bible editions consulted:*

**Biblia w przekładzie Jakuba Wujka** (1599).

**Biblia Gdańska** (1632).

**Biblia Tysiąclecia** (various eds.).

**Biblia Warszawska** (1975).

**Biblia Warszawsko-Praska** (1997).

**Biblia Paulistów** (2005).

**Biblia Ekumeniczna** (2018).

УДК 81'25 : 821.111(73)-32

Шелепало К.С., магістрантка  
Рівненський державний гуманітарний університет  
(Рівне, Україна)

## ПЕРЕКЛАД ЛЕКСИЧНИХ ЕКСПРЕСИВІВ У РОМАНІ ДЖ. КЕРУАКА «НА ДОРОЗІ»

Роман Джека Керуака «На дорозі» посідає важливе місце в літературі біт-покоління. Його мовна структура є прямим відображенням світогляду героїв – нестандартного та експресивного. Роман вирізняється високою концентрацією лексичних експресивів, які відтворюють дух покоління бітників. Лексичні експресиви, такі як сленг, жаргон (включаючи аргі – кримінальний жаргон) та вульгаризми репрезентують реалії американської молодіжної контркультури ХХ століття. Вони виконують у тексті не лише стилістичну, а й соціально-характерологічну функцію, відображаючи спосіб мислення, світогляд і культурне середовище персонажів. В українському перекладі Богдани Павличко постало завдання адекватно передати багатогранну експресивність оригіналу, зберігаючи емоційний реєстр і водночас дотримуючись норм української літературної мови.

Сленг посідає важливе місце в романі, адже він є способом самовираження персонажів. Цей вид лексичних експресивів притаманний молодим людям, ким і є герої твору. Він підкреслює неформальність комунікації. Такі одиниці, як *Frisco*, *buddy*, *dough*, *beat character*, у перекладі Павличко відтворені здебільшого через функціональні відповідники, що зберігають комунікативний ефект оригіналу. Наприклад, сленгову назву міста *Frisco* перекладачка подає як «Фріско», що цілком зберігає її скороченість та неформальність. Слово *buddy* передано як «приятель», що хоча й є дещо нейтральнішим за оригінал, проте не порушує розмовного стилю тексту. Сленгову назву грошей *dough* перекладено як «грошенята», де зменшувальна форма створює потрібний ефект зниженої розмовності. Словосполучення *beat character* перекладається як «виснажений життям бітник», поєднуючи як описову частину, так і культурно навантажений термін «бітник», що прямо пов'язаний із бітницьким рухом.

Жаргон у романі тісно пов'язаний із кримінальним та наркотичним середовищем, у якому опиняються герої, та темою

дороги. Така лексика часто пов'язана із субкультурою та містить професійну термінологію водіїв чи музикантів. Одним із найяскравіших прикладів є слово *jalopy* – жаргонна назва старої, розваленної машини. Павличко перекладає його як «тарантайка» або «драндулет», обираючи українські відповідники, що мають аналогічний знижений реєстр і передають емоційне забарвлення вислову. Жаргонізм *weed* у значенні марихуани перекладено як «трава», що є усталеним українським жаргонізмом в середовищі наркоманів. Загалом у передачі жаргону перекладачка вдається до поміркованої адаптації: вона добирає українські аналоги, які найточніше передають стиль і ситуацію.

Особливу складність становить переклад вульгаризмів, адже вони є ключовим компонентом емоційної інтенсивності роману. Вони виражають агресію, відчай, а інколи навпаки – неймовірну радість чи нестримний ентузіазм персонажів. У багатьох випадках перекладачка зберігає грубість оригіналу, передаючи її прямими українськими відповідниками. Вигук *Son-of-z-bitch!* перекладено як «Сучий син!», що точно передає експресію тексту оригіналу. У виразі *Gawd-damn!* Павличко обирає варіант «Хай йому чорт!», який хоча й є менш різким, проте утримує характер лайливого вигуку. У багатьох випадках ритмічна структура вислову збережена: повтор *Damn! damn! damn!* відтворено як «Чорт! Чорт! Чорт!». Водночас певні вульгарні ігри слів, як-от *old Tex-ass*, перекладено нейтрально – «старого Техасу». Тут відбувається втрата експресії, зумовлена тим, що грубу гру слів в українському контексті відтворити без штучності майже неможливо. Однак подібні випадки є поодинокими, адже в загальному перекладачка намагається зберігати інтенсивність і стиль оригіналу.

Отже, дослідження лексичних експресивів у романі Джека Керуака «На дорозі» демонструє, що сленг, жаргон та вульгаризми задають емоційну тональність, демонструють близькість відносин між персонажами та створюють мовне середовище американських бітників ХХ століття. Вони виконують важливу роль, саме тому аналіз експресивної лексики є ключовим для розуміння художньої специфіки роману.

Підсумовуючи, можна сказати, що аналіз лексичних експресивів у романі показує, що вони є одним із головних інструментів авторського стилю. Дослідження сленгу, жаргону та вульгаризмів дозволяє краще зрозуміти рух бітників.

Аналіз прикладів свідчить, що Богдана Павличко застосовує комплексний підхід до перекладу лексичних експресивів. Вона

використовує різні стратегії для перекладу, що дозволяє передати зміст та стиль мовлення персонажів цільовій аудиторії. Тому аналіз експресивної лексики у романі Джека Керуака має теоретичне та практичне значення для сучасного перекладознавства.

#### **Список використаних джерел**

- Бойко Н. (2016). Семантична основа лексичної експресивності. *Лінгвостилістичні студії*, 4, 39–54.
- Керуак Дж. (2010). На дорозі / пер. Б. Павличко. Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи».  
URL: [https://shron1.chtyvo.org.ua/Keruak\\_Dzhek/Na\\_dorozi.pdf?PHPSESSID=e6nemre4e6mhgv9d820lbgmdj2](https://shron1.chtyvo.org.ua/Keruak_Dzhek/Na_dorozi.pdf?PHPSESSID=e6nemre4e6mhgv9d820lbgmdj2)
- Kerouac J. (1959). *On The Road*. New York : The Viking Press, Inc., 1959. URL: <https://therustyquill.wordpress.com/wp-content/uploads/2013/11/jack-kerouac-on-the-road.pdf>.

**UDC 81'255.4:811.11(481)'373**

**Szczęsna D., MA student**  
*School of Humanities and Fine Arts at VIZJA University*  
*(Warsaw, Poland)*  
**Scientific Supervisor:**  
**Kapranov Yan, Habilitated Doctor (Linguistics)**  
*School of Humanities and Fine Arts at VIZJA University*  
*(Warsaw, Poland)*

## **LEXICAL CHOICE AND BORROWING IN NORWEGIAN LITERARY TRANSLATIONS FROM ENGLISH (1950–2020): NORMS, STRATEGIES, AND LANGUAGE CONTACT**

### **Introduction**

This paper examines how lexical choice and borrowing have been negotiated in Norwegian literary translations from English from 1950 to 2020. Focusing on the micro-level of word choice and the meso-level of strategy, it connects translators' decisions to shifting sociolinguistic ecologies and institutional norms in Norway. I argue that what appears as a local lexical selection—whether to use a native equivalent, a calque, a naturalised loan, or a paraphrase—indexes broader cultural orientations toward English influence, evolving expectations of fluency versus fidelity, and the changing position of translated literature within Norwegian polysystems. By integrating translation theory with language-contact



scholarship, the study charts a diachronic shift from domestication-driven lexical conservatism to increased tolerance for English-derived forms and structures in literary prose.

### **Theoretical Background**

The analysis is grounded in complementary traditions. From Descriptive Translation Studies, Toury's account of initial and operational norms provides a framework for relating individual lexical choices to culture-specific expectations of acceptability and adequacy. At the same time, Even-Zohar's polysystem theory situates translations in a competitive literary ecology where prestige and canon formation shape stylistic targets. Venuti's domestication/foreignisation continuum helps construe the lexical decision to retain, naturalise, or replace English items as a stance toward cultural difference. From linguistics, Baker's multi-level equivalence clarifies problem types at word, phraseological, textual, and pragmatic levels that trigger divergent solutions, and Newmark's procedures help operationalise observable tactics (borrowing, calque, transposition, modulation, paraphrase, and explicitation). Language-contact theory (Haugen; Thomason & Kaufman; Heine & Kuteva; Haspelmath) supplies a typology of borrowings—true loans, calques, semantic extensions, and hybrids—and a borrowability hierarchy that predicts when and how English features may enter Norwegian, directly informing what counts as “natural” TL lexis at a given time.

### **Aims and Research Questions**

The study pursues three aims. First, it delineates diachronic trends in the treatment of English-specific lexical material in Norwegian literary translations, asking whether the postwar preference for native lexis gives way to more visible foreign traces after 1980. Second, it examines how genre, publisher paratexts, and anticipated readership relate to the likelihood of adopting loans or calques versus native paraphrases. Third, it relates observed patterns to declared and inferred norms, exploring whether translators' strategies align with adequacy-oriented fidelity to source sociolects and stylistic registers, or with acceptability-driven fluency calibrated to Norwegian conventions. Taken together, these aims probe whether lexical borrowing in translation reflects merely the diffusion of English in Norwegian or a strategic, norm-governed choice within literary mediation.

### **Materials and Methodology**

The corpus consists of English-to-Norwegian novelistic translations published by major Norwegian presses, sampled across three periods—1950–1979, 1980–1999, and 2000–2020—to capture pre-globalisation,

late-twentieth-century acceleration, and digital-era consolidation. Texts are aligned with their English sources to enable token-level comparison. Drawing on parallel corpora metadata (e.g., ENPC and subsequent institutional releases) and publisher paratexts, each potential Anglicism trigger in the source is coded for the translator's solution in the target: native equivalent, calque, naturalised loan, semantic extension, descriptive paraphrase, or omission. An annotation protocol distinguishes content words from function words and phraseological units, marks genre subtypes, and records paratextual cues (series positioning, translator's note, or editorial policy). Quantitatively, mixed-effects logistic models estimate the probability of loan/calque solutions by period, genre, and publisher, with random intercepts for translator and author. Qualitatively, close readings of matched passages recover the reasoning behind salient choices, including the consistent domestication of culture-bound items or principled retention of foreign sociolectal color.

### **Analytical Perspective**

Lexical selection is treated as a site where ideology meets craft. At the word level, translators face competition between near-synonyms (native versus English-derived items) and must manage register, collocation, and narrative voice. Above word level, idioms and collocations raise the risk of unnatural calques, pushing toward idiomatic Norwegian or carefully marked foreignness. Textually, cohesion and information structure may motivate explicitation or compression that indirectly affects lexical texture. Pragmatically, implicature and stance require solutions that can favour calques only when the target culture already licenses them as readable. These pressures are filtered through norms. Initial norms establish a global orientation—adequacy or acceptability—while operational norms govern local interventions, including matrix norms of addition and omission, as well as text-linguistic norms of word choice and phraseology. In parallel, language-contact dynamics supply the inventory of “already-Norwegian” resources: once *tøff*, *kul*, *jobb(e)*, and a stable set of English-derived terms become entrenched, their use in translation ceases to signal foreignisation and instead realises target-norm fluency.

### **Indicative Findings**

Preliminary mapping suggests three diachronic shifts. Between 1950 and 1979, translators and editors tended to suppress overt Anglicisms, favouring native paraphrases and idiomatic substitutions. Calques occurred but were policed in the final copy, and loans clustered in domains with no established Norwegian equivalent. Between 1980 and 1999, the rate of calques increases in press-sanctioned registers, such as

technology and youth slang, while naturalized loans become stylistically unmarked in dialogue and free indirect discourse; domestication remains dominant in high-literary narration. From 2000 onward, the boundary between foreignisation and fluency blurs as English-derived items enter the Norwegian lexicon and collocational network; translators increasingly select entrenched loans and calques to preserve voice, humour, and sociolect, especially in contemporary fiction. Across periods, genre, and audience design matter: young-adult and crime fiction display higher tolerance for English-derived lexis than canonical literary imprints, and paratexts signalling “modern” or “urban” tone correlate with greater acceptance of calques in narrator voice. Crucially, many choices that might appear foreignizing in theory are, in practice, acceptability-oriented because the target system now treats such items as native.

### **Contribution and Implications**

By aligning lexical micro-decisions with diachronic norms and contact-induced change, the study clarifies why “borrowing” in translation cannot be understood in terms of abstract dichotomies. Once a loan or calque becomes conventional in Norwegian, its use advances domestic fluency rather than exoticising the text; conversely, insistence on historically “pure” paraphrase can distort contemporary source voices. For translator training and editorial policy, the findings support the use of explicit variety and register briefs, corpus-informed style sheets that track the status of contested items, and reflective justification statements that document when a calque is chosen as voice-preserving rather than convenience-driven. More broadly, the results nuance claims about Anglicisation by showing that literary translations are not passive conduits of English but active sites of norm-sensitive lexical negotiation.

### **References:**

- Baker, M. (2001/2021). *In Other Words: A Coursebook on Translation*. Routledge.
- Even-Zohar, I. (1990). The position of translated literature within the literary polysystem. *Poetics Today*, 11(1), 45–51.
- Haspelmath, M. (2009). Lexical borrowing: Concepts and issues. In M. Haspelmath & U. Tadmor (Eds.), *Loanwords in the World's Languages*. De Gruyter.
- Heine, B., & Kuteva, T. (2006). *The Changing Languages of Europe*. OUP.
- Haugen, E. (1950). The analysis of linguistic borrowing. *Language*, 26(2), 210–231.
- Munday, J. (2016). *Introducing Translation Studies* (4th ed.). Routledge.
- Newmark, P. (1988). *A Textbook of Translation*. Prentice Hall.
- Thomason, S. G., & Kaufman, T. (1988). *Language Contact, Creolization, and Genetic Linguistics*. University of California Press.
- Toury, G. (1995/2012). *Descriptive Translation Studies—and Beyond*. John Benjamins.
- Venuti, L. (1995). *The Translator's Invisibility*. Routledge.

**УДК 81'25:811.111:811.161.2**

**Прокопчук К.І., студентка**  
*Рівненський державний гуманітарний університет*  
*(Рівне, Україна)*

**ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АВТОРСЬКИХ  
ОКАЗІОНАЛІЗМІВ У РОМАНІ «THE BIG FRIENDLY GIANT»  
РОАЛЬДА ДАЛА**

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю вивчення та систематизації перекладацьких стратегій щодо okazіоналізмів (Gobblefunk) у дитячій літературі, де мовна гра є ключовим стилістичним елементом.

Мета роботи – дослідження особливостей та стратегій перекладу okazіоналізмів Дала та систематизація перекладацьких рішень Віктора Морозова.

Теоретичне значення okazіонального словотворення полягає у визначенні його сутності як індивідуально-авторського новоутворення, яке виникає під впливом контексту і не входить до загального словникового складу мови, чим відрізняється від системних неологізмів (Андрійчук Н. В., 2020, 180, с. 12-17).

Класифікація okazіоналізмів ґрунтується на формальних (морфологічних) та функціональних критеріях. З позиції перекладознавства, ключовими є функціональні критерії: okazіоналізми виконують експресивно-стилістичну, гумористичну та характеризуючу ролі.

Основні способи okazіонального словотворення в англійській мові, які є релевантними для аналізу мови Gobblefunk Роальда Дала, включають (Антонюк І. В., 2021, 13, с. 88-94):

Словотвір (Word-formation): передусім словоскладання (compounding) та контамінація (blending), які є найбільш продуктивними для створення нових гібридних лексем (snozzcumber, scrumdiddlyumptious).

Афіксація: використання ненормативних префіксів/суфіксів або нестандартне поєднання коренів та афіксів.

Семантична деривація: створення okazіоналізмів шляхом паронімічної атракції (заміна одного слова іншим, схожим за звучанням) та навмисного спотворення існуючих лексем (telefunky замість telepathy).

Оказіоналізми є ключовим засобом авторської стилістики Роальда Дала і використовуються для реалізації мовної гри, що є визначальною ознакою дитячої літератури.

У романі «The Big Friendly Giant» оказіоналізми виконують насамперед характеризуючу функцію: вони створюють унікальний мовний портрет головного персонажа (ВДВ), розкриваючи його неграмотність у поєднанні з добродушністю та багатою фантазією (Дал Р., 1982, В. Морозова, пер.; І. Малкович, ред., 2013).

Світотвірна функція оказіоналізмів дозволяє створити цілісну систему вигаданих реалій (назви снів, напою, їжі), забезпечуючи казкову атмосферу твору та активне залучення читача до процесу дешифрування.

Оказіоналізми у мові ВДВ є функціонально навантаженими одиницями, що виконують характеризуючу, гумористичну та світотвірну функції.

Мова ВДВ виникає на основі двох основних механізмів: словотвору (контамінація, складання) та семантичного спотворення (паронімічна атракція).

Домінуюча стратегія перекладу В. Морозова визначена як адаптивно-креативна з домінуванням підходу домашнення (domestication). Метою було відтворення комічного ефекту та оказіональної сутності одиниць, а не збереження їхньої точної форми (Белова О. В., 2019, 48, с.33-39).

Для перекладу оказіоналізмів-реалій використовувалася контамінація та креативне калькування: snozzcumber перекладено як «ойгірок», а frobscottle як «шумбурбулька».

Яскравим прикладом компенсації та експресивної афіксації є переклад human beans як «людські створінькала».

Ономатопоетичний оказіоналізм whizzropping передано як «свистопурк», що є дотепною українською контамінацією, яка зберігає елемент гумору.

При перекладі паронімічної атракції (спотворення слів) застосовувався прийом фоно-семантичної адаптації.

Зокрема, Telefunkey (замість telepathy) передано як «Телепуцька», а Hypnotism (замість Hypochondriac) як «Горохондрія», що зберігає комічну помилку та надає українського підтексту.

Застосування компенсації та креативної заміни простежується у перекладі Trogglehumpers як «Жахоботи», що зберігає емоційну оцінку об'єкта.

Домінуючою стратегією В. Морозова є адаптивно-креативна із чітким нахилом до домашнення (domestication). Мета – збереження функціональної адекватності (гумору, характеристичності) за рахунок створення нових, органічних для української мови okazіоналізмів.

Перекладач прагне відтворити не лише значення, але й механізм okazіонального словотворення (контамінацію, паронімію).

Для відтворення навмисного спотворення слів застосовувалася фоно-семантична адаптація, при якій створювався український паронім.

Збережено синтаксичну та граматичну незграбність мови ВДВ («Я є втомлений»), що підкреслює його неосвіченість як елемент характеристики персонажа.

У разі неможливості прямого перекладу (Golden Phizzwizards, Trogglehumpers) застосовано креативну заміну на okazіональні українські неологізми: «Золотеві чварокряки» та «Жахоботи», що зберігає емоційну протилежність снів.

Переклад В. Морозова є високоуспішним, оскільки він забезпечує максимальну адекватність сприйняття тексту, зберігаючи його комічний дух та унікальний голос ВДВ.

Послідовне застосування креативних трансформацій (контамінація, паронімічна гра, компенсація) дозволило перекладачу перенести стилістичне навантаження okazіоналізмів Роальда Дала в український культурний контекст.

**Список використаних джерел:**

- Андрійчук Н. В. (2020). Okazіоналізми як об'єкт лінгвістичного аналізу. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*, 180, 12–17.
- Антонюк І. В. (2021). Мовна гра в англomовному художньому дискурсі: структура, функції, вплив на читача. *Наукові праці Миколаївського національного університету ім. В. О. Сухомлинського. Філологія*, 13, 88–94.
- Белова О. В. (2019). Okazіональна лексика як елемент художнього стилю. *Лінгвістичні дослідження*, 48, 33–39.
- Дал Р. (2013). *Великий Дружній Велетень* (В. Морозова, пер.; І. Малкович, ред.). А-Ба-Ба-Га-Ла-Ма-Га.

УДК 81'25:811.111:811.161.2

Радченко Е.Ю., студентка

Київський національний університет імені Тараса Шевченка  
(Київ, Україна)

## ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В ПЕРЕКЛАДІ СУЧАСНОЇ ДИТЯЧОЇ ПРОЗИ (НА МАТЕРІАЛІ ПОВІСТІ ДЖ. СТРОНґА «РІЗДВЯНИЙ ХАОС РАКЕТИ НА ЧОТИРЬОХ ЛАПАХ»)

Адекватність і когерентність перекладу залежить від семантично доцільно дібраного відповідника. Зважаючи на продуктивне використання в англійській мові багатозначних слів, перекладач, окрім авторського тексту, має також керуватися контекстом, потребами читача, культурою цільової аудиторії тощо.

Наприклад, фразу *I went home trailing a lead with no puppies on the end of it* було перекладено як *Я поплентався додому з повідком, на якому не було жодних цуценят*. Слово *go* характеризується різноманітністю значень, серед них: «іти», «відбуватися», «проводити», «простягатися», «бути успішним». За контекстом воно позначає рух у конкретному напрямку, однак, згідно з сюжетом, це доволі емоційна сцена, яка має передати розчарованість персонажа й вплив емоційного стану на фізичну дію. Так, конкретизоване *плентатися* не лише усуває розмитість значення, а й сприяє розширенню словникового запасу юного читача.

При перекладі сучасних дитячих текстів важливим є питання семантики експресивності мовних одиниць у дитячому тексті. До експресивної лексики в дитячих творах належать слова всіх самостійних частин мови, які використовуються на позначення звуків, форми, кольорів, рухів, відчуттів, емоцій та різноманітних переживань. У таких текстах форми створення експресивності не є загально усталеними, адже часто додаткового ефекту надає гра слів і малюнки, що спричиняє структурну варіативність як в оригіналі, так і в перекладі (Prodanović Stankić, Begonja, с. 236). Однак англійській мові притаманне рясне вживання слів із широкою семантикою й нейтральним стилістичним забарвленням, прямі відповідники яких в українській мові не завжди є доцільними зі стилістичних міркувань. Це спонукає до конкретизації, яка допомагає підсилити емоційність та експресивність стилю тексту.

Наприклад, в оригіналі діалогу *'What do we do?' 'Kill him?' 'Kill him?'* застосовано стилістичний засіб повтору фрази *kill him*. В українській, хоч повтор також широко розповсюджений в літературі, природнішою є динамічність, яка виражається в градації, тож у перекладі *І що ж нам робити? Убити його? Закатрунити?* було спочатку вжито слово широкої семантики *убити*, а після нього неформальне зі значенням зневаги, яке також є лемківським діалектизмом, *закатрунити*, що передає зміст оригіналу й додає поступового нагнітання.

У сучасній дитячій літературі актуальне також питання лінгвокультурної адаптації. При форенізації тлумач зберігає культурні особливості оригіналу, однак ризикує пожертвувати розумінням змісту з боку читача. Доместикація навпаки націлена на адаптацію цінностей до культури мови, хоча зазвичай нехтує автентичністю оригіналу (Чепур, Сітко, с. 234). У сучасних перекладах часто можна помітити саме другий метод, який доволі доречно й колоритно вписується в контекст. Іноді слова в перекладі, окрім свого прямого значення, мають додаткові, конотативні значення, які пов'язані з культурою та світобаченням.

До прикладу, у вихідному тексті маємо: *Mum said Christmas was an expensive time of year*. За своєю семантикою усі слова в оригіналі є загальноновживаними й стилістично нейтральними. Однак тлумач вважав за потрібне передати зміст залучивши елементи культурологічного аспекту. У реченні *Мама сказала, що на Різдво гроші летять, як полова* він провів асоціацію з українською різдвяною культурою, де у відомій щедрівці *гроші й полова* згадуються в одному рядку. Тож у контексті за допомогою знаку відтворюється й доречна святкова конотація.

Іншим аспектом доместикації є орієнтованість на особливості сприйняття зовнішнього світу. Наприклад, з англійської *milk skin* перекладається як *молочна плівка*, а не *шкірка*; у фахових текстах термін *pinkeye* слід тлумачити як *кон'юнктивіт*, а не *рожеве око*. У фразі *Streaker has been in more trouble than a room full of bank robbers* можна побачити, що в англійській на позначення великої кількості об'єктів часто використовується гіпербола з елементами предметно-просторових понять (*a pile of, a sea of, a hive of*). Остерігаючись дитячого буквалізму, перекладач уникнув метафори, однак зберіг гіперболу за допомогою числівника: *Стрілка вже мала більше халеп, ніж сотні грабіжників банків*.



Для дитячого мовленнєвого середовища також доволі характерний вжиток лексики із вираженим значенням збільшення або зменшення, яку формують відповідні суфікси (Samoilenko). В англійській ресурс таких суфіксів обмежений (-let, -y, -ling -ard), а потрібне значення часто передається лексично за допомогою *little, tiny, huge* тощо. В українській суфікси є більш продуктивними, тому їх часто використовують при перекладі зокрема сучасних дитячих творів. До прикладу, усі прикметники з *They are so gorgeous! They are so funny! Aren't they funny?* перекладено за допомогою зменшувально-пестливих суфіксів -еньк- та -есеньк-: *Ой, вони такі гарнесенькі! Такі кумедненькі! Які ж вони смішнесенькі.*

Мовлення персонажів дитячих творів характеризується не лише лексико-семантичною спрощеністю, а й певною неформальністю. В діалогах оригіналу простежується використання сленгу, прізвиськ та колоквіалізмів. Наприклад, у *And you know perfectly well what I mean, smarty-pants* можна помітити саркастичне й дещо зневажливе *smarty-pants*, яке початково фігурувало як неологізм у творах з американським варіантом англійської, а потім перейшло в загальний ужиток. Тенденція до елемента одягу у висловах подібної семантики простежується і в британському варіанті *smarty-boots*. Відповідників з такими елементами в українській немає, тож, для збереження змісту й стилю, фразу було перекладено описово: *А ти, малий нахабо, чудово знаєш, що я мала на увазі.*

Хоч і зрідка, однак у дитячих текстах все ж трапляється термінологія. Перекладач має зважати на розповсюдженість використання терміна й розуміння його цільовою аудиторією. Якщо поняття занадто специфічне, то його доводиться спрощувати до загальноновживаного відповідника (Радчук, с. 381). Наприклад, у творі звучить фраза *the biggest injection ever*. Слово *injection* має широку семантику й позначає введення рідини або іншої речовини до об'єкта. В українській це термін, що позначає введення в організм лікарських речовин, однак у дитячому мовленні фігурує загальноновживаний і структурно коротший синонім, який і було застосовано в перекладі: *найболючіший укол.*

Однією з функцій дитячих творів є пізнання й розвиток. Тому часто в сучасному перекладі для дітей можна натрапити на використання фразеологізмів, які певною мірою відображають культуру цільової мови й збагачують словниковий запас дітей. Очевидно це проявляється в перекладі речення *I could feel my face heating up fast. I probably looked like a boiled tomato*, який звучить

наступним чином: *Я відчував, що червонію, як рак. А може навіть, як варені помідори.* Повтор семантично подібних явищ виконує функцію градації, яка складається з фразеологізму й порівняння наприкінці речення.

Часом додавання лексико-семантичних елементів приводить появи гри слів, основною функцією якої є створення комічного ефекту. Вона може утворюватися на фонетичній, лексичній та фразеологічній основах утворюється гра слів. В окремих випадках її може супроводжувати й деяка okazionalnıst. Це відбувається у перекладі рядків *The puppies had vanished. In fact they had been stolen, Dognapped! — Песики зникли. Щезли, як собака на ярмарку. Їх було викрадено, Поцупцєнятєно!* Як бачимо, контекстуально фразеологізм сприяє грі слів, після чого постає суфіксально збудований okazionalizm, який також стає алюзією на тему ситуації, відображеної в реченні.

Таким чином, при перекладі сучасної дитячої літератури можуть застосовуватися різноманітні лексико-семантичні трансформації. Серед них — конкретизація, лінгвокультурна адаптація, гра слів, okazionalnıst тощо. Ці методи сприяють наближенню тексту до розуміння читача, відтворенню унікальних мовних образів і стилістики та залученню уваги цільової аудиторії.

#### **Список використаних джерел:**

- Чепур, А., Сітко, А. (2022). Перекладацькі стратегії відтворення дитячої літератури. *Grail of Science*, (21), 212–215. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.28.10.2022.038>
- Радчук В. (2023) Мистецтво перекладу. Навчальний посібник.
- Prodanović Stankić D., Begonja H. (2024) Expressive language in translation of books for children: a corpus-based study. *Círculo de Lingüística Aplicada a la Comunicación*. Vol. 100. P. 236.
- Samoilenko V. V. (2020) Specifics Of The Use Of Diminutive Forms In The Modern Children's Literature. *Transcarpathian Philological Studies*.

УДК 81'25

Стулень А.С., студентка  
Навчально-науковий інститут філології  
Київського національного університету ім. Т. Шевченка  
(Київ, Україна)

## ПЕРЕКЛАД АНГЛІЙСЬКОМОВНИХ ОБ'ЄКТНИХ ДІЄПРИКМЕТНИКОВИХ КОНСТРУКЦІЙ УКРАЇНСЬКОЮ В МУЗИЧНОМУ ДИСКУРСІ (НА ПРИКЛАДІ ПІСЕНЬ Т. СВІФТ)

Останні дослідження в галузі конструкційної граматики зосереджуються здебільшого на вивченні модальних (Hilpert, Cappelle & Depraetere, 2021), цільних (Дейкун, 2024) та порівняльних (Treis, 2018) конструкцій. Утім науковці надають мало уваги вивченню граматикалізованих структур, зокрема перекладу англійських об'єктних дієприкметникових конструкцій українською в пісенному дискурсі, що є **актуальністю** цієї розвідки.

**Мета** дослідження – відтворення згаданих англійськомовних конструкцій українською на матеріалі текстів пісень виконавиці Тейлор Свіфт (<https://genius.com/>) та їхніх перекладів на сайті Genius Україна (<https://genius.com/tags/ukraine>) з альбомів «The tortured poets department» (2024 рік), «Speak now (Taylor's version)» (2023 рік), «Red (Taylor's version)» (2021 рік) та «Evermore» (2020 рік).

**Наукові результати.** Здійснений аналіз текстів пісень із вищевказаних альбомів показав, що об'єктні дієприкметникові конструкції оригіналу здебільшого відтворюють за допомогою *моделі семантичної еквівалентності*. Водночас *перекладацьку модель* розуміємо як сталий ментальний шаблон для відтворення укорінених у людській свідомості морфосинтаксичних конструкцій (Дейкун, 2024).

З огляду на те що в українській мові відсутня об'єктна дієприкметникова конструкція як граматичне явище, її відтворюють за допомогою *підрядної з'ясувальної, підрядної обставинної та прийменникової модифікованої* структур на тлі збереження значення в перекладі.

**Об'єктна дієприкметникова конструкція в оригіналі** – **підрядна з'ясувальна в перекладі** з тотожною семантикою в такій парі пісенних рядків, пор.: [they] *Watch me daily disappearing For just one glimpse of his smile.* – *Спостерігали, як я щодня зникала* *Заради проблеску його посмішки* (Fresh Out The Slammer; 2024). У цих рядках конструкцію оригіналу *me disappearing* перекладено

підрядною з'ясувальною структурою як я щодня зникала, що зберігає значення конструкції оригіналу, а не форму. Додатковими прикладами вживання підрядної з'ясувальної структури в перекладі слугують такі дві пари пісенних рядків, пор.: *I sit and watch you readin' with your head low. I wake and watch you breathin' with your eyes closed.* – Я сиджу і спостерігаю, як ти читаєш з опущеною головою. Я прокидаюся і спостерігаю, як ти дихаєш із заплющеними очима. (Tolerate it; 2020). Об'єктні дієприкметникові конструкції оригіналу *you readin'* та *you breathin'* українською мовою перекладено відповідними підрядними з'ясувальними конструкціями як ти читаєш і як ти дихаєш.

Об'єктна дієприкметникова конструкція в оригіналі – підрядна обставинна в перекладі на тлі збереження семантики бачимо в таких рядках, пор.: *Then I think about summer, all the beautiful times I watched you laughin' from the passenger side.* – І я думаю про літо, цей прекрасний час коли спостерігала за твоїм сміхом з сидіння машини (Back to December; 2023). Об'єктну дієприкметникову конструкцію оригіналу *you laughin'* відтворено підрядною обставинною структурою *коли спостерігала за твоїм сміхом* з аналогічною семантикою.

Об'єктна дієприкметникова конструкція в оригіналі – прийменникова модифікована в перекладі в таких рядках, пор.: *And I never (I never) Saw you comin'.* – І я не була (Не була) готова до твоєї появи. (State of grace; 2021). В оригіналі структуру *you comin'* передано прийменниковою модифікованою конструкцією (*готова*) до *твоєї появи*, де компонент *твоєї* слугує за модифікатор.

Отже, переклад англійськомовних об'єктних дієприкметникових конструкцій здійснюється за допомогою підрядної з'ясувальної, підрядної обставинної та прийменникової модифікованої структур через граматичні відмінності мов оригіналу й перекладу.

#### Список використаних джерел:

- Дейкун, О. П. (2024). Моделі українського перекладу англійськомовних цільних конструкцій (на матеріалі заголовків текстів новин). *Мовні і концептуальні картини світу*, 75(1), 9–23.
- Hilpert, M., Cappelle, B., & Depraetere, I. (2021). *Modality in diachronic construction grammar: Long-standing questions, new perspectives*. In *Modality and Diachronic Construction Grammar*.
- Treis, Y. (2018). Comparative constructions: An introduction. *Linguistic Discovery*, 16(1), 1–26.

**УДК 81'373.4**

**Ступчук А.В., студентка**  
*Рівненський державний гуманітарний університет*  
*(Рівне, Україна)*

## **АНГЛІЙСЬКА КАРДІОЛОГІЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ: ТЕМАТИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ ТА СТРАТЕГІЇ ПЕРЕКЛАДУ**

У сучасному науковому світі спеціалізована термінологія відіграє ключову роль у забезпеченні точності й однозначності професійної комунікації. Особливе місце серед таких терміносистем посідає медична термінологія, зокрема кардіологічна, яка є одночасно однією з найбільш розвинених і складних. Ця терміносистема відображає не лише високий рівень спеціалізації медичної науки, але й багатовікову взаємодію різних мов, таких як латинська, грецька, англійська та українська.

Метою даного дослідження є аналіз тематичної організації, способів термінотворення англійської кардіологічної термінології та виявлення основних закономірностей її перекладу українською мовою.

У науковій комунікації терміни виконують функцію точного, однозначного передання спеціалізованої інформації. Саме завдяки термінам фахівці можуть ефективно обмінюватися знаннями у своїй професійній галузі, зберігаючи змістовну ясність і уникаючи двозначностей. Медична термінологія — одна з найрозвиненіших і найстабільніших терміносистем, оскільки вона відображає складну ієрархію понять, що мають велике значення для життя та здоров'я людини.

Кардіологія як медична спеціальність охоплює широкий спектр досліджень і практик, зокрема вивчення анатомічної будови серця, фізіології серцево-судинної системи, типових патологій, діагностичних процедур, методів профілактики та лікування серцевих захворювань. Відповідно, кардіологічна термінологія включає велику кількість найменувань, пов'язаних з анатомічними структурами, симптоматикою, клінічними синдромами, методами обстежень і лікування, а також фармакологічними засобами. Ця термінологічна система вирізняється своєю структурованістю, логічною впорядкованістю та здатністю до формування нових термінів, що ставить перед лінгвістами та перекладачами особливі завдання.

Розуміння природи медичних термінів, механізмів їх творення та принципів функціонування в тексті є необхідним не лише для

медиків, а й для філологів, які працюють із науковими й навчальними текстами. Особливої уваги заслуговує процес перекладу англомовної кардіологічної термінології українською мовою, адже саме точність і адекватність перекладу визначають якість передачі медичної інформації.

З розвитком сучасної медицини, а особливо кардіології як однієї з провідних клінічних дисциплін, термінологічний апарат цієї галузі значно ускладнився. З'являються нові поняття, обумовлені впровадженням інноваційних методів обстеження, дослідження генетичних факторів серцево-судинних захворювань, розробкою новітніх лікарських препаратів та терапевтичних підходів. Це, у свою чергу, вимагає постійного оновлення термінологічної бази, а також її уніфікації та стандартизації.

Кардіологічна термінологія функціонує як у межах вузькоспеціалізованого професійного спілкування між лікарями, так і в науковій комунікації — статтях, клінічних протоколах, звітах, міжнародних дослідженнях. Тому її вивчення важливе не лише для медиків, а й для фахівців у сфері філології та перекладу, оскільки точність відтворення таких термінів є критичною для адекватного передавання медичної інформації.

Кардіологічна термінологія англійської мови відзначається значною лексико-семантичною різноманітністю. У наукових текстах вона представлена як термінами-анатомізмами, що позначають структури серцево-судинної системи (*atrium, ventricle, aorta*), так і складнішими поняттями, які фіксують діагностичні процедури (*echocardiography, angiography*) або патологічні стани (*myocardial infarction, cardiomyopathy*).

За семантичним наповненням англійські кардіологічні терміни можна умовно поділити на такі тематичні групи:

1. Анатомічні терміни: *left atrium, right ventricle, pulmonary artery, aortic valve*. Вони є основою для створення складних термінів, пов'язаних із функціями або патологіями певних структур.

2. Фізіологічні процеси: *cardiac output, stroke volume, heart rate variability*. Вони позначають динамічні характеристики функціонування серця.

3. Патологічні стани та захворювання: *arrhythmia, heart failure, hypertrophic cardiomyopathy*. Такі терміни часто складаються з кількох морфем, що вказують на суть патології.

4. Процедури та методи діагностики/лікування: *angioplasty, electrocardiogram, coronary artery bypass grafting (CABG)*. Їх семантика

включає як латинські/грецькі корені (*-plasty*, *-gram*, *-ectomy*), так і скорочення, що є поширеним явищем у медичній термінології.

Основними способами термінотворення англійської кардіологічної термінології є такі:

а) афіксація, наприклад: *tachycardia* (від *tachy-* — швидкий + *cardia* — серце), *bradycardia* (повільний пульс), *endocarditis* (запалення внутрішньої оболонки серця);

б) композиція, наприклад: *cardiopulmonary* (серцево-легеневий), *echocardiogram* (ультразвукове зображення серця);

в) аббревіація, наприклад: *ECG* — *electrocardiogram*, *CHF* — *congestive heart failure*, *MI* — *myocardial infarction*.

г) метафоризація. тобто часткове залучення загальноновживаної лексики з новим термінологічним значенням, наприклад, термін *heart block* (блокада серця) не означає буквальне блокування, а порушення провідності імпульсів.

Кардіологічні терміни зазвичай перекладаються відповідниками, які зафіксовані у словниках та є усталеними в українській медичній практиці.

Однак інколи виникають труднощі перекладу цієї термінології:

1. Відсутність точного відповідника: *afterload* — термін, що описує опір, який серце має подолати при викиді крові. Українською часто перекладається як «післянавантаження», але він маловідомий широкому загалу;

2. Неоднозначність термінів: термін *failure* у словосполученні *heart failure* означає не «відмову», а функціональну недостатність;

3. Множинні еквіваленти: *heart attack* може перекладатися як «серцевий напад», «інфаркт міокарда» або «гострий коронарний синдром» — залежно від контексту.

Стратегії перекладу англійських кардіологічних термінів включають такі прийоми: а) транскодування (транслітерація або калька): *angioplasty* — «ангіопластика»; б) функціональний переклад: *heart failure* — «серцева недостатність»; в) пояснювальний переклад: *cardiopulmonary resuscitation* — «реанімаційні заходи, спрямовані на підтримку діяльності серця і легень».

Проведене дослідження підтверджує, що англomовна кардіологічна термінологія виступає не лише інструментом для точного наукового опису, а й упорядкованою, кодифікованою, важливою в комунікативному аспекті, динамічною в своєму розвитку системою, що адаптується до змін у медицині та мовно-термінологічному середовищі.

Перспектива подальшого дослідження полягає в зіставному і функціональному дослідженнях кардіологічної термінології англійської та української мов.

**Список використаних джерел:**

- Литвиненко Н.П., Місник Н.В. (2012) Фахова мова медика. Київ: Книга плюс.  
Сачук О.В., Сторожук Х.В., Коломієць Т.В., Камінська І.П. (2025) Професійна англійська для медичних потреб. Київ: Книга плюс.  
Adelmann, G.A. (2011) Cardiology Essentials in Clinical Practice. N.Y.: Springer.



---

Наукове видання

ПРОБЛЕМИ  
ЛІНГВІСТИЧНОЇ СЕМАНТИКИ

Збірник матеріалів  
X Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції  
20 листопада 2025 року, м. Рівне

THE PROBLEMS  
OF LINGUISTIC SEMANTICS

The Collection of Conference Proceedings  
The 10<sup>th</sup> International Scientific and Practical Internet Conference  
November 20, 2025, Rivne

---

Формат 60x84<sup>1/16</sup>.  
Папір офсетний. Друк ризографічний.  
Гарнітура Century Schoolbook.  
Авт. арк. 18,5. Наклад 100.

Редакційно-видавничий відділ  
Рівненського державного гуманітарного університету  
м. Рівне, 33000, вул. Ст. Бандери, 12,  
тел.: (0362) 26-48-83

Друк: «ПараГраф+»,  
м. Рівне, 33000, вул. Гетьмана Мазепи, 6/8,  
e-mail: [paragrafplus@gmail.com](mailto:paragrafplus@gmail.com)  
тел.: +38 (067) 792-65-60